

Dr. Gheorghe VĂDUVA

RĂZBOI ȘI CUNOAȘTERE

*Moartea nu înseamnă nimic; dar a trăi învins și fără
glorie înseamnă a muri în fiecare zi.*

Napoleon Bonaparte

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București, 2008

NESECRET
Exemplar nr
Dosar nr

© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt
rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”

- Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al CSSAS
- Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorului

ISBN 978-973-663-707-0

CUPRINS

Introducere	7
Capitolul 1 Fenomenologia războiului	15
1.1 <i>Filosofia războiului modern</i>	16
1.1.1 <i>Geneza războiului modern</i>	18
1.1.2 <i>O posibilă definiție dată noului război</i>	27
1.1.3 <i>Războiul și conflictul armat</i>	32
1.2 <i>Războaiele din noua generație</i>	37
1.2.1 <i>O posibilă tipologie a noilor războaie</i>	38
1.2.2 <i>Războaiele din generațiile a patra și a cincia</i>	42
1.2.3 <i>Principii ale noului război</i>	45
1.3 <i>Războiul antirăzboi</i>	49
Capitolul 2 Filosofia războiului	52
2.1 <i>Război filosofic?</i>	52
2.1.1 <i>Filosofia valorilor și conflictualitatea lumii.</i> <i>Axiologia războiului</i>	57
2.1.1.1 <i>Școala valorii</i>	57
2.1.1.2 <i>Sfera valorilor și teoria definiției</i>	60
2.1.1.3 <i>Judecată, valoare semnificație</i>	63
2.1.2 <i>Noua Dreaptă, modernitatea și războiul</i>	67
2.1.3 <i>Arta prudenței</i>	72
2.2 <i>Criza, conflictul, războiul și efectul de rețea</i>	76
2.2.1 <i>Efectul de rețea</i>	77
2.2.2 <i>Efectul de criză</i>	82
2.2.3 <i>Incertitudini orizontale</i>	84
2.2.4 <i>Cunoașterea spațiului cyberstrategic al războiului</i>	88
2.3 <i>Clasic și modern în teoria, practica și arta războiului</i>	96
2.3.1 <i>Concepte clasice asupra războiului</i>	98
2.3.1.1 <i>Școala clasică franceză</i>	99
2.3.1.2 <i>Școala de la Berlin</i>	111
2.3.1.3 <i>Școala britanică</i>	134
2.3.2 <i>Concept și acțiune în războiul modern</i>	143
2.3.2.1 <i>Războiul din Vietnam</i>	143
2.3.2.2 <i>Războiul din Falkland</i>	146
2.3.2.3 <i>Războiul din Golf din martie-aprilie 2003</i>	152
2.4 <i>Aria de cuprindere a conceptului noului război</i>	157
2.4.1 <i>Războiul de rețea</i>	157
2.4.2 <i>Războiul asimetric</i>	161
Capitolul 3 Cunoașterea noului război	164
3.1 <i>Războiul și teoria cunoașterii</i>	164
3.1.1 <i>Managementul cunoașterii războiului de tip cognitiv și limitele sale</i>	165
3.1.1.1 <i>O posibilă și necesară cunoaștere a războiului cunoașterii</i>	166
3.1.1.2 <i>Limite și limitări</i>	169
3.1.1.3 <i>Axiologia conflictualității</i>	172
3.1.1.4 <i>Management și gestionare</i>	175
3.1.2 <i>Info-războiul</i>	177
3.1.3.1 <i>Info-valoare, info-cultură, info-civilizație</i>	178
3.1.3.2 <i>Info-conflictualitatea</i>	180
3.1.3.3 <i>Noile hegemonii</i>	185
3.2 <i>Cunoașterea războiului</i>	188
3.2.1 <i>Cunoașterea comună a războiului</i>	189
3.2.2 <i>Epistemologia și dialectica războiului</i>	190
Capitolul 4 Dinamica războiului cognitiv	197
4.1 <i>Un concept proiectiv și constructiv</i>	198
4.2 <i>Cunoașterea impactului de rețea asupra conflictelor clasice și asimetrice</i>	215
4.3 <i>Noua cultură a războiului</i>	217
4.3.1 <i>Există oare soluții pentru o conflictualitate endogenă?</i>	220
4.3.2 <i>Războiul sfârșitului războiului</i>	225

Concluzii.....	227
Bibliografie selectivă.....	233
Anexe.....	239
<i>Anexa nr. 1 Tipuri de războaie în concepția lui Jomini ....</i>	<i>239</i>
<i>Anexa nr. 2 Dinamica scopuri, obiective, efecte ale războiului .....</i>	<i>247</i>
<i>Anexa nr. 3 Curente epistemologice .....</i>	<i>254</i>

War and knowledge

Introduction • The phenomenology of war * The philosophy of the modern war. * The new generation's war * The against-war war • The philosophy of war * The philosophic war? * The crisis, the conflict, the war and the network effect * Classic and modern in the war's theory, practice and art * The new war's concept spreading area • The knowledge of the new war * The war and the knowledge theory * The war's knowledge • The dynamics of the cognitive war * A new projective and constructive concept * Knowing the network impact on classical and asymmetric conflicts * The new culture of war • Conclusions • Selective bibliography • Annexes

The modern war significantly moves to the knowledge space. It is a very dangerous extension, as it aims imposing, by information and means specific to the knowledge, especially the scientific knowledge – epistemology – some interests as values. The values do not need either to be imposed or to be transmitted. They imperturbably follow their way, a way of connecting to the universal systems of value. The knowledge war is the last form of the psychological and informational war and tends to a chaotic evolution that is hard to control and hard to manage. Under these circumstances, the deep knowledge of the war phenomenon, in its dynamics, becomes important and essential. The study pleads for a flexible and dynamic architecture of the process for knowing the war, and also for using some elements specific to the cognitive war in order to prevent and adjust any kind of war and, consequently, for an effective management of the control systems and conflictuality.

INTRODUCERE

Războiul este și nu este un dat. Este un dat, pentru că face parte din conflictualitatea lumii, iar lumea este, în esența ei, conflictuală, întrucât conflictualitatea reprezintă, fără îndoială, un suport al mișcării și dezvoltării. Acolo unde nu există conflict nu există mișcare. Acolo unde nu există mișcare, nu poate avea loc niciun fel de evoluție, niciun fel de dezvoltare.

Războiul reprezintă una dintre formele cele mai complexe ale conflictualității locuitorilor planetei Pământ, dacă nu chiar cea mai complexă. Din această perspectivă, noi considerăm că lumea nu are prea multe lucruri de făcut, în afară de acceptarea faptului că războiul face parte din viața ei și că, într-o formă sau alta, trebuie doar să-l gestioneze și să-l facă mai puțin distrugător, controlându-i violența și armele și „orientându-l”, într-un fel, pe calea cea bună.

În același timp, războiul nu este un dat, întrucât el reprezintă doar o formă a conflictualității și nu conflictualitatea în sine. Conflictualitatea nu înseamnă neapărat război. Chiar dacă societatea oamenilor, ca oricare altă existență evolutivă din Univers, este conflictuală, de aici nu rezultă neapărat că întreaga conflictualitate înseamnă război, că expresia conflictualității oamenilor se reduce la acest fenomen, pe de o parte, nociv și distrugător, și, pe de altă parte, disuasiv, protector și chiar primenitor.

Războiul este un maximum special al conflictualității lumii. El constă în atingerea unui prag de la care conflictualitatea nu mai poate fi nici înțeleasă, nici acceptată, nici eludată, nici pusă sub control. Războiul înseamnă, într-un fel, ieșirea din conflictualitatea obișnuită, gestionabilă, și plonjarea într-un areal în care domină principiul *alea iahta est*.

Oamenii au făcut totul până aici. De aici urmează să intre în funcțiune armele, iar rezultatul confruntării armate de

mare amploare – așa cum este orice război – depinde, în cea mai mare măsură, dacă nu chiar în totalitate, de bunul Dumnezeu. Acesta este, de altfel, și unul dintre sensurile cele mai profunde ale dictonului *Inter arma silent musae*.

Când au cuvântul armele, toate celelalte, inclusiv capacitatea de creație a minții omenești, cu tot ce rezultă de aici în planul valorilor, tac. Cel puțin, așa se spune. Aceasta este imaginea care s-a creat sau propoziția universală afirmativă care s-a formulat. Dar nu este adevărat. Este doar periculos. Și inexact. Tăcerea muzelor este, totuși, ca orice tăcere, relativă. Mai exact, discutabilă. Pentru că, orice s-ar spune, creația rezultă nu din stagnare, ci din conflict. Conflictul creează competiția, pune probleme și impune căutarea soluției. Mișcarea, schimbarea și transformarea creează durată. *Ex nihilo nihil*.

Grafic, locul războiului în conflictualitatea lumii, într-o matrice a tablei înmulțirii, se află în căsuța 100, astfel:

10	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
9	9	18	27	36	45	54	63	72	81	90
8	8	16	24	32	40	48	56	64	72	80
7	7	14	21	28	35	42	49	56	63	70
6	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
5	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
4	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
3	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
2	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

LEGENDA

1-10 – gradarea motivației

1-100 – intensitatea conflictualității rezultată din confruntarea motivațiilor (de la foarte joasă, reprezentată de cifra 1, la maximă, reprezentată de cifra 100)

100 – intensitate maximă = RĂZBOI

Celelalte forme de conflictualitate, de la conflictul de interese la conflictul armat de joasă intensitate, de intensitate

medie sau de o intensitate post-medie, fac parte din acest univers conflictual și sunt extrem de diversificate și foarte dinamice.

Război înseamnă însă maximă conflictualitate. Sau conflictualitate dusă pe ultima ei treaptă.

Războiul nu este și n-a fost niciodată pe placul oamenilor, chiar dacă omul este, deseori, definit ca o ființă războinică, unica și singura ființă războinică din câte se cunosc până acum. Războiul a fost dintotdeauna considerat, de majoritatea oamenilor – chiar și de către cei care l-au declanșat –, ca un fel de cutremur social, ca o catastrofă socială. De cele mai multe ori, atât beligeranții defensivi, cât și cei ofensivi au folosit războiul sau prilejul lui ca soluție impusă, ca ultima soluție pentru rezolvarea unui diferend, pentru deblocarea unei situații strategice complexe și complicate. Se înțelege că, până la o asemenea soluție extremă, au fost încercate și altele, îndeosebi diplomatice, de embargo economic, de presiuni politice, de avertizare și chiar de amenințare cu folosirea forței pentru rezolvarea diferendului care a declanșat situația complexă și complicată, dar și de altă natură. Războiul nu exclude diplomația, dialogul sau alte soluții, dar, de cele mai multe ori, intervine atunci când acestea se blochează sau sunt blocate (intenționat sau nu), tocmai pentru deblocarea lor. Războiul poate fi însă înțeles și ca o soluție de tranzit, în sensul că nu el rezolvă efectiv diferendul, ci doar creează condiții – prin folosirea violenței armate – pentru soluționarea acestuia. Orice diferend se rezolvă tot la masa tratativilor.

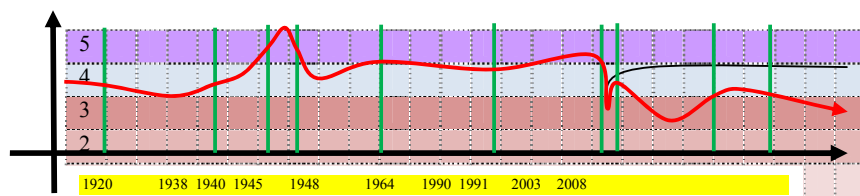
Dacă lucrurile stau așa, putem trage concluzia că războiul este doar acea intervenție „chirurgicală”, cu durată variabilă, dar limitată, de regulă, de scurtă durată (întrucât omenirea nu este capabilă să suporte un război de lungă durată), pentru a extirpa acel element periculos, care blochează și face imposibil dialogul, adică soluția negociată. Războiul înseamnă o maximă folosire a forțelor, mijloacelor și resurselor; este,

deci, foarte costisitor și extrem de periculos, întrucât generează, de cele mai multe ori, escaladări simetrice, disimetrice sau asimetrice, greu de controlat și de gestionat. Iar eficiența lui, a războiului în sine, este, deseori, discutabilă și chiar nulă. Pentru că, așa cum foarte bine se știe, nu războiul în sine a rezolvat vreodată diferendul pentru care a fost declanșat, ci dialogul din timpul tratatului de pace, care a urmat conflictului armat, armistițiului sau situației indecise rezultată din imposibilitatea continuării ostilităților militare sau capitulării necondiționate a uneia dintre părți.

Noi considerăm că războiul reprezintă vârful unei crize, că el nu apare din senin, ci este un rezultat al evoluției spre punctul maxim a unei situații conflictuale, în condiții favorabile, adică într-un mediu politic, economic, social și militar, intern și internațional, complex, contradictoriu, extrem de tensionat, chiar conflictual, cu numeroase probleme nerezolvate și cu evoluții haotice și, deci, imprevizibile.

Societatea omenească nu s-a aflat niciodată într-o stare de normalitate. Este vorba, desigur, de o normalitate care ar fi definită pe absența totală a tensiunilor, crizelor și conflictelor. Această stare de normalitate, înțeleasă ca normalitate absolută, a fost totdeauna un ideal care nu a putut fi atins și, probabil, nu va putea fi atins niciodată. Starea de normalitate a lumii este, de fapt, una de tip conflictual. Noi o definim aici în mod ideal – adică pe un suport non-conflictual –, tocmai pentru a reliefa celelalte stări ale societății omenești: precriza, criza, războiul rece și războiul. Starea de „Război Rece” nu este specifică numai perioadei dintre 1948 și 1990, perioadă care se identifică, adesea, cu acest tip de război, în care armele nu tac pur și simplu, ci, în tăcere și prin tăcere, se dezvoltă, proliferază, ci aproape întregii istorii a omenirii, întrucât societatea omenească, încă din perioada ei primitivă, s-a aflat într-o permanentă pregătire pentru a face față unui război, situație care echivalează, în mod evident, cu ceea ce putem

numi „Război Rece” sau, mai exact, o stare permanentă, tensionată, de pregătire, din toate punctele de vedere, pentru un viitor război sau pentru un eventual război. Dar pregătirea pentru război sau pentru un eventual război face parte tot din război. Iată cum arată curba conflictualității în perioada 1920-2008:

Legenda

5	Război
4	Război Rece
3	Criză
2	Precriză
1	Normalitate

După cum se vede și din graficul de mai sus, între 1920, anul încheierii păcii în urma Primului Război Mondial, și 2008, situația conflictuală n-a ieșit niciodată, din etapa de precriză (de crize haotice) sau din situații tensionate, echivalente cu ceea ce numim stare, grad sau prag de precriză, ci totdeauna a oscilat, pe muchie de cuțit, între o conflictualitate cu geometrie variabilă, cu cauze complexe și, adesea, greu de identificat, și o normalitate tensionată, în care și prin care se genera sau regenera o politică de forță și influență.

Al Doilea Război Mondial reprezintă maximumul cunoscut al conflictualității lumii și, probabil, va rămâne pentru multă vreme, chiar pentru totdeauna, așa. Spunem acest lucru, întrucât cel de Al Doilea Război Mondial nu numai că nu a rezolvat problemele pentru care a fost declanșat, dar a accentuat și mondializat conflictualitatea, i-a dat un caracter de generalitate. Fără s-o scoată din dimensiunile ei fractale,

disparate, complexe și complicate, i-a dat un grad sporit de integralitate, angajând, practic, întreaga planetă într-o confruntare fără obiect și fără subiecți. Mai mult, învingătorii din cel de Al Doilea Război Mondial – Statele Unite, Rusia, China, Franța și Marea Britanie – și-au rezervat cele cinci fotolii (fiecare cu drept de veto) în Consiliul de Securitate al ONU, asumându-și, în același timp și prin aceasta, și responsabilitatea prevenirii războiului și menținerii păcii.

Evident, pentru aceasta, era necesar ca fiecare să dispună de toate argumentele posibile și nu doar de un loc privilegiat (și, desigur, responsabil) în cadrul acestui organism de bază al ONU. Pentru că, la urma urmei, în relațiile internaționale, ca și în viața obișnuită, tot „frica păzește via”. De aceea, cele cinci mari puteri învingătoare în Al Doilea Război Mondial s-au dotat rapid cu arme nucleare, au tras o linie pe Elba, mai exact, de la Marea Baltică la Marea Neagră – linia frontului Războiului Rece –, au creat două tabere într-o beligeranță de tip special, NATO și Tratatul de la Varșovia, și au construit un fel de pace pe muchie de cuțit, au impus o cortină de fier, sau un perete de oțel, dincolo de care cele două tabere s-au înarmat până în dinți, într-o competiție fără start, pe care n-au mai putut-o nici controla, nici declanșa. A rămas o competiție aproape în sine, absurdă și paradoxală – ca mai tot ce ține de justificarea conflictualității –, cu efecte pe termen foarte lung, dar și cu unele avantaje printre care ar putea fi incluse și următoarele:

- dezvoltarea fără precedent a tehnologiilor de vârf și a tehnologiei informației;
- accelerarea procesului de amplificare a rețelelor de comunicații și de informații, transmiterea și receptarea informației în timp real;
- crearea unei situații strategice complexe, în care și prin care un război de tipul celui de a doua conflagrații mondiale devine practic imposibil, în timp ce

conflictualitatea lumii crește, se fragmentează și, în același timp, se integrează;

- reconceptualizarea războiului și infiltrarea lui în planul cunoașterii, crearea războiului cognitiv.

Această reconceptualizare a războiului aduce în prim-plan noi dimensiuni, necunoscute până acum, ale conflictualității armate violente, punând serios în discuție rațiunea confruntării armate, problematica extinderii strategiilor de tip militar și la alte domenii, cea a scoaterii războiului din zona exclusivă a confruntării armate și golirea lui de un conținut tradițional, concomitent cu noi configurări și reconfigurări – unele dintre ele discutabile – ale noțiunilor de beligeranță, de confruntare militară, de distrugere, de impunere, de agresiune, de apărare, de legitimitate etc.

Cea mai spectaculoasă metamorfoză din spațiul războiului ar putea fi aceea a considerării acestui fenomen social complex în termeni de *afacere* și tratarea lui și din această perspectivă. În fond, orice acțiune umană trebuie să creeze un produs, iar acesta trebuie să aibă cel puțin o valoare de întrebuințare, adică să fie necesar cuiva. Războiul nu poate fi scos înafara acțiunii umane eficiente, dar nici nu poate fi considerat doar ca o acțiune între altele, ca o afacere între altele.

Transformarea războiului într-o afacere ca oricare alta pare a fi efectul cel mai interesant în revoluționarea războiului, dar acest lucru rămâne de demonstrat și de înțeles. Deocamdată, exemplele care ar putea fi folosite pentru a ilustra această perspectivă – războiul din Irak și războiul din Afganistan sau acțiunile militare și civil-militare folosite în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor armate – nu sunt foarte concludente. Ele par mai degrabă impuse de evoluțiile haotice ale conflictualității și de o serie de interese decât izvorâte din necesități stringente privind soluționarea efectivă a conflictualității din zonele respective.

Oricum, războiul, ca oricare alt fenomen social de mare amploare, evoluează spre dimensiuni, configurații și expresii ce nu sunt și nu pot fi pe deplin cunoscute și modelate. De aceea, cunoașterea războiului, mai ales a noului război, adică a războiului sau războaielor din generația a 4-a rămâne una dintre marile provocări ale prezentului și viitorului.

CAPITOLUL 1 FENOMENOLOGIA RĂZBOIULUI

Războiul este o expresie a unei realități la limită, chiar dincolo de limite, dincolo de prag, a conflictualității societății omenești. Este un fel de escaladare, pe vreme rea, a Everestului. Adică, se prezintă ca un soi rău de atitudine bizară, de inconștientă curajoasă, de neputință riscantă sau de putere malefică, în măsură să schimbe sau să transforme realul în imaginar și imaginarul în real, logica adevărului în adevărul unui nou tip de logică, cea a inferențelor paradoxale...

Războiul face de toate. Animă, descurajează, distruge iluzii și realități, generează tragedii inimaginabile, suferințe și dezamăgiri, dar, în același timp, reprezintă și una dintre soluțiile extreme, de cel mai mare risc, pentru rezolvarea unor probleme extreme, pentru consumarea energiilor și tensiunilor acumulate. Metaforic vorbind, este un seism al societății omenești.

Chiar dacă pare un produs exclusiv al voinței oamenilor, al voinței puterii, al voinței politice, el nu este decât un efect al dialecticii unor evoluții haotice și intempestive spre praguri critice, imposibil de ocolit, de depășit sau de înlăturat. Războiul baleiază totdeauna între ultimul prag de criză și un areal necunoscut, este, de fapt, o cunoscută plonjare într-un orizont necunoscut, imposibil de identificat, de evaluat, de prognozat și de gestionat.

Atunci, dacă necunoscutul în care plonjează orice război nu este totdeauna și pe de-a întregul accesibil inteligențelor care au decis declanșarea conflictualității armate, ce anume le determină pe acestea să depășească pragul de siguranță și să treacă dincolo de ceea ce se vede, de ceea ce se înțelege, de ceea ce poate fi modelabil și previzibil, deci cognoscibil? De ce acceptă inteligențele depășirea riscantă a pragurilor critice? De ce acceptă ele nemărginirea, plonjarea spre orizonturi cu totul și

cu totul imprecise, neidentificate, necunoscute, ci doar imaginate? Ce anume îl împinge pe om să proiecteze, să realizeze și să suporte războiul? De ce este războiul, și în acest secol al globalizării, gestionării crizelor și conflictelor de tot felul, al construcției păcii și liniștii, al parteneriatelor strategice, al rețelei și al informației în timp real, un instrument al politicii? De ce-i mai trebuie politicii, astăzi, în epoca informației, a rețelei, în societatea cunoașterii, război, războaie și conflicte armate?

Întrebări la care, desigur, într-o formă sau alta, se poate răspunde. Dar, dincolo de răspunsuri, adică dincolo de judecățile și raționamentele coerente care se pot formula, rămân paradoxurile.

1.1 Filosofia războiului modern

Este, oare, războiul modern altceva sau altfel decât războiul, în general, ca fenomen social complex, ca mijloc sau instrument al politicii, ca expresie la limită a conflictualității lumii, ca modalitate extremă de deblocare a unei situații strategice, ca formă violentă, dusă la extrem, a unui modus vivendi tensionat și conflictual?

Răspunsul la o astfel de întrebare este foarte simplu: *nu*. Războiul nu este altceva decât a fost el întotdeauna și dintotdeauna în dinamica tensionată și conflictuală a lumii oamenilor. Dar, așa cum lumea, în întregul ei și în toate componentele sale, se dezvoltă și se transformă, și războiul, la rândul lui, reflectă (desigur, într-un mod specific) aceste transformări. Este normal să fie așa, de vreme ce războiul nu este și nu poate fi altceva decât o activitate a oamenilor, un mod de a trăi și a supraviețui (prin violență) într-o lume în care regula este lupta. *Vivere militare est*. A trăi înseamnă a lupta.

Deși transformările din societatea omenească (economice, sociale, politice, informaționale, demografice, geopolitice etc.) se înscriu într-o evoluție ascendentă, ele nu sunt predominant lineare, ci predominant nelineare, dinamice și totdeauna foarte complexe. Societatea omenească – și acum, ca totdeauna – devine mereu, adică se transformă mereu, își modifică în permanență componentele, se adaptează noilor cerințe, supraviețuiește, își reglează sistemele de generare și regenerare a resurselor, de consum, de acumulare, de ameliorare a tensiunilor și de descărcare a energiilor negative, de apărare și de securitate.

Din epoca primitivă până azi, omul, esențialmente, nu s-a schimbat. Are aceeași constituție fizică, biologică și energetică, este tot o ființă socială, se bate și se zbate cam în același areal geografic, geofizic și cosmic, pe care-l umple din ce în ce mai mult cu creațiile și cu produsele sale. Ne aflăm deja în etapa în care infrastructurile create de oameni (și acceptate de natură) sunt pe cale de a echivala și, pe unele locuri, chiar de a depăși numeric unele dintre elementele de relief, în expansiunea geografică a omului și a mediului său concurențial și conflictual de viață – expansiune pe care o considerăm de tip intensiv, în sensul de expansiune interioară –, iar această realitate spune foarte multe. Ea poate fi înțeleasă ca o adaptare la cerințele unui mediu de viață natural, ca o modificare a acestui mediu, în sensul trebuințelor umane, ca o re-creare a naturii pe coordonate umane, deci, a naturii umane, dar și ca o agresiune a omului împotriva mediului natural. Orașele și, în general, localitățile, tind să acopere în întregime uscatul. Există deja proiecte pentru construirea unor localități... acvatică sau cosmice, pentru că expansiunea umană nu se va opri niciodată. Ceva echivalent cu acțiunea ofensivă și dinamică a civilizației occidentale asupra continentului american locuit de indieni, de azteci, de incași etc.

În 2050, planeta va avea o populație de 9 miliarde de locuitori, densitatea populației crescând de la 6,7 locuitori pe kilometru pătrat, cât era în 1920, și de la 43,6 locuitori pe kilometru pătrat, cât este în prezent, la 60,4 locuitori pe kilometru pătrat, cât va fi în 2050. În 2100, densitatea populației va depăși cu mult 77 de locuitori pe kilometru pătrat.

Suprafața planetei = 510.065.600 km².

Suprafața uscatului este de 148.993.100 km².

La ora actuală, fiecărui om de pe planetă îi revin 0,0785 km² din suprafața totală a planetei și 0,0230 km² din suprafața uscatului. În 2050, unui om îi vor reveni 0,056 km² din suprafața totală a planetei și 0,0165 km² din suprafața uscatului.

Nu este departe vremea când suprafața uscatului va fi identică cu suprafața planetei locuită de oameni, poate, chiar mai mică decât aceasta, în condițiile în care agresiunea apei asupra uscatului va crește, probabil, în intensitate, odată cu încălzirea atmosferei și topirea semnificativă a ghețarilor. Pentru că omul își va extinde arealul și asupra oceanelor, asupra Cosmosului și a altor planete. Deja există țări unde localitățile acoperă suprafețe aproape egale cu ale terenurilor unde nu se află locuințe.

1.1.1 Geneza războiului modern

Există, oare, un război modern? În ce anume constă modernizarea războiului? Care sunt factori generatori ai războiului modern? Dar cei inhibitori? Dar cei perturbatori? Care sunt principalele trepte (praguri) în evoluția războiului modern?

În martie 2006, puterea distructivă a arsenalului nuclear al lumii, dacă se consideră că fiecare ogivă ar avea o putere de o megatonă și poate distruge totul pe o rază de 4 km, deci, pe o arie de o arie de 50 km², se prezenta astfel:

Țări deținătoare		Arsenal nuclear		Putere de distrugere în km ²		
		Total	Activ	Arie ogiva	Totală	Activă
Club nuclear	Rusia	16.000	5.830	50	800.000	291.500
	Statele Unite	9.962	5.735	50	498.100	286.750
	China	200	145	50	10.000	7.250
	Franța	350	350	50	17.500	17.500
	Marea Britanie	200	200	50	10.000	7.250
Non TNP	India	50	50	50	2.500	2.500
	Pakistan	60	60	50	3.500	3.500
	Israel	200	200	50	10.000	10.000
	Coreea de Nord	10	10	50	500	500
	Total	27.032	12.580	50	1.352.100	626.750

De unde rezultă că, dacă ar fi explodat întregul arsenal nuclear, suprafața terestră ar putea fi distrusă în întregime, iar dacă ar fi explodate doar capetele nucleare active, diferența n-ar fi prea mare, întrucât acolo unde explodează, în mod intenționat, o ogivă dintr-un arsenal nuclear, vor exploda, în lanț și celelalte, chiar și cele care nu sunt active.

Mai exact, puterea de distrugere este, următoarea:

Putere	Distrugere totală	Distrugere majoră	Arsuri de gradul III	Arsuri de gradul II	Arsuri de gradul I	500 Rem	200 Rem	100 Rem
1 Kilotonă	250 m	500 m	750 m	1.5 km	2 km	500 m	750 m	1 km
100 Kilotone	1 km	2 km	3 km	10 km	15 km	1 km	2,5 km	5 km
1 Megatonă	4 km	10 km	15 km	25 km	50 km	8 km	10 km	20 km

Există, desigur, un război modern, deși sensul noțiunii modern, legată de război, ar putea fi discutabil. Modernitatea războiului nu este însă legată *stricto sensu* de semantica acestui cuvânt, ci are conotații mult mai diverse. Din păcate, războiul face parte din societatea omenească, este un produs al acesteia și, ca atare, el va avea, în principiu, cam aceleași caracteristici pe care le va avea arealul care îl generează și din care se generează. Cu alte cuvinte, războiul nu va fi nici mai bun, nici mai rău ca societatea oamenilor din care face parte și pe care o însoțește dintotdeauna și o va însoți întotdeauna. Nu ca o fatalitate, ci ca o realitate a trecerii conflictualității lumii mereu la limită și peste limită.

La un moment dat, s-a spus că armele vor cunoaște o asemenea dezvoltare și vor avea o asemenea putere de distrugere încât, practic, războiul va fi imposibil. Este posibil să fie așa. Se pare că, odată cu dezvoltarea armamentului nuclear și a sistemelor de arme ultramoderne, această previziune a devenit sau va deveni în curând realitate. O realitate în paradox, desigur, întrucât, în mod aproape sigur, războiul se va transforma, își va schimba formele, își va perfecționa mijloacele, dar nu va dispărea, întrucât el este un produs al conflictualității lumii, iar această conflictualitate est, deopotrivă, endogenă și exogenă. Endogenă, pentru că face parte din ea; exogenă, pentru că face parte din Univers.

Războiul se configurează după configurația lumii și evoluează pe principalele coordonate pe care evoluează efectiv lumea. Lumea și întregul Univers. Războiul este un *maximum* al acestei conflictualități, expresia ei de vârf și, de aceea, omenirea simte (a simțit mereu) nevoia de a pune sub control – în măsura posibilului și chiar a imposibilului – această realitate dinamică și complexă.

Primele forme ale războiului au apărut, probabil, odată cu primele comunități omenești, de îndată ce acestea au putut conștientiza un interes de grup necesar a fi împus altui grup sau

altor grupuri. Adică atunci când omul a devenit *homo politicos*. În opinia noastră, omul a fost dintotdeauna un *homo politicos*, pentru că ființa umană nu poate exista înafara socialului uman, iar socialul uman implică, fără îndoială, o componentă politică intrinsecă. Raționamentul este foarte simplu. Acolo unde există oameni, există interese, acolo unde există interese, există politică, acolo unde există politică există război, întrucât războiul este un instrument al politicii.

Războaiele s-au purtat totdeauna între comunitățile omenești, având forma, anvergura și conținutul impuse de aceste comunități. Ele au avut mereu configurații și desfășurări simetrice, disimetrice (non-simetrice) și asimetrice, impuse, pe de o parte, de realitatea *face to face* a entităților conflictuale și, pe de altă parte, de tendința și efortul de a ieși din această simetrie, de a rupe echilibrul, de a realiza disproporționalitatea și de a acționa prin surprindere asupra adversarului.

În realitate, aproape toate războaiele de până acum au avut arhitecturi, evoluții și desfășurări foarte complexe, care au cuprins, în diferite proporții, toate cele trei configurații – simetrice, disimetrie și asimetrice –, sau combinații aleatoare ale acestora, atingând chiar etape haotice (mai ales în timpul unor bătălii sau campanii încrâncenate).

Interesul, conceptul politic ce rezultă din acest interes și exprimă acest interes, forma de organizare a comunității umane, informația, armele și mijloacele de luptă, inteligența strategică, experiența și motivația sunt cele care au avut totdeauna și vor avea totdeauna rolul decisiv în definirea, conceperea, configurarea și desfășurarea războiului. Dar el va fi mereu un instrument al politicii, chiar și atunci când va reprezenta doar neputința politicii de a rezolva prin dialog și prin diplomație un diferend. La ora actuală, pentru a justifica atitudinea violentă pe care o presupune războiul, se afirmă uneori că războiul este ultima soluție, că împrejurările sau evoluția conflictualității îl impun, că politicienii sunt nevoiți să

apeleze la el, dar nu ei sunt vinovați, ei aplică doar o soluție, ultima dintre ele și, uneori, singura posibilă.

Noi considerăm că, în principiu, războiul a cunoscut o serie de concepte, configurații și desfășurări printre care ar putea fi incluse și următoarele:

Epoca	Organizare politică	Tipul de război	Scop politic	Obiectiv strategic
Primitivă	Triburi	Fractal Neconvențional	Putere	Nimicire Înfrângere
Antichitate	State Imperii	Frontalier	Cucerire	Nimicire Înfrângere
		Expediționar	Impunere	Înfrângere
		Imperial	Cucerire Dominare	Înfrângere
Evl Mediu	State Imperii Biserici Feude	Frontalier	Cucerire	Înfrângere
		Expediționar	Impunere	Înfrângere
		Imperial	Cucerire Supunere	Înfrângere
		Religios	Impunere	Înfrângere
		Fractal	Diversificat	Diversificat
Renaștere	State Federații Imperii	Neconvențional	Complex	Complex
		Frontalier	Cucerire	Înfrângere
		Expediționar	Impunere	Înfrângere
		Colonial	Cucerire	Supunere
		Imperial	Supunere	Înfrângere
Epoca modernă	State Federații Uniunii Organizații	Frontalier	Cucerire	Înfrângere
		Expediționar	Impunere	Înfrângere
		Colonial	Cucerire	Înfrângere
		Mondial	Dominare	Înfrângere
Epoca contemporană	State Federații Uniunii Organizații	Neconvențional	Complex	Complex
		Frontalier	Soluționare diferend	Impunere prin forță
		Expediționar	Impunere	Înfrângere
		Nuclear	Descurajare	Nimicire
		Neconvențional	Complex	Complex
Epoca post-Război	State Federații	De secesiune	Secesiune	Impunere
		Frontalier	Soluționare diferend	Impunere prin forță

Rece	Uniuni Organizații	Expediționar	Soluționare	Impunere
		De secesiune	Secesiune	Impunere
		Terorist	Impunere	Distrugere
		Împotriva terorismului	Distrugerea bazelor	Nimicire Distrugere
		Nuclear	Descurajare	Nimicire
		Neconvențional	Complex	Complex
		Fractal	Divers	Divers
		Haotic	Haotic	Haotic
Epoca cunoașterii	Entități Organizații	Cognitiv	Soluționare	Cunoaștere
		Neconvențional	Complex	Complex
		De apărare a planetei	Supraviețuire	Nimicire

Ca întotdeauna, războiul, oricât ar fi el de modern, este tot un efect al unor decizii politice care pun în operă, de regulă, interese vitale sau considerate vitale. Asemenea interese vor exista întotdeauna și întotdeauna ele vor fi opuse altor interese vitale sau considerate vitale. Nu există reguli și metode impuse sau unanim acceptate de definire a intereselor vitale și de acceptare a acestora de către toată lumea. Ceea ce este vital pentru un stat poate să nu aibă nicio importanță pentru altul.

Dinamica și dialectica intereselor sunt mulțimi infinite, care nu pot fi puse niciodată sub restricții, oricât de mult și-ar dori lumea acest lucru. Ar fi însă posibil ca, în epoca deplinei cunoașteri, care, în general, s-ar suprapune peste o fază avansată din epoca globalizării, să asistăm la o altă dialectică a intereselor. Și, atunci, probabil, vom avea și o altă dialectică a războaielor.

Factorii generatori de războaie, mai exact de interese conflictuale ce se concentrează în politici conflictuale ce pot decide declanșarea unor războaie, sunt numeroși și, în viitor, ar putea fi și mai numeroși. Pentru că mediul de viață al oamenilor crește în complexitate, iar provocările, pericolele și amenințările generate sau adăpostite de acesta proliferază și se diversifică, în timp ce vulnerabilitățile societății omenеști, în

pofta efortului oamenilor de a le reduce, se complică, se diversifică și se multiplică.

Printre principalele categorii de situații, de stări și de evoluții ce se pot constitui în suporturi pentru evoluția unor interese și politici ce pot deveni factori generatori sau stimulatori de războaie și conflicte armate, ar putea fi situate și următoarele:

- insuficiențele previzibile sau imprevizibile ale mediului de viață al oamenilor și complicarea periculoasă a acestuia;
- anumite evoluții imprevizibile și chiar haotice ale efectului sau efectelor de rețea;
- efectele negative imprevizibile ale globalizării;
- recrudescența, de o manieră imprevizibilă, a spiritului comunitar identitar;
- accentuarea periculoasă a decalajelor dintre lumea bogată și lumea săracă;
- alienarea și înstrăinarea.

Există, bineînțeles, și alte situații ce pot influența dinamica și dialectica intereselor și, deci, conflictualitatea politicilor, pentru că evoluția societății omenеști, chiar dacă este indiscutabil progresistă, continuă să fie extrem de dinamică și de imprevizibilă, mai ales în ceea ce privește dezvoltarea intereselor.

În dinamica situațiilor enumerate mai sus, se află sau este posibil să se afle și acei factori care pot genera perturbații și chiar disfuncții semnificative ce pot frâna fenomenul războiului sau anumite etape ale lui. Unii dintre acești factori pot obliga războiul să evolueze și în alți parametri decât cei cunoscuți până acum și chiar să-l determine să-și canalizeze forța și energia în folosul întregii omeniri și nu doar al unora sau al altora dintre comunități. Desigur, vremurile acelea sunt foarte îndepărtate, dar de aici nu rezultă neapărat că nu există și o astfel de perspectivă.

Printre acești factori, ar putea fi situați și următorii:

- tehnologia și dezvoltarea armamentelor, astfel încât ele să devină prea periculoase pentru a mai putea fi folosite;
- dezvoltarea rețelei, organizarea ei și transmiterea informației în timp real;
- soluționarea problemelor resurselor;
- expansiunea în Cosmos.

Evident, acești factori descurajează sau fac mai puțin probabil războiul în forma în care îl cunoaștem noi acum, mai ales sub impactul emoțional al celui de Al Doilea Război Mondial, încă prezent în conștiința colectivă a omenirii, dar, de aici nu rezultă că nu pot exista și alte forme de război. În acest sens, am menționat mai sus războiul cognitiv – o contradicție în termeni! – care abia începe să fie cât de cât cunoscut și înțeles.

Totuși, războiul a rămas una dintre constantele limitativ-superioare ale conflictualității omeniești. Esența lui nu s-a schimbat de-a lungul mileniilor, iar principiile lui sunt cam aceleași. E drept, războiul, ca fenomen social-politic, a mai crescut sau a mai scăzut în intensitate, în funcție de caracteristicile epocilor pe care le-a străbătut, de condițiile specifice și, evident, de variația condițiilor inițiale care au stat și stau la baza lui, dar, el, ca fenomen și ca esență, a rămas același.

Războiul este unul dintre acele fenomene pe care le luăm de-a gata, pe care îl studiem, îl analizăm, îl disecăm, în condamnăm sau îl preamărim, dar rareori reușim să ne și apropiem de el, să-i înțelegem nuanțele, suporturile, trecerile. Sau chiar dacă reușim – așa s-a inventat polemologia, istoria militară, geografia militară, dar și arta militară –, cunoașterea și înțelegerea fenomenului război se realizează în același mod în care se realizează pentru oricare alt fenomen, începând cu cutremurele, inundațiile, uraganele, avalanșele, căderile de meteoriți etc. și continuând cu cele ce țin de mediul uman, de

mediul social, politic, economic, informațional, cultural, militar etc.

Pragurile pe care le-a trecut războiul, în evoluția sa, sunt, de regulă, tehnologice și doctrinare și mai puțin politice și strategice. Politicile militare ale Imperiului Roman se aplică bine-mersi și astăzi, iar strategiile războaielor antichității încep să fie din nou în actualitate. Ne întoarcem la filosofia războaielor antice, dar războiul modern nu este o simplă replică a războiului antic – deși, este, totuși și o astfel de replică –, ci o nouă construcție care, pentru a fi durabilă, apelează la izvoare.

Aceste praguri ar putea fi următoarele:

Praguri		Efecte			
Tehnologic	Doctrinar	Politice	Strategice	Operative	Tactice
Arma albă					
Arc, sulită					
Car de luptă					
Nava război					
Armă de foc					
Mașini luptă					
Avion					
ADM					
Arme noi					
Cunoaștere					

Pragurile tehnologice au impus mutații substanțiale la toate nivelurile decizionale și de execuție. Dar și ele, la rândul lor, au fost condiționate de evoluțiile tehnologice, iar evoluțiile tehnologice au avut ca suporturi atât cerința funcțională (de sorginte politică, strategică, operativă, tactică și tehnică), cât și experiența dobândită, adică acumulările în planul științei și tehnicii. Politica, strategia, nivelul operativ și nivelul tactic au formulat cerința (evident, cu ajutorul expertizei științifice și

tehnice), iar experiența tehnică și nivelul științific (de cunoaștere) au configurat puțința, respectiv, capacitatea de a produce escalada tehnică și doctrinară.

Războiul modern are, ca vârf de lance, războiul tehnologic, cu detașamentul său înaintat – Războiul bazat pe Rețea –, dar, deopotrivă, dincolo și dincoace de high-tech și IT, se află și o imensă gamă de războaie frontaliere, fractale, secesioniste, de gherilă etc., unde se folosește toată gama de arme și de tehnologii, de la arcul cu săgeți otrăvite din jungla amazoniană sau din Africa războiului continuu, până la tancuri moderne și arme de mare performanță.

Războiul modern, oricât s-ar strădui, nu poate ieși din jungla teribilă a celorlalte războaie, care se modernizează și ele, în limita resurselor și accesului la tehnologii de vârf. Va veni oare vreodată vremea când „armele” războaielor lumii vor fi... cunoașterea și înțelepciunea? Probabil că da.

1.1.2 O posibilă definiție dată noului război

De ce trebuie definit sau redefinit războiul modern? Care sunt principalele elemente definitorii? Cum se generează războiul modern?

Dacă războiul nu-și schimbă esența, înseamnă că definirea sau redefinirea lui nu sunt nici importante, nici necesare. Războiul rămâne tot un fenomen social complex, prin care o entitate se confruntă, prin mijloace violente cu altă entitate, ca urmare a unor decizii politice pentru rezolvarea, pe această cale a unui diferend dintre ele, prin deblocarea, prin acțiuni în forță, a unei situații strategice complexe, intrată în limită de evoluție.

Ca formă extremă a conflictualității, războiul taie un nod gordian, făcând astfel posibilă ieșirea dintr-un impas politic și strategic și, din aceste motive, reprezintă totdeauna o posibilă

soluție, o ultimă soluție, de vreme ce el există de când există omenirea. Această soluție nu va fi însă aceeași mereu, nici ca formă, nici în ceea ce privește conținutul.

Există, în opinia noastră, mai multe configurații ale războiului, în funcție de epoca istorică, de organizarea social-economică, de calitatea și dinamica relațiilor internaționale, de dinamica politicilor, de opțiunile pe care le au la dispoziție, de cunoștințele de care dispun beligeranții, de valorile pe care se bazează, de convingerile pe care le au, de prețul pe care îl pun pe soluția violentă, de sistemele de arme, de caracteristicile mediului de securitate, de tensiunile existente, de intensitatea conflictualității și, evident, de sistemele de arme, de resursele economice, financiare, tehnologice, informaționale, de sistemul relațiilor și alianțelor, de posibilitatea alcătuirii unor coaliții, de efectul internațional previzibil, de configurarea și prognoza situației post-război etc.

Războaiele se duc totdeauna pentru ceva, pentru ieșirea, pe cale violentă dintr-un blocaj.

Care sunt aceste blocaje? Evident, majoritatea blocajelor pentru care se declanșează războaie sunt de natură politică. Iar politicul este, de regulă, o expresie concentrată a interesului unui grup, unui stat, unei regiuni etc.

La baza interesului se află, de cele mai multe ori, un orizont de putere, de influență, de resurse, de poziție sau de construcție.

În general, războaiele cunoscute pot fi privite și tratate și astfel:

RĂZBOI	BELIGENRANȚI		FORMĂ	CONȚINUT
	Pro	Contra		
Frontalier	State	State	Luptă armată în zone de frontiere	Cuceriri teritoriale
De secesiune	Facțiuni	Stat	- Luptă armată - Diversiune	Desprinderea de teritoriul unui stat
Etnico-religios	Entități	Entități	- Luptă armată - Diversiuni - Terorism - Acțiuni specifice	Impunerea intereselor unui grup etnico-religios asupra altor grupuri
Gherilă	Facțiuni	Stat	- Luptă armată - Hărțuire - Diversiuni - Surprindere	Cucerirea puterii politice
Mondial	State	State	Luptă armată	- Reconfigurare geopolitică a lumii - Reîmpărțire a puterii și a sferelor de influență - Dominare politică și strategică
Nuclear	Puteri nucleare	Puteri nucleare	Lovituri nucleare	- Distrugerea unei puteri nucleare - Supremație mondială și cosmică - Distrugere reciprocă
Tehnologizat	State	- State - Grup de state - Entități ostile	- Luptă armată între două sau mai multe state tehnologice - Acțiuni armate și presiuni împotriva unor state care nu dispun de tehnologii	- Impunerea voinței unor puteri tehnologice - Cucerirea piețelor tehnologice - Dominare strategică

Terorist	Entități și rețele teroriste	Lume	- Acțiuni specifice - Atacuri armate	- Impunere a voinței - Putere - Influență - Dezorganizare - Haos
Contraterorist	- State - Coaliții de state	Entități și rețele teroriste	- Lovituri cu sisteme de arme - Acțiuni specifice	Distrugerea entităților și rețelelor teroriste
Disproporțio nat	Mari puteri	State slabe	Acțiuni militare cu sisteme de arme precise	- Impunerea voinței fără ca statele respective să se poată opune în vreun fel - Dominanță politică, economică și strategică
Asimetric	- Mari puteri - Coaliții de puteri	- State slabe - Entități slabe	Confruntări asimetrice	Impunere reciprocă a voinței politice
Antirăzboi	Mari coaliții de state, sub egida ONU	Entități ce produc conflicte și războaie	- Luptă armată - Descurajare - Amenințare - Embargo - Blocadă - Alte forme	- Dezamorsarea conflictualității - Distrugerea entităților generatoare de conflicte și războaie
Cognitiv	Entități politice, economice, sociale etc.	Entități politice, economice, sociale etc.	Bătălii între concepte, în termeni de afaceri, influențe, construcții	- Impunerea unor concepte economice, financiare, politice, sociale etc. și cucerirea unor piețe și resurse
Haotic	Toți	Toți	Lupte și bătălii în tot spectrul, de la cele militare la cele	- Crearea unei stări haotice - Ieșirea din haos și reaşezarea relațiilor

			informaționale și cognitive etc.	pe noi principii ce urmează să fie definite
--	--	--	----------------------------------	---

După cum rezultă și din acest tabel sumar, războiul a fost totdeauna complex și va fi totdeauna complex. Aproape toate tipurile de războaie s-au deplasat, în desfășurarea lor, către o etapă confuză, chiar haotică, iar ieșirea din asemenea etape s-a făcut cu greu sau nu s-a făcut niciodată. De regulă, știm cum începe războiul, care este scopul lui politic și care-i sunt obiectivele strategice, care sunt costurile estimative și cam la ce ne putem aștepta, dar niciodată nu vom putea ști foarte precis care va fi finalul și, mai ales, care vor fi implicațiile și desfășurările ulterioare, post-război.

De unde rezultă că războiul n-a fost niciodată și nu va fi vreodată *ultima ratio mundi*, dar el va fi totdeauna un vârf al crizei, un punct terminus al conflictualității, o încercare de soluționare, prin mijloace violente sau virulente, ceea ce nu s-a putut soluționa prin dialog (cel puțin, acesta va fi totdeauna argumentul justificativ), prin cunoaștere și prin mijloace pașnice.

Războiul modern – chiar și în forma lui cognitivă, adică neînarmată, cea mai avansată – va fi tot o confruntare violentă și virulentă pentru putere, dominanță și influență. Numai că, într-o perspectivă pe care o dorim optimistă, este foarte posibil ca el să iasă cumva din sectarism și fractalitate și să devină o modalitate prin care lumea să se protejeze împotriva pericolelor și amenințărilor pe care tot ea le-a generat, dar și a altora, pe care abia de le bănuiește, să fie, adică, un mod de acoperire a vulnerabilităților și de asigurare a aceluia mediu de securitate care să permită supraviețuirea omenirii și nu doar impunerea voinței unuia sau altuia dintre state, uneia sau alteia dintre părți, în defavoarea celorlalte.

1.1.3 Războiul și conflictul armat

Care sunt diferențele actuale dintre un război și un conflict armat? Care sunt caracteristicile războiului? Dar ale conflictului armat? Cum vor evolua acestea în viitor?

În accepția generală a termenilor, războiul și conflictul armat reprezintă cam același lucru¹. Desigur, fiecare dintre cei doi termeni își au locul și rolul lor în materializarea și explicarea conflictualității lumii. Noi considerăm că războiul reprezintă un fel de summum (vârf, culme) al conflictualității și constă într-o maximă concentrare a violenței pentru impunerea, pe această cale, a voinței uneia sau unora dintre părțile aflate în conflict, cu o maximă angajare a forțelor, mijloacelor și

¹ <http://dexonline.ro/search.php?cuv=CONFLICT>, DEX-ul definește astfel conflictul: CONFLÍCT, *conflicte*, s.n. 1. Neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord; antagonism; ceartă, diferend, discuție (violentă). Loc. vb. *A intra în conflict* (cu cineva) = a se certa (cu cineva). *Conflict de frontieră* = ciocnire între unități militare însărcinate cu paza frontierei între două state. ♦ Război. 2. Contradicție între ideile, interesele sau sentimentele diferitelor personaje, care determină desfășurarea acțiunii dintr-o operă epică sau dramatică. – Din lat. *conflictus*, fr. *conflit*. Sursa: DEX '98 |

CONFLÍCT s. 1. v. *neînțelegere*. 2. v. *război*.

CONFLÍCT ~e n. 1) Ciocnire materială sau morală violentă; situație controversată; stare de dușmănie; divergență. ~ armat. ~ social. ~ psihologic. 2) Ciocnire între interesele sau între sentimentele personajelor, care stimulează desfășurarea acțiunii într-o operă artistică (literară). /<lat. *conflictus*, fr. *conflict* Sursa: NODEX |

CONFLÍCT s.n. 1. Ciocnire, dezacord; ceartă. ♦ Război. 2. (*Fil.*) Treapta de maximă ascuțire în evoluția contradicțiilor antagoniste. 3. Ciocnire a intereselor și a pasiunilor personajelor principale dintr-o operă literară, care determină desfășurarea acțiunii. [< lat. *conflictus*, cf. fr. *conflit*]. Sursa: DN | CONFLÍCT s. n. 1. neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord; diferend. o ~ armat = război. 2. (*fil.*) treaptă acută în evoluția contradicțiilor antagoniste. 3. ciocnire între ideile, interesele sau pasiunile diferitelor personaje dintr-o operă literară, care determină desfășurarea acțiunii. (< lat. *conflictus*, fr. *conflit*) Sursa: MDN

resurselor. Războiul presupune totdeauna o decizie politică dictată de interese vitale sau considerate vitale. De aceea, o decizie pentru declanșarea unui război este o hotărâre extrem de responsabilă, elaborată în situații-limită, pentru crearea unor situații-limită sau pentru ieșirea din astfel de situații și presupune un angajament de foarte mare amploare, cu consecințe complexe, unele calculate, deci, previzibile, altele, de regulă, imprevizibile. Războiul cere o elaborare a unui concept și o pregătire temeinică pentru punerea lui în aplicare. Formele războiului sunt numeroase. Ele depășesc cadrul unui conflict armat și înseamnă o angajare complexă de potențialuri și de resurse.

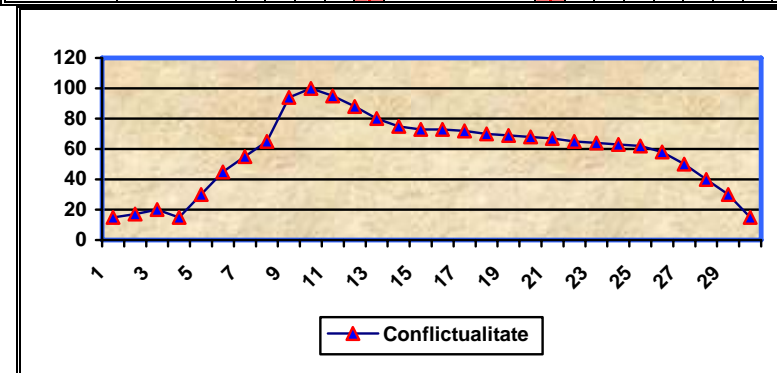
Conflictul – inclusiv conflictul armat – se află pe o treaptă imediat inferioară războiului, reprezentând o acutizare a tensiunilor și o escaladare violentă a situațiilor de criză. Totuși, conflictul, ca expresie a conflictualității lumii, ca număr și ca frecvență, poate avea o sferă mai largă decât războiul, în sensul că, în fond, și războiul este tot un conflict armat, dar de foarte mare amploare.

Desigur, nu competiția dintre conflict și război este aici importantă, ci substanța conflictualității, modul în care se ajunge de la un conflict de interese, spre exemplu, fie ele și interese vitale, la un război. Dinamica intereselor dă, efectiv, dinamica foarte complexă a conflictualității. Cunoașterea intereselor, a relațiilor și raporturilor dintre ele, duce la cunoașterea politicilor și, în consecință, a parametrilor de conflictualitate. Dar cunoașterea intereselor este stufoasă, fractală și complicată. Oamenii nu au totdeauna răbdarea, capacitatea și disponibilitatea de a investiga și analiza interesele, fie și pentru motivul că interesele nu sunt exprimate în văzul lumii, nu sunt publice, ci, dimpotrivă, de cele mai multe ori, ascunse cu multă grijă. Convenim să evaluăm diferitele trepte ale conflictualității, pe o scală de la 1-100, astfel:

- Normalitatea: 0-40;
- Anormalitatea 41-60;
- Precriza: 61-70;
- Criza: 71-80;
- Conflictul: 81-95
- Războiul 95-100.

Să presupunem că, într-un interval de 10 unități de timp (ani) se ajunge de la normalitate la război. După cum se știe, urmările efective ale războiului se lichidează într-un interval de timp cel puțin dublu, deci cam în 20 unități de timp. Într-un tabel și, respectiv, într-un grafic, această afirmație ar putea fi prezentată astfel:

VALORI	PRERĂZBOI					POSTRĂZBOI								
	Etape	Evaluări pe ani					Etape	Evaluări pe ani						
10-40	Normală						Normală							
41-60	Anormală						Reașezare							
61-70	Precriză						Reconstrucție							
7,1-8	Criză						Refacere							
8,1-9,5	Conflict						Post-război							
9,5-10	Război						Război							

Vârful conflictualității îl reprezintă războiul, sub toate formele posibile. Conflictele, inclusiv cele armate, se află, pe scala aleasă de noi, în funcție de frecvența lor în raport cu

normalitatea, cu preciză și cu criza, între 81 și 95. De la 95 la 100, conflictul devine o confruntare extrem de violentă, denumită război.

De-a lungul timpului, termenul de „război” a fost extins și la alte conflicte – ca ultima etapă a lor –, cu condiția ca o astfel de etapă (denumită război) să fie o urmare a unei decizii politice, să aibă deci un scop politic, indiferent de mijloacele care se folosesc în confruntare.

Printre caracteristicile importante actuale ale războiului, ar putea fi situate și următoarele:

- diversificarea formelor și conținutului acțiunilor militare;
- apropierea asimptotică a nivelurilor politic, strategic, operativ și tactic;
- creșterea interdependențelor din spațiul luptei;
- asigurarea unui flux de informații în timp real;
- scurtarea duratei confruntărilor violente de tip militar;
- implicarea comunității internaționale în managementul războiului, mai ales în interzicerea lui;
- creșterea decalajelor dintre armatele tehnologizate și cele care nu au acces la tehnologiile de vârf;
- menținerea pericolului nuclear.

Conflictul armat nu este război, dar poate deveni război. Conflictul armat se poate ivi pe neașteptate, având la origine un incident², un interes al unui grup restrâns, o revoltă sau o formă de conflictualitate socială, economică sau de o altă natură. Dar și conflictul se declanșează – chiar și atunci când este spontan – printr-o decizie politică sau de sorginte politică. Cineva trebuie să dea comanda: Atacați! Și să stabilească, în funcție cel puțin de resurse, limitele angajării armate.

---

² În America Latină, se cunosc cazuri când s-a declanșat un conflict armat între două state, datorită unui... meci de fotbal.

Printre principalele caracteristici ale conflictelor armate actuale și viitoare ar putea fi incluse și următoarele:

- decizia precipitată de declanșare a lor;
- violența extremă;
- marea diversitate;
- cauzalitatea complexă;
- urmările imprevizibile;
- frecvența foarte mare;
- deplasarea semnificativă a zonelor de confruntare spre latura asimetrică a conflictualității;
- distribuția haotică, în mozaic;
- proliferarea acțiunilor și reacțiilor de tip terorist, îndeosebi în zona Orientului Mijlociu, în zona Orientului Apropiat, în Africa, în America Latină, dar și în alte părți (Pakistan, India, Asia de Sud-Est etc.);
- proliferarea acțiunilor de tip disproporționat, pe de o parte, și de tip simetric de joasă intensitate, pe de altă parte;
- proliferarea conflictelor armate cu obiectiv politic identitar;
- proliferarea unor conflicte armate variate, de rețea;
- apariția și dezvoltarea conflictelor cibernetice.

Aceste caracteristici și multe altele fac din conflictele armate actuale și viitoare unele dintre cele mai complexe și mai imprevizibile provocări și chiar amenințări ale secolului XXI.

Este posibil ca, în viitor, aceste provocări să se extindă și să cuprindă, practic, aproape toate domeniile activității umane, îmbrăcând forme din ce în ce mai diversificate și mai complicate.

Din păcate, cu toate realizările excepționale în domeniul high-tech, al IT și al comunicării, omenirea nu a reușit încă și, probabil, nu va reuși niciodată pe deplin, să-și gestioneze, în

mod eficient, propria-i conflictualitate distructivă. Pentru că nu va reuși niciodată să-și armonizeze interesele. Și nu va reuși, pentru că, prin natura lor, interesele sunt diversificate, flexibile, etajate, haotice și, în marea lor majoritate, conflictuale. Nu va exista niciodată o unitate a lumii în ceea ce privește interesele.

1.2 Războaiele din noua generație

Există „generații” în identificarea, definirea, calificarea și clasificarea războaielor? Ce înseamnă „noua generație”? Care sunt principalele elemente ale războaielor din noua generație? Cum pot fi ele cunoscute?

Războaiele sunt ca oamenii și ca societățile. Se dezvoltă odată cu ele, îmbracă formele și trăsăturile conflictualității individuale și sociale, economice, politice, informaționale și militare, pe care o duc la extrem, fac parte din societate și pot fi clasificate și în funcție de stadiul la care a ajuns societatea respectivă, de nivelul, sfera și conținutul provocărilor, pericolelor și amenințărilor care se conturează în acea societate, de soluțiile pe care le oferă și de modul în care societatea acceptă situațiile create și desfășurările asociate acestora.

Cu alte cuvinte, războaiele din noua generație poartă, pe de o parte, amprenta celor din generațiile anterioare și, pe de altă parte, sunt modelate de cerințele conflictualității noului tip de societate. *Ele sunt, oare, forme noi ale vechilor noastre războaie? Sau este vorba de o transformare radicală, în care doar rădăcinile, originile, cauzele și interesele mai au o oarecare continuitate?*

Niciun război nu este unic pe planetă, deși fiecare război este unic în felul său. Fiecare război se trage din cel precedent și, în același timp, fiecare război are configurații și desfășurări care-i sunt proprii și nerepetabile.

1.2.1 O posibilă tipologie a noilor războaie

Într-un articol intitulat „*Războaiele din noua generație*”, publicat la Berlin, în nr. 3 din 1997 al revistei *Imperativ*, Pavel Tulaev, vicepreședinte al asociației „*Sinerghiile Rusiei*” a subliniat că, noi, cei care trăim în aceste vremuri (este vorba de finele secolului al XX-lea), suntem deja antrenați să suportăm aceste războaie mai vechi sau mai noi: războaie informaționale, religioase, psihotronice, energetice, tehnologice, economice, financiare, clasice etc.³ Aceste războaie se duc simultan, paralel sau individual și, într-o formă sau alta, fiecare dintre ele ne afectează.

Totdeauna, lumea a fost în război. Mai întâi, în cer (Indra-Vrtra, Ahura-Daevas, îngeri și demoni, conflictele Olimpului etc.), apoi, pe pământ, atât între civilizații, cât și în interiorul acestora. Niciodată, războiul nu a încetat pe această planetă. Practic, n-a existat niciun interval de timp fără să fie undeva, pe planetă, un război sau un conflict armat. De unde și dictonul: *Si vis pacem, para bellum*.

Războaiele cerului sunt interpretate conform tradiției religioase dominante. Ortodoxia dezvoltă doctrina creștină a ierarhiei forțelor angelice care înving răul satanic. Simbolurile și miturile, Crucea, Sfânta Scriptură, Ierusalimul constituie o realitate absolută pentru creștini.

Războaiele religioase aduc realitatea cerească pe pământ. Inchiziția este una din aceste formule de război împotriva răului din om. Dar forma care s-a consacrat este cea care a coborât la nivelul unui antagonism între popoare, între rase și între civilizații. Unii au pus la baza acestui antagonism deosebirile și chiar conflictele dintre valori. Nu valorile sunt însă conflictuale, ci interesele. Iar interesele generează politici care se confruntă. Devotamentul față de un slogan sau altul,

³ Pavel TULAEV, *Guerres de nouvelle generation*
<http://foster.20megsfree.com/326.htm>

față de un profet sau altul nu înseamnă valoare, ci doar devotament. Pe acest suport s-au construit însă mulțimile de interese conflictuale care au permanentizat conflictul armat și războiul.

Războaiele obișnuite, de tipul armată contra armată, pot fi categorisite în:

- războaie antice;
- războaie clasice;
- războaie moderne;
- războaie post-moderne.

Războaiele vechi sunt studiate pentru cultura militară. Cel puțin, așa cred unii, mai ales cei care consideră că nu au nevoie de o astfel de cultură într-o epocă a vitezelor supersonice, a sistemelor de arme de mare precizie, a undelor și rețelelor. Războaiele antice sunt însă pline de învățăminte, mai ales că unele dintre ele trec în actualitate, aduc noi dimensiuni care, de fapt, sunt vechi de când lumea: simetria, disimetria și asimetria.

Războaiele moderne folosesc sisteme de arme moderne și toate mijloacele ce pot fi utilizate în astfel de situații. Războaiele moderne – între care se situează, desigur, și cele două conflagrații mondiale – au demonstrat și demonstrează uriașul potențial de conflictualitate al lumii. Concluzia este că se poate de pesimistă, în sensul că lumea nu va reuși să iasă niciodată din această conflictualitate. Problema care se pune din ce în ce mai acut și mai tranșant este nu dacă lumea poate sau nu poate ieși din conflictualitate (la urma urmei, ieșirea din conflictualitate poate să însemne ieșirea din evoluție și dezvoltare), ci cum va reuși ea în viitor să-și modeleze și să-și gestioneze conflictualitatea.

Războiul post-modern – războiul din generațiile viitoare – va fi, probabil, un război care iese din violența tradițională și trece tot mai mult în planul cunoașterii, sau, dacă nu va fi așa, nu va mai fi, probabil, deloc, întrucât deja ne aflăm în stadiul la

care nivelul de conflictualitate iese din rațional. La ora actuală, bombele A și H, ca și celelalte arme de distrugere în masă, la care se adaugă sistemele de arme de mare precizie, armele geofizice și armele neconvenționale creează și mențin, la nivel de tensiune permanentă, pericolul și chiar amenințarea unui război ce poate evolua rapid spre o dimensiune haotică imprevizibilă și catastrofică.

Războiul post-modern ar putea deveni, în viziunea noastră, un război antirăzboi sau un război de apărare a civilizației umane atât împotriva propriei agresivități, cât și împotriva altor amenințări, cum ar fi cele geofizice, cele cosmice, cele informaționale și cele ce rezultă din conflictualitatea cunoașterii.

Războiul post-modern îmbracă toate formele posibile – simetrice, disimetrice și asimetrice – și nu reduce conflictualitatea, ci, dimpotrivă, o amplifică.

Cel de Al Treilea Război Mondial a fost, în opinia lui Pavel Tulaev, dar și a altora, un război rece. Acesta s-a încheiat nu cu o pace definitivă, ci cu cel de Al Patrulea Război Mondial, care se duce în noi spații, cu utilizarea de tehnologii noi și prin participarea unor subiecți noi.⁴ Agresorii principali sunt considerați, de către Tulaev, companiile transnaționale, băncile internaționale, precum și organizațiile de securitate, precum NATO, ONU, OSCE. Scopul acestui război este realizarea unei noi ordini mondiale, iar mijloacele sunt, înainte de toate, tehnologiile cele mai moderne, informația și rețeaua. Agresiunea împotriva localităților și a populațiilor se duce acum, nu neapărat prin sisteme de arme, prin atacuri și cuceriri, ci prin... media. Propaganda fără măsură, aculturația, produsele culturii de piață, filmele, clip-urile publicitare etc. domină spațiul informațional. Americanii pun aproape totul pe Internet, începând cu strategia de securitate și continuând cu strategiile de comunicare sau cu strategia de securitate informațională și

---

⁴ Ibidem.

homeland security. Lumea trebuie să știe și să afle ce fac americanii și eventual să procedeze așa, ca ei. Acest lucru poate să aibă consecințe benefice pe planul prevenirii crizelor și conflictelor, dar, în realitate, este vorba de un adevărat război dus nu doar prin mijloace informaționale, ci, efectiv, prin mijloace specifice cunoașterii. Americanii obțin, spre exemplu, din exportul de produse culturale, mai mult decât din exportul de armament. Dincolo de aceste avantaje materiale și financiare incontestabile, americanii mai obțin ceva foarte important: tot mai multă lume adoptă stilul de viață american, chiar dacă tot mai multă lume îl și critică.

Terapiile de șoc, monetarismul, variația intempestivă a cursurilor valutare, prețul hidrocarburilor, invaziile de tot felul, condiționările internaționale, războaiele și conflictele locale provocate cu intenții foarte precise, dictatul tehnologic și informațional, migrația haotică a populațiilor și concentrarea creierelor în mari centre, atacurile psihotronice, virușii, viermii și troienii din rețelele Internet etc. sunt, în cele din urmă, nu doar realități intempestive ale acestei epoci, ci și mijloace de agresiune tehnologică, psihologică, mediatică și informațională. S-a creat impresia falsă că toată lumea este în apărare împotriva unor pericole și amenințări care vin din zone obscure, din rețele teroriste și din lumea chinuită care rabdă de foame și care dă, în fiecare an, 45 de milioane de morți⁵.

Fără a neglija acest aspect extrem de important și de real, considerăm că nu avem dreptul să eludăm, în cadrul unei analize lucide și nepărtinitoare, așa cum trebuie să fie, de altfel, orice analiză, și celelalte aspecte ale războiului informațional, ale războiului mediatic, ale războiului geofizic, ale războiului cunoașterii, care se prezintă ca un război continuu, intens, stratagemic și disproporționat. Chiar dacă războiul este război și atât, toate celelalte forme de manifestare tind să se

⁵ *Une Europe sure dans un monde meilleur. Strategie européenne de sécurité*, decembre 2003, p. 6, <http://www.iss-eu.org>.

autonomizeze, să coopteze sau să centreze asupra lor efortul principal, nu neapărat pentru a provoca un conflict, ci, mai ales, pentru a preveni un conflict și a-și asigura un plus de securitate.

1.2.2 Războaiele din generațiile a patra și a cincia

Există, în opinia noastră, mai multe generații de războaie. Probabil că fiecare epocă istorică își are sau ar trebui să-și aibă generațiile ei de războaie. Desigur, s-ar putea afirma că, într-un anumit sens, fiecărei epoci îi corespunde o anumită generație de războaie. Depinde ce anume se înțelege prin „generație de războaie”. Considerăm că o generație de războaie ar trebui să grupeze, pe baza caracteristicilor vitale sau esențiale ale acestui fenomen, acele războaie sau tipuri de războaie care sunt asemănătoare, compatibile sau complementare.

Războiul este un însoțitor permanent al societății omenești. Este foarte clar că, din momentul în care societatea oamenilor, mai exact, comunitatea în care trăiau oamenii a devenit o societate politică, care a conștientizat adică un interes de grup, războaiele care s-au dus de-a lungul timpurilor au avut anumite caracteristici și pot fi încadrate în diferite tipologii care, evident, aparțin unor generații de războaie. O astfel de clasificare ajută, după părerea noastră, la cunoașterea mai profundă a acestui fenomen, la înțelegerea universului și limitelor lui, a coordonatelor în care acesta evoluează, adică a prezentului și a viitorului războiului.

Începând cu 1989, strategul american W.S. Lind a lansat conceptul de „război de generația a patra” (Fourth Generation Warfare, prescurtat 4GW). Era necesară o astfel de clasificare, pentru a orienta mai bine reflecția strategică și politică asupra fenomenului război.

Războaiele din epoca modernă și contemporană ar putea fi grupate, după opinia noastră, nu în patru, ci în cinci generații,

întrucât la orizontul politic și strategic al începutului de veac și de mileniu se conturează din ce în ce mai clar o nouă generație de războaie, chiar dacă o astfel de perspectivă nu este pe de-a întregul succesivă epocii războaielor din generația a patra, ci, într-o anumită măsură, chiar concomitentă cu aceasta sau suprapusă în mare parte peste aceasta.

O astfel de clasificare poate fi prezentată astfel:

GENERAȚIA	TIPURI DE RĂZBOAIE	CARACTERISTICI
Generația 1	Războaiele cuprinse între introducerea armei de for și Primul Război Mondial	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Războaie de masă; ➤ Forțe masive, dispuse față în față sau în diferite dispozitive pe un teatru de război
Generația 2	Conflictele și războaiele dintre cele două conflagrații mondiale	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Mitraliera, arme de foc puternice ➤ Mobilizarea industriei; ➤ Crearea economiei de război
Generația 3	Cel de Al Doilea Război Mondial	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Arme automate, tanc, avion; ➤ Război de mișcare; ➤ Manevre pe spații largi; ➤ Arme noi, îndeosebi de distrugere în masă; ➤ Tehnologie, manevră, viteză; ➤ Acțiuni rapide.
Generația 4	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Războaie simetrice; ➤ Războaie disimetrice; ➤ Războaie asimetrice 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Revoluție în domeniul militar; ➤ Sisteme de arme de mare precizie; ➤ Lovituri la distanță; ➤ Extinderea spațiului luptei; ➤ Terorism; ➤ Acțiuni asimetrice;

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Extinderea conflictualității în spațiul economic, informațional și chiar cultural; Folosirea rețelei, a sistemelor C4I2SR și variantelor ultraperfecționate ale acestora
Generația 5	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Războaie haotice; ➤ Războaie cognitive; ➤ Războaie cibernetice; ➤ Războaie de apărare sau de protecție a civilizației 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Într-o primă etapă, conflictualitatea devine, probabil, haotică, tinde să scape de sub control, afectează grav toate domeniile, inclusiv pe cele ale cunoașterii, noțiunilor, construcțiilor motivaționale; ➤ Într-o etapă următoare, este posibil ca lumea să se solidarizeze pentru a se proteja de o serie de provocări, pericole și amenințări exogene, inclusiv de natură cosmică și extracivilizațională.

Războaiele din generația a 4-a și cele din generația a 5-a pot avea evoluții care să scape formelor clasice de management și de gestiune a conflictualității. Deja există o saturație pe planul politicilor de securitate și apărare, strategiilor militare, economice, sociale și informaționale, care creează blocaje strategice majore pe care nu se încumetă nimeni să le înlăture, ca altădată, prin război. Politica de război – condamnată de toate organizațiile și organisme internaționale – a devenit un fel de politică intrată în clandestinitate, mai ales atunci când este vorba de războiul sau de războaiele altora, și nu de cele provocate de înseși interesele marilor puteri strategice, pe

spezele restului lumii și mai ales ale așa-numiților pivoți strategici. Marile puteri strategice sunt, la ora actuală, Statele Unite, Uniunea Europeană, NATO, Rusia, China și India, iar marii pivoți strategici sunt sau pot fi Orientul Mijlociu, prin zonele conflictuale Irak, Iran, Afganistan, Asia Centrală, Orientul Apropiat (Israelul), Africa mozaicată și, din punct de vedere geopolitic, zona de falie etnico-religioasă din Asia de Sud-Est.

1.2.3 Principii ale noului război

Noul război nu este altceva decât vechiul război modernizat, actualizat sau, cu un termen mai nou, up-graduate, up-datate, adică adus la zi. Într-un fel, războiul este unic. Nu există, la drept vorbind, șapte sute de mii de feluri de războaie – câte bordeie, atâtea războaie –, ci doar o „extensie” a conflictualității modelată politic la aproape toate domeniile vieții și activității oamenilor. Noul război constă tocmai în această „extensie” a forțelor, mijloacelor și acțiunilor, prin implicarea masivă a aproape tot ce ține de putere. Este vorba de forțe, mijloace, acțiuni și resurse pentru punerea în operă a unor politici de dominare și, de cealaltă parte, de contracarare a acestor politici sau de adaptare la violența, subtilitățile și exigențele lor.

Printre principiile cele mai importante ale noului război considerăm că ar trebui situate și următoarele:

- predominanța informațională;
- dominanța tehnologică;
- simetria conflictuală;
- disimetria;
- asimetria;
- extensia mediatică;
- acțiunea indirectă.

Toate aceste principii scot războiul din onoarea și demnitatea de altădată a spațiului luptei și îl situează în labirintul informației, dezinformării, manipulării și acțiunilor asimetrice. Fiecare face ce poate și cum poate. Există posibilitatea unui război al unei țări împotriva altei țări – războiul frontalier – pentru diverse motive, un război al marilor puteri împotriva tuturor celor care pun la îndoială și încearcă, într-o formă sau alta, să submineze condiția lor de mari puteri, război al comunității internaționale împotriva statelor „rebele”, război al statelor „rebele” împotriva celor care le fac să fie rebele, adică împotriva acelei ordini a lumii pe care ele n-o doresc și n-o acceptă, război al unor entități împotriva altor entități, prin toate mijloacele posibile și imposibile.

Lumea întregă este un război continuu, care se desfășoară, tot așa, prin toate mijloacele posibile, pentru bani, pentru teritorii, pentru resurse, pentru influență și, în foarte multe cazuri, pentru supraviețuire.

Principiul predominanței informațională constă în tendința marilor puteri, a organizațiilor și organismelor internaționale de a ști totul, de a realiza o supremație informațională, de a contracara orice acțiune prin surprindere din partea unui terț și, la urma urmei, de a asigura controlul și gestionarea crizelor și conflictelor armate, de a asigura un mediu strategic non-conflictual. Desigur, în primul rând, în interes propriu, dar, la acest interes, pot fi arondate – și sunt arondate – și numeroase alte state. În felul acesta, se creează mari centre ale puterii informaționale, în jurul cărora mișună o mulțime de țări-satelit.

Principiul dominanței tehnologice este esențial pentru realizarea dominanței informaționale și, în același timp, pentru realizarea forței necesare dominării reale, prin mijloace disproporționate, a mediului strategic. Noul război are ca nucleu tocmai predominanța tehnologică și informațională a anumitor centre – în general, cam aceleași de când există lumea

modernă – dar care transpun bătălia pentru putere într-un spațiu mult mai larg, complex și multidimensional.

Principiul simetriei conflictuale constă în faptul că fiecare dintre puterile sau entitățile candidate la calitatea de beligeranță în noul război caută să aibă aceleași mijloace, politici, doctrine și strategii cu ale posibililor adversari, astfel încât, la nevoie, să poată face față unui atac din partea acestora și să-i asigure un minimum de condiții pentru a contraataca sau chiar pentru a preveni sau preîntâmpina un atac, deci pentru efectuarea unui atac preventiv sau preemptiv.

Principiul disimetriei constă în tendința fiecăruia dintre posibili beligeranți de a realiza o superioritate netă – în forțe, mijloace, acțiuni, politici și strategii –, care să permită realizarea scopului și obiectivului propus fără pierderi sau cu cât mai puține pierderi și cheltuieli. Tendința este veche și totdeauna ea s-a manifestat și în realitate, într-o formă sau alta. Realitatea este însă dinamică și niciodată disproporționalitatea nu a putut fi menținută multă vreme în formula inițială. Totdeauna, la un anumit interval de timp, de regulă, imprevizibil ca durată și moment, forțele și, respectiv, raporturile de forțe s-au schimbat.

Principiul asimetriei este omniprezent. Niciodată el nu a fost însă mai pregnant ca în momentul de față. Probabil că, în viitor, el se va manifesta și mai intens, întrucât lumea nu este dispusă să accepte nici simetria – deși o dorește –, nici disproporționalitate, deși o urmărește totdeauna și prin toate mijloacele posibile. În situația în care o entitate perceptibilă în plan politic și strategic nu poate realiza o disproporționalitate care să-i asigure condiții pentru îndeplinirea obiectivelor propuse, ea va avea totdeauna în rezervă politici, strategii, forțe, mijloace, resurse și acțiuni asimetrice, dintre cele mai surprinzătoare. Unele dintre țări, inclusiv dintre marile puteri strategice ale lumii, apelează de la început la politici, strategii și tactici asimetrice, pe care le dezvoltă în secret, le

experimentează cu precauție și le aplică ori de câte ori au prilejul să o facă. Astfel, războiul mediatic din zilele noastre este, deopotrivă, un produs al politicilor și strategiilor bazate pe disproporționalitate, dar și al politicilor și strategiilor asimetrice.

Principiul extensiei mediatice (principiul mediatic) a fost practicat dintotdeauna. Niciodată el nu a atins încă cotele din zilele noastre. Pentru că niciodată, din câte cunoaștem noi, nu au existat pe planeta Pământ atâtea rețele și atâtea sisteme de comunicații care să asigure transmiterea semnalelor și chiar a informației în timp real. Războiul, ca expresie de vârf a conflictualității lumii, luat sub toate formele și formulele sale, nu putea să nu folosească acest nou spațiu de confruntare: informația, mai ales informația publică, imagine și cuvântul. Într-un anume sens, putem spune că războiul trece din ce în ce mai mult în spațiul informației, în zona cuvântului, în zona cunoașterii. Folosirea cunoașterii ca armă nu este nouă. Dar, în zilele noastre, ea devine un fel de super-armă, o armă a armelor, întrucât ultimul bastion al spațiului care generează valoare rămâne cel al cunoașterii.

Principiul acțiunii indirecte dezvoltat de Liddell Hart, în cunoscuta sa lucrare *Strategia acțiunilor indirecte*⁶, a devenit unul dintre cele mai importante principii ale epocii actuale. Deși lovirea nemijlocită a centrelor vitale ale dispozitivului inamic se înscrie în rândul strategiilor directe, manevra de forțe, proiecția forțelor, modalitățile de realizare a dispozitivelor, modul de alcătuire a grupărilor de forțe, acordurile încheiate cu țara-gazdă, complexitatea procedurilor de angajare, de elaborare a deciziilor politice naționale în acest sens și o mulțime de alte modalități de punere în operă a unei decizii se bazează, tot mai mult, pe acest principiu care generează un efect complex, de regulă, indirect.

---

⁶ Basil Liddell HART, *Strategia acțiunilor indirecte*, Editură Militară, București, 1993.

1.3 Războiul antirăzboi

De ce un război antirăzboi? Este, oare, lumea dispusă să distrugă un război printr-un alt tip de război? Războiul antirăzboi înseamnă negarea războiului sau gestionarea lui? A ajuns, oare, lumea într-o etapă în care este nevoită să folosească mijloacele specifice războiului pentru a combate războiul?

Ne aflăm într-o etapă de dezvoltare a societății omenești în care războiul a devenit unul dintre cele mai indezirabile fenomene. Cel puțin, așa se crede. Sau așa apare. Lumea se teme cumplit de noul război, chiar dacă noul război are caracteristici ale noii societăți și vine să o ajute, direct sau indirect, mijlocit sau nemijlocit, pe aceasta în rezolvarea – și prin mijloace violente – a problemelor conflictuale cu care se confruntă. Iar cea mai gravă dintre problemele cu care societatea omenească se confruntă, de când există ea pe pământul oamenilor, o reprezintă tocmai dinamica haotică a acelor interese vitale ce nasc politic, ce proiectează, ca mijloc de impunere, de slujire, sau de apărare a acestor interese vitale, războiul.

Războiul – războiul care slujește interesul vital al unei comunități sau alteia – n-ar trebui să fie respins de omenire, pentru că omenirea l-a creat. L-a creat, l-a dezvoltat și acum, se pare, că s-a cam speriat de el, că încearcă să-l pună sub control. Dar nu oricum, ci tot printr-un război. Printr-un altfel de război.

Cu alte cuvinte, războiul de care are nevoie omenirea în prezent și, mai ales, în viitor este un nou tip de război, un război antirăzboi, adică un război care să prevină, să dezamorseze sau să anihileze războiul distrugător, adică războiul care ar putea pune capăt civilizației oamenilor.

Au mai rămas, ca să spunem așa, trei mari categorii de războaie. Mai exact, războaiele lumii – cele vechi, cele actuale, dar și cele noi – pot fi grupate și regrupate în trei categorii mari:

- războaie simetrice;
- războaie disimetrice sau disproporționate;
- războaie asimetrice.

Este necesară o astfel de sistematizare, din cel puțin două motive importante:

- creșterea diversității și complexității războaielor și extinderea lor la numeroase spații și domenii, care, altădată, erau fie adiacente, fie complementare, fie indiferente la fenomenul război;

- dezvoltarea fără precedent a mijloacelor, scopurilor și obiectivelor confruntărilor violente ce pot fi încadrate în categoria „război”.

Dar și această clasificare poate fi privită și tratată nuanțat, întrucât, încă de la începutul lumii (păstrând, desigur, proporțiile), războaiele au fost, deopotrivă, simetrice, disimetrice și asimetrice.

Probabil, că la fel vor fi și cele viitoare. Noua natură a actualelor și viitoarelor războaie nu constă numai în simetria, disimetria și asimetria lor, ci în transformarea tipologiei conflictualității, în aria de cuprindere a conflictelor armate și războaielor, în conținutul și formele concrete de manifestare a ostilităților.

În timp ce un război frontalier, între două țări care-și dispută un teritoriu – cum a fost cel dintre Iran și Irak dintre anii 1970-1980, izbucnit pentru cele câteva insule de la confluența fluviilor Tigru și Eufrat, de pe porțiunea denumită Shatt-al-Arab, dar nu numai –, poate fi considerat unul de tip simetric, atacurile din 1991 și 2003 efectuate de coaliția condusă de Statele Unite împotriva Irakului sunt războaie disimetrice sau disproporționate.

Ceea ce a urmat în Irak și în Afganistan, după încheierea părții disimetrice a războiului, se poate numi, fără îndoială, război asimetric.

Noua natură a războiului nu constă doar în forma și conținutul conflictului armat, în configurațiile și desfășurările mai mult sau mai puțin clasice, mai mult sau mai puțin moderne ale confruntărilor din teatrele de operații sau din teatrele de război, ci în scopurile, obiectivele și, mai ales, în efectele războiului.

Scopurile, obiectivele și efectele războaielor actuale, ale noilor războaie ar putea fi grupate în diferite categorii, pentru a înțelege mai bine determinările reciproce, conexiunile și interconexiunile, precum și perspectivele evoluției acestora în timp și spațiu.

O posibilă variantă de grupare sintetică a acestora se prezintă în *Anexa nr. 1 Dinamica scopuri, obiective, efecte ale războiului*.

CAPITOLUL 2 FILOSOFIA RĂZBOIULUI

Dintotdeauna, războiul s-a prezentat sau a fost prezentat ca o... ieșire din rațiune, ca o măsură nehibzuită, dăunătoare omenirii, ca un cataclism sau ca o lipsă de măsură a politicianilor și a celor care au drept de decizie. Războiul cere o uriașă angajare de forțe și mijloace, consumuri imense, pierderi de vieți omenești, distrugerii materiale și numeroase alte efecte dezastruoase pe termen lung. Rareori, războiul a însemnat avantaje certe sau soluții excelente. Totdeauna, războiul a însemnat puține avantaje și imense pierderi, chiar dacă, în plan politic sau strategic, a dus la schimbarea raportului de forțe, la cucerirea sau pierderea unor teritorii, unor resurse sau unor sfere de influență. Cu toate acestea, războiul face parte din viața oamenilor și oamenii îl acceptă, chiar dacă îl condamnă, în fac, chiar dacă se tem de el, îl legitimează, chiar dacă-l repugnă.

2.1 Război filosofic?

Avem oare, de-a face cu un... război filosofic? Este, oare, posibilă alăturarea celor doi termeni: război și filosofie? Ce să înțelegem printr-un astfel de concept? Că s-au apucat filosofii să se războiască între ei? Că filosofia are nevoie de politică sau de o decizie politică? Este, oare, oportun ca, într-o epocă a gândirii democratice și liberale, să vorbim de un... război filosofic?

Filosofia este înțeleasă, îndeosebi, ca un mod de a gândi. Ca știință, experiență îndelungată și artă a gândirii, a construirii abstractului, uneori, chiar prin depărtarea de concret, ca o a dialectică a lumii limbajelor, a semnificațiilor, semnificațiilor și semnificațiilor. De-a lungul mileniilor, filosofia s-a constituit într-o sensibilă și complexă arhitectură a

gândirii, a creat și re-creat mereu lumea gândului, a abstractului, a noțiunilor și conceptelor, a propozițiilor și raționamentelor. Ea s-a ocupat, deopotrivă, de teoria existenței – *ontologia* –, de teoria cunoașterii – *gnoseologia*, cu ramura ei de cunoaștere a științei sau de cunoaștere științifică denumită *epistemologie* – și de arhitectura propriu-zisă a gândirii – *logica*. Ontologia, gnoseologia și logica sunt trei componente armonioase și impresionante ale filosofiei, care înobilează ființa umană, prin calitatea superioară a gândirii umane. Probabil că, în Univers, mai există și alte tipuri de gândire, precum și alte modalități de construire a abstractului, dar noi, oamenii, deocamdată, nu-l cunoaștem decât pe acesta, cel care produce gândirea umană. Științele apropiate de mecanismele gândirii și comportamentului uman, îndeosebi psihologia, sociologia și logica, ne dau, în mare măsură, uriașa dimensiune a construcției gândirii umane.

Dar, cum bine se știe, gândirea umană nu se ocupă doar de propria ei existență, nu este adică doar o gândire a gândirii, ci se prezintă, în primul rând, ca o gândire a acțiunii, ca un mod de formulare a modelelor acționale, ca un *modus vivendi* și nu doar ca un *modus cognoscendi*, mai exact, ca un *modus cognoscendi* în vederea constituirii și dezvoltării unui *modus vivendi*.

Ce legătură au toate acestea cu războiul?

Au, desigur. În primul rând, războiul, ca oricare altă activitate omenească, este gândit, atât în plan conceptual, cât și în plan acțional. Dacă „vocația” societăților omenești este conflictualitatea, iar războiul pare a fi ultima treaptă a acesteia, este normal ca oamenii să gândească războiul, să-l modeleze, să-l planifice, să-l construiască în primul rând în planul conceptului, al gândirii. Există, așadar, o filosofie a războiului, adică un mod de a gândi războiul, care are cel puțin patru laturi fundamentale:

- gândirea deciziei politice privind declanșarea războiului, mai exact, de folosire a războiului ca modalitate de soluționare a unui diferend;
- gândirea războiului ca fenomen social complex, cu urmări dramatice și, de cele mai multe ori, imprevizibile;
- gândirea strategică a războiului;
- gândirea operativă a războiului și acțiunilor militare;
- gândirea tactică a războiului și acțiunilor militare.

Gândirea deciziei politice privind războiul face parte din ceea ce am putea numi *filosofia politică a războiului*. Conținutul acesteia se referă îndeosebi la a gândi politic războiul, adică în funcție de interese, îndeosebi de interesele vitale ale entității respective, de scopuri politice și, deci, de efecte. *Efectele dorite, sperate, preconizate și planificate stau la baza oricărei decizii politice privind războiul*. Aceste efecte sunt privite, analizate, configurate și tratate pe cel puțin patru configurații importante:

- interese vitale și conjuncturale;
- avantaje și costuri economice, financiare, sociale, culturale și civilizaționale;
- relații internaționale sau regionale (locale);
- posibilități, limite și consecințe directe ale angajării.

Toate acestea și încă foarte multe alte configurații revin decidentului politic, iar acesta nu-și poate permite să elaboreze hotărârea de a declanșa ostilitățile fără să gândească efectele pe termen scurt, pe termen mediu și pe termen lung. Acest mod de a gândi efectele, dar și costurile și pierderile, face parte din ceea ce numim *filozofie politică a războiului*.

Gândirea socială a războiului depășește sfera politicului și impune participarea, într-o formă sau alta, a întregii societăți la edificarea unei paradigme a războiului. Aici intră în funcțiune memoria colectivă, psihologia colectivă,

psihologia deontică, logica gândirii conflictuale, științele exacte, raporturile dintre o posibilă decizie politică privind declanșarea războiului și efectele în planul relațiilor interumane, al economiei, demografiei și securității sociale și individuale. Gândirea socială a războiului creează un anumit tip de reprezentare a acestei conflictualități. În spațiul iugoslav, spre exemplu, a fost de-ajuns o sigură scânteie, pentru ca memoria colectivă și psihologia grupurilor etnice și religioase să amplifice starea de beligeranță și să transforme conflictualitatea într-un dezastru.

Gândirea strategică a războiului are cel puțin trei dimensiuni:

- știința, priceperea, arta și voința de a pune în operă decizia politică privind declanșarea războiului;
- expertizarea strategică a deciziei politice;
- planificarea strategică a războiului.

Aceste dimensiuni cer, pe lângă o gândire metodologică – adică în algoritmi, concepte și standarde – prin care se pune în aplicare decizia politică privind declanșarea războiului, o gândire profundă – științifică, socială, psihologică și logică – cu privire la fenomenul război, la desfășurările, instrumentele și la efectele acestuia

Gândirea operativă a războiului și acțiunilor militare este o gândire a manevrei pentru realizarea dispozitivului, pentru aducerea forțelor și mijloacelor în spațiul luptei. Ea se materializează, de regulă, în planul operației sau operațiilor (OPLAN) și îmbină rigoarea planificării și corelării unor deplasări de forțe, mijloace și resurse pe spații foarte mari cu suplețea gândirii unor soluții și acțiuni de mare anvergură. Aici intervin nu numai legități, norme și reglementări, cadre permissive și restrictive, ci și abilități, priceperi, capacitatea de a găsi soluții adecvate, principii ale gândirii logice a războiului și confruntării armate, norme morale, valori ce se cer respectate,

protejate sau apărate. Sistemele de valori care se au în vedere aici se referă îndeosebi la:

- cultura războiului;
- cultura instituției militare care materializează acest război, a tradițiilor armatelor, a calității luptătorilor;
- cultura țării-gazdă;
- cultura liniilor de transport;
- valori umane etc.

Toate aceste valori se cer nu numai respectate, protejate și apărate, ci și incluse în modul de a gândi războiul, manevra și acțiunea.

Gândirea tactică a războiului și acțiunilor militare este, de fapt, gândirea în detaliu a luptei. De obicei, o astfel de gândire este, ca să spunem așa, pragmatică, adaptabilă la situații, intuitivă și inspirativă. Acești doi termeni – intuitivă și inspirativă – nu prea au legătură cu gândirea, în calitatea ei de a opera cu noțiuni și concepte, judecăți și raționamente, dar, în spațiul tactic, adică în spațiul luptei, o influențează în mod hotărâtor. În general, la nivel tactic, se consideră că nu este prea mult timp pentru reflecții, pentru formularea de judecăți și raționamente. Este și motivul pentru care, de regulă, la acest nivel, se operează cu proceduri, procedee și standarde. Părerea noastră, rezultată din analiza multor războaie și campanii, dar și din propria experiență, este că nivelul tactic nu poate fi lipsit de gândire tactică.

Procedurile, ca și standardele, sunt foarte bune, dar ele nu suplinesc obligația comandantului și chiar a luptătorului de a găsi o soluție inteligentă și eficientă pentru fiecare situație în parte, în funcție de caracteristicile spațiului luptei și de dinamica extrem de complexă a acțiunilor.

Noțiunea de *război filosofic* pare o contradicție în termen. *Sofia* înseamnă *înțelepciune*, iar *filo* înseamnă *pentru*.

Filosofia este o pledoarie pentru înțelepciune, pentru inteligență, pe când războiul este o continuare prin mijloace violente a unei politici, este un mod de a debloca o situație strategică, o soluție violentă pentru rezolvarea unor probleme care nu au alte soluții. Ce legătură are războiul cu planul gândirii filosofice, în afară de faptul că și războiul, ca oricare altă activitate omenească, trebuie gândit?

2.1.1. Filosofia valorilor și conflictualitatea lumii. Axiologia războiului

Războiul nu se duce în spațiul valorilor, ci în cel al interesului. Cauzele războaielor nu trebuie căutate în valori, ci în interese. Dinamica intereselor definește dinamica foarte complexă a conflictualității, iar aceasta, dusă la limită, definește războiul. *Ce legături există, atunci, între război și valoare? Există oare o axiologia a războiului?*

2.1.1.1 Școala valorii

Școala de la Marbourg este reprezentată de Cohen, Natorp și Cassirer. Al doilea mare curent din Germania anilor 1870 l-a constituit Școala de la Baden, ai cărei fondatori sunt Windelband, Rickert și Lask. Este cea de a doua școală a neokantianismului clasic, menită să depășească hegelianismul care, la aceea vreme, domina peisajul filosofic.⁷ Neokantianismul urmărea să continue filosofia critică, prin aplicarea metodei transcendente la toate domeniile experienței, concentrându-se, din punct de vedere al formei, asupra teoriei cunoașterii și, din punct de vedere al conținutului,

⁷ *La philosophie des valeurs de Heinrich Rickert*, <http://perso.orange.fr/filosophe/traductions/philoRickert.htm>

constituind „faptul” culturii în ansamblul ei și nu numai în domeniul științelor fizico-matematice, ca obiect al filosofiei critice.

Școala de la Marbourg își propunea să lupte îndeosebi împotriva tuturor presupuzițiilor metafizice care puteau fi legate de ideea kantiană de *lucru în sine*, referindu-se la *faptul științei*. Școala de la Baden orientează interpretarea sa, din perspectiva filosofiei kantiene, asupra noțiunii de *valoare*, considerată ca o condiție esențială a constituirii oricărei realități culturale. În această viziune, raportul esențial al filosofiei kantiene constă în deschiderea unui plan nou, între scepticismul psihologic și dogmatismul metafizic, acela al lucrurilor care nu sunt, dar care valorează, care se impun tuturor oamenilor, independent de interesele și de dorințele lor personale. Școala de la Baden consideră valoarea ca o expresie a rațiunii practice. De aceea, ea poate fi considerată mai degrabă ca un neofichtianism decât ca un neokantianism, în înțeles propriu.

Primul care a insistat asupra acestui nou mod de a înțelege valoarea ca „punct de vedere ideal”, adică acela de „a completa realitatea printr-o lume ideală” produsă de omul însuși, al cărui statut este acela al „valorii care nu are existență” a fost Lange (1828-1875)⁸. Mai târziu, Windelband (1848-1915) radicalizează acest punct de vedere al idealului, situându-l la fundamentul tuturor actelor conștiinței, atât în domeniul logicii, cât și în cel al eticii sau esteticii și conferindu-i transcendența datoriei absolute. Pentru Windelband, filosofie devine știința valorilor universal valabile, sau, mai precis, știința „conștiinței normale”, adică „conștiința, în legăturile sistematice, ale tuturor normelor care au o validitate obiectivă, dar necesită să fie realizate subiectiv”.⁹ El

⁸ LANGE, *Historie du materialisme*, Leipzig, 1865.

⁹ *La philosophie des valeurs de Heinrich Rickert*, apud *Über die Gewissheit der Erkenntnis*, Berlin, 1873. <http://perso.orange.fr/filosophe/traductions/philoRickert.htm>

adaugă filosofiei kantiene o critică a rațiunii istorice, tocmai datorită faptului că istoria are o strânsă legătură cu valorile. Istoria un fel de loc pe care Windelband îl numește „fenomenalizarea” libertății, apelând îndeosebi la *Critica facultății de judecare*, unde Kant opune problema relației dintre natură și libertate. Windelband definește kantianismul ca o „filozofie a culturii orientată istoric”.

În acest caz, problema centrală a teoriei cunoașterii devine cea a demarcației între științele naturii și științele istorice ale spiritului și ale culturii. Ele se disting, după Windelband, prin metodă, primele ocupându-se de legile generale, iar celelalte de descrierea evenimentelor singulare. Primele sunt *științe ale legilor*, celelalte sunt *științe ale evenimentelor*. Gândirea științifică este, în cazul științelor naturii, *nomotetică* și, în cazul celorlalte, *idiografică*. Dimpotrivă, Dilthey, spre exemplu, susține că deosebirea dintre unele și altele nu este de *metodă*, ci de *obiect*. Bătălia dintre cei doi s-a dus multă vreme, dar punctele lor de vedere sunt, la urma urmei, convergente. Științele naturii se separă de științele istorice, ale spiritului și ale culturii, atât prin obiect, cât și prin metodă.

Rickert (1863-1938) preia analizele făcute de Windelband, mai ales în lucrarea *Die Grenzen der naturwissenschaftlichen Begriffsbildung* (Fribourg, 1896-1902), și duce mai departe, într-un mod mult mai sistematic, ideile lui Windelband. El arată și de ce anume cunoașterea științifică se orientează după una dintre cele două metode – nomotetică și ideografică –, dar metodele respective nu sunt separate, ci întrunite, consistente, complementare și chiar unitare. Ele nu descriu, ci analizează, pe baza unui subiect transcendent, condițiile posibile. Contrazicându-l pe Dilthey, el arată că nu obiectele separă științele naturii, ci orientarea curiozității teoretice a subiectului. În mod cert, științele spiritului au de-a face mai ales cu realitățile psihice, dar și ele

pot folosi metoda științelor naturii, în măsura în care prin aceasta se elaborează *legi generale ale vieții psihice*. De asemenea, a separa aceste științe prin obiect ar însemna să acceptăm că realitatea este scindată în două domenii radical distincte: al naturii și al spiritului. Există însă o sigură realitate. Subiectul are însă nevoie de două maniere diferite de a o analiza, pentru a o înțelege. Ea devine naturală, când se raportează la universal, și istorică, atunci când are în vedere individualul sau particularul. Mai mult, spiritualul nu se reduce la psihic. Nu pot fi eliminate din spiritual valorile transcendente, ce nu se reduc la o simplă succesiune de procese psihice. Toate științele trebuie să facă apel la concepte generale.

2.1.1.2 Sfera valorilor și teoria definiției

În vremea când Rickert își susținea teza de doctorat cu tema teoria definiției, nici științele istorice, nici filosofia valorilor nu erau bine conturate. Rickert și-a elaborat teza de doctorat sub îndrumarea lui Windelband, pe atunci profesor la Strassbourg. În 1894 Windelband ține un discurs prin care formulează, pentru prima dată, distincția dintre știința nomotetică și știința ideografică. Rickert înțelege de la Windelband că realitatea istorică prezintă o bogăție încă neexplorată și că doar întoarcerea la Kant poate oferi o metodă eficientă pentru ieșirea din scepticism. În **Theorie de la definition**, Rickert arată în ce măsură adoptarea metodei transcendente permite depășirea relativismului empirismului și psihologismului fără a se apela la presupuzițiile metafizice.

Fidel lui Kant, el ia ca punct de plecare un „fapt” al culturii, cel al *definiției*, pe care o înțelege ca o delimitare riguroasă. În ceea ce privesc știința și definiția științifică, voința se determină prin considerarea adevărului ca valoare universală. Metoda pe care o propune Rickert este simplă: mai

întâi și înainte de toate, întoarcerea la subiect; apoi, identificarea scopului precis pe care îl vizează activitatea subiectului; examinarea mijloacelor prin care se poate realiza acest scop. Or, a lua în calcul o finalitate vizează de subiect, înseamnă a considera maniera în care el ia poziție în raport cu o valoare. Aceasta înseamnă că el se referă la un context istoric în care se situează, de vreme ce că maniera specială în care se realizează această valoare este legată de o epocă istorică. Determinarea unui scop, a unei finalități începe cu o anchetă istorică de context. El schițează deja ideea unei continuități între subiectul transcendent și subiectul istoric.

Intuiția este, din punct de vedere psihologic, instrumentul cel mai eficace pentru a defini ceva, dar, din punct de vedere logic, ea presupune un indeterminant, ceea ce intră în contradicție cu definiția care, prin excelență, este o determinare. El consideră realitatea ca fundamental irațională și, pentru a-i prezerva unitatea față de cele două maniere de a o cunoaște și înțelege – continuitate regulată sau singularități eterogene –, este obligat să apeleze la un „*continuum eterogen*”. Informațiile parvenite prin intuiție sunt radical diferite – *nedeterminate* și *raționale* – de cele care constituie înțelegerea pe care empirismul și psihologismul o neagă. Realitatea nu ne oferă definiții.

Definiția este un act constitutiv al subiectului transcendent, pentru că numai subiectul transcendent poate fi unul care definește. În lucrarea sa, *Sistemul filosofiei*, publicată în 1921, el arată că orice înțelegere a realității, chiar la nivelul simplei experiențe trăite, implică o elaborare din partea subiectului, de vreme ce doar el îi conferă acesteia un sens.

Realitatea războiului se raportează aproximativ în același sens la rolul subiectului în ceea ce privește cunoașterea ei. Ea trebuie să aibă un sens, iar acest sens să fie rațiunea definirii ei, dimensiunile înțelegerii, ale cunoașterii. Subiectul transcendent trebuie să delimiteze în mod riguros, într-un spațiu cu

nedeterminări multiple, ceea ce face parte, de fapt, chiar din aceste determinări, dar care, identificat, dă o dimensiune a cunoașterii, un nivel logic al cunoașterii, o ieșire din nedeterminările intuitive și o intrare în concept, în limbaj. Relația dintre intuiție și gândire, dintre intuiție și logică este una foarte complexă. Intuitivul introduce nedeterminarea, raționalul o înlătură. Este necesare construirea unei cunoaștințe adevărate, universal valabile, adică formarea unui concept. Dacă a conceptualiza înseamnă a depăși radical reprezentarea intuitivă, nu înseamnă doar a întocmi o clasificare practică, precum se petrec lucrurile la nivelul limbajului, ci de a constitui o cunoaștință veritabilă, adică universală și necesară.

Astfel apare noțiunea de *valoare*. Conceptul apare ca o valoare în sine, ca o valoare transcendentă pe care trebuie să o regăsim necondiționat. Valoarea nu este o percepție sau o reprezentare a valorii, nu este o construcție subiectivă, chiar dacă doar subiectul transcendent o poate construi. Valoarea trebuie să fie adevărată, veritabilă. Ea se constituie, deci, pe o funcție de adevăr.

De aceea, Rickert se referă la o sferă nouă, caracterizată prin dimensiunea sa transcendentă, sfera valorilor. Depășind psihologismului prin transcendent, Rickert descoperă *sfera transcendentă a valorii* și, prin aceasta, domeniul spiritual al științelor istorice de care se va ocupa ulterior. Se ocupă de această problematică în lucrările ulterioare – *Der Gegenstand der Erkenntnis. Ein Beitrag zum Problem der philosophischen Transcendenz*¹¹, pe tema transcendenței, și *Die Grenzen der naturwissenschaftlichen Begriffsbildung*, opera sa de căpătâi, în care dezvoltă și sistematizează teoria conceptului *sfera transcendentă a valorii*, pentru a desprinde de aici toate consecințele necesare specificității științelor istorice.

2.1.1.3 Judecată, valoare semnificație

El dezvoltă, pe fondul *teoriei cunoașterii*, o *teorie a conceptului*, pe care de fundamentează întreaga sa *filozofie a valorilor*. Problema centrală devine cea a *conceptualizării individualului*, adică cea a tratării individului prin mijloacele conceptelor generale. După Rickert, dacă disciplinele istorice vor să fie științe veritabile, trebuie să depășească intuiția în favoarea conceptelor, întrucât intuiția implică o indeterminare a cunoașterii, în măsura în care ea conține o multiplicitate infinită concomitent în extindere și în intensitate. Obiectivul unei științe este acela de a surmonta acest infinit sensibil, dar n-o poate face decât prin concepte pe două direcții bine conturate:

- înțelegerea realității ca o continuitate extensivă omogenă care cuprinde constantele pe care le adună în conceptul de lege;
- înțelegerea realității intensiv discontinuu compusă din unități eterogene prin raportul special pe care îl deține fiecare cu un concept de valoare pentru a se constitui în individualități singulare.

Conceptul de valoare joacă pentru științele istorice rolul pe care-l joacă conceptul de lege pentru științele naturale. Conceptul de valoare nu este, totuși, decât un instrument pentru științele istorice, în timp ce conceptul de lege este scopul final pe care-l vizează științele naturale.

Cu alte cuvinte, științele naturale descoperă legea, în timp ce științele istorice, folosind valoarea, descoperă singularitatea, unicitatea, individualitatea.

Rickert folosește, în **Grenzen**, ca exemplu diamantul Kohinoor. Cel mai mare diamant din lume, Kohinoor, nu este un veritabil individ singular și istoric decât prin faptul că se raportează la valoarea diamantului. În schimb, culoarea pelerinei pe care o purta Frederich al II-lea în timpul bătăliei de la Rossbach nu contribuie cu nimic la singularitatea istorică a

acestui eveniment, întrucât este imposibil s-o raportezi la o valoare oarecare, întrucât ne interesează bătălia și nu culoarea pelerinei lui Frederich.

Conceptul de valoare permite să distingem în realitatea ce este esențial și ce este secundar, tocmai pentru a surmonta o diversitate infinită. Rickert n-a trecut mai departe de acest concept. I s-a reproșat că este prea abstract, dar el nu a depășit niciodată planul pur logic. Max Weber îl consideră pe Rickert un foarte bun logician.

Toate încercările care s-au făcut n-au trecut de stadiul de a sugera că o judecată istorică poate fi reductibilă la o judecată fizică și invers, dar nimeni nu a pus până acum probleme teoriei valorii formulată de Rickert.

Teoria lui Rickert l-a interesat însă pe Heidegger. Teza de doctorat a lui Heidegger, prezentată în 1913, **Die Lehre vom Urteil im Psychologismus** este o mărturie a interesului pe care acesta îl avea față de filosofia valorii a lui Rickert. Obiectivul său era de a defini filosofia plecând de la ireductibilitatea logicii la psihic.

Aceasta o spusese și Rickert. Filosofia transcendențială nu ia niciodată ca punct de plecare decât datele imanente ale conștiinței. Filosofia valorii a lui Rickert îl ajută pe Heidegger să facă o distincție radicală între ființă și valoare.

Există un plan transcendent al valorii care se opune conștiinței, în pofida ei. Referința la planul transcendent al valorii apare cu claritate atunci când se analizează judecata, cea care constituie esențialul gândirii.

Judecata are sens numai dacă se raportează la o valoare, adică la un adevăr confirmat și afirmat. Brentano afirmase că intenționalitatea este proprietatea esențială a conștiinței. În 1921, în lucrarea sa *System der Philosophie*¹⁰, distingea trei regnuri esențiale:

¹⁰ Heinrich RICKERT, **System der Philosophie. Ertster Teil. Allgemeine Grundlegung der Philosophie**, Tübingen, 1921.

- al ființei sau realității sensibile;
- al valorii sau mediul inteligibil;
- al semnificației sau mediul subiectului care face legătura dintre celelalte două.

Rickert îl definește ca „lume a trăirii imediate, a vieții teoretice, artistice, morale, etice și religioase”. Heidegger arată că, în acest perimetru, Rickert și Husserl nu operează cu concepte ale lucrurilor, ci cu concepte ale sensului. În cele din urmă, sensul vieții devine, la Rickert, una dintre problemele esențiale ale filosofiei. Heidegger îi reproșează lui Rickert că este prea teoretic. În fond, Kant, prin termenul de „Eul Logic” nu vrea să spună ce zicea Rickert, un *abstractum* logic, ceva general și ireal.

Contribuția esențială a lui Rickert la filosofia valorii constă în așezarea valorii pe spațiul filosofic, conceptualizarea și universalizarea ei. Chiar dacă științele fizice se ocupă de legile generale, iar științele istorice au nevoie nu neapărat de conceptul de valoare, cât mai ales de instrumentul-valoare, pentru a defini și identifica singularul, evenimentul, saltul este enorm.

Avem de-a face cu un mod de a gândi lumea plecând cumva, în același timp, pe de o parte, de la o exterioritate a ei – valorile nu sunt subiective – și de la o interioritate a ei – valorile aparțin lumii, fiind, deopotrivă concepte și instrumente.

O astfel de reflecție ne ajută să înțelegem mai bine acțiunea umană – inclusiv războiul –, de pe poziția unui semnificant cu valoare de lege și de instrumente pentru științele istorice și ale spiritului.

Am adus în discuție, pe scurt, aceste două școli neokantiene – una, cea de la Baden, care se ocupă de axiologie, adică de filosofia valorii, iar cea de a doua, de la Marbourg, preocupată de combaterea supozițiilor metafizice – pentru că, deși ambele se preocupă de domeniul cunoașterii cunoașterii, al

cunoașterii științifice și filosofice, continuându-l pe Kant, ele ne ajută să înțelegem mai bine rolul valorii, îndeosebi al valorii umane, adică al culturii, al transcendenței și chiar pe cel al supoziției metafizice în cunoașterea fenomenelor și proceselor, inclusiv a conflictualității lumii.

Având în vedere progresele remarcabile realizate în domeniul cunoașterii, mai ales al cunoașterii științifice, folosirea unor modalități de reflecție filosofică, mai ales ale filosofiei culturii și, legat de aceasta, ale filosofiei valorii, ni se pare absolut necesară.

Conflictualitatea lumii și, prin urmare, războaiele ei – trecute, prezente și viitoare – au nevoie nu de o negare intuitivă, ci de o cunoaștere profundă, adică de o gândire filosofică și de o reflecție profundă.

Chiar dacă majoritatea intelectualilor nu se apleacă asupra acestor fenomene – sau se preocupă numai de unele, cum ar fi, spre exemplu, fenomenele meteorologice, dar nici de acelea din punct de vedere filosofic –, noi considerăm că tocmai conflictualitatea lumii, ca izvor al dezvoltării, dar și ca spațiu al unor distrugerii inimaginabile, are nevoie de foarte multă reflecție filosofică.

Dacă negăm existența valorilor în spațiul războiului distrugător și în cel al conflictualității endogene a lumii și, mai mult, scoatem atunci aceste fenomene din cadrul reflecției filosofice, considerându-le ca marginale și nesemnificative pentru gândirea filosofică. Or, gestionarea lor, presupune tocmai centrarea reflecției filosofice.

2.1.2. Noua Dreaptă, modernitatea și războiul

Noua Dreaptă a apărut în 1968. Este considerată ca un mod de a gândi, nu ca o politică. Metapolitica nu este înțeleasă ca un alt mod de a face politică.

Modernitatea este mișcarea politică și filosofică din ultimele trei secole de istorie occidentală. Ea se caracterizează, în principal, prin cinci procese convergente:

- individualizarea prin distrugerea vechilor comunități de apartenență;
- masificarea prin adoptarea de comportamente și moduri de viață standard;
- desacralizarea prin refuzul marilor religii prin în folosul unei interpretări științifice a lumii;
- raționalizarea prin dominarea rațiunii instrumentale vizavi de schimbarea pieței și eficacitatea tehnică;
- universalizarea prin extindere la nivel planetar a unui model de societate considerat singurul rațional, deci singurul posibil.

Toate acestea au rădăcini foarte vechi. Practic, sunt împrumutate de la metafizica creștină și aduse în viața profană după ce au fost golite de orice dimensiune transcendentă. Marile mutații laice, în era post-revoluționară, se află în creștinism. Individualismul se afla deja în raportul individului cu Dumnezeu. Egalitarismul își află originea în faptul că toți oamenii sunt egali în fața lui Dumnezeu. Progresismul izvorăște din ideea că toate au un început și un sfârșit necesar, iar desfășurarea este global asimilată pe plan divin. Universalismul este expresia naturală a unei religii care afirmă că deține un adevăr relevant, valabil pentru toți oamenii și care justifică, într-un fel, convertirea lor. Însăși viața politică se

fundamentează pe conceptele teologice seculare. Creștinismul, redus astăzi la statul de opinie printre alte opinii, a fost el însuși victima acestei mișcări pe care tot el a pus-o în aplicare: în istoria Occidentului, va fi fost religia ieșirii din religie.

Diferitele școli filosofice ale modernității, concurente și chiar contradictorii, se reconciliază totuși asupra unei idei esențiale: ideea că există o soluție unică și universală pentru toate fenomenele sociale, morale și politice. Umanitatea este percepută ca o sumă de indivizi raționali care, prin interes, convingere morală, simpatie sau teamă, sunt chemați (și obligați) să realizeze unitatea lor în istorie. Din această perspectivă, diversitatea devine un obstacol și tot ceea ce diferențiază oamenii sunt percepute ca periculoase. S-a încercat mereu scoaterea omului din individualitate și supunerea lui unui mod universal de asociere. Iar cel mai eficace mod l-a reprezentat și îl reprezintă piața.

Imaginea modernității a fost dată de dorința de libertate și de egalitate. Aceste două valori cardinale – în concepția Noii Drepte – au fost trădate. Rupti de comunitățile care le dădeau forma și sensul existenței lor, indivizii ies din libertate și se supun unor mecanisme decizionale de dominare. Ei sunt nevoiți să suporte puterea mondială a pieței, rețelei și tehnologiilor de comunicații, fără să poată acționa în vreun fel asupra lor. Și promisiunea de egalitate a eșuat de două ori: comunismul a instituit regimuri totalitare, cele mai dure din istorie; capitalismul, pornind de la egalitatea principiilor și șanselor, a instaurat inegalitățile economice și sociale cele mai odioase. Modernitatea a proclamat „drepturile”, fără a crea și mijloacele prin care acestea să fie exersate. Numai minoritatea are acces la ele, în timp ce majoritatea se află într-o continuă revoltă. Ideologia progresului, care promitea o lume mai bună, cunoaște, la ora actuală, o criză radicală: *viitorul, care se dovedește a fi imprevizibil, nu este purtător de speranță, ci de spaimă.*

Fiecare generație se confruntă cu un viitor diferit de cel al părinților săi. Această veșnică noutate fundamentată pe descalificarea filiației și vechilor experiențe, asociată transformării totdeauna accelerate a modurilor de viață și mediului de existență, nu produce bunăstare și fericire, ci angoasă.

„Sfârșitul ideologiilor” semnifică epuizarea istorică a marilor îndemnuri mobilizatoare care s-au materializat în liberalism, socialism, comunism, naționalism, fascism sau nazism. Rezultatele au fost un dezastru. Genocide, etnocide, masacre de masă, războaie totale între națiuni, concurență permanentă între indivizi, dezastre naturale, haos social, pierderea tuturor reperelor semnificative.¹¹ Toate acestea au dus la o sărăcie spirituală fără precedent. Aveam de-a face cu o lume săracă de trecut, săracă de prezent, săracă de viitor. Totul este incert și discutabil. Aproape că nu mai există repere. Distrugerea lumii vii în folosul unei rațiuni instrumentale. Limbajul publicitar a devenit paradigma tuturor limbajelor sociale, regele banilor, universalismul pieței, omul transformându-se într-un obiect de schimb într-o atmosferă de hedonism sărăcăcios, rețeaua introducând nu doar accesul la informație, ci și delincvența, lipsa de civilizație, precum și un fel de război al tuturor contra tuturor și al fiecăruia împotriva lui însuși. O lume privată de viitor, ca și de trecut. Individul solitar se pierde într-o lume anonimă și ostilă. Această afirmație seamănă foarte mult cu ceea ce spuneau, la începutul secolului al XX-lea, existențialiștii.

Globalizarea liberală transformă modernitatea în utopie universală. Sfârșitul secolului al XX-lea înseamnă sfârșitul modernității și intrarea într-o epocă a postmodernității.

Noua dreaptă, mai ales prin Grupul de Cercetări și Studii asupra Civilizației Europene (GCSCE) consideră că inamicul principal al lumii și vinovat de acest dezastru este liberalismul.

¹¹ http://www.grece-fr.net/textes/_txtWeb.php?idArt=71

El încarnează ideologia dominantă a modernității, prima care apare și ultima care dispare. El a făcut din valoarea de piață o valoare supremă. Acestui tip de construcție socială i s-a opus socialismul, o altă utopie. Ca și marxismul, liberalismul a reușit să distrugă identitățile colective și culturile tradiționale, universalizând sistemul de producție.

Rădăcinile ND

În ianuarie 1969, *Grupul de Cercetări și Studii asupra Civilizației Europene* (GCSCE) s-a constituit în Franța. Desigur, nu întâmplător. De la căderea fascismului și până în 1968 extrema dreaptă a trenat, întrucât amintirile nazismului erau recente.

Independența Algeriei agită spiritele Dreptei nu numai în Franța. După pierderea Algeriei și a Congoului, Jean Thiriat, un belgian, a înțeles că din noul raport de forțe trebuie desprinsă o concluzie. Înainte de război, Jean Thiriat a fost membru al organizației fasciste *Legiunea Națională*. El a fost condamnat pentru că, sub ocupație, a fost agent al organizației Amicii Marelui Reich German (AMRG).

După ce a fost eliberat, el a dezvoltat în Belgia și în Germania o rețea de susținere logistică a OAS. În 1960, a înființat Comitatul de Acțiune și de Apărare al Belgienilor din Africa (CAABA), care devine, în același an, Mișcarea de Acțiune Civică (MAC), mai târziu denumită Tânăra Europă, cunoscută actualmente sub sigla P.C.N.E (*Partidul Comunitar Național-European*) care se află la Charleroi.

Thiriat a decedat în 1992. A elaborat o doctrină fascistă, anticomunistă, antisindicală, antidemocratică, împotriva lumii a treia, plasată sub conceptul „nici stânga, nici dreapta”, dar spre extrema dreaptă. Deasemenea, el este cel care a formulat conceptul Marea Națiune Europeană „de la Dublin la Vladivostok”. Doctrina lui Thiriat este fundamentală pentru

Noua Dreaptă, dar tactica sa tradițională nu este în măsură să ducă la cucerirea de spații noi, concept la care visează vechii și tinerii militanți francezi de extremă dreaptă.

Noua Dreaptă este susținută de vechi intelectuali, îndeosebi scriitori, anticomuniști (Jean Mabire, Saint-Loup, Raymond Abellio, Thierry Maulnier, René Huyghe, Boris Jouvarire, Jean Raspail, Anthony Burgess, Pierre Gaxote, Jean Cau etc.). Cu sprijinul lor Noua Dreaptă înființează Grupul de Cercetări și Studii asupra Civilizației Europene (GCSCE).

Obiectivele urmărite de ND

ND urmărește trei obiective, în două etape:

Primul obiectiv: reunificarea tuturor fraților diseminați în grupuscul de extremă dreaptă, mai ales printr-o acțiune concertată asupra tacticii.

Al doilea obiectiv: statul și armata. GCSCE trebuia să devină, după cum scria Dominique Venner, „un centru ideologic, care difuzează un învățământ doctrinal și permanent (...)”, de unde rezultă că fiecare membru va avea obligația să influențeze alți oameni în Franța, Germania, Italia, Spania, Marea Britanie, Grecia, Norvegia, Argentina și, în general, America Latină.

Precum Clubul Ceasului, „Națiunea înarmată” afișează un obiectiv social impecabil. În Revista nr. 1 din februarie 1976 se scria: „Să arătăm ca Apărarea nu este numai problema mediului militar, ci Națiunea trebuie să se înarmeze, aceasta fiind de spiritul critic și de valorile morale indispensabile supraviețuirii oricărei societăți.”¹²

Al treilea obiectiv: Acesta constituie, de fapt, etapa a doua. Este etapa realizării, consolidării și dezvoltării aceluși liant social care să facă posibilă constituirea unui model

¹²<http://www.archivesolidaire.org/scripts/article.phtml?section=A1AAAABX&obid=21093>

rațional de societate, rezistență la liberalism, neoliberalism și modernitate, capabilă să-și apere și să-și impună valorile, să lupte împotriva efectelor extrem de nocive ale globalizării, pentru refacerea identităților.

Politica liberală – susține Noua Dreaptă – reprezintă o contradicție în termeni. Dorind să formeze un liant social pe baza unei opțiuni raționale care supune cetățenia utilității, ajunge la un ideal de gestionare științifică a societății globale, plasată sub expertiză tehnică.

În epoca globalizării, liberalismul se prezintă mai mult decât o ideologie; se prezintă ca un sistem mondial de producție și reproducție de oameni și mărfuri, în surplombele drepturilor omului.

2.1.3. Arta prudenței

Modernitatea neagă existența unei naturi umane (teoria *tabula rasa*) sau o raportează la predicate abstracte deconectate de la lumea reală și de la existența trăită. De aici, se desprinde ideea unui „om nou”, maleabil, transformabil datorită transformabilității mediului său. Aceste utopii au marcat întregul secol XX. Principalul determinant al statutului social sunt capacitățile cognitive. Omul nu se naște ca o pagină albă, ci fiecare este purtător al caracteristicilor generale ale speciei. La acestea se adaugă conștiința propriei sale conștiințe, gândirea abstractă, limbajul sintactic și semiotic, capacitatea simbolică, aptitudinea de a elaborare judecăți de valoare etc.

Noua Dreaptă propune o viziune a unui om echilibrat, care să fie scos din dezechilibre și prejudecăți.

Din punct de vedere natural, omul nu este nici bun, nici rău, dar poate fi sau deveni și bun și rău. Este, deci, o ființă deschisă, transformabilă și periculoasă, tocmai pentru că are capacitatea de a se depăși sau de a se degrada.

Această capacitate poate fi definită, în opinia noastră, ca un război al omului cu sine, ca un mod de a pune în operă o decizie predominant „politică” în legătură cu sine, cu condiția sa și, evident, cu devenirea sa. Războiul acesta are mai multe faze:

- identificarea mobilurilor de conflict;
- conflictul cu sine;
- distrugerea a ceea ce este bun sau a ceea ce este rău;
- refacerea sau, dimpotrivă, distrugerea completă.

Războiul omului cu sine poate avea ca efect o reconstrucție a omului în sine și prin sine, o reconstrucție socială și psihologică, adică o trecere de la omul normal la omul superior, realizat pe toate planurile, la omul creator sau generator de moralitate sau, dimpotrivă, o distrugere socială și psihologică, o trecere de la omul normal la omul decăzut, la omul-neom.

Apartenența colectivă nu anulează identitatea individuală, dar, în concepția Noii Drepte, constituie suportul ei. Cine-și părăsește comunitatea de origine o face pentru a găsi alta.

Concepția holistă, potrivit căreia întregul este și altceva decât suma părților sale, având, deci, caracteristici proprii, este combătută de individualismul modern și de universalismul modern care consideră că ierarhia închide și ucide spiritul. Modernismul se derulează pe două dimensiuni esențiale: contractul, care se prezintă ca o dimensiune politică, și piața, care se constituie într-o dimensiune economică. Dar modernitatea nu eliberează omul, ci îl supune altor constrângeri. Devenind solitar, omul devine mai vulnerabil. Or, liberalismul și, mai ales, neoliberalismul accentuează solitudinea, îl fac pe om dependent de piață, de rețea, de altul și de alții, accentuându-i, în același timp, solitudinea. Marele proiect de eliberare este, de fapt, un mare proiect de înstrăinare. Marea

familie este înlocuită prin birocrație, prin schimb economic (piață) și supunere.

Nici politicul nu rezolvă problema. Politicul ține de faptul că finalitățile sociale sunt totdeauna multiple. El are totdeauna esența sa și legile sale proprii care nu se reduc nici la raționalitatea economică, la cea etică sau la cea estetică, nici la metafizică și nici la sacru. Politicul face distincția între națiuni, cum sunt cele care se referă la domeniul public și la domeniul privat, la comandament și la supunere, la deliberare și la decizie, la cetățean și la străin, la amic și la inamic. Există, desigur, o morală și în politică. Dar de aici nu rezultă că morala individuală trebuie să fie aplicabilă din punct de vedere politic. Cu alte cuvinte, între morala politică și morala individuală, există nu doar deosebiri, ci chiar conflicte.

S-a încercat aplicarea unei viziuni „neutraliste” asupra politicii, în sensul că politicul trebuie doar să gestioneze, să aplice mecanic normele tehnice, juridice și economice. Guvernarea oamenilor trebuie să de modeleze pe „administrarea lucrurilor”.

Prima îndatorire a politicii este să asigure pacea interioară, securitate și armonia socială, să reducă vulnerabilitățile, iar în exterior să combată, să contracareze sau să diminueze pericolele și amenințările.

Politica este, deopotrivă, o știință și o experiență, dar mai ales o artă, mai ales o *artă a prudenței*. Ea presupune totdeauna o incertitudine, o judecată interogativă asupra pluralității lucrurilor și o decizie privind finalitatea acestora. Puterea rezidă în configurarea finalităților.

Puterea politică are, în unele viziuni, mai ales forma suveranității nelimitate, de tipul papalității. Este vorba de ceea ce numim „teologie politică”, fondată pe ideea unui organism politic suprem, un fel de „*Leviathan*” al lui Hobbes, menită să controleze corpul, spiritul și sufletul. Acest tip de politică a creat statul-națiune absolutist, unic, centralizat, care nu împarte

puterea cu nimeni și distruge culturile locale. În cele din urmă, o astfel de concepție a dus la crearea totalitarismului modern. Acestui model de politică, Noua Dreaptă îi opune un model, moștenit de la Althusius, în care izvorul de independență și de libertate se află în autonomie și unde statul este federal.

În această formă de guvernământ, poporul este totdeauna suveran. Guvernul poate fi superior indivizilor, dar el nu va fi niciodată superior popoarelor, adică voinței generale, exprimat prin corpul cetățenilor.

Principiul subsidiarității se aplică la toate nivelurile. Libertatea unei colectivități nu este antinomică unei suveranități partajate.¹³ Sfera și conținutul politicii nu se reduc la stat. Persoanele publice se definesc ca o rețea continuă de grupuri, de familii, de asociații, de colectivități locale, regionale, naționale sau supranaționale. Politicul trebuie să se sprijine pe această înlanțuire, pentru a nu deveni totalitară.

Rasismul este o teorie care postulează fie inegalitatea între rase, fie situarea valorii unui individ pe criterii rasiale, fie faptul că rasa reprezintă factorul explicativ central în istorie. Rasismul nu este o superstiție premodernă, ci o doctrină eronată, fundamentată pe pozitivismul scientist, potrivit căruia se poate măsura în mod absolut valoarea societăților umane, potrivit unor stadii care definesc progresul istoric inegal.

Migrația este un soi de desrădăcinare forțată, o smulgere din propria cultură, prin mijloace economice, dar și de altă natură.

Dezbaterile democratice sunt deviate de la esența lor. Nu se discută, se denunță. Nu se argumentează, se etichetează. Nu se demonstrează, se impune. Unele dintre idei sunt *ab initio* etichetate ca... nedemocratice sau ca... aberante, înainte chiar de a fi ascultate și înțelese. Forte mulți nu sunt capabili să dezvolte idei proprii și atunci declanșează un adevărat război pentru combaterea ideilor altora. Cenzura are o altă formă. Nu se mai

¹³ http://www.grece-fr.net/textes/_txtWeb.php?idArt=71

spune „Cine nu e cu noi este împotriva noastră”, ci „Cine nu aderă la principiile noastre nu poate fi cu noi”. Iar aceste principii sunt indiscutabile.

Partidele politice se războiesc feroce, nu în doctrine, nu în programe, ci în... abilități de a-și descoperi și exploata vulnerabilitățile. Oamenii asistă la această bătălie distrați, perplecși sau indiferenți.

Absenteismul de la vot arată că, de fapt, între aceste partide care candidează la putere și populația care-i alege – și care este suverană pe vot –, se duce un război extrem de grav și de periculos, care transformă democrația într-o competiție dusă, de regulă, prin mijloace stratagemice, de fapt, într-o agresiune a politicului împotriva alegătorului.

Parcă așa a fost mereu, dar, în zilele noastre, beligeranții (de fapt competitorii politici) dispun de mijloace mult mai puternic și mai sofisticate de influențare și manipulare, între care rolul cel mai important revine mediei, îndeosebi televiziunii. Media este, de fapt, cea care animă rețeaua, cea care-i dă consistență, forță și viabilitate. Media a devenit extrem de puternică, datorită rețelei. Chiar dacă rețeaua transmite și alte date și informații decât cele mediatice, la ora actuală, cea mai mare influență este exercitată de media. Dar, cum bine se știe, media nu are o forță în sine. Ea este doar un mijloc. Un mijloc între foarte multe altele.

2.2 Criza, conflictul, războiul și efectul de rețea

Care sunt raporturile dintre criză, conflict și război? Cum evoluează ele în spațiul fizic? Dar în cel cognitiv? Cum se manifestă efectul de criză? Care sunt interdeterminările în spațiul conflictualității viitoare și cum pot fi ele cunoscute și evaluate?

Noua epocă deschisă după spargerea bipolarității politice se caracterizează, între altele, prin realități și efecte contradictorii, chiar conflictuale, cu schimbări bruște și evoluții neliniare și imprevizibile. Rețeaua oferă posibilitatea circulației rapide a datelor și informațiilor, dar acest lucru nu este totdeauna benefic. Este adevărat, oricare om de pe planetă care are un televizor conectat la un cablu de rețea sau dispune de un calculator cuplat la Internet poate afla, la orice oră din zi și din noapte, ce se petrece în lume, dar cu o singură condiție: să știe să se descurce în păienjenișul de date și informații, să știe, adică, ce să caute și cum să caute. Din păcate, rețeaua, care devine un suport din ce în ce mai stabil și mai extins, este foarte eficient nu numai pentru informație, ci și pentru dezinformare, pentru tot felul de date și chiar de informații care îl pot intoxica nu doar pe un neavizat, ci chiar și pe un specialist în domeniul informațiilor.

2.2.1 Efectul de rețea

Odată cu dezvoltarea rețelelor, au apărut, au evoluat, s-au complicat și multiplicat fel de fel de abilități, de la cele care țin de constituirea și gestionarea rețelelor până la cele care urmăresc vulnerabilizarea acestora sau folosirea lor în fel de fel de scopuri. Rețelele evoluează, proporțional, în oglindă, de o parte și de alta a unei axe, ducând cu ele tot ce are mai bun și mai rău omenirea. Rețelele nu sunt selective, nu sunt purificatoare. Ele constituie doar un suport. Și, așa cum, de veacuri, hârtia suportă orice, și ele suportă orice, cu condiția să poată fi transpus în acel semnal purtător de informație specific rețelei. De aceea, cu o minimă pregătire în ceea ce privește folosirea unui calculator, alcătuirea unui slide, introducerea unor date, obținerea unui cont și a unei parole, dar chiar și fără acestea, oricine poate intra în rețea și beneficia de ceea ce oferă aceasta.

De aici nu rezultă neapărat că crizele și conflictele armate se constituie și se transmit de-acum prin rețea sau că rețelele ar constitui noi cauze pentru crize și conflicte. Rezultă doar o realitate care influențează semnificativ și domeniul crizelor și conflictelor armate. Este evident că, la acest nou început de secol și de mileniu, rețelele există, că ele reprezintă realități complexe, bazate îndeosebi pe interacțiuni și efecte. La rândul lor, ele amplifică interacțiunile și induc un efect special, care influențează semnificativ dinamica tuturor sistemelor și proceselor sociale și nu numai – *efectul de rețea*.

Efectul de rețea se bazează pe accelerarea circulației informației, pe amplificarea explozivă a fluxului informațional, pe facilitarea actului comunicării, dar și pe capacitatea rețelelor de a asimila, de a se multiplica, de a influența, de a schimba filozofia relațiilor sociale, adică viața oamenilor și a entităților omenești, de a descoperi, a acapara, a extinde¹⁴ și, în același timp, a ascunde și a vulnerabiliza. Efectul de rețea este similar cu fulgerul sau cu trăsnetul. Creează și degajă uriașe energii, dar și uriașe distrugerii. Siguranța sistemelor și proceselor sporește într-un sens și se degradează în altul.

Puterea rețelei este imensă. Ea crește pe măsură ce rețeaua se extinde, fiind direct proporțională cu numărul de

---

¹⁴ 92 / 57 Network effect / Effet de réseau / Efecto de red / Efectul de rețea. „Efectele de rețea apar atunci când valoarea unui produs crește, pentru un utilizator, cu numărul de utilizatori ai aceluiași produs sau ai unor produse compatibile. Economii vorbesc despre acest fenomen ca despre „externalitatea” rețelei, deoarece, atunci când se atașează consumatori suplimentari la rețeaua consumatorilor existenți, aceștia au un impact „extern” benefic pentru consumatorii care sunt, deja, membri ai rețelei” (<http://www.competition.ro/publicatii/GlosarUE>). A se vedea și <http://www.kincto.ro/new/Resurse/dictionar-de-termeni/web-communication.shtml> „Efectul de rețea” (*Network effect*) = fenomenul prin care un serviciu devine cu atât mai valoros cu cât este folosit de mai multe persoane; numărul mare de utilizatori încurajează înscrierea de utilizatori noi (de exemplu, un forum este cu atât mai util cu cât este accesat de mai mulți utilizatori).“

noduri. Cu alte cuvinte, cu cât o rețea are mai multe noduri, cu atât este mai stabilă, mai puternică și mai sigură. Chiar dacă redundanța crește, odată cu ea cresc și siguranța și stabilitatea. Spre exemplu, rețelele de transmisiuni funcționează și în cazul în care o mare parte dintre noduri sunt distruse. Rutarea se face în mod automat. Informația este automat dirijată pe canalele neafectate, astfel încât ea să ajungă rapid la destinație. Evident, în aceste cazuri, puterea rețelei scade, așa cum scade și capacitatea ei, dar ea, totuși, funcționează.

Puterea rețelei este egală cu pătratul nodurilor de rețea. De aici, importanța deosebită a articulațiilor rețelei și rețelelor, care generează capacitatea ei, a rețelei, de a funcționa în orice condiții.

$$P_r = N_r^2$$

Unde P_r este puterea rețelei, iar N_r numărul nodurilor de rețea.

Efectul de rețea este generat, pe de o parte, de puterea rețelei și, pe de altă parte, de aria de cuprindere a rețelei, de capacitatea ei de a asimila rapid orice element, de a modela mediul în care acționează și de a se adapta la condițiile lui. Comportamentul rețelei în raport cu mediul în care se dezvoltă este unul de asimilare a acestui mediu și de acomodare la condițiile lui, dar nu supunându-se lui, ci transformându-l. În acest sens, rețeaua distruge. Distruge și înlocuiește, nu lasă nimic gol. Cu alte cuvinte, rețeaua creează o altă realitate, o nouă realitate, deosebită de ceea ce există. Este o realitate de rețea, o realitate virtuală, în care dependența, interdependența și securitatea devin reguli stricte de funcționare.

Pentru a funcționa, rețeaua trebuie să fie stabilizată și securizată. Dar o rețea nu poate fi niciodată securizată complet. Totdeauna vor exista vulnerabilități generate de funcționarea rețelei, de raporturile ei cu mediul sau cu alte rețele, de variația

condițiilor concrete. Aceste vulnerabilități vor fi exploatare de alte rețele concurente, de inamicii rețelei și de toți cei care sunt angajați, într-o formă sau alta, în continua bătălie a lumii pentru resurse, piețe, putere, supremație și influență.

Propriu-zis, în acest război permanent al omenirii cu sine, mai exact, cu acele entități, sisteme și procese care devin incompatibile între ele și generează dezordine și conflictualitate, rețeaua nu se constituie în parte beligerantă. Rețeaua nu este decât un suport, un mijloc, însă un mijloc care se extinde și se multiplică, facilitând circulația rapidă a informației, comunicarea, transportul, transmiterea de date și de imagini, circulația mărfurilor, dar și a tot felul de efecte.

Există rețele ale diferitelor entități care se pot afla în relații de colaborare, de parteneriat, de concurență sau în război, dar există și rețele care acoperă indiscutabil întreaga planetă – cum ar fi, spre exemplu, Internetul –, care pot fi folosite de toată lumea.

Efectul de rețea se face simțit nu doar în circulația mărfurilor, a informației, a trenurilor, avioanelor, iar în viitor, și a navetelor cosmice, ci și în dimensionarea, configurarea și reconfigurarea crizelor și conflictelor armate, a războiului și altor fenomene complexe care însoțesc și definesc omenirea și conflictualitatea ei permanentă. Rețeaua aduce noi dimensiuni și elemente specifice în dinamica acestor fenomene și procese, dintre care cele mai importante ar putea fi:

- circulația rapidă a informației, ceea ce conduce la o cunoaștere mai precisă și oportună a cauzelor, determinărilor, implicațiilor și efectelor crizelor și conflictelor, inclusiv ale conflictelor armate și războaielor;
- accelerarea fenomenelor și proceselor generatoare de crize și conflicte, dar și a celor care estompează, frânează sau dezamorsează crizele și conflictele;
- inducerea și amplificarea efectului de criză și al celui de conflict;

- diminuarea și chiar estomparea efectului de criză și al celui de conflict.

Rețeaua interconectează componentele sistemice și procesuale ale unei crize, optimizând dinamica lor. În aceeași măsură, rețeaua conectează și crizele între ele. În acest fel, în funcție de o mulțime de factori, efectul de criză poate fi diminuat sau amplificat.

Rețeaua dezvoltă, intensifică și amplifică un sistem dinamic complex de relații bazate pe efecte, micșorând semnificativ ecartul dintre cauză și efect, dintre acțiune și rezultatul acesteia, dintre subiectul acțiunii și obiectul acesteia, dintre proiect și execuție, dintre producție și consum, dintre scop și mijloc.

Rețeaua nu schimbă actorii. Îi scoate însă din turnul lor de fildeș sau din sistemele tradiționale de protecție și îi obligă să suporte efectul de rețea, sau cel puțin să țină seama de el. Acești actori sunt de trei feluri.

Unii produc efectul de rețea, alții îl suportă, iar cei mai mulți nu-și dau seama nici de acest efect, nici de rolul și locul lor în harababura rețelelor care se războiesc între ele, creând un haos informațional cum n-a fost niciodată. Probabil că, în etapa următoare, se va încerca „organizarea” acestui haos. Acest efect haotic de rețea face parte din viața noastră și, în curând, va deveni una dintre structurile de rezistență ale mentalității noastre. Va deveni, cu alte cuvinte „drogul” nostru.

De acum înainte, nimeni nu va mai putea eluda nici rețeaua ca atare, efectul de rețea, ca produs, ca rezonanță, ca ecou, ca mod de existență, ca *modus vivendi*. Se vor găsi însă mijloace și strategii adecvate pentru folosirea lui la maximum în avantaj propriu.

2.2.2 Efectul de criză

Efectul de criză poate fi definit ca impact direct sau mediat al crizei asupra altor domenii care nu sunt direct afectate de criză. O criză este ca o furtună, ca un uragan. Distruge, în proporții mai mari sau mai mici, tot ce întâlnește în cale, dar, în același timp, provoacă dezechilibre semnificative pe o arie foarte mare, induce și o stare de teamă, de nesiguranță, bulversează producția, prețurile, diminuează siguranța oamenilor și instituțiilor, sporește vulnerabilitățile și creează un câmp propice recrudescenței pericolelor și amenințărilor.

Efectul de criză este ca o undă (este o undă!) care se propagă în toate direcțiile, afectând, într-o măsură mai mare sau mai mică, tot ce poate avea tangență atât cu procesul sau cu sistemul care a declanșat sau din care s-a declanșat criza, cât și cu sfera de manifestare a acesteia și, evident, cu conținutul ei.

Efectul de criză se manifestă ca o reacție în lanț. Criza prelungită din Orientul Mijlociu și cea din Orientul Apropiat induc efecte dintre cele mai grave, care se manifestă pe o arie foarte largă, începând cu recrudescența fenomenului terorist, mai ales a terorismului islamic, și continuând cu fluctuațiile prețului petrolului, care a depășit pragul de 125 dolari barilul, cu influențarea piețelor și strategiilor de piață, a relațiilor financiare și chiar cu declanșarea sau stimularea unui adevărat război financiar.

Din această perspectivă, spre exemplu, o parte dintre țările arabe, mai ales cele producătoare de petrol, vor acumula, probabil, cantități mari de devize, putând produce o adevărată criză a dolarului. Oricum, efectele crizelor multiple și greu de gestionat, chiar negestionabile din Orientul Mijlociu și din Orientul Apropiat (pentru că toate acestea sunt legate între ele) se extind în mod haotic asupra relațiilor internaționale, bulversând grav nu doar o economie construită pe un suport energetic extrem de „fluid” și greu de înlocuit, cum este

petrolul, ci și securitatea, în general, și securitatea energetică, în special, a tuturor țărilor lumii.

Interdependențele sunt atât de mari, încât nicio țară din lume nu poate eluda efectul crizelor și îndeosebi efectul crizelor energetice. Evident, nu există crize energetice în sine, ci crize energetice generate de un fenomen politic complex, măcinat de un sistem de strategii și de bătălii (câștigate, pierdute sau în plină desfășurare, fiecare cu efectele ei) pentru resurse, pentru piețe, pentru supremație și, evident, pentru realizarea și menținerea unui mediu strategic care să asigure prevenirea războiului și realizarea unor capacități de acțiune și de reacție ante-criză, în timp de criză și post-criză. Rețeaua favorizează acest lucru, dar, în același timp, prin *efectul de rețea*, amplifică, în proporții greu de estimat și de controlat, efectul de criză.

JM Guillery¹⁵ scrie că „există crize care se nasc dintr-o pură revelație mediatică.“ O revistă, intitulată „Jurnalul de Duminică“, a publicat, pe patru coloane, în susul paginii, un titlu șocant: „Alertă la Montparnasse. Amiantă. Trebuie luate măsuri de urgență în imobilul unde lucrează 5000 de oameni. Două scenarii în studiu arată că evacuarea liniei ar dura... trei ani!“¹⁶

Toate publicațiile și agențiile de presă au preluat și publicat conținutul acestui articol. În 24 de ore, *efectul de criză* s-a produs. Patrick Lagadec numește acest fenomen „efectul Larsen“¹⁷. O astfel de știre, preluată și amplificată, declanșează scandalul. De fapt, nu este nimic nou. Turnul Montparnasse, ca mai toate clădirile construite în acea epocă, conține amiantă (azbociment).

¹⁵ http://www.gestiondecrise.com/amiante_gestion_crise.htm

¹⁶ http://www.gestiondecrise.com/amiante_gestion_crise.htm

¹⁷ Microfonie. Efect de feedback electroacustic între microfon și amplificator. Oscilații a căror amplitudine atinge foarte repede valori maxime. Se prezintă sub forma unui șuierat strident, caracteristic.

Nimeni nu are o evidență clară a acestor clădiri sau, în orice caz, dezamiantarea acestora ar dura foarte mult și ar costa enorm. Dar, dezvăluirile jurnalului au produs multă panică. Patologiile legate de azbociment sunt responsabile de 3.000 de morți pe an și se estimează că și de 50.000-100.000 decese până în 2025.

Efectul de criză este rapid și șocant. El trece însă foarte repede, chiar mai repede decât criza care l-a produs. Lasă însă urme greu de șters.

2.2.3 Incertitudini orizontale

Într-un fel, rețeaua, prin *efectul de rețea*, ajută la depresurizarea zonelor grav tensionate. Difuzarea rapidă a informațiilor de stare este benefică pentru metasistem, în sensul că, datorită accesului la informație în timp real (sau în timp util), se creează condiții pentru a fi luate măsuri care să ducă la rezolvarea oportună a situațiilor care au facilitat producerea crizei sau care întrețin cauzele generatoare de crize și conflicte. Rețeaua are funcția unor vase comunicante (cu noduri de distribuție și de optimizare), dar ea nu poate rezolva, prin această calitate, toate problemele care se ivesc cu rapiditate sau ca urmare a unor acumulări în timp, într-un loc sau în altul. Mărește însă interacțiunile și facilitează *cunoașterea rapidă a problemelor*, ceea ce este esențial în gestionarea crizelor și conflictelor.

Rețeaua creează o situație nouă, în coordonate noi, multidimensionale, care impun abordări noi, flexibile și oportune. Această nouă situație poate fi caracterizată prin:

- sporirea cantității de informație despre zona sau despre zonele în criză, aceasta definindu-se pe un procent mai mare de nedeterminări înlăturate și, prin urmare, prin reducerea incertitudinilor;

- creșterea proporțională a posibilității de dezinformare, ceea ce duce la crearea unor noi tipuri de incertitudini, a *incertitudinilor orizontale* sau a *incertitudinilor de rețea*;

- crearea unor presiuni concurențiale noi, altfel configurate, care pot fi disipate în toată rețeaua și, la momentul potrivit, concentrate acolo unde se consideră că este necesar¹⁸;

- formarea, în cadrul rețelei, a unor noduri sau elemente care pot crea perturbații, instabilitate și chiar crize și conflicte în spațiul virtual, dar și în cel real;

- vulnerabilizarea sistemelor și/sau proceselor prin flexibilizarea incertitudinilor;

- posibilitatea apariției, inducerii și proliferării unor efecte negative de rețea.

Rețeaua creează, deopotrivă, un sistem de presiuni continue asupra utilizatorilor și mediului ambiant, în sensul restricțiilor și regulilor ce se cer urmate și în cel al vulnerabilităților ce se cer depistate și reduse sau acoperite, dar și un spațiu extins de comunicare și de acțiune.

Printre presiunile create și exercitate de rețea s-ar putea situa și următoarele:

- extinderea nelimitată a spațiului informației și al comunicării (în mod implicit și a ofertei informaționale), dar, în același timp, și restricționarea accesului;

- crearea unor puternice presiuni de rețea, atât la nivelul individului (concretizată într-o dependență numită, între altele, și „sindromul Internet“, deși rețea nu înseamnă numai Internet), cât și la nivelul instituțiilor, administrației, organizațiilor și

---

¹⁸ O astfel de concentrare a efectelor poate fi dirijată de cei care au capacitatea, posibilitatea și interesul să o facă. Și, de cele mai multe ori, lucrurile așa se produc. Trebuie avute totuși în vedere și situațiile de concentrare spontană și, adesea, haotică, deci necontrolabilă, a efectelor, ceea ce sporește și mai mult, deopotrivă, efectul de criză și efectul de rețea, prin cumulara intempestivă a acestora.

organismelor internaționale și altor structuri naționale și internaționale;

- crearea și accentuarea interdependențelor;

- impunerea de standarde;

- crearea unui conflict major și periculos între monopolul de rețea și tendința firească de multiplicare și proliferare a rețelelor;

- creșterea redundanței canalelor de comunicații, ceea ce, pe de o parte, duce la o mai bună stabilizare a acestora și, pe de altă parte, la înstufarea datelor, imaginilor și informațiilor, deci la intoxicare informațională;

- facilitatea manipulării și creșterea „efectului de manipulare“;

- generarea și facilitarea extinderii unui nou tip de piraterie – pirateria informațională;

- generarea și facilitarea extinderii cyberterrorismului;

- amplificarea „efectului de criză“.

Vulnerabilitățile sunt strâns legate de aceste presiuni și se referă, în principiu, la:

- sensibilitatea programelor și bazelor de date și posibilitatea spargerii codurilor și parolelor, deci a accesului neautorizat;

- dependența de surse de energie și, deci, vulnerabilitatea la acestea;

- complicarea programelor și vulnerabilitatea lor încă mare atât la cyberpiraterie, cât și la atacuri ale hackerilor;

- costul destul de mare al programelor de securitate și schimbarea lor foarte rapidă;

- competiția deschisă, dinamică și foarte intensă dintre programele de securitate și activitatea hackerilor și altor inamici ai rețelei sau care vor, pur și simplu, să utilizeze rețeaua în folosul lor.

Vulnerabilitățile, ca și abilitățile și elementele de putere ale rețelei, sunt dinamice. Ele evoluează odată cu sistemele,

procesele și programele și, pe măsură ce unele dispar, altele apar. Niciodată nu vom putea spune că rețelele de informații, de comunicații și de relații internaționale, precum și cele economice, politice, sociale, culturale etc. sunt complet și pentru totdeauna securizate. Pe măsură ce ele se dezvoltă, se amplifică și vulnerabilitățile lor, apar altele noi, se complică și se sofistichează sistemele de acces și de siguranță, se măresc și se diversifică presiunile, provocările, pericolele și amenințările, iar riscurile (asumate, impuse sau conjuncturale) devin din ce în ce mai numeroase și mai greu de gestionat. Siguranța și securitatea sistemelor și proceselor, în condițiile filosofiei și fizionomiei de rețea, devin foarte costisitoare.

Rețeaua introduce dimensiunea orizontală în relațiile interumane, în toate componentele lor. Orizontalitate nu înseamnă însă egalitate, ci doar posibilitate de comunicare, acces la informații și transmitere rapidă a oricărui eveniment ce se petrece în rețea (evident, dacă nu există restricții). Oricum, restricțiile sunt mult mai puține și mai puțin stresante decât imposibilitatea de a comunica.

Rețeaua introduce însă o nouă dimensiune, extrem de importantă în dinamica sistemelor și proceselor: interdependența. Nu este vorba, desigur, de o interdependență totală, ci doar de o interdependență în spațiul comunicării, al informației.

Se pare că, astăzi, informația, ca nedeterminare înlăturată, devine din ce în ce mai mult, o funcție a rețelei. Bineînțeles, nu rețeaua creează informația. Ea doar o adăpostește și o transmite.

Informația face parte din această lume și există în măsura în care lumea există și are nevoie de informație, în sensul adâncirii cunoașterii și în cel al facilitării acțiunii. Fără informație, nu există nici viață, nici cunoaștere, nici acțiune, așa cum nici informația nu poate exista decât în măsura în care, în calitate de funcție a sistemelor integrale vii, folosește inteligenței și acțiunii umane.

2.2.4 Cunoașterea spațiului cyberstrategic al războiului

Spațiul în care viețuiește, se generează, se regenerează, se transmite și se înmagazinează informația se numește cyberspațiu.¹⁹ Cyberspațiul este, prin excelență, un produs al rețelei. La această realitate virtuală au contribuit, deopotrivă, printre cei dintâi, medicul militar român Ștefan Odobleja, în lucrarea sa **La psihologie consonantiste**, și Norbert Wiener, în **Cibernetica sau sistemele de comunicare la om și mașină**, dar și Shannon, cel care a creat aparatul matematic pentru analiza informației, între care și celebra formulă a entropiei:

$$H_x = -x_i \sum_{i=1}^n p_{xi} \cdot \log p_{xi}$$

Dar, acolo unde există informație, există și conflict, există și război, și, în primul rând, un război al informației, din care se nutresc toate celelalte. Iar acolo unde există război, există și strategie. Rezultă că războiul informației se desfășoară în cyberspațiu, iar strategia acestui tip de război am putea s-o numim, pentru a o distinge de celelalte strategii (terestre, navale, aeriene, economice, politice, sociale, de alianțe, de globalizare, identitare etc.), cyberstrategie. Ea nu poate fi altceva decât o dialectică a voințelor care se confruntă în acest spațiu al rețelei virtuale pentru a-și impune, unele altora, un anumit tip de comportament, pentru a gestiona o situație conflictuală sau pentru a realiza un anumit tip de dominanță strategică informațională.

Fără a se separa integral de strategiile care modelează celelalte tipuri de războaie sau de confruntări, cyberstrategia se limitează, totuși, la cyberspațiu. Ea răspunde, bineînțeles, prin mijloace științifice, pragmatice și creative, unei politici sau unor politici privind cyberspațiul, dar rămâne tot atât de

¹⁹ Gheorghe VĂDUVA, *Cyberstrategia*, în *Gândirea militară românească*, nr. 2/2006

„pământeană“, de realistă sau de fantezistă, precum sunt sau pot fi respectivele politici. Nu există, deci, o singură cyberstrategie, ci atâtea tipuri de cyberstrategii câte tipuri de cyberpolitici se bat sau se zbat în acest nou spațiu, deopotrivă virtual și real. Toate aceste cyberstrategii au însă comună *teoria cyberstrategiei*, care include un sistem coerent de teorii, principii, reguli și norme cu care operează toată lumea și care se constituie într-un limbaj științific comun pentru a opera cu aceleași concepte și cu aceiași termeni. *Cyberpractica* și *arta cyberstrategică* țin însă de experiență și, respectiv, de capacitatea de creație și de construcție în spațiul virtual.

Cyberstrategia este un domeniu relativ nou al strategiei. Este, de fapt, o nouă strategie, care, la fel ca oricare altă strategie, se compune dintr-o *cyberstrategie a forțelor* (marile corporații, entitățile din spațiul informațional, unități militare sau civil-militare speciale, care gestionează sistemele de comunicații, alte forțe, inclusiv hackerii și cyberpirații), o *cyberstrategie a mijloacelor hardware și software* și o *cyberstrategie a acțiunilor și operațiilor* care se desfășoară în cyberspațiu.

Structura de rețea – îndeosebi de rețea informatică – a devenit esențială în societatea modernă. Toate relațiile economice, sociale, politice sunt dependente de această rețea informatică omniprezentă și omnipotentă, care capătă din ce în ce mai mult o dimensiune mondială. Noua rețea – de fapt, noile rețele, pentru că există numeroase rețele și nu doar una singură –, care se prezintă, deci, ca o *rețea de rețele*, creează în jurul ei un spațiu specific, deopotrivă virtual și real – spațiul cibernetic sau *cyberspațiul*. Acest spațiu se cere identificat, localizat (chiar dacă este fluid și flexibil), analizat, cunoscut, modelat și securizat. Încă de la crearea sa, el este amenințat continuu, adăpostește și, în același timp, suportă numeroase atacuri: acces fraudulos la informație; atacuri informaționale (viruși, viermi,

bombe logice, troieni), spams-uri, email-uri bombe²⁰ etc., precum și un sistem dinamic și coerent de protecție împotriva acestor atacuri și de reacții. Este însă timpul să fie concepute și unele acțiuni preventive, care să diminueze și chiar să anuleze, în anumite componente, amenințarea din cyberspațiu.

În 2002, Administrația George W. Bush publica o versiune provizorie a *Strategiei Naționale de Securitate a Cyberspațiului* (National Strategy to Secure Cyberspace). Ultima versiune fusese publicată sub Administrația Clinton, în 2000. Cea de a doua versiune avea în vedere și experiența dramatică a atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001. Richard Clarke, la acea dată, consilier special al președintelui pentru securitatea cyberspațiului, este cel care a coordonat elaborarea acestui document deosebit de important nu numai pentru Statele Unite, ci și pentru Canada și Mexic, adică pentru întreaga rețea de informații a Americii de Nord. Această strategie²¹ s-a dorit a fi o interesantă foaie de parcurs în legătură cu ceea ce trebuie să facă industria, guvernul și persoanele private pentru a asigura securitatea rețelelor.

Două chestiuni sunt foarte importante în această strategie. În primul rând, toată populația țării și fiecare cetățean consumator de informație în parte, și nu numai guvernul, trebuie să-și asume responsabilitatea securizării acelei părți din cyberspațiu care-i revine nemijlocit, întrucât problema amenințărilor contra cyberspațiului nu poate fi lăsată exclusiv în grija militarilor și forțelor de ordine. Este una dintre marile mutații pe care le introduce rețeaua. În viziunea americană, universitățile, diverse sectoare ale economiei, proprietarii de infrastructuri esențiale, ca și cei ai rețelelor de distribuție a electricității și cei ai rețelelor de telecomunicații trebuie să-și protejeze rețelele lor. În al doilea rând, țara trebuie să treacă de

²⁰ Olivier ITEANU, *Sauver la société de l'information*, www.smsi-territoires.net/article44.html

²¹ <http://www.securecyberspace.gov>.

la *paradigma amenințării* la cea a *vulnerabilității*. Până la atacurile din 11 septembrie 2001, guvernul, și doar guvernul, era acela care trebuia să semnaleze prezența pericolelor și amenințărilor și să-i consilieze pe toți cei vizați în ceea ce privește măsurile de securitate a rețelelor. Potrivit strategiei elaborate în 2002, guvernul a trecut de la reglementări și impuneri la a transfera (delega) tuturor americanilor „*puterea de a-și proteja propria lor parte din cyberspațiu*“. Pentru aceasta, guvernul și-a asumat următoarele activități:

- să educe și să sensibilizeze utilizatorii și proprietarii de cyberspațiu în legătură cu toate riscurile și toate vulnerabilitățile posibile;
- să creeze noi tehnologii de securitate;
- să formeze specialiști și mână de lucru cu înaltă calificare în domeniul cybersecurității;
- să promoveze sensul responsabilității particularilor, întreprinderilor și sectoarelor de securitate la toate nivelurile, recurgând la forțele pieței, parteneriatelor sectoarelor publice și private și la reglementările legale necesare;
- să sporească cybersecuritatea federală, astfel încât aceasta să devină un model pentru celelalte sectoare;
- să stabilească mecanismele de prealertă și de diseminare eficace a informației sectoarelor publice și private (și între ele), pentru ca orice atac să fie descoperit imediat și să se poată interveni eficient.

Iată o modalitate de pregătire a populației pentru a face față celei mai periculoase crize și celui mai periculos și mai probabil dintre războaiele care se profilează la început de mileniu: *războiul cunoașterii*. Fără a se exclude și alte tipuri de războaie – războiul terorist, războiul nuclear, războiul frontalier, războiul de gherilă, războiul mozaic, în general –, oamenii responsabili se gândesc la pregătirea națiunii pentru un război al viitorului, care, fără îndoială, va fi un cyberrăzboi, adică un război al cunoașterii complexe, care începe cu bătălia

din spațiul informațional, adică din cyberspațiu. Nu neapărat un război al roboților, ci un război al computerelor, al rețelelor, al hackerilor, al societății informaționale, cybernetice, epistemologice împotriva celor care-i contestă realitatea sau care o amenință și o vulnerabilizează. Acest război deja a început, este în curs de desfășurare și se pare că nu va înceta niciodată.

Documentul a fost divizat în cinci secțiuni: utilizatorii la domiciliu și micile întreprinderi; marile întreprinderi; sectoarele esențiale, îndeosebi cele guvernamentale, sectoarele private și universitățile; prioritățile naționale; sectoarele de importanță mondială. La fiecare nivel, au fost stabilite obiective strategice pentru toți utilizatorii și realizate programe, recomandări și subiecte de dezbatere pentru a se realiza respectivele obiective. Documentul este însoțit, în anexe, de planuri concrete de protecție a infrastructurilor esențiale ale sectoarelor bancare și financiare, energiei electrice, petrolului, gazelor, apei, transportului, îndeosebi feroviar, informației și telecomunicațiilor și, bineînțeles, produselor chimice. Ele sunt publice și pot fi consultate pe site-urile <http://www.ciao.gov> sau <http://www.pcis.org>.

Aceste planuri sunt puse în aplicare împreună cu Canada și cu Mexic și permit securizarea numeroaselor infrastructuri esențiale (EI) comune de informații ale Americii de Nord.

Există numeroase alte recomandări conținute în acest document cu privire la strategia de securitate a cyberspațiului, între care se află și următoarele:

- guvernul federal trebuie să efectueze o examinare completă a randamentului Programului Național de Siguranță a Informației (National Information Assurance Program (NIAP), în sensul extinderii lui asupra tuturor achizițiilor guvernamentale de tehnologie a informației (IT);
- universitățile au obligația să stabilească unul sau mai multe centre de partajare și analiză a informației (ISAC), pentru a sesiza cyberatacurile și vulnerabilitățile la acestea;

- sectoarele private trebuie să creeze astfel de centre de analiză și partajare a informației (ISAC), care să analizeze ecarturile pentru sectoarele tehnologiei și ale R&D și să stabilească practici sectoriale;

- furnizorii de servicii Internet (FSI) au obligația să adopte un „cod de bună conduită“ în materie de cybersecuritate;

- guvernul federal a instalat un sistem de alertă (Cyber Warning Information Network – CWIN) în centrele guvernamentale și non-guvernamentale-cheie de operațiuni de cybersecuritate, cu scopul de a analiza, avertiza și coordona acțiunile în situațiile de criză;

- toți cei implicați, inclusiv comercianții de material electronic și de programe, au obligația să creeze un Centru de Operații de Rețea în Cyberspațiu (Cyberspace Network Operations Center – Cyberspace NOC).

Impactul imediat al acestei strategii americane de securitate a cyberspațiului l-a constituit sporirea atenției asupra Canadei și Mexicului și consolidarea, împreună cu aceste țări, a mediului de securitate al cyberspațiului. De aici nu rezultă că atacurile hackerilor și cyberpirateria ar fi încetat, ci doar că au fost intensificate măsurile de cybersecuritate.

Din acest motiv, în SUA și în Canada, ca și în alte țări, utilizarea neoficială a sistemelor informatice constituie o infracțiune foarte gravă, care se pedepsește cu cel puțin zece ani de închisoare. Cele mai vulnerabile la aceste atacuri sunt întreprinderile mici și utilizatorii particulari. Timpul aceluși „eu sunt prea mic pentru a fi atacat“ a trecut.²² Oricine poate deveni azi țintă în cadrul războiului rețelelor sau al războiului în rețea. Nici marile întreprinderi sau marile organizații nu sunt scutite de așa ceva.

Dar, spre deosebire de marile corporații, întreprinderile mici sau acele organizații familiale, care trăiesc de azi pe mâine și pentru care achiziționarea de calculatoare, de programe și de

---

²² Olivier ITÉANU, ibidem.

licențe pentru fiecare calculator reprezintă un efort considerabil, nu dispun de strategii adecvate de securizare a sistemelor și nici de acea cultură de securitate care se realizează în marile întreprinderi, în marile organizații naționale, internaționale sau transnaționale.

Mai mult, împotriva micilor utilizatori și a întreprinderilor mici s-a declanșat un adevărat cyberterorism, pe de o parte, de către tot felul de profitori și de speculanți și, pe de altă parte, de anumite cercuri de interese și chiar de autorități. De asemenea, în multe state, s-a elaborat o politică represivă fără nuanțe și discernământ, care-i lovește, bineînțeles, tot pe cei slabi în materie de securitate a cyberspațiului. Este vorba, între alții (dintre cei loviți), și de operatorii de telecomunicații, care trebuie să păstreze datele tehnice de conexiune timp de un an, altfel sunt pedepsiți cu închisoare. Nu se definește însă foarte exact care sunt aceste date și ce înseamnă conservarea lor. Sunt vizați, de asemenea, și utilizatorii care, dintr-o eroare, pot accesa informații pentru care nu au autorizarea necesară.

Cei care folosesc Internetul ca sursă de documentare știu ce înseamnă acest lucru. Legislația din domeniu a creat un adevărat hiatus între „lumea numerică“ și lumea reală. Se pare că legile din una nu sunt valabile și în cealaltă. De aceea, una dintre prioritățile strategice ale acestei epoci este să se realizeze integrarea sau, mai bine-zis, reintegrarea celor două lumi, care, de fapt, sunt una și aceeași. În acest sens, se impune un cod de conduită obligatoriu pentru toți cei care intră în rețea, dar și găsirea unor modalități de depistare a „violatorilor de rețea“ din masa celor care nu doresc altceva decât să aibă acces, potrivit necesităților lor, la informație, în virtutea libertății informației și dreptului de a fi informați.

Desigur, măsurile de securitate a cyberspațiului și de siguranță a utilizatorilor autorizați sunt absolut necesare, întrucât la nivelul rețelelor mari (financiare, economice, de corporații, Internet etc.), fără un sistem drastic de securitate,

s-ar crea o stare de haos. Dar de aici și până la a sancționa cu zece ani de închisoare un utilizator care a intrat în rețea și, aproape fără să-și dea seama, a accesat sau a încercat să acceseze sisteme informatice pentru care nu a fost autorizat, ar trebui să fie o cale lungă. Această cale nu există, întrucât rețelele sunt extrem de dinamice și, în multe cazuri, foarte vulnerabile. Noii intrați în acest sistem, îndeosebi cei din țările care s-au aflat o jumătate de veac sub autoritatea comunistă, nu au avut timpul necesar pentru a-și forma o cultură strategică și informațională necesară filosofiei de rețea, adică o cybercultură. Pentru aceasta, va trebui să treacă un timp și, poate, chiar o generație, dacă nu chiar două.

Chiar dacă nu suntem de acord cu o legislație atât de aspră, care poate fi aplicată fără discernământ în cazul accesului la informația din rețea, se pare că a sosit timpul punerii unei anumite ordini în rețea. Unii consideră însă că o astfel de ordine deja există, întrucât o rețea de tipul Internetului sau al rețelelor Kazza n-ar putea funcționa fără anumite reguli, fără o anumită disciplină de rețea.

Cui aparține dimensiunea creativă în acest imens domeniu care cuprinde întreaga planetă? Cine domină și cine va domina arta cyberstrategică a începutului de veac? Marii creatori de programe? Hackerii? Pirații rețelelor? Marile școli de informatică? Marea finanță? Marile corporații cu interese mondiale, care domină lumea? Sau, într-un fel, toate acestea la un loc? Se va declanșa oare o competiție între ele pentru dominarea rețelelor? Sau rețeaua va deveni, din ce în ce mai mult, un bun al tuturor, o nouă configurație a relațiilor dintre oameni, un nou și consistent modus vivendi?

E greu de dat un răspuns tranșant. Sau răspunsuri tranșante. Unii spun că, de fapt, îndeosebi rețeaua Internet, dar și alte rețele, nu reprezintă altceva decât o modalitate militară voită, planificată, experimentată și foarte bine dirijată de gestionare a informației lumii, iar principalii ei beneficiari s-ar

afla la Pentagon. Dacă ar fi așa, probabil că evenimentele de la 11 septembrie 2001 nu ar fi avut loc sau, în orice caz, nu în sensul în care sunt cunoscute azi.

Noua fizionomie a relațiilor internaționale, definită pe o filosofie de rețea, care se prezintă a fi cu totul deosebită și încă destul de greu de înțeles în toate determinările sale, implică foarte multe elemente și domenii, unele previzibile și chiar modelabile, altele imprevizibile.

Este posibil ca cyberstrategia și, respectiv, arta cyberstrategică să cunoască mai multe niveluri de competențe și, de aici, de angajare și de responsabilitate, unele dintre ele situându-se foarte aproape de lumea reală, altele continuând mai departe gestionarea noului război de pe un teatru, deopotrivă, virtual și real, numit cyberspațiu. Acest nou teatru de război nu este însă doar virtual, ci și fizic. Are loc, din ce în ce mai mult, o relație de interdeterminare consonantă între spațiul fizic și cel virtual, între lumea fizică și lumea cibernetică. De fapt, este vorba de aceeași lume care se virtualizează tot mai mult.

Cyberspațiul se constituie însă în acea n-dimensiune pe care abia acum începem să o înțelegem nu doar ca spațiu de conexiune și de comunicare, ci și ca spațiu al luptei, ca teatru unui război deopotrivă fizic și virtual, declanșat de o unele dintre componentele unui lumi împotriva altor componente ale aceleiași lumi.

2.3 Clasic și modern în teoria, practica și arta războiului

Este războiul o prioritate în ceea ce privește teoria, practica, axiologia și arta acțiunii umane eficiente? Există punți de legătură între teoriile și conceptele clasice ale războiului și cele moderne? Avem de-a face cu evoluții ciclice, cu dezvoltări lineare sau cu un dinamism complex în evoluția și

desfășurarea fenomenului război, în cunoașterea și evaluarea acestuia? Mai este, oare, nevoie să cunoaștem războiul?

Războiul este unul dintre domeniile care nu au prea pătruns în teorie, pentru că, aparent, n-are nicio legătură cu teoria. Polemologia lui Gaston Bothoul, considerată ca știință a războiului, nu are în vedere chiar întreaga știință a războiului, ci doar pe cea care analizează războiul ca fenomen social complex. Există, în general, două module mari ale științelor care se ocupă de război, adică ale științei războiului: unul dintre ele începe cu **Arta războiului**, a lui Sun Tzî, și cu **Arthashastra** indianului Kotilya și se continuă, azi, cu strategiile și doctrinele războiului asimetric, iar celălalt, reprezentat în special de școala franceză, de școala germană, de Clausewitz, Moltke, Jomini, Brnhardi etc., susține că războiul este, de fapt, o continuare a unei politici sau o punere în operă a unei politici prin mijloace violente și atât.

În primul caz, războiul poate fi considerat ca știința, experiența, practica și arta de a impune adversarului voința proprie, prin toate mijloacele posibile, angajamentul militar într-un teatru de operații fiind ultima dintre opțiuni. Și astăzi, doctrina chineză consideră că lupta armată este ultima dintre soluții, și nu cea mai bună. Ieșirea din acel blocaj strategic nu se face neapărat prin înfruntarea dintre două sau mai multe armate, care se nimicesc reciproc pe un câmp de bătălie, ci, în primul rând, prin negocieri, prin politici, prin stratageme. Acesta se aplică și atunci când lupta armată nu poate fi evitată. Arta războiului este o artă a înșelării inamicului, a obținerii avantajului strategic, politic, economic etc., fără prea mult efort și cu cât mai puține pierderi și cheltuieli. Acest concept nu a împiedicat însă China să se doteze cu arma nucleară.

În cel de al doilea caz, soluția ieșirii dintr-un blocaj strategic o reprezintă confruntarea militară directă, *face to face*, într-un teatru de război, adică în unul sau mai multe teatre de

operații. Scopul politic al acestui tip de *război total*, întreg, sau complet, ca să-i spunem așa, pentru a-l deosebi de *războiul fluid*, asimetric și schimbător, care nu poate fi identificat cu precizie, care scapă analizei și iese din legile și regulile clasice ale războiului, îl constituie tot impunerea voinței politice asupra adversarului, dar, prin mijloace violente. Obiectivul strategic al războiului complet este nimicirea armatei adversarului într-un teatru de război, adică în unul sau mai multe teatre de operații.

Există însă și a treia variantă, cea a arhitecturii dinamice, variabile și complexe a războiului. Niciodată războiul n-a ascultat în întregime nici de politicienii care l-au decis, nici de comandanții care l-au pus în aplicare. El a evoluat totdeauna, la început, pe linii principale, dinainte gândite, apoi, pe parcurs, printr-un comportament imprevizibil în bifurcații. Soarta unei bătălii sau chiar a unui război a fost decisă, adesea, de o mică rezervă care a intervenit la momentul oportun, de un amănunt, de o variație a vremii sau de inspirația vreunui general.

2.3.1 Concepte clasice asupra războiului

Războiul, probabil, nu va ieși niciodată din clasicismul său, nu se va îndepărta prea mult de izvoare, indiferent cât de departe ar ajunge forțele, mijloacele și acțiunile, sursele și resursele care-l susțin și în întrețin. Războiul este un lucru foarte grav, iar oamenii nu lasă așa ceva în voia sorții. Dar nici nu pot să facă mare lucru. Situația internațională actuală arată că, pe măsură ce sistemele de securitate cresc în complexitate și eficiență, sistemele securizate devin tot mai vulnerabile. Acesta este unul dintre paradoxurile societății înalt tehnologizate. Toate școlile de analiză a fenomenului război tind, cumva, către același univers al complexității și seriozității războiului. Din păcate, deși războiul afectează, practic, întreaga planetă, este lăsat încă pe mâna politicienilor...

2.3.1.1 Școala clasică franceză

Maximele lui Napoleon

Napoleon Bonaparte (1769-1821) a fost nu numai un mare comandant, un militar de excepție și o minte proiectată parcă pentru o astfel de performanță, ci și un politician abil pentru timpul său. Este considerat, alături de Alexandru Macedon, cel mai mare geniu militar european. Cel mai mare, dacă o astfel de calitate – aceea de a fi geniu – suportă ierarhii sau grade de comparație. Genialitatea lui politică se exprimă în modul în care folosește condițiile și valorile create de Revoluția franceză, pe care a cunoscut-o destul de bine, întrucât avea 20 de ani pe atunci. Dintre aceste valori, se evidențiază, pentru Napoleon, mobilitatea socială, coeziunea maselor, dorința de progres, dinamismul și entuziasmul. Interesant (și paradoxal) este că astfel de valori sunt promovate de o formă de guvernare absolută și revolută – imperiul –, nu de republică. Este, într-un fel, cazul particular al Franței, măreția ei, cea care măsoară, de fapt, revoluționarismul european. Acestui revoluționarism Germania îi răspundea prin revoluționarismul ideatic, filosofic, iar Statele Unite prin prima Constituție și, în cele din urmă, prin Războiul de secesiune, atât de important pentru arta militară a timpului care avea să vină. Franța era pe atunci o creație a Secolului luminilor, o mare putere culturală, demografică, economică și militară, un fel de cetate de scaun a valorilor europene.

În acest mediu cu totul deosebit, a apărut și s-a dezvoltat geniul militar al lui Napoleon. El este primul, de la Gingis Han încoace, care înțelege, construiește și aplică *arta manevrei*, mai exact arta combinată sau întrunită a manevrei. Esența artei geniale a lui Napoleon constă în reunirea mobilității și concentrării în același concept. Cele trei mari elemente ale unei

acțiuni militare – focul, șocul (lovitura) și mișcarea – fac parte din arta napoleoneană a războiului.

Sunt foarte interesante – și bine cunoscute – maximele sale. Reproducem aici, după *Antologia mondială de strategie* a lui Chaliand, acest text, intitulat *Maxime*²³:

➤ *La război, numai comandantul înțelege importanța anumitor lucruri și el singur poate, prin voința sa și prin iluminările sale superioare, să învingă și să surmonteze toate dificultățile.*

➤ *Un guvern colectiv are idei complicate, iar luarea deciziei durează mai mult.*

➤ *Nu țineți deloc consiliu de război, ci luați avizul de la fiecare în ceea ce privește decizia.*

➤ *Trebuie ca un militar să aibă atâta caracter cât și spirit; oamenii care au mult spirit și puțin caracter sunt cel mai puțin curați, sunt ca o navă care are arborada disproporționată în raport cu lestul; valorează mai mult caracterul decât spiritul. Oamenii care au un spirit mediocru și un caracter proporționat, reușesc adesea în această meserie; trebuie atâta bază câtă înălțime. Generalii care au avut mult spirit și caracter în aceeași măsură au fost Cezar, Hanibal, prințul Eugen și Frederic.*

➤ *Arta războiului consistă în a avea totdeauna, cu o armată inferioară, mai multe forțe decât inamicul în punctul în care atacă sau în punctul care este atacat; dar această artă nu se învață nici din cărți, nici din obiceiuri, ci este un act de conduită care constituie, la propriu, geniul războiului.*

➤ *Arta războiului constă în dispunerea trupelor în așa fel încât ele să fie peste tot în același timp. Arta plasamentului trupelor este marea artă a războiului. Plasați totdeauna trupele în așa fel încât orice ar face inamicul, să vă puteți reuni rapid.*

²³ Gérard CHALIAND, *Anthologie mondiale de la stratégie des origines au nucléaire*, Edition Robert Laffont, Paris, 1990, pp. 785 – 788.

➤ Nu atacați de front pozițiile pe care le-ați putea cuceri manevrându-le.

➤ Nu faceți ce vrea inamicul, din simpla rațiune că el o dorește; evitați câmpul de bătaie pe care el l-a recunoscut și studiat, și cu încă și mai multă grijă pe cel care l-a fortificat și unde s-a consolidat.

➤ Care sunt condițiile superiorității unei armate? 1. organizarea; 2. obișnuința ofițerului și soldatului cu războiul; 3. încrederea tuturor în ei înșiși; adică bravura, răbdarea și tot ceea ce ideea de sine dă mijloacelor morale.

➤ Trecerea de la ordinea defensivă la cea ofensivă este una din operațiunile cele mai delicate ale războiului.

➤ Mai ales, nu trebuie părăsită linia defensivă pe care trupele se refac și se repauzează, fără a avea un proiect determinat, care să nu lase nicio îndoială asupra operațiilor următoare. Este o mare nenorocire să părăsești această linie, pentru a fi după aceea obligat să o recucerești. În război, trei sferturi sunt probleme morale, balanța forțelor depinde de celălalt sfert.

➤ În războiul în munți, cel care atacă este dezavantajat; chiar în războiul ofensiv, arta constă în a nu avea decât lupte defensive și în a-l obliga pe inamic să atace.

➤ Curajul moral este foarte rar la două ore după miezul nopții; este vorba de acel curaj surprinzător, care, în pofida elementelor celor mai neașteptate, lasă totuși libertate de spirit, de judecată și de decizie.

➤ Pierderea de timp este ireparabilă în război; rațiunile care se invocă sunt totdeauna insuficiente, pentru că operațiile nu se ratează decât datorită întârzierii.

➤ În ocuparea unei țări, trebuie luate punctele principale și de aici trebuie să plece coloane mobile pentru a-i urmări pe briganzi. Experiența Vandei a demonstrat că cel mai bine este să ai coloane mobile, diseminate și multiplicare peste tot, și nu corpuri staționare.

➤ Soarta unei bătălii este rezultatul unei clipe, unui gând; te apropii prin diverse combinații, forțele se amestecă, se bat un anumit timp, se ivește momentul decisiv, o scânteie își face apariția și cea mai mică rezervă duce la bun sfârșit acțiunea.

➤ Principiile lui Cezar au fost aceleași cu cele ale lui Hanibal: să fii forțele reunite, să nu fii vulnerabil în niciun punct; să acționezi cu repeziciune asupra punctelor importante, să folosești mijloace morale, reputația armelor, teama pe care o inspire și, de asemenea, mijloace politice pentru a menține fidelitatea aliaților și supunerea popoarelor cucerite.

➤ Geniul militar este un dar al cerului, dar calitatea esențială a unui general este fermitatea de caracter și hotărârea de a învinge cu orice preț.

➤ Generalii comandanți sunt ghidați de propria lor experiență sau de genialitate. Tactica, evoluțiile, știința inginerului (genistului n.n.) și a artileristului pot fi învățate din tratate, cam ca geometria; dar cunoașterea părților înalte ale războiului nu se realizează decât prin experiență și prin studii bătăliilor marilor căpitani. Se învață oare din gramatică să compui un cânt din Iliada, o tragedie de Corneille?

➤ Știința militară consistă mai întâi în a calcula corect toate șansele și apoi în a face exact, aproape matematic, partea hazardului. Asupra acestui punct nu trebuie să te înșeli, căci o zecime în plus sau în minus poate schimba totul. Or, acest partaj între știință și muncă nu se poate realiza decât într-o minte de geniu, întrucât, pretutindeni unde există creație, spiritul uman este cel care dă măsura. Hazardul rămâne totdeauna un mister pentru spiritele mediocre și devine o realitate pentru oamenii superiori.

➤ Artă războiului nu cere manevre complicate, ci le preferă pe cele mai simple; trebuie să ai bun simț. Nu se înțelege, din aceasta, cum comit generalii greșeli; se întâmplă, pentru că ei vor s-o facă din spirit. Cel mai dificil este să

ghicești planurile inamicului, să vezi adevărul în toate rapoartele pe care le primești. Restul nu cere decât bun simț; este ca într-o luptă cu pumnii: cu cât dai mai mulți, cu atât e mai bine.

➤ *Amintiți-vă aceste trei lucruri: unitate a forțelor, acțiune și hotărâre fermă de a pieri cu glorie. Acestea sunt trei mari principii ale artei militare care mi-au adus totdeauna noroc în toate operațiile. Moartea nu înseamnă nimic; dar a trăi învins și fără glorie înseamnă a muri în fiecare zi.*

➤ *Întreaga artă a războiului consistă într-o defensivă bine gândită, extrem de circumspectă și într-o ofensivă îndrăznească și rapidă.*

➤ *Trebuie să fii încet în deliberare și rapid în execuție.*

➤ *Arta războiului este o artă simplă și oricând executabilă; nu este nimic confuz aici; totul este bun simț, nimic nu este ideologie.*

➤ *A învinge nu înseamnă nimic; trebuie să profiți de succes.*

➤ *La începerea unei campanii, trebuie să gândești bine dacă este sau nu necesar să înaintezi; dar, când ai trecut la ofensivă, trebui s-o susții până la capăt: pentru că, independent de onoarea armelor și de moralul care se pierde într-o retragere, de curajul care se dă inamicului, retragerile sunt mai dezastruoase, costă mai mulți oameni și material ca problemele cele mai sângeroase, cu diferența că într-o bătălie inamicul are aproape aceleași pierderi, în timp ce într-o retragere pierzi doar tu.*

➤ *Cu puține excepții, trupa cea mai numeroasă asigură victoria. Arta războiului constă, deci, în a fi superior din punct de vedere numeric în locul unde vrei să lupți. Dacă armata ta este mai puțin numeroasă decât a inamicului, nu-i lăsa acestuia timp să-și reunească forțele; surprinde-l în timpul mișcărilor; concentrează-ți efortul asupra diverselor corpuri*

pe care ai reușit să le izolezi, combină manevrele în așa fel încât, în toate locurile în care întâlnești, să fii în măsură să opui armata ta întregă unor diviziuni armate. Astfel, cu o armată cât jumătate din cea a inamicului vei fi totdeauna mai puternic decât el pe câmpul de bătaie.“

Arta războiului în viziunea lui Jomini

Riguros, exact, ca un ceasornic elvețian, **Henri de Jomini** (1779-1869) a adus reflecție și șarm artei militare. Unui spirit de observație dezvoltat, i se adaugă talent și foarte multă experiență, poate și un pic de nemulțumire, provenită din faptul că nu toată lumea l-a înțeles. Mai ales că a avut șansa să trăiască o parte din vremea marilor campanii și să reflecteze asupra lor. El a fost ofițer elvețian. Un ofițer elvețian avansat la gradul de colonel de către Napoleon. A participat la bătăliile de la Jena și Eylau, la începutul războiului cu Spania. La 28 de ani devine general de brigadă. Participă la campania din Rusia, apoi, dezamăgit, trece de partea rușilor și participă la bătălia de la Leipzig. În 1828, ia parte, împreună cu fostul său elev, țarul Nicolae I, la campania împotriva turcilor.

Participă la înființarea Academiei militare din Moscova. În 1837, este publicată opera sa fundamentală **Manual al artei războiului**, un manual destinat viitorului țar, Alexandru.

Ca și Clausewitz, Jomini se ocupă de arta războiului. Și el scrie că trecerea de la politică la război este o combinație „prin care un om de stat trebuie să judece când un război este convenabil, oportun, chiar indispensabil, și să determine diversele operații necesare pentru atingerea scopului.”²⁴

Motivele pentru care un stat duce un război sunt, după Jomini, următoarele:

➤ pentru a revendica drepturi sau pentru a se apăra;

²⁴ Gérard CHALIAND, *op.cit.*, p. 866.

- pentru a-și satisface mari interese publice, cum sunt cele care țin de comerț, de industrie și de tot ceea ce privește prosperitatea națiunilor;
- pentru a susține vecinii sau pentru a menține echilibrul politic;
- pentru a îndeplini stipulațiile de alianțe ofensive și defensive;
- pentru a propaga doctrine, a le comprima sau a le apăra;
- pentru a extinde influența sa sau puterea sa prin achiziții necesare statului;
- pentru a salva independența națională amenințată;
- din mania cuceririlor și din spirit de invazie.

Fiecare dintre aceste războaie poate fi ofensiv sau defensiv. Dar mai sunt și alte circumstanțe și complicații ale situațiilor ce generează războaie, cărora Jomini le acordă atenția cuvenită. Ele provin din situația specifică a părților, astfel:

1. Războiul dus de unul singur împotriva unei alte puteri;
2. Războiul dus de unul singur împotriva mai multor state aliate între ele;
3. Războiul dus, împreună cu un stat aliat, împotriva unui singur inamic;
4. Războiul în care ești parte principală sau numai un auxiliar;
5. În acest din urmă caz, se va interveni de la începutul războiului sau în timpul unei lupte deja mai mult sau mai puțin angajate;
6. Teatrul va fi pe teritoriul țării inamice, al unui aliat sau pe teritoriul propriu;
7. Dacă războiul este de invazie, el poate fi vecin sau îndepărtat, înțelept și cu măsură sau extravagant;
8. Războiul poate fi național, fie împotriva noastră, fie împotriva inamicului;

9. În sfârșit, există războaie civile și religioase la fel de periculoase și de deplorabile.

Odată declanșat, războiul trebuie dus după principiile artei militare; există însă o mare diferență între natura operațiilor, potrivit unor șanse. Jomini dă un exemplu foarte interesant privind aceste diferențe, ceea ce conduce la o mai bună înțelegere a filosofiei războiului acelor vremuri: „De exemplu, 200.000 de francezi care vor să supună Spania ridicată împotriva lor ca un singur om, nu vor manevra la fel cu 200.000 de francezi care vor să acționeze asupra Vienei, sau a oricărei alte capitale, pentru a dicta condițiile de pace (1809); nu li se va face luptătorilor de gherilă Mina onoarea de a se lupta cu ei așa cum s-a luptat la Borodino.”²⁵

Toate aceste comportamente depind, după Jomini, de ceea ce el numește *politică militară* sau *filozofie a războiului*.

De filosofia războiului modern la început de secol se ocupă și generalul francez **Jean Colin** (1864-1917), autorul lucrării citate în capitolele anterioare **Les grandes batailles de l'histoire** (1915). Lucrarea lui **Les Transformations de la guerre**, publicată în 1911, este semnificativă. Din păcate, el moare pe front, la sfârșitul anului 1917 și nu-și poate continua și completa ideile cu experiența primului război mondial.

El face diferența între războaiele de mișcare ale lui Napoleon și, spre exemplu, folosirea cursurilor de apă, de către Moltke, pentru organizarea apărării (Napoleon le folosea doar pentru mascarea mișcării forțelor). Colin remarcă, la Moltke, nu ceea ce se spunea despre el că este un calculator rece și precis, ci strategul, comandantul iscusit care folosește pozițiile de flanc și manevrele de întoarcere. El nu a fost învingătorul de la Sadova, Metz și Sedan cu aptitudinile unui șef de birou. Moltke are darul marilor căpitani. El ia totul în mod natural, cu calm și îndrăzneală. La Gravelotte, spre exemplu, când marele Bismark

²⁵ Idem, 867.

a emis părerea renunțării la ofensivă, Moltke spune că va da ordinul de atac pentru a doua zi în zori.

Prusia secolului al XIX-lea este cea care a introdus în război două operații aproape necunoscute până atunci: *mobilizarea* și *concentrarea*. Statul major prusac pregătea tot timpul războaie posibile contra Austriei, Franței sau Rusiei, studia constant tot felul planuri de campanie pe care se străduia să le pună la dispoziția armatei. Evident, pentru a fi aplicate, atunci când va fi nevoie. Acestea se numeau *Aufmarsch*²⁶. Napoleon numea această operațiune *reunirea* armatelor. Mai târziu, aceasta s-a numit, impropriu, *concentrare*. Căile ferate au adus noi dimensiuni planurilor de transport și de concentrare, care erau foarte atent studiate sub îndrumarea lui Moltke. Unii dintre ofițeri s-au gândit că ar fi mai potrivit ca mobilizarea și concentrarea să nu fie succesive, ci unificate, concomitente. Acest lucru devenea posibil datorită căii ferate și celorlalte mijloace de transport, așa cum azi, la începutul secolului al XXI-lea devine posibilă, datorită informației reale și Războiului bazat pe Rețea, *concentrarea efectelor*.

Colin vorbește de noile condiții ale războiului, care s-au schimbat radical încă din secolul al XIX-lea. Nu numai armele s-au dezvoltat, ci și mijloacele de subzistență și, mai ales, mijloacele de comunicații. Progresele armamentului au modificat lupta, bătălia, dar, oricât de importantă ar fi, o astfel de schimbare, de modificare, ea singură nu este de natură să transforme războiul în ansamblul său.

Mai există, după Colin, două elemente de care depinde o astfel de transformare: progresele mijloacelor de comunicații și creșterea efectivelor. Ca și Bernhardi, el sesizează importanța căilor ferate, a rețelelor rutiere, a armatelor de masă, a liniilor de aprovizionare și liniilor de comunicații. Orice s-ar întâmpla -

---

²⁶ *Aufmarsch* nu semnifică nici desfășurare, nici concentrare, ci o operație care se efectuează când elementele unei coloane debușează și se regroupează, cu intervale mari, în formații de așteptare.

spune Colin -, generalii nu trebuie să se lase dominați de spatele frontului ca odinioară armatele de magazinele din vremea lui Napoleon. În această privință, libertatea de acțiune a trupelor este salvagardată, cum a fost totdeauna, prin convoaie, atelaje și automobile de care ele nu trebuie să fie niciodată private.

Telegraful a schimbat complet condițiile de desfășurare a războiului, întrucât permite conducerea de la mare distanță. Dar automobilul aproape că a depășit telegraful, în sensul că generalul însuși poate ajunge, mai rapid chiar decât ordinul pe care-l transmite prin telegraf, acolo unde dorește, unde este nevoie de el.

„Ultimele transformări ale războiului – precizează Colin – nu fac altceva decât să accentueze evoluția realizată la mijlocul secolului al XVIII-lea:

➤ Bătălia, odinioară independentă față de operații, intim legată de acestea în vremea lui Napoleon, absoarbe aproape toate operațiile.

➤ Linia comunicațiilor, de care nu-și făcea nimeni griji la Valmy, care devenise foarte importantă în timpul lui Napoleon, a căpătat o importanță vitală.

➤ Urmând legea naturală, recente progrese industriale și militare au favorizat defensiva în lupta de pe front; dar ofensiva are mai multă forță pentru a impune bătălie și a o face decisivă în profitul său, de vreme ce armata asaltatoare ocupă toate lărgimea teatrului de operații și mătură totul în trecerea sa.”²⁷

Se spune că marile principii ale războiului sunt imuabile. Acestea se prezintă, din toate timpurile, sub forma unor adevăruri simple, de bun simț. După părerea justificată a lui Colin, nu trebuie să se exagereze în această privință. Marile principii care se aplicau înainte se vor aplica, fără îndoială, și în viitor, dar multe dintre ele vor fi caduce. Vor apărea, desigur, și

---

²⁷ Gérard CHALIAND, *op.cit.*, p. 1097.

altele noi. Ni se pare foarte importantă, pentru arta militară, analiza pe care o face Colin cu privire la aplicare principiilor napoleoniene în vremurile moderne.

Principiul unității liniilor de operații nu mai era respectat încă din 1813, pentru că aprovizionarea se făcea deja pe calea ferată, o singură linie fiind de-ajuns pentru patru sau cinci corpuri de armată. Unitatea liniilor de operații avea o dublă semnificație pentru Napoleon. Ea facilita protecția depozitelor și a convoaielor și asigura unitatea acțiunii. Protecția convoaielor se va realiza altfel în viitor. În ceea ce privește mișcarea maselor de trupe pe care războaiele europene le vor solicita, există ideea ca ele să fie desfășurate într-o linie continuă, omogenă, cu o densitate aproape constantă, cu care se va declanșa bătălia, fără alte combinații.

Principiul concentrării sau cel al reunirii, cum se numea în vremea lui Napoleon nu înseamnă adunarea a 5-6 corpuri de armată într-un spațiu în care soldații să fie umăr lângă umăr, ci pentru ca generalul să poată întrebuința această forță potrivit proiectelor sale și circumstanțelor. Nu este mare lucru să concentrezi două milioane de oameni pe un front de două-trei sute de kilometri. Trebuie să te preocupe pentru a întrebuința această forță într-o manieră comună, potrivit împrejurărilor.

Napoleon dorea acest un singur șef, o singură linie de operații, pentru ca toate forțele să fie modelate după o voință comună, orientată de o idee comună, spre un scop comun. Nu este suficient să ai un general șef și o armată desfășurată fără intervale; trebuie să existe o idee dominantă după care va acționa această armată.

Mai există încă un punct de vedere care ține de principiul unității. Este ceea ce Clausewitz numea *economia forțelor în timp*, adică dirijarea tuturor forțelor de care se dispune pe același teatru de operații, dar succesiv.

Despre *economia forțelor* scrie foarte convingător profesorul de istorie militară, de strategie și de tactică aplicată de la Școala de război, generalul **Ferdinand Foch** (1851-1929), care l-a înlocuit pe generalul Pétain la conducerea statului major, în 1917.

Acest principiu a luat naștere în timpul perioadei revoluționare, datorită dificultăților la care el dădea un răspuns. Cu atât mai mult cu cât, atunci, ca și acum, circula peste tot proverbul potrivit căruia cine vânează doi iepuri nu prinde nici unul. Ceea ce scrie Frédéric fiind convins că a ști să pierzi sau să sacrifici o provincie, pentru a reuși să-ți concentrezi toate forțele în vederea nimicirii inamicului în altă parte, nu mai este suficient. Foch consideră că principiul economiei forțelor constă în arta de a deversa toate resursele într-un anumit moment în același punct, astfel încât ele să poată comunica între ele, apoi, o dată obținut rezultatul dorit, de ale reuni din nou pentru a acționa convergent într-un nou scop unic.

Această acțiune se desfășoară succesiv, în funcție de rezistența întâmpinată. Este un principiu care a apărut în timpul Revoluției datorită războaielor naționale cu efective mari. El se aseamănă cu principiul concentrării, dar este altceva. Este vorba de o concentrare succesivă, în funcție de situație, de o tratare gradată a inamicului, în așa fel încât cu minimum de forțe să se obțină maximum de efecte, păstrându-se tot timpul rezerve suficiente. Xenofon spunea că „Arta războiului este, în definitiv, arta de a-ți păstra libertatea de acțiune“. Aceasta înseamnă – spune Foch – ca, în timpul unei operații, să te sustragi voinței adversarului.

Arta acestui principiu constă în *securitatea acțiunii*, în siguranța ei. Adică să ataci fără să te descoperi, ca în scrimă.

2.3.1.2 Școala de la Berlin

Chiar în momentul în care, în Franța, Jomini interpreta, în stilul său ce mai rămăsese din școala franceză de strategie, elogiindu-l pe Napoleon, a apărut, în Prusia, sub conducerea lui Scharnhorst, o nouă școală a gândirii militare care-i cuprinde pe Clausewitz, Lossow și pe Rühle von Lilienstern. F. K. von Lossow (1767-1848) și-a încheiat cariera militară în 1833. Avea gradul de general-locotenent și era guvernator al provinciei Dantzig. Există pe atunci Societatea Militară din Berlin. Acolo l-a întâlnit pe Scharnhorst care se pare că a avut o influență hotărâtoare asupra sa în ceea ce privește teoria militară. În fața acestei asociații, aveau loc expuneri pe diferite teme care țineau de arta militară și de experiența războaielor.

Ne aflăm în epoca de constituire și afirmare a filosofiei clasice germane. De aceea, toate aceste discursuri și teorii erau impregnate și marcate de spiritul filosofic al timpului. Se întâlneau, deci, în aceste teorii, dubla influență a revoluției nepoleoneene a artei militare și tendințele speculative ale gândirii clasice germane. Scharnhorst adusese însă un spirit predominant practic în aceste dezbateri, deși el avea vaste cunoștințe literare și filosofice. Nu același lucru se poate spune despre Lossow și Rühle, care erau, în primul rând, practicieni. Face excepție Clausewitz, deopotrivă, un militar experimentat și un om de cultură, singurul care a produs o teorie a războiului cu adevărat completă, neschimbată, în esența ei, până în zilele noastre.²⁸

Scharnhorst este primul care a sesizat revoluția produsă de Napoleon în arta militară, altfel decât Jomini, adică într-un expozeu lipsit de dogmatisme, de rigorile obișnuite ale vremii, de interpretări strict militare, operaționale. Spiritul său era liber,

²⁸ General dr. Mihail POPESCU, general-locotenent (r) dr. Valentin ARSENI, general de brigadă (r) dr. Gheorghe VĂDUVA, **Arta militară de-a lungul mileniilor**, vol. 2., Editura CTEA, București, 2004, pp.97-103.

interpretarea complexă, pentru că, oricât de paradoxal ar părea, războiul, care este un produs atât de teribil și atât de îngust în metodele sale, se prezintă, totuși ca un fenomen extrem de complex, cu cauze multiple și implicații imense și pe termen lung pentru condiția umană. Era timpul când războiul, ca „meserie” a militarilor, cerea el însuși să fie scos din cazărmi, dus în piețele publice ale gândirii științifice, filosofice și chiar publice, privit, disecat, analizat, comparat, abstractizat și înțeles în toate dimensiunile sale. *Considerăm că, de fapt, aceasta este prima și cea mai categorică revoluționare a artei militare.* Toată viața, Scharnhorst a lucrat cu răbdare și pasiune la o astfel de analiză pe care, din păcate, n-a reușit să o termine. A creat însă o școală care a dus mai departe acest spirit.

Există o adevărată pasiune, o adevărată provocare de a pătrunde secretul noilor forme de război, de a le înțelege, de a le grupa într-un sistem de principii și de reguli, de a le constitui într-o teorie rațională. Toate explicațiile și teoriile de până atunci erau considerate de Lossow și Rühle ca fiind speculative sau lipsite de importanță. Clausewitz dovedise deja acest lucru, arătând adevărata fațetă a războiului, adevăratele sale dimensiuni logice, filosofice, istorice, sociale și politice. Generalul Clausewitz spusese foarte clar că războiul nu este produsul armatelor, nu este al militarilor, ci al politicienilor, al societății, al politicii. Or, un astfel de raționament împede scotea gândirea militară din tot felul de sofisme și speculații inutile.

Predecesorii lor considerau că teoria militară are ca sarcină să stabilească, izolat și abstract, un număr de elemente sau de forme de bază, care se pretindeau a fi valabile în mod absolut pentru toate situațiile, sferile și epocile. Astfel de proceduri erau, până atunci, incontestabile. Scharnhorst și școala sa au ridicat împotriva unor astfel de proceduri numeroase obiecții.

Era, de fapt, ca și în științe, o luptă între ideile fixe, între dogme și spiritul de îndoială ridicat la rangul de principiu de Descartes. *Dobito ergo cogito, cogito ergo sum*. De aici nu rezultă că teoriile anterioare erau negate. Ele erau considerate, și în continuare, în aspectul lor analitic. Se nega doar valabilitatea lor în situații concrete, se nega funcția lor de rețete universal valabile, întrucât teoreticienii militari ai vremii începuseră să înțeleagă că războiul real se supune unor factori variabili. Teoriile se concentrau asupra unor factori materiali, când, de fapt, un război concentrează în el o mulțime de forțe și variabile deopotrivă materiale și spirituale. Aceste vechi teorii considerau războiul ca o activitate unilaterală, redusă la lupta armată, când, de fapt, războiul este un ansamblu continuu, flexibil de activități opuse, complexe și, adesea, imprevizibile.

Această școală de la Berlin a înțeles că războiul nu este o funcție continuă de activități lineare, ci presupune etape diferențiate, unele previzibile, altele imposibil de anticipat.

Discuții serioase au început să se poarte și în ceea ce privește geometria liniilor interioare ale lui Jomini, securitatea bazelor a lui Bülow sau predilecția pentru punctele cheie a lui Lloyd. Reprezentanții școlii berlineze au introdus ceea ce ei numeau „noua raționalitate“ – în filosofie era vremea raționalismului –, bazată pe controlul și modificarea rezultatelor, ori de câte ori este necesar, pornind de la învățămintele experienței practice, adică de la natura lor. Să nu uităm că, în filosofia germană, lumea era percepută ca un cosmos impregnat de forțe spirituale. Pentru aceasta, trebuie înțeleasă bine natura, adică devenirea lucrurilor. Astfel, situațiile totdeauna schimbătoare ale războiului trebuiau tratate în raport cu spiritul lor, și nu prin aplicare mecanică și stereotipă a unor formule și precepte considerate imuabile. Se ieșea astfel din rigiditismul Evului Mediu și chiar din prima perioadă a Renașterii, care era o întoarcere aproape mecanică la scrierile antichității târzii, îndeosebi a celei grecești. Napoleon

realizase, practic, o astfel de ieșire din rigidități, din sloganuri și formule preconceptuate, ceea ce l-a făcut pe Scharnhorst să afirme că trebuie acționat în acord cu natura chiar și a circumstanțelor.

Cât de apropiate de provocările zilelor noastre sunt aceste afirmații nu este greu de observat. În timp ce gândirea militară germană era impregnată de aceste „forțe spirituale“ (să nu uităm *Eul* lui Fichte, care opune, în *Eu, Eului* divizibil un *non-Eu* divizibil, sau drumul Ideii absolute hegeliene spre realitatea lucrurilor și spre conștiința de sine), cea franceză era dominată de ideile Revoluției, de geniul lui Napoleon și de spiritul de corp al armatei sale, precum și de o revenire la arta războiului antic bazat pe surprindere, stratageme și influență psihologică. Jomini nu sesizase aceste realități care n-au niciun element de fairplay în ele, dare care țin, fără nicio îndoială, de arta strategică a marilor timpuri.

Generalii *școlii de la Berlin* înțeleseseră perfect aceste determinări care amenințau să transforme războiul într-un joc al hazardului. Aici era marea deosebire între teoreticienii dinaintea lui Clausewitz și cei din timpul și de după marele strateg. Vechii teoreticeni se străduiau să înlăture hazardul, să pună războiul în ecuații liniare sau în pătrățele geometrice, în timp ce școala lui Clausewitz vedea în război, ca instrument al politicii, manifestarea unui spirit liber, imprevizibil și, de aceea, foarte greu de controlat. De aici și până la teoria haosului din timpurile noastre nu mai este nici măcar un pas. Războiul redevine astfel ceea ce a fost el întotdeauna, adică nu numai o confruntare violentă între două entități, ci o confruntare între două entități care gândesc, între două spirite.

Acest nou tip de război s-a născut din geniul lui Napoleon și din atmosfera epocii, din bătăliile dintre idei, din raționalismul filosofic și din filosofia raționalismului ecrasant al timpului. Ideea de stat, cea de națiune, spiritul legilor, filosofii identitare, cu tot arsenalul lor de speculații și

demonstrații se regăseau și în ceea ce privește războiul. Pentru Scharnhorst și prietenii săi războiul devine o forță uriașă care exprima această entitate spirituală, dar organizată, cu Napoleon, în cele mai neînsemnate detalii tehnice și tactice și, prin Jomini, transformată într-un joc de forme și formule eficiente.

Generalii și teoreticienii de până atunci luaseră războiul așa cum apărea el, se preocupaseră de strategia forțelor, de cea a mijloacelor și de cea operațională – deși nu se numeau așa –, adică de unele elemente care țineau de conducerea și desfășurarea războiului. Odată cu Clausewitz, războiul începe să fie tratat ca un tot, ca un ansamblu, ca un fenomen.

S-a ivit însă o nouă dificultate. Într-o astfel de viziune, nu mai exista război, ci războaie, fiecare război fiind unic, având deci individualitatea sa. De unde rezultă că analiza războiului, adică descompunerea lui pe părți și studierea lor deveneau imposibile și lipsite de valoare practică. Lossow considera că teoria determină etapele individuale ale războiului, dar concluziile de aici nu sunt valabile decât pentru acel război, în particularitatea lui. De unde rezultă că nu se pot elabora teorii generale despre război, că războiul nu poate fi studiat din cărți, că fiecare război își are *cartea* sa, fiind unic și irepetabil.

Războiul nu poate fi confundat cu *ideea* de război. Ideea de război stă la baza gândirii militare, dar războiul ca atare nu se reduce la ideea de război, întrucât această idee are aplicații nenumărate. De unde, rolul excepțional al comandantului, care dă viață, consistență, unicitate și aplicabilitate unei astfel de idei.

Lossow și Rühle²⁹ erau extrem de speculativi și de înclinați spre discursul filosofic complicat, ceea ce i-a făcut puțin accesibili, spre deosebire de Clausewitz și de alți contemporani, care erau limpezi și direcți în ideile pe care doreau să le exprime. Dar aceasta nu este tocmai rău.

---

²⁹ Lossow a publicat, în 1815, lucrarea **Războiul**, Rühle, în 1814, **Despre război** și Clausewitz, în 1832, **Despre război (Vom Kriege)**.

Complexitatea discuțiilor, filosofarea îndelungată – chiar neprolifică – asupra unui sau altuia dintre aspectele războiului se constituiau în exerciții ale spiritului, făcând parte din acel imens efort de a-i despovăra pe generali de responsabilitatea războaielor. O școală de gândire strategică nu se naște din nimic și, mai ales, nu se naște în cazărmi sau pe terenurile de instrucție, nici chiar în încrâncenarea bătăliilor. Acolo ea doar se exprimă.

Singurul din toată această școală care a reușit să exprime filosofia *războiului ca un tot*, a *războiului total* a fost Karl von Clausewitz. În timp ce Lossow era de părere că brutalitatea strategiei lui Napoleon bulversase, prin geniul său, regulile calculabile ale războiului secolului al XVIII-lea, Clausewitz a văzut contrariul, căutând determinările războiului în ansamblul lui, adică teoria sistematică a războiului, și nu cazul particular al lui Napoleon. În secolul al XVIII-lea, comandanții acționau mai degrabă după reguli convenționale decât după o logică militară precisă. Uneori, bătăliile se desfășurau nu pentru a nimici armata inamică și a realiza obiectivul strategic al războiului, ci din rațiuni inconsecvente, chiar paradoxale, pentru a satisface, spre exemplu, vanitatea unui comandant, pentru a ieși dintr-o situație disperată etc. În aceste cazuri, teoria aproape că nu avea ce căuta, decât ca un sistem de reguli pe care le urmează, spre exemplu, doi boxeri, mai mult ca să se protejeze fiecare pe sine decât pentru a realiza scopurile pentru care intră în ring.

Napoleon a ieșit din aceste ambiguități, dând războiului un scop foarte precis: *învingerea inamicului*. Într-o astfel de strategie, războiul se prezenta ca un tot și era dirijat spre obiectivul lui normal, logic, și nu spre scopuri colaterale, ca în secolul al XVIII-lea. Războiul devine astfel un ansamblu indivizibil, un complex de acțiuni coerente, înlănțuite, un mecanism, un sistem cu o logică internă precisă, care dă un sens exact fiecărui act, fiecărui element. Fortificațiile, bătăliile,

poziționările, atacul, apărarea, spațiul, timpul, manevrele, marșurile, mijloacele folosite răspund, toate, aceluși imperative, aceluși scopuri. Obiectivul final al războiului este nimicirea puterii adversarului. Altceva nu există. Aceasta era, de fapt, noua teorie a războiului.

Încă de la primele scrieri, Clausewitz, care era un militar experimentat și un teoretician excepțional, un vizionar, demolează pur și simplu lucrarea lui Bülow **Spiritul războiului modern**, introduce determinarea clară, categorică, între strategie și tactică, determinare care va forma baza întregului său demers teoretic. Această uriașă lucrare va aduce în sfârșit războiul, atât în teorie, cât și în practică, cu picioarele pe pământ.

Așa cum se întâmplă mereu, nici el, ca mulți alții, nu a fost înțeles. Pe de o parte, era foarte greu să accepți că războiul este o continuare a politicii, deci, subordonat acesteia, iar pe de altă parte o mulțime de orgolii și de veleități aveau nevoie să se exprime conjunctural și savant, să epateze sau să impresioneze. Clausewitz a scris, așa cum o făceau mulți pe vremea aceea în Germania, așa cum a crezut și așa cum a simțit. Iar acest lucru dă adevărata valoare și frumusețe a lucrării sale. Clausewitz era un soldat care scria ce a trăit, ce a simțit, ce a gândit. Un fel de Exupery al teoriei și practicii războiului...

Lossow și Rühle erau oameni ai epocii lor, care se cramponau fie în discuții complexe, încurcate, savante și greu de înțeles, fie în raționamente care le adânceau și mai mult scepticismul, acel scepticism care-l produce Schopenhauer.

Singurul care a înțeles că aplicarea metodei filosofice în arta militară nu trebuie să se facă din exterior, ci din interior a fost Clausewitz. Metoda filosofică nu este altceva decât o metodă de gândire, adică o modalitate de investigare sistematică a cauzelor producerii unui fenomen, a raporturilor care se creează în acest proces, a logicii interioare a fenomenului, implicațiilor acestuia, iar rezultatul nu poate fi decât un sistem de propoziții esențiale, afirmative sau negative dubitative sau

categorice, probabilistice sau asertorice, pe baza cărora gândirea își va continua sau își va relua, de câte ori va fi nevoie, demersul său. Cu alte cuvinte, *a aplica metoda filosofică în analiza fenomenului războiului, însemna a gândi războiul, a-l cunoaște, a-l înțelege și, de ce nu, a-l justifica și a-l folosi.*

Din școala germană de strategie, în afară de Moltke, care-l continuă pe Clausewitz mai ales în practică, în conducerea efectivă a armatei, face parte și Schlieffen, un solitar meditativ, ciudat și liniștit. Este foarte posibil ca un astfel de comportament să-l fi dobândit din contactul lui foarte apropiat, prin rudele sale, cu viața monahală. El pare a fie contrariul lui Moltke. Contrar comportamentului său, el avea o capacitate enormă de a afla adevărul, de a-și concentra eforturile și energiile spirituale pentru a lovi acolo unde este cel mai important, asupra celui care contează, a stăpâni secretul victoriei.

Caietele lui Rosinski îi atribuie lui Schlieffen o „sete devorantă pentru *secretul victoriei*“, amplificată de poziția Germaniei sub urmașii lui Bismarck. El gândea, în aceste circumstanțe, că cel slab nu trebuie să cedeze inițiativa adversarului, nici așa cum spunea Clausewitz, pentru că apărarea îi oferea avantajul economiei forțelor, nici așa cum spunea Moltke, pentru a aștepta să profiți de erorile sale. Dimpotrivă, susținea, Schlieffen, cel slab trebuie să atace și să păstreze inițiativa mai mult ca niciodată. Pentru el, nici poziționarea de flanc de care vorbea Clausewitz, nici urmărirea pe care o practica Napoleon și o laudau teoreticienii săi, nici atragerea inamicului în capcane și ambuscade pregătite din timp, nici atacul de flanc ca sensul întregii istorii militare nu aveau valoare. Pentru el conta doar *să cauți fără răgaz să nimicești inamicul.*

Schlieffen susține ideea atacului decisiv, atacului absolut în flancul și spatele inamicului, în punctele sale sensibile sau dificile, de unde s-a născut viziunea planului său din 1905, care

trebuia să includă întregul teatru occidental, până la Marea Mănecii, și în care inamicul ar fi fost privat de posibilitatea oricărei riposte prin batalioanele în careu asupra aripilor sale drepte. În studiile din 1902-1912, el a culminat prin a susține ideea unei încercuiri complete cu forțe inferioare, surclasându-se prin aceasta superioritatea numerică a inamicului printr-o acțiune concentrică din toate părțile, așa cum a procedat Hanibal la Cannes. El elaborează așa numita *Strategie a Absolutului*, bazată pe exploatarea avantajului formelor strategice ale atacului în flanc și în spatele inamicului, în inferioritate numerică, pe încercuirea totală a forțelor acestuia. Era o strategie care nu se baza pe ceea ce putea să fie rațional, ci prin impunerea conduitei comandantului, prin implementarea unei constrângeri supraomenești. Foarte ușor de recunoscut aici ceea ce a caracterizat multe dintre războaiele pierdute de germani: neconcordanța dintre obiectivul strategic al războiului și forțele care să-l realizeze.

Acest obiectiv fixat de Schlieffen nu excludea însă libertatea de acțiune, ci dimpotrivă, presupunea înlăturarea oricărei îngrădiri și a oricărei prejudecăți și cultivarea curajului de a merge exact în miezul lucrurilor. Nici Schlieffen, nici alți contemporani sau urmași nu au continuat aceste dezbateri. De aceea, o vreme, această școală a intrat într-o formă de inactivitate, chiar de cădere.

Schlieffen n-a fost însă uitat. Ideile sale despre atac, despre încercuire, despre concentrarea eforturilor etc. se vor regăsi în strategia germană din cel de Al Doilea Război Mondial.

Generalul **Friedrich von Bernhardi** (1849-1930) a publicat în 1911 **La guerre moderne**, cea mai bună lucrare a lui, în care analizează condițiile probabile ale războiului viitorului. El prevedea că un astfel de război va fi scurt (era o concepție specifică epocii, ca și acum, de altfel). De asemenea,

arată în ce măsură armele de foc dominau tactica, impunându-i legile lor. Evident, un astfel de război (scurt și dominat de armele moderne) nu poate fi dus decât de către statele industrializate.

În concepția lui Bernhardi, războiul nu este același peste tot. El cunoaște numeroase variații, după specificul teatrului și natura beligeranților. Într-un fel se duce războiul în Peninsula Balcanică și altfel în Manciuria, între ruși și japonezi, sau în Rif, între spanioli și berberi.

Este adevărat, subliniază teoreticianul german, principiile generale sunt aceleași peste tot, dar circumstanțele impun folosirea diferențiată a mijloacelor, iar acestea variază la infinit. Dacă se întrebuițează forțe numeroase într-un ținut deșertic, lipsit de drumuri sau de munți, trebuie urmată o conduită total diferită de cer adoptată într-o vastă câmpie cu o rețea densă de căi ferate și drumuri practicabile orientate în toate sensurile.

Se va întrebuița o cu totul altă metodă într-un război desfășurat cu armate mici în regiuni puțin cultivate (precum războaiele britanicilor în Africa) decât în confruntările dintre marile armate europene în zone dens populate.

Războiul este cel la care ne gândim și, de aceea, el ne apare aproape ca un sfînx incomprehensibil, enigmatic. Bernhardi are perfectă dreptate. Nimeni n-a știut vreodată totul despre războiul viitorului. Cei care au crezut că știu s-au înșelat. A fost doar o iluzie. Națiuni întregi sunt chemate să lupte unele împotriva celorlalte. Ele o vor face totdeauna cu mijloacele pe care le au și cu cele mai perfecționate arme, unele dintre ele neîntrebuițate niciodată până în acel moment. Situația relativă a infanteriei, artileriei, cavaleriei va fi complet schimbată. Toate mijloacele tehnice își dau concursul pentru a facilita mișcarea.

Inclusiv aerul va fi cucerit. Baloanele și avioanele introduc un element nou în *arta războiului*. Bernhardi se întreabă care va fi influența mijloacelor moderne asupra luptei.

Influențele sunt, de fapt, interinfluențe, pentru că nu numai mijloacele moderne influențează luptele, ci și luptele au efecte asupra evoluției acestor mijloace și asupra sistemelor care le produc. Pe scurt, războiul viitorului, în viziunea teoreticianului german, va pune în acțiune o cantitate de forțe care nu va putea fi apreciată înainte, iar rezultatele vor depinde în mare măsură de circumstanțe fortuite, adică de hazard, și nu se pretează la previziuni sau calcule prealabile.

Este foarte posibil ca voința generalului să fie anihilată de jocul forțelor angajate, care nu poate fi calculat. Putem produce forțe, nu însă și rezultatul confruntării lor. Acesta depinde de foarte mulți factori, atât de mulți, încât, uneori, spunem că rezultatul luptei depinde de hazard. De aici până la a formula ideea evoluției războiului spre o configurație haotică nu mai este decât un singur pas, cel al aplicării metodelor determinismului dinamic complex în analiza conflictualității politice, economice, sociale, informaționale și militare a lumii.

După ce formulează aceste ipoteze, Bernhardi nu mai este în întregime de acord cu ele. „Dacă vom examina de fond toate elementele noi care vor juca un rol în războiul viitor și efectele pe care ele le pot produce, precum și raporturile acestor efecte cu legile universale ale operațiilor militare, vom reuși să ne facem o idee generală despre esența războiului modern și să descoperim metoda cea mai avantajoasă.“

În vremea lui Bernhardi, existau comandanți experimentați care puneau totul pe seama lui Moltke. Era de-ajuns să știi ce a scris și ce a zis Moltke pentru a fi capabil, în viitor, să câștigi războiul. Această mentalitate este combătută de Bernhardi. El spune că nu acesta este spiritul scrierilor lui Moltke. Dimpotrivă, Moltke, prin ceea ce scrie, arată că nu trebuie să aplici într-un război învățămintele trecutului decât în măsura în care ele sunt compatibile cu condițiile prezente. Niciodată Moltke n-a disprețuit lecțiile experienței, dar nici nu s-a limitat la atât. El era un spirit liber, privea înainte și tindea

totdeauna să dezvolte elementele existente în lumina schimbărilor și inovațiilor care se anunțau.

Mesajul lui Moltke ar putea fi exprimat astfel: *nu vă limitați la ceea ce se știe, mergeți înainte, gândiți voi înșivă, cu toată libertatea*. De unde Bernhardi conchide că, pentru a sonda războiul viitorului, trebuie să ieșim din argumentele autorității și, ținând cont de condițiile moderne, să dezvoltăm învățămintele lui Moltke și ale războaielor Unității germane într-o nouă gândire și în noi principii.

De-a lungul secolelor, lucrurile s-au schimbat din punct de vedere politic și strategic. Experiența războaielor trecute este, într-un fel, unicul fundament posibil al artei militare, în sensul că gândirea are nevoie de material teoretic pentru a concepe o doctrină. Dar arta militară nu este doar o proiecție în prezent sau în viitor a experienței războaielor trecute. Ea este, de fapt, o construcție în care se îmbină marile repere strategice ale războiului, date deopotrivă de experiență și de principiile care se desprind de aici, cât și elemente ale prezentului și viitorului. La proiectarea construcției artei militare în viitor concură științele, noile descoperiri, evoluția sistemelor de arme, industria, finanțele, economia, cultura, adică sistemele de valori, dar și dinamica foarte complicată a intereselor, deci politica...

Trecutul, prezentul și viitorul sunt dominate de legi generale care sunt considerate mari constante, implicate totdeauna și peste tot în război (ca fenomen social). În același timp, trebuie să se aibă în vedere și influența împrejurărilor, a noilor condiții asupra războiului. Nu este de-ajuns să înțelegem principiile războiului, teoria războiului; trebuie să scoatem din aceste cunoștințe o doctrină pentru a le putea aplica, adică o doctrină de luptă. Se poate desprinde, de asemenea, într-o anumită măsură, după Bernhardi, și *legea victoriilor în războaiele viitorului*. În unele războaie înving armatele superioare numeric, în altele, dimpotrivă, victoria trece de

partea celor inferioare numeric. Diferența a fost compensată de inteligența generalului. Uneori, armatele care se confruntă rămân într-un echilibru tactic sau strategic, iar rezultatul războiului se decide pe alte căi. Sunt și situații în care contează hazardul, concursul de împrejurări, o particularitate a armamentului, o armă nouă introdusă în luptă, o acțiune prin surprindere, norocul, perseverența, moralul trupei, iscusința comandanților etc.

Istoria te ajută să cunoști războiul. Doctrina te învață să-l faci. Însă, de foarte multe ori, cheia succesului se află în mâna generalului.

În timpul lui Frédéric-Guillaume s-a recunoscut că elementul decisiv în luptă îl reprezenta focul. Tactica focului s-a perfecționat foarte mult în acele timpuri. Prusacii trăgeau deja până la zece lovituri pe minut. Era nevoie de o disciplină de fier, care a rămas până astăzi cunoscută sub denumirea de *disciplină prusacă*. Infanteria prusacă se mișca în formațiuni masive și rigide și nu se încovoia niciodată, oricât de grele ar fi fost pierderile. Ea se arăta a fi superioară adversarului, atât prin această disciplină, cât și prin foc.

Frederic cel Mare a constatat că numai focul și disciplina nu sunt suficiente, dacă nu li se asociază o ofensivă hotărâtă, adică un spirit ofensiv. Și, după cum se știe, el a introdus acest spirit ofensiv în armata prusacă, transmis la toate contingentele și în toate timpurile care au urmat. Acest spirit s-a manifestat în primul rând prin folosirea *șarjei de cavalerie*. Șarja a devenit principiul de bază al acțiunilor cavaleriei. Aplicând acest principiu în tactica armeei respective, el a făcut din cavaleria prusacă – după cum remarcă Bernhardi – una dintre cele mai redutabile forțe din lume. Marele comandant și strateg prusac a căutat peste tot și totdeauna soluții extreme, atât pe plan strategic, cât și în plan tactic.

După moartea lui, tactica lineară s-a teoretizat excesiv și a degenerat într-un sistem de mici artificii fără valoare practică.

Următorul care a introdus un element de noutate în arta militară a fost Napoleon. Și, la drept vorbind, de la Napoleon până la cel de al Doilea Război Mondial, s-au schimbat puține elemente esențiale în arta războiului. Practic, în afară de influențele și mutațiile aduse de sistemele de arme, care au impus fie concentrarea excesivă, fie dispersia, nu s-a schimbat mare lucru.

Autorul face o analiză pertinentă a momentelor importante care au influențat arta războiului. Ne aflăm deja în plin secol XX, secolul vitezei, al marilor confruntări, al marilor explozii economice și financiare, dar și al marilor tragedii, al spaimelor, angoaselor și dezamăgirilor. Bernhardi nu vorbește însă de dezamăgiri, ci de logica războiului, de momentele care se înlănțuie în apodictice sau în îndoieli. Aceste momente nu sunt aceleași, întrucât condițiile în care au loc confruntările armate sunt totdeauna noi, sunt totdeauna altele. Citându-l pe Clausewitz, care rămâne unul dintre cei mai mari teoreticieni ai războiului, el insistă asupra unei duble condiționări în arta militară, îndeosebi în arta războiului. În primul rând, este necesar să fie expuse, într-o manieră definitivă, finală, legile constante ale războiului. Bernhardi era convins că există ceva comun în toate războaiele, un cadru în care acestea evoluează, un sistem de structuri și de funcțiuni condiționat de legi imuabile, perene sau greu schimbătoare. Apoi, în cadrul impus de aceste legi, se cere readaptată în permanență *doctrina practică* la formele totdeauna schimbătoare ale războiului. El este convins că nu se va putea construi o doctrină satisfăcătoare a războiului în afara acestei metode. Și, desigur, are mare dreptate.

Pentru a rezolva prima dintre aceste probleme, războiul trebuie debarasat de toate aparențele sale exterioare, de tot ceea ce este contingent, variabil, de tot ce ține de circumstanțe. Rămân, după opinia lui Bernhardi, doar trei factori care domină războiul, întrucât avem de a face cu lupta individului sau a unor

popoare, cu lupta popoarelor sălbatice sau a națiunilor civilizate *in extremis*.

- Primul dintre acești factori constă în aceea că războiul, prin natura sa, este totdeauna același. Se dorește, cum a spus-o deja Clausewitz, să se impună voința proprie voinței adversarului. Aceasta înseamnă nimicirea inamicului sau producerea de pierderi însemnate în rândurile acestuia, astfel încât el să fie constrâns să renunțe la un anumit lucru, conform interesului nostru.
- În al doilea rând, orice luptă se supune legii atacului sau apărării. Lupta nu poate fi concepută în afara acestor două noțiuni.
- În al treilea rând, toate operațiile războiului sunt influențate de calitățile fizice, intelectuale și morale ale omului.

Cu alte cuvinte, războiul are totdeauna aceeași natură, se supune acelorași legi și este condiționat (influențat) de factorul uman. Desigur, și natura teatrului de operații exercită, de asemenea, o influență care, în anumite privințe, rămâne totdeauna aceeași.

În câmpie, spre exemplu, raportul dintre modul de acțiune a trupelor și natura ținutului rămâne, de regulă, constant. Pentru a trece prin defileuri, ești nevoit să reduci fronturile; pantele abrupte îngreunează înaintarea; punctele ridicate din teren asigură o bună vizibilitate; linia crestei garantează protecția împotriva observării și focului inamic etc.

Războiul naval se derulează într-un spațiu lichid, bântuit de furtuni și supus, prin natura mării, unor legi imuabile. Influența circumstanțelor nu schimbă în mod direct natura războiului, dar creează acele condiții în care se dezvoltă arta militară. De aceea, trebuie să li se acorde importanța cuvenită. Partea constantă a războiului se rezumă, deci, la trei factori:

scopul, forma de luptă și omul. Din aceștia derivă legile imuabile ale artei războiului.

Este evident că nu poate fi posibilă dezvoltarea teoretică a acestora în ansamblul lor. Spre exemplu, nimeni n-ar putea să reducă la un sistem de legi forțele morale umane cu infinita lor varietate și atât de largă diversitate situațională. Rămânem neputincioși în fața acestor profunzimi de nepătruns și, de aceea, facem apel la experiență atunci când vrem să vedem limpede și să înțelegem limpede. „Ceea ce marii generali din toate timpurile au considerat ca principii ale acțiunii lor, ceea ce apare în spiritul critic drept cauză ultimă și esențială a succeselor sau insucceselor, raporturile de cauzalitate între anumite moduri de acțiune și succes, care se reproduc adesea, toate acestea trebuie să fie luate într-un sens critic, iar faptele degajate de ceea ce este temporal, local, fortuit și abia după aceea examinat dacă fiecare principiu general desprins din definiția războiului este convenabil. Astfel, se vor putea constitui, dacă nu toate legile războiului, cel puțin principiile cele mai importante ale conducerii practice a războiului, care se fundamentează pe caracterul normal al fenomenelor.”³⁰ Există un grup de *legi periodice* a căror valoare este limitată în timp. Este imposibil să se dezvolte totalitatea legilor generale, dar se poate demonstra categoric valoarea lor imuabilă. Nu este, desigur, cazul legilor periodice. Nu avem însă niciun criteriu pentru a considera un fenomen determinat în genul de război căruia îi aparține, adică în anumite condiții, ca fiind normal sau accidental. Se poate demonstra doar că el nu este în contradicție cu marile legi generale ale războiului, dar de aici nu rezultă că el are valoare de principiu și, în felul acesta, se adaugă legilor importante.

Bernhardi sesizează un lucru esențial pentru arta militară: legile și principiile războiului nu sunt arbitrare: ele țin de

---

³⁰ Gérard CHALIAND, *op. cit.*, p. 1075.

sistemele de valori, se sedimentează în timp, fac parte din patrimoniu.

Obiectivul oricărei doctrine practice a războiului consistă în a expune aceste legi și principii în mod clar și convingător. Este însă foarte greu a scoate esența, adică principiile, din păienjenişul faptelor. Constatăm că, în diferite armate, aceleași evenimente ale istoriei militare sunt judecate diferit, iar fenomenele noi din domeniul războiului unt, adesea, apreciate extrem de diferențiat. Va fi, deci, foarte dificil să se ajungă, în acest domeniu atât de schimbător și de incert, la principii incontestabile.

Se va rămâne totdeauna în spațiul probabilităților. Cel mai bun lucru pe care putem să-l facem este să încercăm să ne apropiem cât mai mult posibil de certitudine.

Concluzia gânditorului militar german este cât se poate de realistă. Acest soi de gândire – care nu pare a fi specifică exactitudinii și rigorii germane – se înscrie în spiritul ieșirii din determinismul de tip mecanicist de la începutul secolului al XX-lea și de abordare, de pe poziții mai realiste, a artei războiului. Având în vedere că, în general, principiile războiului nu sunt creații teoretice sau descoperiri savante, ci provin din experiență, o astfel de abordare este cât se poate de curajoasă.

„Experiența arată că, pe de o parte, dacă este foarte important să avem principii pentru a face față războiului, pe de altă parte, va fi extrem de dificil să descoperi legea fenomenelor războiului viitor din care să deduci aceste principii.”³¹

Circumstanțele exterioare care dau caracterul războiului nu se transformă subit, ci puțin câte puțin. Marile descoperiri și schimbările sociale profunde nu antrenează nici ele dintr-o dată transformarea tuturor factorilor care interesează războiul. După descoperirea pulberii, au trecut secole până ce ea a influențat

---

³¹ Gérard CHALIAND, *op. cit.*, p. 1076.

războiul. Dar l-a influențat, și încă decisiv. Dar nu i-a schimbat nici natura, nici structura, nici esența. Nici principiile fredericiene ale războiului, nici cele ale războaielor napoleoniene, concepute după necesitățile acelor timpuri, n-au putut fi aplicate ad-litteram, spre exemplu în campania din 1870, deoarece condițiile exterioare ale războiului au fost esențialmente altele.

„Astăzi puținilor oameni le este dat să acumuleze o experiență militară personală suficientă. Cu cât pacea durează mai mult, cu atât se diminuează, cel puțin pentru Germania, numărul oamenilor care cunosc războiul prin ei înșiși. Nu rămâne deci decât posibilitatea de a căuta în istoria războaielor o asemenea experiență și a desprinde, din aceste lecții, legi pentru viitor.”³²

O influență foarte mare asupra maselor de militari și elitelor o au bătăliile câștigate de generali faimoși sau scrierile care prezintă astfel de succese. Se citează adesea Napoleon, Moltke, Jomini. Toate aceste influențe – care nu pot fi negate – sunt uneori prea mult simplificate, altele exagerate. Jomini se închidea în unele concepții pe care le atribuia lui Napoleon, dar, în realitate, el căuta să se adapteze cât mai bine fiecărei situații concrete. Există însă și o altă condiție, și anume aceea ca, în procesul de elaborare a unei concepții generale asupra războiului, nu trebuie să te lași niciodată dominat de fapte particulare, oricât de importante ar fi acestea.

Moltke prefera manevre pe direcții (pe linii) exterioare. Și tot el a transformat o idee într-un principiu – cel al concentrării forțelor numai pe câmpul de bătaie și nicăieri în altă parte, adică fără grupări prealabile. Mult mai târziu, la începutul secolului al XXI-lea, când s-a pus în discuție și în practică ideea războiului în rețea, se va vorbi din ce în ce mai mult de *concentrarea efectelor* și nu a forțelor.

---

³² Ibidem, p. 1078.

Două lucruri sunt foarte importante: În primul rând, trebuie exploatate toate datele existente și evitat arbitrariul. Din aceste date rezultă foarte multe lucruri. De aceea, ele se cer examinate cu multă atenție. Trebuie fixată valoarea lor reală, recunoscute legile care au dus la apariția lor, cauzele și limitele. Din aceste date se poate deduce maniera naturală, firească în care evoluează evenimentele sub influența, fie a noutăților tehnologice sau sociale, fie a condiționărilor noi aduse în conducerea războiului. Adevăratul progres constă în a prevedea și provoca evoluția naturală în profitul armatei. Adesea, este mai periculos să nu cunoști bine importanța marilor descoperiri decât să supraapreciezi noutățile.

Bernhardi sesizează caracterul de masă al războiului viitorului. În statele Europei Centrale – spune el –, populația masculină este organizată în formațiuni militare împotriva unui invadator. Este vorba de un război național, în sensul cel mai larg. Acestui concept îi corespunde serviciul militar obligatoriu, recunoscut în pe întregul continent. În caz de război, se mobilizează armate imense, nu numai pentru apărare (potrivit conceptului de război național), ci și pentru acțiuni ofensive. Aceste armate nu sunt unitare. Există armate permanente și miliții. Cele permanente sunt compuse din regimente de linie, care se completează cu rezerviști, și regimente de linia a doua și a treia care se mobilizează din clasele mai vechi de rezerviști.

Elementele cele mai capabile sunt chemate în regimentele de primă linie și folosite pentru a duce războiul în afara teritoriului național. Celelalte au misiunea de a furniza garnizoane de fortăreață, de a asigura securitatea căilor ferate, de a ocupa teritoriile cucerite și de a completa golurile produse în armata propriu-zisă. Toate aceste unități trebuie să fie în măsură să organizeze apărarea locală și să combată inamicul sub forma războiului național, dacă el trece frontierele țării.

Prima consecință a acestui tip de război este aceea că valoarea militară a armatelor depinde mai mult ca înainte de

caracterul și natura națiunii. Dacă poporul este harnic, supus, ascultător și tenace, este normal că și armata care se recrutează din rândul lui va avea ca suport aceste calități, de va fi o armată disciplinată, riguroasă și tenace. Națiunea se menține astfel printr-o educație politică pe măsură. Dacă, dimpotrivă, o armată se recrutează din rândul unei populații revoluționare, obișnuită să se revolte împotriva oricărei autorități, ea își va asuma riscuri foarte mari, pentru că filosofia unei armate este contrară acestor obiceiuri.

O altă consecință – și mai importantă decât prima – este că semnificația politică a războiului a suferit o transformare completă. Deoarece toate clasele politice participă la confruntarea militară, este imposibil ca războiul să mai fie angajat pentru rațiuni frivole sau pentru interese dinastice. Numai interesul vital al unui popor poate și trebuie să fie apărat prin război.

Va fi din ce în ce mai dificil de declarat și de angajat un război, întrucât acesta va presupune sacrificii foarte mari de bunuri și de vieți, care vor depăși tot ceea ce se cunoștea la vremea aceea. Deja pregătirea unui război costa foarte mult încă în timp de pace, absorbind o mare parte din impozite, din venitul națiunii. Cheltuielile vor fi insuportabile în timpul mobilizării, desfășurării războiului și aprovizionării și completării armatelor aflate în teatrul de operații.

De aceea, la un moment dat, s-a susținut că niciun stat nu va fi capabil să susțină un război, pentru că, între cheltuielile presupuse de confruntările militare și resurse se va crea o adevărată prăpastie. Economia, care generează și regenerează aceste resurse va avea anevoie de acea forță de muncă – în general, bărbătească și calificată – care se va consuma în ritmuri înfiorătoare pe câmpul de luptă. Averea publică nu va putea sub nicio formă să susțină astfel de armate.

Autorul consideră aceste opinii exagerate. Natura umană are capacitatea de a se regla automat. Șefii vor fi obligați să se

adapteze la resurse, iar războiul va înceta atunci când el nu va mai avea resurse pentru a fi continuat. Aceste lucruri sunt foarte interesante. Este pentru prima dată când se vorbește clar despre condiționarea economică a războiului, când se pune tranșant în cauză interesul vital al națiunii.

Aceasta va fi caracteristica secolului al XX-lea și ea va influența în mod substanțial arta militară. După al Doilea Război Mondial, va apărea o altă condiționare – cea a riscurilor nucleare masive – care va regenera principiul medieval al descurajării prin posibilitatea distrugerilor inacceptabile. Bernhardi – perspicace și foarte profund – vede încă de la începutul secolului această evoluție.

Totuși, el scrie: „Pierderile unui război sunt atât de mari, și este atât de periculos să riști (când nu ești suficient pregătit) să suporti aceste pierderi, dacă astfel de imense sacrificii pentru apărarea națională nu se justifică, prin ele însele, ca fiind necesare în toate cazurile.”³³

Armatele numeroase, formate din militari în termen, necesită foarte mari cheltuieli pentru instrucție. Timpul de pregătire se scurtează foarte mult față de epocile anterioare și, de aceea, instructorii trebuie să fie foarte calificați și capabili de a depune eforturi mari. În afară de aceasta, trebuie pregătită și rezerva.

Va veni o vreme, spune autorul, când numărul va fi învins de valoarea tactică a trupelor. În 1870-1871, armatele franceze, deși mai numeroase, se zdrobesc de solidele batalioane prusace, iar japonezii, deși în inferioritate numerică, obțin victoria asupra trupelor rusești.

Totul se complică. Armatele nu vor mai acționa potrivit aceleiași gândiri, vor surveni dificultăți în transporturi, cele ale menținerii permanente a armatelor cu o capacitate de luptă ridicată, aprovizionarea cu muniții, evacuarea răniților, asigurarea și întreținerea comunicațiilor etc. De unde rezultă că,

³³ Gérard CHALIAND, *op. cit.*, p. 1083.

în ceea ce privește aceste mari armate, capacitatea lor de manevră va fi inferioară celei a unei armate mai mici.

De aceea, trebuie trimisă cercetarea mult în față, luate decizii cu bătaie mai lungă și prevenite unele situații neplăcute. Astfel de armate mășăluiesc pe mai multe itinerare, au adâncimi foarte mari, ceea ce îngreunează introducerea lor organizată în luptă, manevra, logistica. Armatele nu au aceeași pregătire, nu sunt omogene. Aceasta îngreunează conducerea, face dificilă angajarea, mai ales la schimbarea de situații. Și, din nou, Bernhardi folosește ca exemplu complexitatea și manevrele din războiul franco-prusac din 1870-1871 și din cel ruso-japonez. Dacă, în primul, abundența comunicațiilor și terenul permiteau o mare diversitate în sistemul de angajare, în războiul ruso-japonez, cele două armate erau legate de rezerve și de liniile lor de aprovizionare printr-o singură cale ferată, dar și aceasta cu multe probleme, datorită diferenței de ecart.

După o analiză extrem de pertinentă, Bernhardi spune că, totuși, modernitatea războiului nu va fi dată numai de masivitatea armatelor și de unitatea lor de acțiune strategică și tactică, ci și de tehnologie.

Meritul de a scoate istoria militară din istorisirea bătăliilor revine germanului **Hans Delbück** (1848-1929), care a scris o operă colosală în șapte volume intitulată **Geschichte der Kriegskunst im Rahmen der Politischen Geschichte**, Berlin 1900-1920 (**Istoria artei războiului în cadrul istoriei politice**), tradusă doar în limba engleză. În istorie, nu este atât de dificil să descoperi cea mai bună sursă de acțiune. „Marile idei militare sunt, în realitate, extrem de simple. Manevrele cele mai cunoscute, prezentate în istoria ca fiind opera unor veritabile genii (de exemplu, retragerea prusacă de la Ligny spre Waterloo) ar fi putut să fie inventată de un operator de bătălie care avea harta sub ochi. Măreția rezidă în libertatea

intelectului și a spiritului în momente de tensiune și de criză și voința de a-ți asuma riscuri.“

Critica militară nu încetează de a face fel de fel de interpretări, fel de fel de supoziții: că Napoleon ar fi fost foarte precaut în fața Moscovei și, în loc să atace decisiv, cu ultimele rezerve, pentru a obține o victorie totală, el a preferat să-i lase pe ruși să se retragă; că, la Waterloo, armata franceză ar fi fost nu numai dispersată, ci și capturată, dacă prusacii ar fi părăsit Plancenoit cu o oră mai devreme... Comportamentul lui Napoleon la Moscova nu ține de slăbiciune, ci de natura umană. Istoria ar trebui să descrie lucrurile așa cum au fost, nu așa cum se dorește să fi fost... De multe ori aceste două perspective se confundă...

Clausewitz scrie că scopul oricărui război, în sensul politic cel mai restrâns, este distrugerea puterii militare a inamicului. În consecință, bătălia trebuie considerată ca unicul factor decisiv într-un război, scopul oricărei strategii. Aceasta este esența operei lui Clausewitz. Toate sistemele strategice anterioare se fondau pe un punct de vedere opus: succesul în război se poate obține în egală măsură prin manevră, prin ocuparea pozițiilor, prin punerea la punct a propriilor comunicații și ruperea celor inamice.

Tipul de războaie din care Clausewitz desprinde astfel de legi sunt cele napoleoniene. Dar campaniile lui Frederic cel Mare se fondau pe sistemul opus. Clausewitz însuși considera că, pe timpul lui Frederic cel Mare, bătălia era considerată ca un rău căruia oamenii i se supuneau pentru că nu aveau mijloace de a o evita...

Lenin, care-l citise pe Clausewitz și căruia îi datorează victoria din 1917, formulează cunoscutele sale șase puncte asupra guvernului și armatei revoluționare: adunarea constituantă a întregului popor; înarmarea poporului; libertatea politică; libertate deplină națiunilor oprimate și frustrate de drepturile lor; ziua de muncă de opt ore; formarea de comitete

revoluționare țărănești. Sarcinile detașamentelor revoluționare erau de două feluri: acțiuni militare independente și dirijarea mulțimii. Ce s-a întâmplat între timp și cum s-au petrecut lucrurile până în ultimul deceniu al secolului al XX-lea s-a văzut. Arta militară nu a acumulat nimic nou în vremea comunismului. În timpul Războiului Rece s-au accentuat doar antagonismele și incompatibilitățile politice și s-a derulat furibund și periculos cursa înarmărilor, în deosebi a celor nucleare.

Principiile clausewitziene au ajuns astfel să fie aplicate, așa cum au fost aplicate, în constituirea unor armate revoluționare care își vor juca și ele, ca toate armatele acestei lumi, rolul lor în tot secolul al XX-lea.

2.3.1.3 Școala britanică

Secolul al XX-lea aducea în prim plan, metodic și profund, dimensiunea strategică a războiului, cu toată gama de atribute și implicații dată de noile armamente, de noile provocări. Unul dintre cei care dezvoltă arta militară la început de secol este și britanicul **Julian Corbett** (1854 – 1922). Cartea sa principală se intitulează **Some Principles of Maritime Strategy** (1911), dar contribuția sa cea mai originală la dezvoltarea artei militare, îndeosebi a *strategiei navale*, o reprezintă **The Green Pamphlet** (1906). Această lucrare este foarte interesantă. Corbett începe prin câteva definiții. El spune că strategia navală este o parte a artei războiului. Obiectul de studiu pentru ofițeri este arta războiului, care include, bineînțeles, și strategia navală. Războiul este definit de Corbett ca o *utilizare a forței în scopuri politice*. Această definiție o continuă pe cea a lui Clausewitz. De altfel, tot secolul XX va fi marcat de teoria clausewitziană asupra războiului. După aceste prime puneri în temă, Corbett se referă la *marea strategie* și la

strategia globală (britanicii, la începutul secolului, utilizau termenul de *marea strategie* pentru *strategia globală* sau *integrală*). El privește lucrurile de o manieră integrală. Fiecare operație (sau mișcare particulară) trebuie considerată nu numai în ceea ce privește obiectul ei specific, ci și ca etapă a campaniei sau a războiului.

Strategia – în viziunea lui Corbett – este arta de a aplica puterea militară pentru realizarea scopurilor fixate. Există două feluri de strategii: *strategia globală*, care vizează scopurile ultime și *mica strategie*, care vizează primele obiective.

Fiecare operație a unei armate sau a unei flote trebuie să fie pregătită și dusă în funcție de: 1) planul general al războiului și 2) obiectivul pe care acesta îl vizează în mod direct.

Strategia globală are ca domeniu planul războiului și cuprinde:

- 1) alegerea obiectivelor imediate sau care sunt primele vizate pentru a se atinge obiectivul final;
- 2) alegerea forței care va fi întrebuințată, adică determinarea funcțiilor relative ale marinei și forțelor terestre.

În sensul cel mai larg, *strategia globală* se referă la ansamblul resurselor țării pentru război. Este o ramură a politicii³⁴ care apreciază forțele terestre și marina³⁵ ca făcând parte dintr-un tot care va fi întrebuințat ca instrument al războiului. Dar ea trebuie să țină seama de situația politică și diplomatică a țării (de care depinde eficacitatea instrumentelor), de situația economică (comercială – spune autorul) și financiară (care furnizează energia necesară funcționării instrumentului).

Conflictul (fricțiunea) care rezultă de aici, inerent războiului, este identificat ca fiind o *deflecție a strategiei de către politică*. El este în general considerat ca o maladie și este conținut de orice problemă strategică. Cu alte cuvinte, este

³⁴ Corbett se referă aici la doctrina strategică.

³⁵ Pe vremea aceea, nu existau forțe aeriene.

imposibil să se ia o decizie importantă, într-o chestiune de strategie, în afara diplomației și viceversa. Uneori, o acțiune convenabilă din punct de vedere strategic nu poate fi desfășurată din rațiuni de diplomație. (Este valabilă și reciproca, dar de puține ori se ținea seama de ea).

Strategia și diplomația nu pot fi niciodată total dissociate. Interacțiunea lor trebuie acceptată ca făcând parte din ceea ce Clausewitz numea „*fricțiunea războiului*“.

Nu era o simplă revenire la Clausewitz. Era o dezvoltare a determinărilor strategiei și, în același timp, o delimitare clară (atât cât se putea la început de secol) a domeniului ei. De fapt, în secolul al XX-lea, se va pune în operă, atât teoretic, cât și pragmatic, ce s-a creat în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea.

Domeniul strategiei, după Corbett, îl reprezintă *planul operațiilor*. Aceasta înseamnă:

- alegerea obiectivelor parțiale, în funcție de efectivele și punctele strategice ale inamicului, cu scopul de a fixa obiectivul final al unei operații;
- conducerea forțelor destinate pentru operația respectivă.

Mica strategie poate să fie:

- navală, în cazul în care obiectivul imediat poate fi realizat doar cu forțele navale;
- terestră, în cazul în care un astfel de obiectiv se atinge doar prin întrebuințarea forțelor terestre;
- mixtă, atunci când obiectivul se realizează prin acțiunea combinată a forțelor terestre și navale.

Strategia navală este o subdiviziune a strategiei. De unde rezultă că strategia nu poate fi studiată numai din punctul de vedere al operațiilor navale. *Strategia navală* este, deci, supusă acelorași fricțiuni ca *marea strategie*, dar pe un plan mai redus.

Comandanții de forțe de nivel strategic sunt adesea nevoiți să ia decizii în mod independent față de conducerea centrală sau de cartierul general. Astfel de decizii pot să aibă

consecințe pe plan diplomatic sau pe plan militar de care trebuie să se țină seama.

Tot la început de secol XX are loc și dezvoltarea unei strategii a acțiunilor celui slab împotriva celui puternic. Astăzi, o astfel de strategie se numește *strategie asimetrică*. O astfel de strategie, bazată pe hărțuire, este fondată de un absolvent de la Oxford, participant la săpături arheologice în Orientul Mijlociu, care a lucrat o vreme, la Cairo, în serviciile de informații ale armatei – **Thomas Edward Lawrence** (1855-1935). În 1916, a fost trimis la Hedjaz unde arabii s-au revoltat împotriva turcilor. De comun acord cu Faycal, care va ajunge după război suveran hașemit în Irak, el elaborează o *strategie a celui slab împotriva celui puternic: strategia războiului de gherilă*. Publică lucrarea **Șapte piloni ai înțelepciunii**, lucrarea **The Army Quarterly** (1920) și o serie de eseuri între care și cel intitulat **Gherila**. Este singurul european care nu se ocupă de contra-insurecție, concepție și strategie care se utilizează de decenii în războiul colonial, ci de războiul de gherilă.

Studiul se fundamentează pe experiența concretă a revoltei arabilor împotriva turcilor din 1916-1918. Această revoltă a început în iunie 1916 printr-un atac al unor triburi arabe, slab înarmate și fără experiență, împotriva garnizoanelor turcești din Medine și din împrejurimile orașului Mecca. Na fost încununat de succes. După câteva zile, atacatorii s-au retras. Medine era legat de forțele principale ale turcilor, care se aflau în Siria, printr-o cale ferată, așa că respectiva garnizoană a fost imediat întărită. Un corp expediționar turc a pornit, din Medine, împotriva rebelilor care se retrăseseră spre Mecca. Avea de parcurs o distanță de 400 km. Primii 75 km au fost parcurși relativ ușor. Au urmat apoi 30 km de coline unde oamenii din triburile arabe ale lui Faycal se aflau în apărare. După aceste coline se deschidea o zonă plată costieră, care duce la Rabegh, port la Marea Roșie, considerat cheia orașului Mecca. Aici se afla Șerif Ali, fratele mai mare al lui Feycal, cu

alți oameni din triburile arabe, dar și forțe regulate arabe formate din ofițeri și luptători de origine arabă care serviseră în armata turcă.

Din vremea lui Napoleon, se considera că, pentru obținerea victoriei, contează doar armatele regulate. Opinia militară era obsedată de axioma lui Foch, potrivit căreia *principiul războiului modern constă în a căuta inima armatei inamice, centrul ei de putere, și a o distruge în bătălie*. Un astfel de principiu îl vom întâlni și în secolul al XXI-lea, sub forma *lovirii centrelor vitale ale inamicului*.

Forțele neregulate n-au atacat pozițiile turcilor. De altfel, erau considerate incapabile de a forța o decizie. În timp ce forțele regulate arabe se aflau la antrenament, turcii au amorsat brusc avansul lor asupra orașului Mecca. Au traversat colinele în 24 de ore, făcând proba celei de a doua teoreme a războiului neregulat, și anume aceea că *trupele neregulate sunt de asemenea incapabile nu numai să atace, dar și să apere un punct sau o poziție*. Însă nici forțele regulate arabe, care se găseau într-o situație critică, n-au fost capabile să respingă măcar atacul unui batalion, dar al unui întreg corp de armată.

În ianuarie 1917, oamenii lui Fayal au părăsit Mecca și Medine, au mărșăluit 300 km spre nord, până la Quedj. Această mișcare excentrică a avut un efect magic. Spațiul de amenințare s-a mărit, vulnerabilitățile dispozitivului turcesc s-au înmulțit. Turcii au fost nevoiți să-și disperseze forțele, iar cu jumătate din ele să organizeze paza căii ferate, trecând astfel în defensivă. În acest timp, arabii au obținut succes după succes, pierderile turcilor fiind de 35.000 de morți și tot atâția prizonieri. Arabii au ocupat 250.000 km² din teritoriul inamicului, fără să aibă pierderi considerabile.

Strategia și tactica unui astfel de război erau cu totul diferite față de teoriile pe atunci în mare vogă ale lui Clausewitz și Foch. Turcii au fost blocați într-o porțiune limitată de teren, fără resurse, deci, fără posibilitatea de a se

întări, de a lua legătura cu forțele lor principale care se aflau în Siria, de a se retrage sau de a întreprinde noi acțiuni. Așa ceva nu era scris în manualele de atunci. Potrivit teoriei europene, inamicul trebuia distrus, lovindu-i inima armatei. Și totuși, arabii, printr-o strategie neconvențională și o tactică pe măsură, au câștigat indubitabil războiul.

Războiul absolut care se teoretiza în Europa – spune Lawrence – era valabil pentru Franța, Germania și Anglia, iar educarea militarilor în spiritul urii față de adversar se finaliza, în cele din urmă, prin aceea că soldatul ura războiul. *Războiul absolut* nu putea fi altceva decât un tip de război. Clausewitz mai distinsese și alte tipuri: războaiele personale din rațiuni dinastice, războaiele de expulzare din rațiuni partizane, războaiele comerciale din rațiuni comerciale.

Arabii doreau să cucerească teritoriile care le aparțineau și să-i alunge pe turci, cu cât mai puține pierderi proprii. Atât din punct de vedere strategic, cât și tactic, se întâlnesc aceleași elemente: unul algebric, altul biologic și un al treilea psihologic, dar valoarea lor constă în altă interpretare. Primul ține de știință, de matematică și comportă constante cunoscute, condiții fixe, spațiu și timp, lucruri neorganice precum coline, climate, căi ferate. Elementul uman este prezent, în această dimensiune, doar ca mase prea importante pentru a se ține cont de variațiile individuale. În cazul arab, *factorul algebric* se prezenta sub forma unei zone de cucerit, care era de 320.000 km². Turcii nu puteau să apere această zonă, cu armata lor regulată, decât prin linii de tranșee, prin poziții etc. Arabii nu aveau cum să atace aceste poziții cu formații în linie, pentru că nu dispuneau de armate de acest tip. Ei se puteau mișca însă peste tot, intangibili și greu de oprit, ca un gaz. Armatele sunt ca niște plante solide, imobile, cu rădăcini și tulpini prin care se hrănesc. Arabii se doreau a fi ca un abur care sufla peste tot și în fiecare punct ales. Fără un obiectiv, un soldat dintr-o armată regulată este paralizat. După un calcul elementar – un post de

20 de oameni la fiecare 6 km² –, rezulta că, pentru a apăra cei 250.000 km² și a face față tuturor arabilor din țară, turcii aveau nevoie de 600.000 de oameni. Ei dispuneau doar de 100.000. Turcii au crezut că rebeliunea arabilor poate fi rezolvată prin mijloace militare, ca și cum rebelii ar fi făcut parte dintr-o armată regulată și i-ar fi atacat așa cum scriau regulamentele acelor vremuri. N-a fost însă așa.

Cel de al doilea termen este *factorul biologic* (*bionomie*, îi spune autorul). Teoriile vremii îi ziceau, cu acea nuanță eroică și tragică, *efuziunea sângelui*. În realitate, este vorba de un factor variabil, foarte sensibil și illogic. Turcii tratau oamenii ca material, întrucât ei aveau mai mulți oameni decât echipament, deci nu ca pe o variabilă, ci ca pe o constantă. Distrugerea unei căi ferate, unui pod sau a unei puști era mai importantă pentru ei decât pierderea unui om. La arabi, oamenii nu constituiau unități, ci indivizi, iar pierderea unui om însemna pierderea unei zale dintr-un lanț. Arabii aplicau cum nu se poate mai bine principiul economiei forțelor. Războiul arabilor se prezenta ca o presiune necunoscută, ca un deșert. De oriunde era posibil un atac asupra turcilor, iar în acel atac ei, arabii, erau superiori, în acel punct și în acel moment, celor pe care îi atacau.

Iată, deci, un principiu napoleonean aplicat de o altfel de armată și în alt fel de condiții. Aplicarea acestui principiu era posibilă pentru că arabii își asiguraseră, prin manevre iscusite, individuale și pe grupuri mici, *libertatea de acțiune* și posibilitatea realizării *surprinderii* tactice. Pentru că, oricum, ei reușiseră, după Quedj, să cucerească și să mențină *inițiativa strategică*. Toate acestea erau posibile pentru că ei aveau informații perfecte, care, de altfel, nu erau prea greu de procurat, dacă se are în vedere imobilitatea dispozitivului de apărare al turcilor.

Cel de al treilea factor îl constituie cel *psihologic*. El privește mulțimea, starea de spirit a acesteia. Starea de spirit era la fel de importantă pentru comandanții arabi, precum ordinea

de bătaie pentru turci. La aceasta se adăuga starea de spirit a națiunii arabe, care sprijinea luptătorii săi. Dincolo de toate este însă vorba de *etica războiului*. Armata arabă era foarte slabă din punct de vedere fizic. De aceea, o astfel de slăbiciune trebuia compensată prin factorul psihologic.

În gândirea militară și în practica vremii, se considera că de îndată ce s-a înțeles necesitatea proporționalității între spațiu și efective, succesul era sigur și putea fi demonstrat cu un creion și o hârtie. Proba nu era fizică, ci morală și, ca urmare, în aceste condiții, bătăliile deveneau o eroare. Tot ceea ce se putea câștiga printr-o bătălie desfășurată în aceste condiții erau munițiile consumate de inamic. Era, se știe, o mentalitate, sau o filosofie a primei perioade a Evului Mediu, prin care se încerca evitarea bătăliilor, pentru a reduce, desigur, numărul pierderilor de vieți omenești. Se revenise asupra acestui aspect în epoca modernă. Napoleon spunea că este greu de găsit generali dispuși să ducă o bătălie. Nenorocirea acestui război – scrie Lawrence – este că foarte puțini generali erau în măsură să facă altceva.

Gândirea militară pivotase un secol asupra reflecției lui Napoleon, formulată într-un moment de rafinament al veacului al XVIII-lea în care oamenii aproape uitaseră că războiul dă licența de a ucide. „O bătălie este ceva care se impune părții considerate mai slabă; ea este dusă inevitabil fie prin lipsa de spațiu, fie prin necesitatea de a apăra un bun material mai scump decât viața soldaților.”³⁶

Arabii n-aveau nimic material de pierdut, deci, nu aveau nimic nici de apărat, nici ceva care să fie mai scump decât viața soldaților. Ei doreau doar să-și ia înapoi pământurile, fără să piardă inutil vieți omenești. Atuurile lor erau rapiditatea și timpul, nu puterea de lovire, ceea ce le dădea o forță mai mult strategică decât tactică.

---

³⁶ Gérard CHALIAND, *op.cit.*, p. 1133.

Luptând potrivit acestei filosofii, ei au luat Akaba, Talief de la Marea Moartă, Azrak, și Deraa, apoi Damasc.

Acțiunea lor în deșert s-a asemănat foarte mult cu cea de pe mare, în primul rând, datorită mobilității. Armata arabă nu păstra avantajul pe care-l oferea un atac reușit, nu consolida terenul, nu rămânea pe loc. După ce ataca, se retrăgea pentru a ataca în altă parte, într-un loc mai îndepărtat. Era posibil așa ceva, întrucât arabii dispuneau de cavalerie și cunoșteau foarte bine terenul, iar pregătirea lor nu se făcuse în limitele teoriei vremii. Ei nu au acționat însă singuri. În anumite condiții, raidurile arabe au fost întărite cu blindate conduse de britanici. Aceste mijloace, care se întrebuițau pentru prima dată pe un câmp de luptă, au fost foarte eficiente, mai ales în marșul spre Damasc. Armata arabă, animată de idealul libertății, nu era de aceeași factură cu armatele europene. Îi lipseau disciplina și rigoarea, în sens european, fiecare trib având regulile și tradițiile sale. De aceea, combinarea triburilor în timpul unor acțiuni era, uneori, extrem de dificilă.

Teza războiului de gherilă formulată de Lawrence se reduce la aceea că rebeliunea trebuie să aibă o bază inatacabilă, un loc la adăpost nu numai de un atac, ci și de teama unui atac, o bază precum acelea pe care revolta arabă le-a avut în porturile de la Marea Roșie, în deșert sau în spiritul oamenilor care au subscris la această acțiune. Ea trebuie să aibă, de asemenea, un adversar străin cu echipament perfecționat, care se prezintă sub forma unei armate de ocupație disciplinată, prea mică pentru a satisface regula suprafață-efective, prea redusă pentru a-și adapta numărul la spațiu, în vederea dominării întregii zone într-un mod eficient folosind posturi fortificate. Revolta trebuie să se sprijine pe o populație amică, sau cel puțin simpatizantă, care nu-l va informa și nu-l va ajuta pe inamic.

Cele subliniate de Lawrence se înscriu în spiritul epocii națiunilor. Era timpul luptelor pentru libertate, pentru afirmarea entităților naționale, pentru o nouă arhitectură a relațiilor

internaționale, mai ales pe continentul european. Acest timp cerea angajare masivă, complexă, fie cu armate numeroase, formate din militari în termen, la care participau toate clasele sociale, fie cu armate neregulate, care luptau prin mijloace atipice și asimetrice.

Secolul al XX-lea aparține acestui tip de confruntări între state și națiuni, între forțe masive, costisitoare și violente, pe spații imense, cu desfășurări de mare anvergură și efecte foarte complexe. Lumea ajunsese la un prag peste care a fost nevoită să treacă: *pragul mondializării războiului*. Cele două războaie mondiale sunt o consecință a acestei filosofii, a acestei stări.

2.3.2. Concept și acțiune în războiul modern

Războiul modern nu schimbă conceptul de război. Schimbă doar forțele, mijloacele și acțiunile, în funcție de decizia politică, de limitele angajării și de caracteristicile mediului strategic. Am putea spune că războiul modern se bazează pe teoria clasică extinsă a războiului.

2.3.2.1 Războiul din Vietnam

Unii consideră că *războiul din Vietnam* se înscrie în categoria conflictelor regionale. Originile acestui conflict se află însă în sistemul confruntărilor și acțiunilor de după Al Doilea Război Mondial. Astfel, în 1954, Franța este nevoită să se retragă din coloniile sale din Indochina. În Vietnamul de Nord, se instaurează un regim comunist, sprijinit de Uniunea Sovietică, în timp ce guvernul din Vietnamul de Sud, deși are o esență dictatorială, este susținut de Statele Unite. Populația din Sud este nemulțumită și, în 1957, se constituie într-o mișcare de rezistență, sprijinită, începând cu 1959, de Vietnamul de Nord și de sovietici. Americanii trimit consilieri în armata

Vietnamului de Sud, iar în 1964, americanii intră în acțiune. Războiul foarte dur care se desfășoară în junglă nu slăbește rezistența vietnameză. În 1969, sub presiunea populației americane, încep negocierile, iar în 1973 se preconizează o încetare a focului. Rezistența invadează Saigonul la 30 aprilie 1976, iar în 1976, țara este unificată sub denumirea de Republica Socialistă Vietnam.

Acest tip de război de gherilă a opus două strategii total diferite. Strategia americană viza lovirea centrelor vitale (care, de fapt, nici nu existau), vânarea și distrugerea forțelor de gherilă, în timp ce strategia de gherilă vietnameză viza uzarea forțelor americane, atragerea lor în junglă, în capcane și obstacole de tot felul, epuizarea lor și obligarea (și cu ajutorul opiniei publice mondiale) să înceteze războiul și să părăsească Vietnamul.

Războiul din Vietnam a fost o confruntare între forțe clasice și forțe de gherilă, între rezistența vietnameză, sprijinită masiv de sovietici, și unitățile americane, care nu erau nici pregătite, nici motivate pentru un astfel de război. S-a tras însă prea devreme concluzia că pierderea acestui război de către americani înseamnă o victorie categorică a rezistenței împotriva invaziei, a războiului întregului popor împotriva armatelor profesionale, bine dotate și bine instruite. În realitate, era vorba de un război pe care americanii nu l-au pregătit nici din punct de vedere politic, nici strategic, nici militar. Și nici nu și-au pus mintea cu el.³⁷

Acest război a avut ecouri foarte mari și pe termen lung. El a creat o emoție puternică în rândul populației americane, existentă încă și azi, la începutul mileniului al III-lea, și o nemulțumire accentuată în rândul militarilor care au suportat nu

---

³⁷ Pierderile americane în Vietnam au fost de 15.058 morți și 109.527 răniți (sursa: <http://khmercanada.site.voile.fr/vietnam5.htm>)

numai pierderile de pe câmpul de luptă³⁸, ci și umilința lucrului prost făcut. De aceea, ulterior, americanii au luat măsuri categorice pentru delimitarea prin lege a responsabilității factorilor politici și a celor militari și pentru pregătirea forțelor armate în vederea îndeplinirii cu minimum de pierderi (conceptul pierderi zero) a misiunilor foarte bine fixate, susținute politic, mediatic și financiar și elaborate în cele mai însemnate detalii. Episodul Vietnam nu s-a mai repetat.

De aceea, considerăm că, din punct de vedere al artei militare, războiul din Vietnam aparține filosofiei războaielor specifice procesului de lichidare a colonialismului fizic și industrial, care vor fi din ce în ce mai rare (dar nu excluse) în noul tip de societate. Astfel de războaie reprezintă o rezistență la invazie și ele nu vor dispărea. Totuși, avându-se în vedere complexul proces al frontierelor la început de mileniu, astfel de războaie sunt completate și, uneori, precedate de acțiuni neconvenționale de tot felul, inclusiv de terorism. Terorismul care, la sfârșitul mileniului al II-lea și începutul mileniului al III-lea devine un adevărat război, are însă o sferă mult mai largă și cauze complexe.

Tipului de război din Vietnam îi corespunde și invazia sovietică asupra Afganistanului din 27 decembrie 1979. Sovieticii desfășoară forțe și ocupă orașele importante și câmpia. Mujahedinii se ascund în munți și hărțuiesc în permanență aceste forțe sovietice. Prețul pe care îl plătesc afganii este foarte mare: peste un milion de morți și cinci milioane de refugiați, îndeosebi în Pakistan. În 1989, sub presiune internațională, sovieticii se retrag cu multe pierderi.

---

³⁸ În centrul Washingtonului, există un monument din marmură neagră, în formă de unghi obtuz, sub nivelul solului, pe care sunt înscrise numele tuturor militarilor pieriți în războiul din Vietnam. În fiecare zi, aici, rudele și apropiații celor dispăruți aprind lumânări și se reculeg. Este o expresie a respectului pe care americanii îl acordă soldaților săi care și-au făcut datoria față de Statele Unite ale Americii, oriunde, în lume.

Misiunile Enduring Freedom și ISAF sunt, de fapt, din aceeași categorie cu cele dinainte, chiar dacă obiectivul lor este stabilizarea zonei și combaterea terorismului. Din punctul de vedere al teoriei războiului și al cunoașterii acestui fenomen, ele nu ies din strategiile politice și militare de invazie.

2.3.2.2 Războiul din Falkland

Războiul din Malwine (Falkland) este unul dintre cele mai neașteptate și mai controversate din istorie. Bătălia s-a dat în 1982 pentru stăpânirea (controlul) Insulelor Malwine (Falkland). În fapt, el nu a avut un obiectiv strategic. Nu se urmărea nici stăpânirea sau controlul unor resurse, nici obținerea unei poziții strategice avantajoase. În actualele condiții, Insulele Falkland nu au niciun fel de importanță politică, militară, economică sau strategică. Acestea au o suprafață totală de 12.000 km² și o populație care, în 1991, era de 2121 de locuitori³⁹. A fost un război al orgoliilor (mai exact, al orgoliului britanic) căruia i s-a dat însă o importanță exagerată. În fapt, el nu a avut aproape niciun fel de importanță, în afara aceleia de a demonstra că Marea Britanie rămâne o putere maritimă, capabilă oricând să pună în mișcare un corp expediționar, iar Statele Unite vor sprijini totdeauna, cel puțin cu un sistem ultraperformant de informații, acțiunile aliatului său de peste ocean. Este valabilă, desigur, și reciproca, așa cum au dovedit-o cele două războaie din Irak, războiul din Kosovo și cel din Afganistan. Steve Ouellet citează un jurnalist de război din acel timp, Olivier Rolin, care definește acest război ca o „gaură neagră” a istoriei, în care, pentru nimic și fără niciun fel de discernământ, în numele unor simboluri absurde

---

³⁹ Steve OUELLET, *La guerre des Malouines*, <http://rain.prohosting.com/stoue/malouines.html>

sau al unor rațiuni războinice, s-au aruncat uriașe sume de lire sterline și de dolari.

Rezultatele acestui război sunt și ele absurde. Singurul rezultat pe care l-au prevăzut specialiștii au fost pierderile umane.

Arhipelagul Falkland, descoperit în 1592 de navigatorii și exploratorii englezi John Davis și Sir Richard Hawkins, aparține Mării Britanii. El se află în sudul Oceanului Atlantic la 500 km de Argentina și la 12.000 km de Marea Britanie. E drept, o parte a aparținut, într-o vreme, Spaniei, apoi și Franței. Căderea Imperiului spaniol și obținerea independenței Argentinei (în 1816) au determinat-o pe aceasta din urmă să revendice, doi ani mai târziu, în 1820, arhipelagul. În 1833, englezii au preluat controlul insulelor și i-au alungat pe argentinienii de acolo. Aceasta a fost, de altfel, și cauza oficială a conflictului din 1982. Negocierile în vederea reglementării problemelor de suveranitate asupra insulelor au început la ONU în 1960. În 1982, când a izbucnit războiul, acestea erau în curs de desfășurare. Condițiile climatice sunt extrem de dificile. Bat vânturi neîntrerupte, pădurile sunt rare, iar ocupațiile locuitorilor se rezumă la creșterea vitelor și la pescuit. Britanicii cred că ținutul adăpostește și importante resurse de petrol, dar cercetările (cel puțin până în 1982) nu confirmaseră aceste presupuneri.

Argentinienii nu au recunoscut niciodată autoritatea englezilor asupra insulelor. Dimpotrivă, Argentina considera că arhipelagul îi revine de drept. Ea a reprodus hărțile geografice începând cu 1529 și considera că adevăratul descoperitor al insulelor a fost un navigator portughez la întoarcerea din expediția lui Magellan. Argentina susținea că Anglia recunoscuse deja, prin Tratatul de la Utrecht din 1713, suveranitatea Spaniei asupra teritoriilor colonizate de aceasta, iar posesiunile franceze asupra insulelor fuseseră deja vândute spaniolilor.

Englezii susțineau că primul care a debarcat în insule a fost John Strong, în 1690. De altfel, Marea Britanie considera că ea ocupă oficial insulele din 1833, iar locuitorii aprobă suveranitatea britanică. La drept vorbind, argumente de acest tip ar fi putut aduce și Spania și Franța.

Disputa era pe cale de a se regla, dar situația internă din Argentina (inflație 120%, șomaj 20%, datorie externă 250 de miliarde de franci, problemele dificile cu care se confrunta Junta dictatorială) cerea deturnarea atenției asupra unui alt obiectiv care să facă apel la solidaritate și unitate națională, iar repunerea pe rol a chestiunii suveranității asupra Malwinelor părea tocmai potrivită. Marea Britanie devenea un adversar ideal.

Junta militară conta pe lipsa de reacție a Marii Britanii sau, în orice caz, pe crearea unei probleme care nu avea efectiv o soluție militară. Argentinienii nu credeau că, în secolul al XX-lea, Anglia va trimite un corp expediționar în Malwine pentru a apăra un pământ steril cu prețul vieții soldaților britanici. În plus, în acea vreme, britanicii se aflau într-un proces de reducere și reorganizare a forțelor armate.

Junta militară argentiniană nu cunoștea însă (sau nu lua în calcul) nici forța orgoliului britanic, nici caracterul primului ministru conservator de atunci, Margaret Thatcher, denumită „Doamna de Fier“. Mai mult, și „Doamna de Fier“ avea nevoie de o mică diversiune pentru a compensa unele măsuri social economice care privilegiau clasa de mijloc pe seama celor bogați, dar și a celor săraci. Ea a încercat să instaureze o *democrație a micilor proprietari*, inspirată din valorile victoriene. Astfel, veniturile individuale urmau să crească pe seama cheltuielii salariului social (cheltuieli de sănătate, șomaj, asigurare, asistență socială). Aceste măsuri favorizau reducerea cheltuielilor publice și privatizarea aparatului guvernamental. Ele au scăzut popularitatea „Doamnei de Fier“ și era de așteptat

să piardă alegerile din 1983. Așa că situația creată de Junta argentiniană îi venea ca o mânășă.

Există, după unii autori, și alte rațiuni ale declanșării acestui conflict. Una dintre acestea (neconfirmată până în prezent) se referă la existența unor negocieri între Statele Unite și Marea Britanie pentru cedarea arhipelagului americanilor, în vederea instalării unei baze militare. Chir dacă importanța strategică a acestor insule pare minoră pentru argentinieni și chiar pentru britanici, cu totul altfel se pune problema pentru americani. O astfel de bază deschisă aici s-ar putea constitui într-un centru de supraveghere a sudului Americii Latine și mai ales a Antarcticii.

Războiul a început la 2 aprilie 1982. Argentinienii au invadat insula cu 10.000 de militari. A doua zi, Margaret Thatcher a constituit un corp expediționar din 40 de nave de luptă, cincizeci de nave de sprijin militare și civile rechiziționate, între care și „Elisabeta“, „Canberra“ și „Uganda“, 40 de avioane, 60 de elicoptere, 28.000 de oameni și 4 submarine nucleare de atac. Orgoliul „Doamnei de Fier“ trebuia să demonstreze deopotrivă forța Marii Britanii, ca putere maritimă indiscutabilă, și voința politică a națiunii de a acționa pentru scoaterea invadatorilor din insulă. Nu pentru că insulele respective ar avea vreo importanță, ci pentru că ele aparțin englezilor. Iar englezii știu să apere, cu orice preț, ce este al lor.

Consiliul de Securitate al ONU a votat pentru retragerea imediată a forțelor argentinieni și reluarea negocierilor. Câteva zile mai târziu, Comunitatea Europeană a stabilit un embargo asupra importurilor argentinieni din țările europene și vânzării de arme în Argentina. Statele Unite au hotărât să sprijine Marea Britanie, iar Rusia n-a schițat niciun gest.

Margaret Thatcher a ordonat distrugerea imediată a navei „Belgrano“, nava amiral a flotei argentinieni. Acțiunea s-a desfășurat pe 2 mai și a avut ca rezultat scufundarea vasului și

moartea a 350 de militari argentinieni. Două zile mai târziu, argentinienii au scufundat distrugătorul britanic „Sheffield“ cu o rachetă „Exocet“. Britanicii, care ocupaseră, pe 25 aprilie, insula Georgia de Sud, au continuat atacul.

Mai multe țări și-au exprimat opinia asupra acestui conflict, unele chiar afirmând că se vor alătura de o parte sau de cealaltă.

Nimeni nu a făcut-o însă cu adevărat, în afară de Statele Unite, care au susținut Marea Britanie cu informațiile transmise prin satelit.

Primul ministru britanic, netulburata și inflexibila „Doamna de Fier“ avea însă o susținere internă totală. Se declanșase un fel de frenezie britanică, specifică epocilor de mari confruntări, dar și celor în care orgoliile și emoțiile devin omniprezente și omnipotente. Opinia publică argentiniană era indignată mai degrabă împotriva americanilor, care au trădat interesele continentului, decât împotriva britanicilor. Au remarcat însă și britanicii absurdul situației. Nimeni nu vorbise, până la invazia argentinienilor, de *insulele sacre* Falkland.

Până la acest conflict, numai filateliștii britanici cunoșteau existența acestor insule. Britanicii, de fapt, nu știau cum să scape de ele, în pofida faptului că locuitorii se considerau... englezi. „În fond, scrie un corespondent britanic, dacă noi îi batem pe argentinieni, nu o facem pentru a relua insulele, ci pentru a găsi modalitatea cea mai demnă de a le pierde...“

Totuși, a fost un război. Rațiunile pentru care britanicii l-au câștigat au fost numeroase. Logistica britanică a fost superioară celei argentinieni. S-au folosit, pentru trupele de uscat care au debarcat în insulă, costume speciale, aparatură de vedere pe timp de noapte și un sistem de conducere foarte bine pus la punct. În plus, debarcarea s-a făcut între insule, într-o zonă inaccesibilă, ceea ce a dus la surprinderea tactică totală. Raportul de forțe a fost, de asemenea, favorabil forței

expediționare, atât din punct de vedere tehnologic, cât și în ceea ce privește forța umană (2,8/1).

Marea Britanie controla net căile maritime, dar și Argentina controla căile aeriene, ceea ce a și dus la scufundarea distrugătorului respectiv. De remarcat că, din cauza restricțiilor bugetare, britanicii n-au adus în zone imensele sale portavioane.

Generalul argentinian Mario Benjamin Menendez susține că victoria britanicilor se explică și prin susținerea diplomatică europeană, prin sprijinul acordat de Statele Unite (prin sateliți) și de Națiunile Unite. În acea epocă, Argentina era complet izolată. Ea nu aparținea nici lumii a treia, nici sistemului comunist, nici democrațiilor occidentale. Nimeni nu o susținea, mai ales că modul în care acționase Junta nu era nici legitim, nici oportun, nici necesar, nici eficient.

Consecințele conflictului sunt și ele absurde. Marea Britanie a pierdut 2 distrugătoare, 2 fregate și un cargo, câteva avioane și elicoptere, 255 de morți și 777 răniți. Războiul a costat între 700 și 900 de milioane de lire sterline. Acolo a instalat o bază militară ultramodernă, un spital și alte echipamente care nu servesc la nimic.

Argentina a pierdut 635 de oameni, un crucișător, un submarin, o navă de patrulare trei nave de transport și mai multe avioane de vânătoare. Junta militară a trebuit să cedeze puterea civililor. Țara a ieșit devastată din acest conflict.

Cea care a câștigat enorm de pe urma conflictului a fost „Doamna de Fier“, care a refăcut prestigiul Imperiului britanic. La 9 iunie 1983, ea a câștigat alegerile și un al doilea mandat.

Ulterior, a fost numită o comisie de anchetă, sub conducerea lordului Franks, care avea sarcina să studieze circumstanțele conflictului. Nu i s-a făcut niciun reproș lui Margaret Thatcher.

Statele Unite au pierdut însă foarte mult în urma acestui conflict. Americanii au fost acuzați că au trădat Doctrina

Monroe și interesele aliatului lor sud-american, punând în pericol o alianță diplomatică ce a durat mai mult de 100 de ani.

Din punct de vedere militar, acest conflict a demonstrat rolul tehnologiei și al voinței umane în război. Acest conflict are o valoare geopolitică remarcabilă. El s-a desfășurat în liniile generale ale filosofiei lui Mackinder potrivit căreia care Marea Britanie, ca putere maritimă incontestabilă poate acționa, pe linii exterioare, împotriva oricărei altei puteri terestre. Desigur, Mackinder, ca și Spykman, se refereau la *Heartland*-ul de Nord (Eurasia) și la cel de Sud (Africa). Se înțelege însă că principiul a fost folosit și în confruntarea din Falkland. În bătălia de la Tushima, flota rusească a parcurs o distanță imensă, ocolind trei continente, pentru a claca în fața flotei japoneze care i-a întins o ambuscadă în zona insulei Tushima. Marea Britanie a făcut pe mare, un marș de 15.000 de kilometri, pentru a câștiga bătălia terestră și navală cu una dintre cele mai mari țări ale continentului american. Argumentul, ca și în cazul bătăliei de la Tushima este același: superioritatea tehnologică. Acest argument va fi confirmat în toate confruntările care au avut loc în ultima parte a secolului al XX-lea și în primii ani ai secolului al XXI-lea.

2.3.2.3 Războiul din Golf din martie-aprilie 2003

Forța terestră care a acționat în Irak (Divizia 3 Infanterie, Divizia 101 Aeropurtată, Diviziile 1 și 2 din Corpul de Infanterie Marină, elemente din Divizia 82 Aeropurtată) s-au bazat, în principal, pe trei elemente foarte importante:

- scutul informațional;
- acțiunea întrunită (integrată), în care aviația strategică și cea de pe portavioane, navele de luptă și forțele speciale au realizat un al doilea scut –

„scutul aerian“ sau „scutul de foc“ – înapoia căruia au înaintat spre Bagdad forțele terestre;

- elementul central al acțiunii forțelor terestre l-au reprezentat tancurile (1000 de tancuri); în jurul lor s-a constituit întregul dispozitiv terestru.

Ulterior, a fost adusă în teatru și Divizia 4 Infanterie – prima mare unitate a Forțelor Terestre Americane în întregime digitalizată –, dar, probabil, și pentru alte misiuni.

Modul de acțiune al forțelor terestre a fost, în general, unul specific luptei în deșert, într-un teren în care trupele irakiene nu puteau realiza decât cel mult surprinderea tactică. Dar și acest lucru era posibil, dacă apărarea ar fi fost pregătită din timp, ținându-se seama de uriașul potențial american și organizând o ripostă bine chibzuită, intempestivă și asimetrică.

Era însă nevoie de o motivație, cel puțin ca în ianuarie 1991. Or, se știe, o dictatură ucide sentimentul național, sentimentul identitar. Respectul față de soldatul irakian, pe care comandanții americani l-au comunicat și l-au lăudat în urma războiului din 1991, nu s-a mai justificat în acest conflict (cel puțin în ceea ce-i privește pe comandanții armatei irakiene, inexistentă pe teatrul de operații).

Unitățile americane au înaintat pe coloane, cu avangărzi puternice. Fiecare avangardă avea în față, pe cele două benzi de circulație ale unor drumuri asfaltate, două tancuri Abrams. Înapoia lor se aflau alte tancuri (în general, într-o singură coloană, fără intervale), însoțite de mașini de luptă ale infanteriei Bradley și Humvee. Era un dispozitiv specific pentru acea zonă și pentru acea situație. Acest dispozitiv a fost condiționat de următoarele:

- supremația informațională;
- supremația aeriană;
- inițiativa strategică;

- acțiunile, în folosul forțelor terestre și infanteriei marine, ale elicopterelor de luptă Apache (care aparțin Forțelor Terestre) și avioanelor A 10;
- prezența posibilă a minelor, dar mai ales a ambuscadelor de infanterie și a celor efectuate de formațiuni înarmate ale Partidului Baas;
- rezistența blindajului tancului M1 Abrams la impactul cu grenada cumulativă trasă de AG 7 și vulnerabilitatea mașinilor de luptă ale infanteriei și a celorlalte mașini din coloană la astfel de mijloace.

Pentru siguranța reciprocă, tancurile și mașinile de luptă ale infanteriei au acționat împreună, ca și în 1991, una dintre misiunile importante ale mașinilor de luptă fiind să protejeze terestru, pe orizontală, tancurile în special împotriva vânătorilor de tancuri (care acționaseră împotriva tancurilor americane în timpul războiului din Golf din ianuarie 1991) și să nu permită apropierea infanteriei inamice de aceste blindate. Misiunea tancurilor grele americane a fost cea tradițională a „nucleului de fier“ care asigură greutate și energie forței care lovește, înaintează și stăpânește. Rolul lor a fost confirmat pe deplin în acest război. Ele continuă să fie un element de forță, de stabilitate, de dominare a câmpului de luptă și de siguranță.

Tancul nu a mai fost (cel puțin în acest război) o forță de izbire care înaintează pe direcții, cu viteză maximă, în adâncimea dispozitivului inamic, fragmentându-i forțele și creând faptul împlinit. El a fost, în martie-aprilie 2003, în războiul din Irak (și se pare că așa va din ce în ce mai mult în viitor) nucleul greu al unei forțe combinate (întrunite, integrate) care înaintează înapoia unor scuturi (informaționale, diversioniste, psihologice, de foc etc.), lovește și, mai ales, stăpânește.

Desigur, în urma rezultatelor războiului din 2003, conceptul *Joint Vision 2010* (JV 2010) va fi fost revizuit în acest sens. Inițial, americanii își propuseseră ca, în 2020,

unitățile grele ale Forțelor Terestre moștenite (*Legacy Force*) să fie înlocuite cu o forță interimară (*Interim Force*), mai ușoară, dotată cu vehicule de luptă pe roți. Între timp, se lucrează la constituirea *Forței obiectiv* (*Objective Force*), care are ca obiectiv să asambleze, începând cu 2010, toate calitățile formațiilor grele și ușoare, într-un *sistem de luptă pentru viitor* (*Future Combat System*).

Acțiunea tancurilor și blindatelor americane se deosebește, totuși, esențial de cea din 1991. Este adevărat, de data aceasta, forțele americane au întâmpinat o rezistență mult mai slabă decât în primul război, ceea ce le-a permis să acționeze pe coloane. Rezistența irakiană a fost anihilată și prin alte mijloace decât cele terestre. Mai mult, în acest război, americanii au aplicat conceptul de *Război bazat pe Rețea*, cu rezultate multumitoare.

Blindatele americane au acționat nu ca *forță de izbire*, ci ca forță de cucerire, înapoia a trei scuturi foarte importante (scutul informațional, scutul aerian și scutul terestru – de foc).

Scutul informațional a fost asigurat de *sistemul de sisteme* al Războiului în Rețea, adică de acel sistem care a permis supremația informațională, transmiterea informației în timp real și conducerea directă a platformelor de luptă, adesea, peste (sau în completarea) rețelei obișnuite de comandă și control. Tancurile au fost dotate cu sisteme GPS, cu indicatori termici și (cele ale comandanților) cu elemente ale Războiului în Rețea (calculatoare cuplate la rețeaua platformelor de luptă, la rețeaua senzorilor și, bineînțeles, la rețeaua centrală C4). În componența acestui *scut informațional* au intrat și alte informații decât cele transmise prin mijloace ale sistemului cunoscut compus din sateliți, AWACS, avioane de cercetare, avioane fără pilot, forțe speciale etc. Este vorba de informații obținute prin agenți și prin surse din afara forțelor armate, dar cuplate la rețeaua centrală. Componenta politică și cea psihologică ale acestui război au jucat un rol chiar mai important decât acțiunea

propriu-zisă, în teatru. Informațiile care au apărut ulterior în legătură cu modul în care a fost pregătit războiul, premiile mari (câte 15 milioane de dolari pentru informații în legătură cu locul în care se ascunde fiecare dintre cei doi fii ai lui Saddam Hussein și 25 de milioane de dolari pentru informații în legătură cu liderul irakian), acțiunile politico-diplomatice, economice și informaționale la scară mondială arată că războiul viitorului nu se reduce doar la teatrul de operații, ci se mondializează.

Scutul aerian a fost asigurat de componenta strategică a Forțelor Aeriene, de aviația de pe portavioane și de cea a forțelor terestre, iar *scutul terestru* de forțele speciale, de mijloacele aeriene ale diviziilor (elicoptere de atac Apache și avioanele A 10) și de sistemele de arme.

Au fost, de asemenea, întrebuințate poduri de asalt pe tanc H82510 (acest tip de pod va fi înlocuit cu un nou pod de asalt mult mai eficient XM104 Wolverine). Tancurile nu au fost întrebuințate pentru lupta propriu-zisă în localitate (este vorba, în principal, de Bagdad, Basra și Kerbala. Ele au avut rol de descurajare și de susținere cu foc. Irakienii nu au dispus de mijloace pentru a împiedica pătrunderea tancurilor M1A1 Abrams în localități. Schema de acțiune a fost următoarea: *informație – atac electronic – atac aerian – înaintare terestră pe suport de tancuri*, aceasta din urmă asigurând controlul și stăpânirea teatrului. Soarta tancurilor în armatele moderne este discutată de mai mulți ani, iar războiul din martie-aprilie 2003 pare să dea un prim răspuns acestei provocări. Pentru că tancurile, în acest război, au avut un rol cu totul deosebit. Urmează ca viitorul să aleagă între condiția tancului ca *nucleu greu* al unei formații terestre, puternic acoperită informațional, aerian și terestru, și aceea de a fi înlocuit printr-un vehicul pe roți, mai ușor și cu posibilități de a fi transportat rapid în teatru.

2.4 Aria de cuprindere a conceptului noului război

Care poate fi aria de cuprindere a noului război? Este el mai amplu, mai larg, mai sofisticat și mai cuprinzător, sau este același de veacuri, dar îmbrăcat în hainele relativ noi (sau doar înnoite, spălate și scrobite) ale vechiului război? Aduce noul război ceva cu adevărat nou sau rămâne la aceleași temeri, concepte și precepte dintotdeauna? Cum va afecta noul război vechea conflictualitate a lumii? O va aduce cu picioarele pe pământ, sau va rămâne, în continuare, agățată de subiectivismul, voluntarismul și lipsa condamnabilă de responsabilitate a clasei politice cu sau fără frontiere?

Noul război este mult mai larg decât cele precedente. El le înglobează pe toate, le reunește în noua conflictualitate haotică a lumii și, în același timp le intersectează, le supune unui proces de analiză și sinteză, de generalizare, concretizare și abstractizare, ceea ce duce la o conceptualizare specifică a noului război. *Războiul de Rețea, Războiul cognitiv și Războiul haotic* par să fie unul din rezultatele acestui nou proces, impus de realitățile începutului de mileniu, de analiză și reconsiderare a războiului.

2.4.1 Războiul de rețea

Războiul de Rețea este și va fi din ce în ce mai mult prima și cea mai importantă fațetă a noului război, de care vorbim din ce în ce mai des, înțelegând, prin această plonjare în interdependențe un fel de plonjare într-o uriașă pânză de păianjen. Rețeaua este pânza de păianjen a civilizației tehnologice și informaționale, care ne va duce, într-un orizont previzibil, în fașa acelei trompe uriașe care va sugere informația din noi și ne va transforma doar în niște forme fără conținut, fără fond, dependente de noul conținut care ni se va injecta și

care, după ce ne vom desprinde de pânza care ne-a imobilizat și vom pluti o vreme ca niște electroni liberi, sau ca niște musculițe rătăcite, vom fi din nou prinși într-o altă pânză de rețea-păianjen. Și va apărea iarăși o uriașă sau minusculă trompă care va sugere noul conținut transformat în informație prin scurtul și productivul nostru zbor liber, precum cel al albinelor care adună nectar...

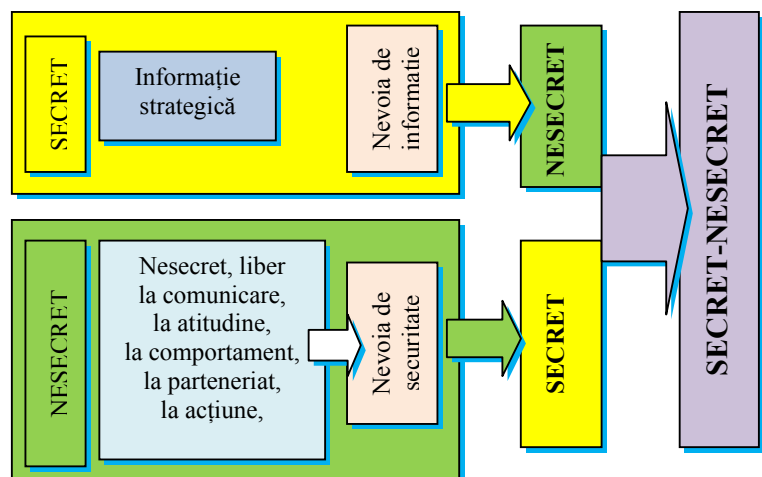
Pentru că informația nu se creează decât prin libertatea izvoarelor sau a creierelor...

„Un virus informatic – scrie François-Bernard Huyghe – are capacitatea de a face milioane de victime atunci când declamă: *Vă iubesc*, iar generalii se văd nevoiți să ducă războaie cu zero morți. Economia se militarizează, războiul se vrea umanitar. Cetățenii reclamă coduri secrete, spionii vor publicitate. Noi dorim tehnologii liniștite, dar avem conflicte dure. N-avem inamici, avem în schimb, peste tot, bătălii. Toate aceste paradoxuri sunt, de fapt, unul singur: societatea informației produce contrariul său – conflictul și secretul.”⁴⁰ Toate par, parcă, întoarse pe dos, fiecare trece în contrarul său sau tinde către contrarul său, dar nu pentru a-l distruge – un contrar distrus nu face doi bani, ele este valabil doar ca adversar, nu și ca învins –, ci pentru a-l folosi, pentru a lua ce-i al lui și a nu-i da nimic în schimb.

Secretul se desecretizează, libertatea se secretizează. Desecretizarea este generată de nevoia de informație, de cât mai multă informație, secretizarea libertății vine din nevoia de securitate, de siguranță, de stabilitate și de așezare a valorilor la locuri sigure, bine apărate și bine protejate.

---

⁴⁰ François-Bernard HUYGHE, *L'ennemi à l'ère numérique. Chaos, information, domination*, version numérique, publicată de autor pe site-ul <http://www.huyghe.fr>

Totuși, aceste două planuri nu se pot contopi. Este adevărat, rețeaua desecretizează tot mai mult lumea, dar tot ea o secretizează la loc. Secretizarea și desecretizarea nu sunt complementare, ci doar funcționale. Fiecare trece în cealaltă când are nevoie să treacă. O astfel de trecere nu este transformare, cum s-ar putea crede, nici metamorfozare, ci doar... căutare. Lumea secretă caută informație și credibilitate, lumea nesecretă, lumea liberă, caută securitate. Aparent, rețeaua oferă fiecăreia dintre aceste lumi ce dorește ea să vadă, să afle, să știe, să folosească, să ofere, să-și asigure, adică, funcționalitate, stabilitate și securitate, în noul context politic și strategic bazat pe rețea. În realitate, este vorba nu de o deschidere spre orizonturi și posibilități nemărginite, ci doar de un nou *modus vivendi*. Acest nou modus vivendi nu este mai puțin conflictual decât cele de dinaintea lui. Este însă mai apropiat de spațiul acțional, de teatrele de confruntare extinse ale planetei, de paradoxurile ei.

Războiul de rețea se duce în rețea, prin rețea, pentru rețea, dar nu în afara lumii reale, ci tocmai în miezul cel mai fierbinte

al acestora: natura umană, informația, cunoașterea, gândirea, logica. Un astfel de război de rețea are, în opinia noastră, foarte multe dimensiuni printre care pot fi situate și următoarele:

- este un război de rețea, în rețea și pentru rețea;
- este un război tehnologic, informațional, psihologic și mediatic;
- este un război în expansiune;
- urmărește realizarea supremației informaționale, în toate dimensiunile și sub toate aspectele, prin desecretizarea secretului și crearea, în spațiul nesecretizat, a unei nevoi endogene de securitate prin secretizare;
- urmărește dominanța în spațiul cognitiv, prin punerea în circulație a unor concepte de mare semnificație sau care par a avea o foarte mare semnificație, precum și a unor metodologii de analiză, sinteză, generalizare și abstractizare, creând astfel un fel de nou *modus cognoscendi*;
- urmărește revoluționarea gândirii războiului, în sensul unor construcții de sinteză în spațiul noțiunilor, judecăților, raționamentelor și conceptelor.

Acest nou război – războiul de rețea – nu este doar ceea ce numim Război bazat pe Rețea, ci un fel de metarăzboi care folosește toate tipurile de rețele – de la cele de informații, la cele de ale traficantilor și radioamatorilor – pentru a ajunge oriunde există ființă umană care poate fi informată, dezinformată, influențată, atrasă de o parte sau de alta a unei baricade nevăzute, aruncată într-o stare de haos sau de incertitudine, transformată într-o sursă de informație utilă, de produs util sau pur și simplu de forum-ist care recepționează ce i se spune și își dă cu părerea în sensul dorit de marile „armate” de rețea.

Un astfel de metarăzboi se manifestă cu pregnanță în toate spațiile cunoscute și pe toate coordonatele activității

omenești, de la simpla activitate productivă obișnuită, la marea dimensiune a gândirii formale, dar mai ales în cele patru spații care configurează lumea modernă:

- spațiul fizic;
- spațiul informațional sau cibernetic;
- spațiul psihologic;
- spațiul cognitiv.

Forțele și mijloacele unui astfel de război sunt numeroase. Să ne gândim, spre exemplu, că, la fiecare magazin de electronice se găsește un GPS care te poate conduce oriunde în lume, pe oricare drum dorești, un calculator cu care poți intra imediat în rețea, un modem wireless, pe care-l poți cumpăra cu câteva zeci de euro și o mulțime de alte produse ale acestei lumi electronice de rețea în care se pare că adevăratul război pentru spațiul fizic, spațiul comercial, spațiul mediatic, spațiul psihologic și spațiul cognitiv abia începe.

2.4.2 Războiul asimetric

Războiul asimetric este, în mare măsură, tot un război de rețea. N-ar fi tocmai corect să spunem că războiul asimetric este o creație violentă a prăpădiților lumii, a disperărilor, a celor ce nu dispun de tehnologii sau a criminalilor, teroriștilor, huliganilor, statelor prost guvernate sau falimentare, adică a „răului” lumii.

Nu putem intra din nou în acea capcană – și ea asimetrică și perversă – potrivit căreia „noi” suntem buni, iar „ceilalți” sunt „răi”, iar datoria noastră este să-i nimicim pe cei răi sau să-i facem buni. Dacă se poate. Dacă nu, nu. O astfel de capcană, simplistă și perversă, atrage, din păcate, foarte multă lume. Deși ne aflăm în era cunoașterii – chiar a cunoașterii științifice –, continuăm, în mare măsură, să trăim în această dihotomie primitivă buni-răi, noi și ceilalți, da-nu. Toate acestea sunt în discordanță cu descoperirile științifice, cu uriașul potențial

uman de a cunoaște și înțelege procesele dinamice complexe, departe de echilibru, ecuațiile nelineare, evoluțiile și desfășurările complexe, chiar haotice. Această realitate complicată generează, dealtfel, un alt mare paradox al acestei lumi: *trăim și gândim complex, suntem angajați în cunoașterea nelimitată a nemărginirii, însă, în ceea ce privește conflictualitatea, pacea și războiul, impunem simplismul, exclusivismul, dihotomia și o condamnabilă ușurință de a opera cu da și cu nu, fără a ne păsa câtuși de puțin de intervalul infinit dintre aceste două extreme.*

Războiul prezentului și cel al viitorului – practic, toate războaiele prezentului și, mai ales, cele ale viitorului – vor îmbrăca forme dintre cele mai ciudate și mai imprevizibile, iar conținutul lor se va particulariza din ce în ce mai profund, deși, în linii generale, va rămâne același ca acum o mie de ani. Dar, într-un fel, toate acestea – formă, conținut, politici, strategii, tactici, resurse etc. – vor fi strânse, ineluctabil, în chingile rețelei și, în acest fel, vor putea fi, în oarecare măsură, cunoscute și chiar influențate sau modelate semnificativ.

Rețeaua a schimbat complet fața lumii. Omul este, de-acum, conectat nu numai la informație, ci și la acțiune. De undeva dintr-un punct, el poate acționa, la zeci de mii de kilometri un dispozitiv, o mașină, un instrument cu care poate face cam tot ce dorește el și, evident, ce îl lasă sau pot să-l lase cei mai puternici ca el – cei care controlează și gestionează rețeaua sau rețelele – să facă sau să nu facă. Între el, adică între acest om oarecare situat undeva, într-un punct de pe planetă sau din spațiul cosmic conectat la rețea, și ei, managerii rețelei, se va duce totdeauna un război, un război asimetric de rețea și pentru rețea. Un război, desigur, disproporționat și complicat. Pentru că totdeauna managerii rețelei vor impune, în interesul lor și al rețelei, anumite reguli de funcționare a rețelei, regimuri de securitate (evident, pentru alții, adică pentru ceilalți, și nu pentru ei), iar el, omul-punct din rețea sau de rețea și ceilalți

„alții” vor căuta să spargă aceste regimuri, să iasă din îngrădiri, să folosească rețeaua sau rețelele așa cum vor și cum cred ei. În final – dacă va exista un final – probabil că nu va câștiga nimeni. Războiul rețelei sau rețelilor este unul de tip continuu, ca și cel economic, un război pentru impunerea unui interes împotriva altor interese, unei politici împotriva altor politici, unei voințe împotriva altor voințe, pe de o parte, și, pe de altă parte, o reacție sau un complex de reacții la aceste impuneri.

Războiul rețelilor, războiul în rețea, de rețea și pentru rețea va fi, și în continuare, ceea ce a fost el mereu, adică, între altele și un mijloc, ultimul dintre ele, de deblocare a unei situații strategice, mai exact, infostrategice și va urma, în principiu, cam aceleași reguli precum războiul descris de Clausewitz, dar nu oricum, ci în noile condiții ale noului teatru de război, adică ale noului război.

Scopul politic al acestui nou război – avem, aici, în vedere doar una dintre componentele noului război, cea a confruntării pentru rețea – este asemănător celui din vremea marelui Napoleon: *impunerea voinței politice*.

Evident, impunerea voinței politice acolo unde există putere și capacitate de a folosi această putere, adică în rețea. Obiectivul strategic este *învingerea sau distrugerea inamicilor din rețea, impunerea unui sistem favorabil de gestionare a rețelei și asigurarea capacității proprii, în defavoarea capacității celorlalți, de a folosi în mod eficient rețeaua*. Astăzi, cine domină rețeaua domină lumea.

Iar dominarea rețelei nu se poate realiza decât prin mijloace disproporționate și, în foarte mare măsură, asimetrice, adică greu de egalat, de cunoscut, de înțeles și, mai ales de contracarat. Asimetria puterii constă în disproporția pe care o creează, o menține și o amplifică și, evident, în capacitatea de a se adapta rapid la reacția asimetrică a adversarilor, aceștia fiind, totdeauna sau de cele mai multe ori, în inferioritate tehnologică, dar nu și strategică.

CAPITOLUL 3 CUNOAȘTEREA NOULUI RĂZBOI

Una dintre provocările vitale ale omenirii este cea a cunoașterii războiului. Ea a devenit cu adevărat vitală în momentul în care războiul însuși a pătruns, prin mijloacele sale, în spațiul cunoașterii, deși el, cam în toate timpurile, nu s-a arătat prea dispus să existe în văzul lumii, să se supună adică procesului cunoașterii. Dar faptul că războiul încearcă (și chiar reușește) să se folosească de cunoaștere sau de anumite componente ale acesteia ca de o armă, să transforme adică unele dintre elementele cunoașterii în arme de subjugare, influențare, distrugere sau de supunere devine extrem de important. Pentru că nu știm cum se va comporta acest metasistem – războiul – în viitoarele bifurcații. Nu știm dacă va alege calea transparenței, a expansiunii soluțiilor conflictualității în spațiul cunoașterii, prin mijloacele cunoașterii, sau doar se va folosi de universul infinit al cunoașterii pentru expansiunea conflictualității de tip războinic. Noi considerăm că ambele comportamente se cer studiate și analizate, întrucât, atunci când este vorba de fenomenul război, singurele lucruri importante sunt resursele, informația, luciditatea, curajul adevărului și marea responsabilitate a deciziei politice și strategice.

3.1 Războiul și teoria cunoașterii

Poate fi, oare, războiul supus unui proces de cunoaștere? În ce constă, de fapt, cunoașterea războiului? Este vorba de cunoașterea cauzelor și efectelor, mecanismele războiului fiind, pentru majoritatea oamenilor, un fel de cutie neagră? Sau

putem spera ca sistemul și procesele deosebit de complexe pe care le presupune războiul să poate fi supuse cu adevărat cunoașterii comune și mai ales cunoașterii științifice? Va reuși oare știința cunoașterii să treacă dincolo de numeroase cortine care adâncesc tot mai mult misterul fenomenului război, deși el pare, acum după experiența dramatică a țărilor care au compus Iugoslavia, după cea a Irakului, Afganistanului și Orientului Mijlociu și transmiterea în direct a unor imagini accesibil tuturor, intrat deja în rețelele de comunicații de tip Internet?

Ceea ce s-a transmis în direct despre recente confruntări armate poate fi impresionant. Oamenii sunt avizi după spectacole. Dar războiul nu este un spectacol. Ceea ce se vede la televizor nu înseamnă *război transmis în direct*, ci doar niște umile secvențe din conul extrem de limitat al camerei de luat vederi. Comentariile care se fac de avizați sau neavizați sunt și ele parțiale și convenabile sau interesate. În realitate, foarte puțini oameni știu ce înseamnă cu adevărat fenomenul război și cu atât mai puțin războiul concret, cel care se duce în teatrele de operații. Cunoașterea științifică asupra războiului va rămâne, încă pentru multă vreme, parțială, fragmentată și discutabilă, întrucât interdisciplinaritatea și integrarea cunoștințelor va întâmpina totdeauna dificultăți. De aici nu rezultă că războiul nu poate fi cunoscut sau că, între război și cunoaștere, există o falie greu de trecut. Rezultă numai dificultatea extremă a acestui proces și ușurința cu care pot fi oamenii manipulați.

3.1.1 Managementul cunoașterii războiului de tip cognitiv și limitele sale

Războiul cunoașterii este mult mai mult decât războiul cunoștințelor, iar cunoașterea războiului devine tot mai dificilă. Cunoașterea unui fenomen atât de complex, dominat de politici

feroce și de interese fără limite în spațiul conflictualității, trebuie să treacă prin furcile caudine ale unei confluențe și, deopotrivă, ale unor falii dintre rațional și irațional, dintre ceea ce există și merită să piară și ceea ce nu există și nu merită să existe.

3.1.1.1 O posibilă și necesară cunoaștere a războiului cunoașterii

Oamenii nu-și doresc nici războiul și nici războaiele, indiferent cum ar fi și ce ar fi acestea. Fiecare om respinge războiul, dar fiecare este robul războiului sau carnea de tun a bătăliilor interminabile pentru cuvinte, resurse, piețe, putere și influență. Stresul războiului devine atât de mare, încât nu ne mai putem lipsi de el. Face parte din viața noastră, fără să dorim acest lucru și, în același timp, fără să simțim această prezență tacită, poluantă și molipsitoare.

Violența din comportament, din muzică, din literatură, din programele de televiziune, dar și din teatrele războaielor de tot felul, este edificatoare și nu are nevoie de cunoaștere, iar atunci când cineva dorește, totuși, s-o cunoască, se deschide un labirint din care cu greu mai poate cineva ieși.

Dintotdeauna, războiul a adunat, sub, în sau pe aripile sale distrugătoare, acaparatoare și, câteodată, chiar și un pic protectoare, cam tot ce a realizat mai de preț cunoașterea umană. Și aceasta, nu dintr-un egoism feroce și lipsit de orice rațiune, ci tocmai din prea multă rațiune.

Paza bună, care, de cele mai multe ori, trece primejdia rea, este valabilă și în cazul războiului. Mai ales în cazul războiului cu desfășurări violente reale și previzibile, unde primejdia are cu totul alte dimensiuni decât în viața de fiecare zi. Dar viața este viață. Ea își are legile ei, universul ei și modul ei de a percepe, eluda, accepta și, evident, de a-și asuma

provocările, pericolele și amenințările. Oricum, războiul nu cere permisiunea vieții, nici să fie acceptat sau negat, nici să fie declanșat. El face parte din viața oamenilor și, în cea mai mare măsură, se supune universului legilor ei, iar legile ei sunt contradictorii și chiar conflictuale, de unde și permanența războiului, ca parte intrinsecă a vieții conflictuale a oamenilor.

Totuși, înaintea a orice altceva, chiar și a războiului, se situează viața. Chiar dacă un om adevărat este cu adevărat fericit atunci când gândul îi este mai tare ca viața, el, omul gândului, oricât ar dori și oricât s-ar chinui, nu va putea ieși niciodată dintr-o realitate incontestabilă: nu există gând fără viață, iar viața precede și însoțește totdeauna gândul, chiar și atunci când gândul o depășește, construindu-și propria lui lume, propria lui existență, propria lui viață, care nu poate fi decât una cu desfășurări în spații multiple, abstracte și concrete, terestre și cosmice, sensibile și raționale, uneori și iraționale...

Cunoașterea se află, în primul rând, în slujba vieții, și nu doar pentru că este, efectiv, produsul ei, ci și pentru acela că ea însăși produce viață și înnobilează viața. Cunoașterea se prezintă ca un proces de asimilare a mediului cognoscibil și, în același timp, de acomodare la cerințele și exigențele lui. Cunoașterea este o frumoasă și năbădăioasă construcție dinamică, permanentă, bazată pe o arhitectură flexibilă și pe un proiect de mișcare și în mișcare. Un proiect care se modifică mereu, întrucât mereu trebuie adăugat câte ceva, sau de schimbat câte ceva.

Viața omului este foarte complexă și foarte complicată. Ea se desfășoară concomitent pe foarte multe planuri, unele prezente, altele trecute, iar cele mai multe viitoare – întrucât omul trăiește în viitor –, în foarte multe forme și cu conținuturi dintre cele mai diversificate. Omul trăiește concret, dar și abstract, într-un spațiu cât se poate de real, dar și într-un spațiu virtual, se adăpostește și chiar se închide într-o casă, dar se deschide, prin gând, prin rațiune și prin rețea, spre toate

orizonturile, pătrunde în lumea întregă, în toate spațiile posibile și imposibile, de la Atom la Univers. Omul este monada civilizației sale. Este Nimic în Totul și Totul în Nimic. Este, ca să-l parafrazăm pe Kant, *lucrul în sine* al lui Dumnezeu.

Dar omul acesta atât de complex și atât de complicat mai este încă ceva. Este tot timpul teatrul unui război permanent, unui război de atriție, care se duce în el, cu el, pentru el, împotriva lui sau în numele lui, într-un Univers fantastic, mișcător și nesigur.

Războaiele de până acum n-au fost altceva decât păticia vizibilă a Marelui Război al Cunoașterii care se duce de mii de ani în acest teatru-univers, care este omul. Puțina siguranță de care are parte omul în viața lui se distribuie, mai exact, se risipește în milioane și milioane de lucruri mărunte. Acestea-i abat atenția de la pericolele ce-l pândesc la tot pasul și care sunt extrem de numeroase. Totul, dar absolut totul, de la radiația cosmică sau solară care, într-o zi, poate, va pătrunde ionosfera și îl va descompune pe om în elementele primare ale Universului, la posibilul criminal real sau virtual care-l așteaptă la una dintre cotiturile drumului lui sinuos și complicat prin Universul Cunoașterii, ca al oricărui sistem dinamic complex, sau la oceanul care, bulversat de un tsunami, se va năpusti peste plaja însoțită în care el, omul, se simte, în clipa dinaintea dezastrului, fericit, amenințat. Totul amenință și, în același timp, oferă o mică marjă de securitate, adică o cută de univers în care poți să te adăpostești.

Totul este o amenințare. Diluată de milioanele de lucruri mărunte care, totuși, nu amenință în mod direct, ci dantelează și înfloresc viața, abătând-o de la marea și adevărata amenințare: *Cunoașterea*. Partea malefică și imprezvizibilă a Cunoașterii. Este o manevră strategică de înșelare, care înșeală de zeci de mii de ani și pe care, deși o cunoaștem, ne facem că n-o vedem. Dar ea există și, din când în când, își exprimă prezența, mai

mult sau mai puțin vizibil, mai mult sau mai puțin inteligibil, mai mult sau mai puțin major, uneori în simple semne, alteori, în evenimente extrem de grave – cutremure, uragane, avalanșe, războaie –, în spațiul fizic, dar și în cel al cunoașterii, care distrug, îngrozesc, intră în memorie, dar, aproape imediat, sunt uitate sau, mai exact, acceptate ca făcând parte din viață.

Trăim lângă ele, lângă toate aceste pericole ce pot deveni amenințări directe, așa cum căprioara trăiește lângă leu, știind sau simțind, probabil, că regele animalelor poate deveni primejdios doar când este înfometat, iarba lângă erbivore, planeta Pământ lângă oceanul de meteoriți și de radiații, sistemul solar lângă alte sisteme, probabil foarte acaparatoare de energie...

Omul cunoaște toate acestea, pentru că face parte din ele, pentru că, într-un fel, este demiurgul lor, chiar dacă unele dintre propriile sale creații îl înrobesc, iar altele îl umilesc. Toate însă îl înalță și, într-o formă sau alta, îl sufocă, îl copleșesc.

Ființa umană este o ființă a cunoașterii. Deși multe din cele omenești rămân încă necunoscute și/sau zone interzise cunoașterii, poate chiar incognoscibile, viața omului, inclusiv în componenta sa conflictuală și războinică, este și rămâne cognoscibilă. Războiul, ca produs al acțiunii omului social, al societății omenești, poate fi cunoscut. Iar dacă este o creație a omului și, ca atare, poate fi cunoscut, el, războiul, poate fi și transformat. Chiar și Marele Război al Cunoașterii poate fi transformat în Marele Efect al Cunoașterii.

3.1.1.2 Limite și limitări

De ce face războiul parte din viața oamenilor? De ce au oamenii nevoie de războaie? Este războiul o reproducere, la scară macro, a ceea ce se află în om la scară micro? Există,

oare un război genetic? Este, oare, omul sortit să suporte, să creeze și să dureze, la infinit, războiul? Fără război și războaie, oare, omenirea ar muri de plictiseală?! Ce înseamnă Marele Război al Cunoașterii?

Omul crede că în jurul lui se învârtesc toate. Chiar dacă știe precis – după sute de mii de ani de existență, a aflat și el atâta lucru! – că el nu este și nu poate fi centrul Universului, ci doar o fărâmă oarecare dintr-un infinit de infinituri, omul continuă să adune, să centreze și să concentreze în jurul lui toate orizonturile. Le strânge în jurul lui, dintr-un simț de proprietate, dar, mai ales, din nevoia de a le cunoaște, de a ști ce-i cu ele, la ce pot folosi și chiar de a se folosi de ele. Sau, de ce nu, de a le fi el însuși folositor. Omul privește cu teamă și curiozitate la aceste orizonturi, întrucât ele se află mereu într-o zonă imprecisă, de falie sau de confluență, dintre lumea lui – care se confundă cu el însuși – și lumea de dincolo de el, de limitele lui fizice, de limitele lui cunoscute și cognoscibile, lumea mare, dar, într-un fel, tot lumea lui. Pentru că lumea cealaltă, pe care tot el, omul, vrea s-o știe, dar se teme să afle prea multe lucruri despre ea, este o lume a neființei, a nemișcării, a non-conflictualității, este o lume eternă, o lume a entropiei zero. Iar lumea eternă, fiind lipsită de mișcare și de conflict, nu există. Cel puțin, în planul cunoașterii. Ce să cunoști la ea?!

Războiul nu este o lume, ci doar un sistem de acțiuni, un proces și, prin aceasta, un instrument de construcție sau de distrugere în spațiul unei lumi, al acestei lumi reale sau imaginare, sau al acestor lumi, un fenomen care reproduce, în mediul oamenilor, ceea ce, de fapt, se petrece în Univers. Și Heraclit spunea asta, uimit, probabil, ca și noi, de energiile teribile ale lumii care se concentrează și se dezlănțuie în războaie.

Acest raționament creează o oarecare resemnare în mediul uman, în sensul sugerării ideii că războiul n-ar cădea în

responsabilitatea oamenilor, că n-ar fi ei, oamenii, vinovați de o asemenea grozăvie, ci altcineva, oricine altcineva din Univers, energiile negative, extraterestre, oricine, mai puțin el, omul.

El, omul, care are conștiința de pândar și convingerea de victimă, crede și acum, după atâtea milenii de existență și cunoaștere, că toată responsabilitatea și, ca atare, întreaga vină a războiului ar aparține altcuiva, Universului iresponsabil, legilor naturii care se transpun dramatic în legile naturii oamenilor, hazardului, nenorocului etc. De aceea, potrivit unei asemenea viziuni, n-ar fi prea multe lucruri de făcut în ceea ce privește Războiul. Așa cum nu sunt prea multe lucruri de făcut nici în ceea ce privește furtuna, uraganul, bombardamentul cu meteoriți, avalanșele iernilor aspre sau inundațiile din vremea musonilor, în spațiul sud și sud-est-asiatic, a ploilor de toamnă sau de primăvară, în spațiul european...

Fără a înlătura complet o astfel de perspectivă, trebuie să vedem și latura cealaltă a războiului, cea care aparține efectiv oamenilor, celor care gândesc războiului și creează mijloacele necesare pentru ducerea lui. Pentru că, înainte de a fi confruntare violentă, odinioară, în săbii și săgeți, astăzi, în sisteme de arme precise și chiar în arme de distrugere în masă, mâine, în unde, electroni și, probabil în rețele, poimâine, în concepte, războiul este gând, concepție, plan, proiect. Iar toate acestea sunt făcute și vor fi mereu făcute de oameni.

Războiul oamenilor este o confruntare violentă – în „spăngi” de toate soiurile sau în concepte și teorii de toate soiurile –, gândită, planificată, programată. Oamenii știu dinainte ce au de făcut în cazul unui război, se pregătesc îndelung, din generație în generație, practic, de când există omenirea, pentru astfel de eventuale confruntări, pentru orice fel de confruntări și de probleme, elaborând politici și strategii, constituind forțe și mijloace, alocând resurse.

Toți știm că politicienii sunt cei care, în ultimă instanță, hotărăsc războiul. Iar unii dintre mai marii sau mai micii politicieni ai lumii, care nu sunt Dumnezeu, cred, uneori, că războiul le-a fost dat lor și numai lor să se folosească de el, așa cum le-au fost date mâinile, picioarele și, într-o anumită măsură, creierele. De aici nu rezultă că politicienii ar avea mai mult sau mai puțin creier ca alții, care nu sunt politicieni, ci doar faptul că, de când este lumea, creierele politicienilor n-au ezitat să se folosească, la vremuri mai mult sau mai puțin potrivite, și de acest fenomen al conflictualității omenești, mai exact, al vieții omenești care, așa cum spuneam, este conflictuală de la un capăt la altul, pentru impunerea propriei lor voințe altor politicieni sau, pur și simplu, altor țări și altor oameni de pe planetă. Ceea ce, la urma urmei este foarte normal, de vreme ce trăim într-o lume a voințelor care, dacă sunt voințe, se confruntă. Confruntarea voințelor țin de o dialectică ciudată și paradoxală, pe care n-a înțeles-o nimeni, niciodată pe deplin, deși toți au formulat-o și au explicat-o prin sute și mii de volume.

3.1.1.3 Axiologia conflictualității

Deși omul este mai mereu surprins de evenimente, niciodată nu disperă și nu se lasă bătut. Totdeauna, caută soluții, reacționează într-un fel sau altul, gândește ce face, acumulează experiență, învață, supraviețuiește. Și, mai presus de toate, din acel *Labor improbus omnia vincit*, deviza lui de muncă și de viață, el își face un templu de putere, mândrie și demnitate. Mai mult, o astfel de filosofie a muncii stăruitoare creează durată, iar durată înseamnă valoare. Numai ce este valoros durează. Nimic din ceea ce nu este valoros nu poate rămâne sub semnul duratei. Conceptul de valoare joacă, în istoria lumii, rolul pe care-l joacă cel de lege în științele naturii.

Valoarea, în spațiul civilizației oamenilor, concept fundamental al culturii și, deopotrivă, pilon al civilizației, al oricărei civilizații, este pusă în slujba omului și a mediului său de viață. Heinrich Rickert și Wilhelm Windelband, ca, de altfel, întreaga școală de la Baden, au dezvoltat o știință a valorii – axiologia⁴¹ –, care înseamnă respect față de sensul valorii, acela de a legitima individualitatea.

Axiologia este, îndeosebi *știința valorilor morale*. Ea se descompune în două părți; *etica* și *estetica*. Aparent, științele astea n-au ce să caute în managementul războiului. Aici nu este însă vorba de orice război, ci de războiul cognitiv, adică de acel război care se duce nu doar în zona conceptelor economice și militare, ci și în regiunea extrem de sensibilă a conceptelor care construiesc arhitectura axiologică a unei nații.

Asemenea concepte, *care construiesc valoarea sau asamblează valori în sisteme puternice și coerente*, sunt dinamice, sunt concepte acționale și, din acest motiv, sunt vulnerabile. Războiul cunoașterii le vânează la tot pasul, fie pentru a le distruge, fie pentru a le influența, fie pentru a le transforma, dar totdeauna pentru a le folosi sau pentru a se folosi de ele.

Războiul acesta al Cunoașterii este cumplit, întrucât nu este unul comun, cu arme la vedere, cu strategii previzibile, ci unul care se infiltrează în spațiul motivației cunoașterii, care distruge sau impune concepte.

Numai relația cu valoarea permite identificarea, în interiorul unui infinit sensibil, a unor singularități eterogene.

---

⁴¹ În filosofie, cuvântul *axiologie* a apărut în 1902, în lucrarea **Logica voinței** a lui Paul LAPIE și, în 1905, în lucrarea lui Eduard von HARTMAN **Grundriss der Axiologie** (de fapt, cuvântul fusese întrebuintat, de același autor, în 1890, în lucrarea **Axiologia și diviziunile sale** (*Révue de la France et de l'étranger*, juillet-décembre, vol. XXX, pp. 466/479), <http://www.techno-science.net/?onglet=glossaire&definition=684>.

Există oare valoare și în conflictualitate? Cu alte cuvinte, conflictualitatea are valoare în sine? Poate fi ea, conflictualitatea, raportată la o valoare, de tipul celei pe care o are, spre exemplu, diamantul lui Rickert? Dar războiul? Face războiul parte dintre sistemele de valori ale lumii?

Evident, răspunsurile la aceste întrebări și la multe altele asemănătoare nu pot fi decât negative. Toate aceste acțiuni care țin de conflictualitate, fie că se numesc revoluții, insurecții, revolte, gherile, proteste sau război, nu sunt valori, întrucât sunt acțiuni, iar acțiunile sunt provocate de interese, de scopuri și obiective ce se realizează, în cazul războiului și al conflictualității armate, prin violență.

Valorile n-au ce căuta aici. Valorile se extrag din ceea ce produce acțiunea, sunt rezultate de excepție ale acțiunii, produse ce vor intra în patrimoniu, produse de patrimoniu, care înnobilează acțiunea, dar nu în dimensiunea celui „*finit coronat opus*”, ci în alt registru, cel dat de acel „*ad augusta per angusta*”, care ne arată că la rezultate strălucite care, în timp, pot deveni valori, nu se poate ajunge oricum.

Ele, aceste rezultate strălucite, care pot deveni valori, sunt confirmate de timp și însușite de oameni. Dar ele trebuie să treacă prin furcile caudine ale războaielor cunoașterii.

Valorile nu sunt însă dogmatice, chiar dacă ele au calitatea de a trece prin timp, de a avea durată. Fără valoare nu există durată. Iar valoarea, chiar dacă poate avea și o latură, să zicem, dogmatică, nu este dogmă, ci arhitectură deosebită, mulată perfect pe psihologia și sociologia tuturor vremurilor, pe nevoia oamenilor de repere fundamentale, de stabilitate și securitate.

Deci, orice am spune, valoarea nu există în niciun fel în conflictualitate, nu face parte din armele care se folosesc pe un câmp de luptă (deși unele arme, prin modul cum au fost executate, pot fi valori), ci, uneori, în finalul acesteia sau în

rezultatele acesteia, atunci și numai atunci când, după ploaie vine soare.

3.1.1.4 Management și gestionare

Secolul al XXI-lea nu va fi, totuși, după toate probabilitățile, un secol dogmatic, o ieșire intempestivă din rațiune și o întoarcere la o neo-inchiziție. Bătălia fundamentală se va duce, probabil, între globalizare și fragmentare, dar nu între orice fel de globalizare și orice fel de fragmentare, ci doar între pozițiile și interesele extreme și extremiste ale celor două tendințe. O globalizare rațională nu poate să nu țină seama de entitățile naționale, culturale, civilizaționale, religioase etc., de universul cunoașterii și de războiul permanent și extrem de distrugător din spațiul cunoașterii.

Fragmentarea se dorește a avea funcții corective, dar cine poate face oare o distincție clară între „corectarea” unor nedreptăți ale istoriei și punerea în operă a intereselor unor grupări care vor să distrugă sau să fragmenteze alte grupări, din rațiuni cât se poate de reale, de justificate sau de perverse?! Într-un haos profund, de tipul celui care se instalează cam peste tot, orice este posibil și nimic nu poate fi prea sigur.

Siguranța și securitatea nu sunt puncte forte ale epocii în care trăim. Să sperăm, totuși, că secolul în care abia am intrat va fi, în cele din urmă, nu un secol al bigotismului și extremismului religios, ci unul al rațiunii, al creării, realizării, implementării și consolidării societății epistemologice, adică a acelui tip de societate, bazată pe rațiune, știință și tehnologie, unde fiecare om va fi, să spunem așa, un mic savant. Un secol al valorii umane, *un secol al axiologiei*.

Bătăliile din războiul cunoașterii se vor duce, totuși, în spațiul entităților generatoare de valori materiale și spirituale.

Nu în spațiul valorilor, ci în cel al acțiunilor, adică acolo unde se creează produse, concepte, acțiuni ce pot deveni, în timp, valori. Valori ale civilizației oamenilor. Pe fundamentul cărora se construiesc marile și statornicele areale.

Generic, în spațiul întreprinderii.

Cea mai mare parte a întreprinderilor sunt, în același timp, supra-comandate și sub-dirijate.⁴² Această problematică abia de este înțeleasă, foarte puțin oameni fiind în măsură să sesizeze diferențele. Ea privește toate formele de organizare, inclusiv statele-națiuni. Peter Drucker afirma, referitor la șefii de state și la maniera lor de a conduce, următoarele: «nu există țări subdezvoltate, nu există decât țări prost conduse”.

Există o mare diferență între „a gera” și „a managera”, chiar dacă ambele activități sunt absolut necesare pentru rentabilitatea respectivei întreprinderi sau a oricărei alte entități unde se desfășoară activități umane.

„A gera” constă în a comanda, a controla, a provoca, a îndeplini, a-ți asuma responsabilități. „A managera” (a conduce) înseamnă a influența, a ghida, a orienta, a mobiliza, a coagula. Prima este o activitate de rutină. Cea de a doua este creație.

Cei care gerează cunoașterea se numesc gestionari și trebuie să știe „ce trebuie să facă ei”, adică ce au ei de făcut, și își concentrează efortul asupra modului „cum trebuie să facă ce au de făcut?”.

Cei care conduc procesul cunoașterii – este vorba, desigur, de cunoașterea războiului cunoașterii –, managerii sau liderii, știu „ce trebuie făcut” și își orientează eforturile pentru a răspunde la întrebarea: „cum să se facă ce este de făcut?”.

Managerii nu se mulțumesc să ducă mai departe ceea ce alții deja au făcut. Ei creează noi idei, noi politici și noi

---

⁴² Citat de H. POINTILLART și D. XARDEL, **Megabaza: Le marketing du toucher-juste**, Ed. Village Mondial, Paris, 1996, p. 15.

metodologii. Managerii înțeleg, inovează, creează continuu. Inclusiv în acest controversat spațiu al războiului cognitiv.

Managementul cunoașterii războiului cognitiv este, deci, un sistem complex de activități de descoperire, identificare, analizare, evaluare, prognozare și valorificare a deosebirilor și congruențelor ce există între sisteme, procese și acțiuni din spațiul războiului conceptelor, a cauzelor conflictualității ce se conturează pe măsură ce aceste sisteme și procese sunt puse în relație, a particularităților fiecăruia dintre sisteme, fenomene și procese, dar și prin crearea de noi „atribuții”, funcții și posibile utilități, într-o viziune dinamică și complexă a cunoașterii războiului.

Nu încap nicio îndoială că inovația (creația) – funcția de bază a oricărui management – se bazează aproape în exclusivitate pe cunoașterea și înțelegerea specificului războiului cunoașterii, pe asocierea de semnificații ce dau dinamica unui sistem sau proces, utilitatea și profitul (câștigul) pe care-l presupune totdeauna creația, găsirea de noi semnificații. Dar, așa cum am afirmat mai sus, cunoașterea este un proces dificil, de durată și foarte complex, iar integrarea datelor, informațiilor și cunoștințelor în procese și sisteme care să asigure managementul efectiv al cunoașterii războiului va mai dura. Dar nimeni nu va da înapoi, întrucât procesul cunoașterii războiului, indiferent sub ce formă s-ar desfășura acesta este necesar, benefic și ireversibil.

3.1.2 Info-războiul

Războiul trece din ce în ce mai mult în spațiul informațional, mai exact, în spațiul cunoașterii. Această adevărată mutație strategică se produce din cel puțin trei motive:

➤ dezvoltarea fără precedent a domeniului informațional și, deci, a domeniului cognitiv și centrarea competiției, concurenței și conflictualității umane în acest nou

spațiu, extrem de complex, de dinamic și, în același timp, de fluid;

➤ dezvoltarea armelor de distrugere în masă și a altor sisteme ultraperfecționate de arme care fac imposibilă o confruntare de mare amploare în spațiul geofizic;

➤ dispariția efectivă a motivației geografice, fizice și geofizice a conflictualității și transferarea ei în spațiul cognitiv.

Toate aceste trei realități impun o nouă reconfigurare a conflictualității, în general, și a războiului, în special, astfel încât aproape toate conceptele vor fi, mai devreme sau mai târziu, adaptate la această nouă realitate n -dimensională.

3.1.3.1 Info-valoare, info-cultură, info-civilizație

François-Bernard Huyghe⁴³ în capitolul IX, intitulat „Amenințări, conflicte, informație: spre o info-strategie”, din cadrul unei lucrări la ample, intitulată „Guerre cognitive”, subliniază că ideea unui „război cognitiv” întâmpină rezistențe de toate felurile. În fond, războiul înseamnă moarte, eventual moarte colectivă. Este „provincia vieții și a morții” de care vorbea metaforic înțeleptul chinez. Dar problema nu este lingvistică, ci ideologică. Ea nu-și găsește sursa – susține François-Bernard Huyghe – în reticența acceptării adevărului că progresul mijloacelor de cunoaștere a fost asociat totdeauna celui al mijloacelor de distrugere. În fond, nu numai mijloacele de distrugere, ci și conceptele care stau la baza lor, evoluțiile din domeniul matematicii, fizicii, îndeosebi a fizicii cuantice și fizicii nucleare, a chimiei, biologiei, informaticii etc. sunt legate strâns de conflictualitatea lumii, de războiul sau războaiele lumii. Însuși războiul este, la urma urmei, un produs al cunoașterii, atât în forma lui distructivă, cât și în cea

⁴³ Doctor în științe politice, fondatorul Observatorului European de Info-strategie.

restrictivă, mai precis, în cea de „organizare” a violenței. La toate acestea, s-ar putea adăuga natura conflictuală, ca să spunem răutăcioasă, a omului. „Jena provine – scrie François-Bernard Huyghe – din ideea că raportul cunoașterii cu violența implică altceva decât o proastă utilizare a cunoștinței, și anume deturnarea acesteia în folosul unor finalități ofensive (spre exemplu, fabricarea de arme din ce în ce mai perfecționate).”⁴⁴

De la Saint-Simon încoace, poate chiar din timpuri străvechi, cum mult înainte de Saint-Simon, pe care-l citează Huyghe, cunoașterea și comunicarea, printr-o bogată tradiție intelectuală, sunt considerate mijloace de soluționare a problemelor, mijloace pacifiste. Chiar dacă mijloacele tehnice, îndeosebi tehnologia, mijloacele economice și cele financiare au fost dintotdeauna obiective de rivalitate, cunoașterea rămâne, în esența ei, cel mai important mijloc al oamenilor de soluționare a problemelor cu care se confruntă. Se pare însă că lumea ultimelor decenii ale secolului al XX-lea și a primului deceniu al secolului al XXI-lea a fost și continuă să fie începe tot mai fie indiferentă la asocierea dintre a ști, a afla și a comunica, adică dintre cunoștință (ca produs al cunoașterii), informație (ca nedeterminare înlăturată, deci tot cunoaștere) și comunicare (ca rezultat și ca mijloc al interacțiunilor dintre aceste elemente, în planul relațiilor umane). Dar, din ce în ce mai mult, rezultatele cunoașterii, grație evoluției tehnologiei informației, tehnologiei numerice și rețelei, devin sursa esențială a schimbărilor sociale, a progresului și civilizației. În același timp, aceasta (cunoașterea) se constituie și într-un mijloc de înlăturare sau de gestionare a neprevăzutului, a pericolelor și amenințărilor, a conflictului. Și chiar dacă, pe măsură ce societatea progresa, apar noi provocări, noi pericole, noi amenințări, noi vulnerabilități și, de aici, noi riscuri, nu există nicio îndoială că, în managementul acestei evoluții dinamice și complexe,

---

⁴⁴ François-Bernard HUYGHE, *Menaces, conflit, information: vers un info-strategie*, p. 1.

cunoașterea joacă rolul esențial. Dar tot pe acest fond al cunoașterii, există decalaje economice, tehnologice și informaționale imense, arsenale imense, politici, strategii și acțiuni extrem de diversificate – toate ofensive – care nu numai că nu anulează conflictualitatea lumii, dar îi dau o turnură globală, complexă și chiar haotică.

3.1.3.2 Info-conflictualitatea

Există o ipoteză, potrivit căreia societatea informațională se dovedește a fi una deopotrivă a conflictului, a controlului și a secretului. Această ipoteză, cel puțin în etapa actuală, se pare că începe să se confirme. La urma urmei, lumea este dominată de ci care produc, dețin, folosesc mijloacele și tehnologiile de elaborare, vehiculare și manipulare a informației. Ei, acești giganti informatici, au posibilitatea să facă aproape tot ce doresc în spațiul informațional, iar spațiul informațional este, la ora actuală, cel care domină planeta. În acest moment, pe planetă, în homosferă, există două mari entități care, de fapt, formează una singură: Informația și Conflictul.⁴⁵ Indiferent în ce scop se folosește informația, ea produce, în societatea omenească, deopotrivă, progres și conflictualitate. Noile Tehnologii de Informare și Comunicare (NTIC) se extind continuu, aflându-se, mai mult ca niciodată, în avangarda civilizației, creând, de fapt, un nou concept civilizațional, cel de *info-civilizație*, de civilizație informațională. Noțiunea *info-civilizație* (sau conceptul, dacă ne referim la conținutul extrem de larg al cuvântului pe care îl folosim aici) pare incompletă și nerealistă. Informația nu este decât un efect al unei acțiuni de cunoaștere, adică o componentă a cunoașterii, o modalitate de înlăturare a unei nedeterminări, adică de aflare a unui lucru nou, necunoscut până atunci, pe când civilizația

---

⁴⁵ François-Bernard HUYGHE, *ibidem*.

presupune o cultură, deci, un sistem de valori, acumulate în timp și confirmate de viață. Informația în sine nu este valoare, deși importanța ei va fi totdeauna deosebită. Ea are, cel mult, o valoare de întrebuințare, în procesul cunoașterii. Totuși, infrastructurile informaționale și de comunicare – în speță, rețelele informaționale planetare, de tipul Internetului, dar nu numai –, băncile de date și informații, raportul tot mai strâns dintre informație și cunoștință, dau informației o valoare epistemologică, fac adică din informație o *epistemă*, adică o entitate a cunoașterii științifice. Putem vorbi, deci, considerăm noi, de o valoare a informației sau de informația luată ca valoare, adică de *info-valoare*. Aceasta nu schimbă nici definiția valorii, nici importanța ei ca entitate de bază a culturii, nici domeniul valorii, ci aduce informația în spațiul valorii. Acest lucru este posibil – chiar fără elementul „confirmare în timp”, întrucât informația n-are timp, ea este importantă prin faptul că aduce noutate, permite pasul înainte în domeniul cunoașterii, are, adică valoare fără durată, valoare fără timp. Pentru civilizația actuală și viitoare, pentru cunoașterea actuală și viitoare, informația devine un fel de *monadă informațională* – în sensul leibnizian al noțiunii *monadă* –, adică entitate fără dimensiuni și fără timp.

Societatea actuală și-a format deja o *cultură informațională*, caracterizată de un sistem de valori informaționale, de *info-valori*, sau de *sisteme de info-valori* care dau deja o altă dimensiune, necunoscută până acum (la acest nivel de dezvoltare). Dacă există o cultură informațională, adică un sistem de valori informaționale care identifică și definesc o cultură informațională, există și un *info-interes*, adică un sistem de interese informaționale sau mai multe sisteme de interese informaționale care produc politici, strategii, tactici și acțiuni informaționale. Iar toate acestea sunt conflictuale.

De unde rezultă că *există o conflictualitate informațională, o info-conflictualitate, produsă nu de info-valori, ci*

de info-interese. Aceasta este o concluzie foarte importantă, pe care noi o considerăm a avea valoare de axiomă în analiza conflictualității actuale și viitoare.

Și, dacă avem de-a face cu un domeniu distinct, foarte important pentru definirea civilizației actuale, este normal ca el să fie analizat din toate perspectivele posibile și înțeles în toate coordonatele, determinările și desfășurările sale. Pentru că el configurează această civilizație, atât ca suport de valori pe care se fundamentează, pe care se construiește, cât și ca univers de interese, pe coordonatele căruia evoluează, se dezvoltă.

Conflictualitatea acestei noi civilizații, a info-civilizației, se derulează pe cel puțin două planuri, care creează două sisteme distincte de referință:

- rezistența la globalizare și, respectiv, presiunea globalizării;
- extinderea rețelelor informaționale și atitudinea antirețea.

Rezistența la globalizare și presiunea globalizării reprezintă, de fapt, expresia nouă, actuală, a unui foarte vechi conflict, cel identitar. Globalizarea este un nou tip de identitate a mediului uman, a societății omenești. Este vorba de o identitate definită pe un nou tip de civilizație, pe civilizația cunoașterii, care, după cum se constată deja, este precedată de o etapă pe care noi o numim info-civilizație sau civilizație informațională.

Info-civilizația este o etapă necesară și ea se construiește indiferent dacă noi vrem sau nu vrem. Recrudescența informației este determinată de creșterea rolului ei în viața oamenilor impun, întrucât, astăzi, nu există om fără informație. Globalizarea, ca proces prin care conceptele, relațiile internaționale, economia, comunicațiile, finanța, infrastructurile devin interactive, asigurând accesul tuturor, indiferent unde s-ar aflași cine ar fi, la informație, se poate realiza în trei variante:

- ca identitate de identități sau ca entitate de entități;

- ca o nouă identitate, prin negarea și chiar prin distrugerea celorlalte identități, mai ales prin distrugerea națiunilor și statelor politice, adică prin agresiune civilizațională;
- ca o combinație, în proporții egale sau diferite, între cele două.

La nivelul reprezentării și la cel al cunoașterii comune, este greu să se poate face distincție între cele trei variante, cu atât mai mult cu cât nu există „responsabili cu globalizarea”, instituții naționale sau internaționale specializate sau însărcinate cu managementul unui astfel de proces. Nici la nivel politic sau la nivel strategic, nu există structuri sau elemente abilitate să conceapă, să planifice, să gestioneze și să înlătuiească globalizarea. Și atunci, această globalizare apare ca un proces sau ca un fenomen complex, cu desfășurări greu previzibile sau chiar imprevizibile, chiar haotice, de tipul celor meteorologice sau geofizice, în fața cărora nimeni nu este responsabil și nimeni nu are ce face. În cel mai fericit caz, pot fi luate măsuri pentru înlăturarea (sau valorificarea) efectelor.

Dacă procesul de globalizare ar oferi garanții că se va constitui, într-o primă etapă, ca identitate de identități (adică fără să distrugă statele politice și structurile existente) și ar exista suficiente argumente și suficiente garanții că o astfel de metaidentitate este necesară pentru omenire (de exemplu, pentru a fi mai puternică și unitară într-un posibil război cu o altă civilizație, extraterestră, care ar urma să ne invadeze planeta), atunci rezistența la globalizare ar fi mai puțin importantă, iar conflictul s-ar desfășura în termeni acceptabili, adică în limitele generării evoluției, mișcării, dezvoltării, și nu în cea a distrugerii.

Rezultă, de aici, câteva teme mari care se au în vedere din toate timpurile, dar care, abia azi, își află șansa de a fi luate în seamă și, poate, soluționate. Dintre acestea, cele mai importante, care îndeamnă la profundă meditație, dar care pot fi

luate și în dimensiunea lor afirmativă, asertivă, concludivă și, evident, de sensibil și ineluctabil avertisment, fac parte, în opinia noastră și următoarele:

- paradisul informațional și ideologia sau utopia tehnologică⁴⁶;
- întrebuințarea proastă a tehnologiilor, mai ales a high-tech și a IT, și repartitia lor inegală și inechitabilă (este vorba de hegemonia americană);
- era numerică nu-și onorează încă promisiunile;
- noua economie nu demarează;
- finele istoriei sau noua ordine mondială sunt amânate sine die;
- cultul tehnologiilor de comunicații apare mai degrabă ca o justificare a unei globalizări rușinoase.

Optimismul pro-tehnologiilor găsește din ce în ce mai puține suporturi. Tehnologiile impresionează, dar, în același timp, adâncesc faliile strategice, divid lumea, îi măresc conflictualitatea, concomitent cu crearea unui profund sentiment de teamă și nesiguranță. Se dezvoltă un puternic curent anti-tehnologic, concomitent cu o resurrecție a culturalismului, a mișcărilor identitare, a mișcărilor antiglobalizare. În același timp, are loc o „divizare” a „societății cibernetice”, de o parte situându-se marile corporații informatice, rețelele, întreaga info-structură și infrastructură specifică și, de cealaltă parte, ciberpirații, hackerii, *e-militanții* și toți protestatarii și luptătorii antitehnologie.

---

⁴⁶ François-Bernard HUYGHE, ibidem.

3.1.3.3 Noile hegemonii

Noile Tehnologii de Informații și de Comunicații (NTIC) permit extinderea conflictului – și chiar a războiului – într-un mediu în care, altădată, nu prea avea ce căuta. Acest mediu nu este numai cel strict informațional – adică în cel al confruntării dintre serviciile secrete sau dintre marii giganți purtători de informație – ci mai ales în mediul comunicațiilor de masă, în mediul mass media. Media a devenit una dintre marile puteri ale lumii, care tinde chiar să se desprindă de condiția ei de cea de a patra putere într-un stat – expresie metaforică, de altfel – și să devină o putere în sine, o putere fără locații și fără standarde, care creează noi coordonate ale conflictualității și pune efectiv războiul – inclusiv războiul fizic – în chingi mediatice greu de identificat, de definit și de gestionat.

Războiul informațional se duce nu doar între serviciile secrete – deși aceasta este, de fapt, componenta tradițională și complexă a acestui tip de război –, ci mai ales în mediul comunicațional. Media, adică imaginea în timp real – reală, montată, trucată, oricum, selectată cu multă grijă –, cuvântul – ales și el cu dibăcie, pentru a induce informația dorită –, fluxul neîntrerupt de date, filmul, Internetul și toate celelalte rețele și produse mediatice se constituie în mijloace extrem de eficiente de influențare, manipulare, avertizare și descurajare etc., precum și de liniștire, asigurare, securitate.

Tehnologia informației a atins cote incredibile. Practic, poate face orice. Prin culoare, frecvență, mod de emisie, calitate a imaginii, variații în spectrul luminos, dar și prin calitatea frazei, prin stil și prin consistența mesajului, se poate transmite consumatorului de informație sau de produs mediativ ceea ce efectiv se dorește a i se transmite. Zeci de pagini web sunt, de fapt, componente ale *Network Centric Warfare*, *netwar*, *third wave war*, ale *Infosec*, *Psyops*, *Compsec* etc. Nu toate paginile web sunt folosite pentru așa ceva, se înțelege. *Dar cum să le*

deosebești pe unele de altele? Cum să scăpăm de efectul informării sau dezinformării, de manipulare sau de influențare, când trăim într-o lume a informației și a comunicării?!

Sunt întrebări care presupun răspunsuri nuanțate, bine gândite și elaborate cu multă grijă. Poate că nu trăim numai și numai într-un teribil război informațional. Poate că războiul reprezintă doar latura conflictuală a mediului informațional, cea dictată de interese economice, politice și de altă natură, care cer, pentru a fi puse în operă, info-dominare, manipulare și influențare. În rest, comunicarea face parte din mediul de viață al oamenilor, din natura umană, iar mijloacele prin care se realizează sunt, în primul rând, produse ale inteligenței creative, ale inteligenței constructive și nu ale celelalte distructive. Dar, încă o dată, cum să le deosebim pe unele de celelalte? Cum să facem diferența între imaginea care are drept scop să influențeze, să manipuleze și imaginea care există și pe care, pur și simplu, dorim sau trebuie să o vedem? Există, desigur, diferențe, însă nimeni nu-ți lasă timpul necesar pentru a le sesiza. Efectul noii ofensive informatice este cel de siderare, de uimire, de impresionare. Astăzi, nu mai există invazii precum cele ale conchistadorilor de odinioară. Nici precum cele ale armatelor care au invadat Africa, America de Nord, America de Sud și atâtea alte locuri bogate sau considerate bogate de pe pământ. Astăzi, cei puternici, cei care au creat rețeaua și tehnologia informației nu fac altceva decât să transmită informație, să creeze imagini, să influențeze, să sidereze. Desigur, nu numai cei puternici procedează astfel, ci și cei mai puțin puternici, cei slabi. Rețeaua permite aproape orice, cu condiția să știi s-o folosești. Rețeaua orizontalizează nu numai informația, comunicarea și relațiile, ci și provocarea, pericolul, amenințarea și, evident, vulnerabilitatea.

Strategia înșelării, a manipulării, a influențării este foarte veche. François-Bernard Huyghe⁴⁷ atribuie acestei strategii patru arte marțiale:

- *arta apariției* (producerea de semne și semnale);
- *arta înșelării* (inducerea adversarului în eroare și determinarea lui să ia decizii eronate);
- *arta observării* (acumularea de informații despre mediu, inamic și obiectiv);
- *arta ascunderii* (inizibilitatea, păstrarea secretului și surprinderea).

Războiul nu este numai confruntare pe un câmp de luptă până ce una dintre părți este învinsă și dezarmată. Războiul este și o bătălie de discursuri, de declarații, de amenințări, de imagini șocante, de cântece, de simboluri, de embleme, de tot ce poate să exprime forța și să-l intimideze pe adversar, pentru a se câștiga un precedent sau pentru a-l determina să renunțe la luptă, să accepte condițiile sau să se teamă. Prin cuvinte, imagini și tot felul de date, de tehnologii și de acțiuni mediatice, se poate face aproape orice. La ora actuală, unii dintre războinicii lumii își expun public doctrinele și strategiile, le pun pe Internet, le comunică întregii lumi. Aceasta nu înseamnă că ei trăiesc efectiv în văzul lumii, pentru că lumea nu vede nimic dincolo de ce se vede, ci doar că ei prezintă lumii ceea ce o poate impresiona sau convinge în legătură cu forța, argumentul, capacitatea și chiar „morală” extrem de democratică și de deschisă a acestei sau acestor puteri.

Noua hegemonie este asigurată tot de forța economică și de forța militară, dar exprimarea ei se realizează mai ales prin informație, prin comunicare, prin „produse” culturale (de regulă, de piață) care contribuie la crearea modelului de urmat, a deschiderilor democratice, a aspirațiilor tuturor, îndeosebi ale

---

⁴⁷ François-Bernard HUYGHE, *L'ennemi à l'ère numérique. Chaos, information, domination*, versiune publicată de autor pe site-ul <http://www.huyghe.fr>, cu permisiunea PUF.

celor tineri, spre un astfel de model. Civilizația blugilor, a filmelor violente, a blogurilor și comunicării pe Internet, oriunde în lume, constituie un efect al acestor politici și strategii de influențare, dar și o expresie a noilor tendințe spre o globalizare imprecisă, dar pline de speranțe.

Efectele se exprimă în primul rând în crearea unei mentalități, a unei imagini utopice despre libertate și realitate, care conturează și modelează câteva repere iluzorii într-o lume haotică, dezorientată și amenințată din toate direcțiile: din Cosmos, din realitatea geofizică și climatică, din efectele nocive ale noii ordini, din falile strategice imense dintre lumea bogată și lumea săracă, din poluarea spirituală și morală, din pierderea identității și din o mie de alte nebuloase fluide.

3.2 Cunoașterea războiului

Orice război, mic sau mare, informațional, geofizic, economic sau combinat, riguros organizat sau haotic, este, astăzi, un război mondial. Mondializarea războiului se prezintă, deja, ca un fapt împlinit. Informația, rețeaua și sistemele de arme, media și psihologia au facilitat acest salt spectaculos de la individual la general, de la local la regional și mondial. Indiferent de categoria în care încadrăm un război sau altul, de forma de manifestare și de conținutul propriu-zis al politicilor, strategiilor și campaniilor, războiul se cere foarte bine cunoscut. Cunoașterea războiului reprezintă un proces foarte complex, continuu și de durată, care cuprinde și vizează toate aspectele ce țin de filosofia, fizionomia, teoria și practica conflictualității umane, de analiza cauzelor, determinărilor și caracteristicilor mediului de securitate, a dinamicii acestora, a interacțiunilor și acțiunilor pe care le presupune războiul, a efectelor directe și indirecte, a conexiunilor inverse, concomitent cu elaborarea unor modele cognitive, precum și cu evaluarea și prognozarea evoluțiilor, implicațiilor și extensiilor

războiului sau componentelor acestuia în mediul fizic, geofizic, real și virtual, cu dimensiunile lor economice, sociale, psihologice, mediatice, culturale, informaționale, politice și militare.

3.2.1. Cunoașterea comună a războiului

Toată lumea știe sau crede că știe ce este acela un război. În general, războiul, în lumea obișnuită, este înțeles ca un fenomen foarte grav, ce constă într-o succesiune de evenimente din ce în ce mai tensionate și culminează cu bătălii sângeroase, pierderi de vieți omenești și de bunuri materiale, toate acestea presupunând costuri imense. Războiul nu este înțeles, în procesul cunoașterii comune, ca un mijloc de deblocare a unei situații strategice, ci doar ca un mod de a impune voința politică asupra unei țări sau asupra unui grup de țări, pentru a le obliga să facă ce nu sunt de acord să facă, pentru a le subjugă sau a le cuceri prin forță. Sensul comun al războiului este bătălia sângeroasă, sau succesiunea de bătălii care, în final, duc la nimicirea sau distrugerea unei armate și la obținerea victoriei.

Armatele, în această viziune, pot obține victoria pe câmpul de luptă, dar pot fi și învinse. De aici încolo este treaba politicii să continue victoria militară (sau înfrângerea militară) prin alte mijloace, de regulă, politice, economice, sociale și administrative.

Vinovate de pierderea bătăliilor se fac totdeauna armatele. Vinovate de pierderea războiului se fac, la o primă reprezentare, tot armatele, dar consecințele le suportă toate structurile țării sau țărilor învinse.

Cunoașterea comună a războiului este totdeauna simplă, adică la nivel de bun simț, intuitivă, dar și superficială, afectivă și părtinitoare. Niciodată omul de rând nu s-a preocupat de cunoașterea profundă, științifică a fenomenului război. Cauzele

acestei „indiferențe” a omului obișnuit, a cunoașterii comune față de fenomenul război rezidă în următoarele:

- caracterul misterios, ultrasecret al războiului;
- lipsa datelor și informațiilor necesare;
- caracterul complex, interdisciplinar al procesului de cunoaștere a războiului și inaccesibilitatea cunoașterii comune la interdisciplinaritate.

Se creează, astfel, o crevasă între cunoașterea comună și cunoașterea științifică a războiului pe care nimeni nu se grăbește nici s-o înlătore, nici s-o exploateze, ci toată lumea se mulțumește s-o lase acolo, așa cum este, pentru că războiul va rămâne mereu un fenomen extrem de complex și de inaccesibil cunoașterii comune, dar nu îndeajuns curtat de cunoașterea științifică, întrucât aceasta are alte probleme, mult mai presante decât conflictualitatea endogenă a lumii.

3.2.2 Epistemologia și dialectica războiului

Epistemologia înseamnă, de fapt, cunoaștere științifică. Ea începe, într-un fel, cu definirea științei și se continuă cu identificarea unor metode de cunoaștere a științelor sau pe care le aplică știința în procesul cunoașterii. Nu toți filosofii și nu toți oamenii de știință au aceeași părere și aceleași orizonturi în ceea ce privește obiectul epistemologiei și mai ales configurația și metodologia ei. De aceea, în configurația epistemologiei pot fi identificate câteva curente importante. În ordinea apariției lor, acestea sunt, așa cum subliniază și Martin Riopel, de la Universitatea Quebec din Montreal, într-un interesant studiu asupra epistemologiei și rolului special al acesteia în învăță-

mântul științific⁴⁸, următoarele: raționalismul, empirismul, pozitivismul, constructivismul și realismul.

Raționalismul este specific secolului al XVII-lea. Este un curent epistemologic care consideră că orice cunoștință validă provine, parțial sau în totalitate, din rațiune sau prin intermediul rațiunii. Principalii reprezentanți ai raționalismului epistemologic pot fi considerați Euclid (~300 î.H.), Pitagora (569-475 î.H.) și Platon (428-347 î.H.), chiar dacă, pe vremea aceea, nu exista un curent raționalist, precum și, în epoca modernă, matematicienii Descartes (1596-1650) și Leibniz (1646-1716), precum și filosoful Immanuel Kant (1724-1804). Este vremea promovării raționamentului, în general, și, în mod special a raționamentului de tip deductiv, ca mecanism de producere a cunoștinței.⁴⁹ Experiența este exclusă. Mai exact, este inclusă în raționalism, ca metodă de verificare. Experimentul folosește, în concepția raționaliștilor, doar la a verifica o cunoștință obținută prin deducție. Galileo Galilei (1564-1642), cel care a efectuat numeroase experiențe, scrie, în 1663, în **Încercătorul**, următoarele:

„Marea carte a Universului este scrisă în limbaj matematic. Această carte nu poate fi înțeleasă decât dacă se învață, în prealabil, limbajul și alfabetul în care a fost redactată. Caracterele sunt triunghiuri și cercuri, ca și alte figuri geometrice fără de care este omenește imposibil să se descifreze chiar și un singur cuvânt.” Curentul raționalist se asociază, de regulă, Europei continentale. Există, în cadrul acestui curent, câteva școli, printre care se situează patonicismul, care reliefează armonia inerentă din natură ce se reflectă în spirit, și criticismul lui Kant, care consideră, în **Critica rațiunii pure**, că cunoștința este o construcție prin care

⁴⁸ Martin RIOPEL, *Epistemologie et enseignement des sciences*, Universitatea Quebec din Montreal, <http://www.er.uqam.ca/nobel/r20507/epistemologie/>

⁴⁹ Ibidem.

lucrul în sine se integrează în structuri apriori, adică într-un sistem de categorii,⁵⁰ prin acele intuiții sensibile numite de marele filosof spațiu și timp. **Critica rațiunii pure** este, de altfel, una dintre primele lucrări de foarte mare anvergură, inteligentă și scilipitoare, privind cunoașterea cunoașterii. Și chiar dacă, aparent, nu există nicio legătură între fenomenul război și eforturile filosofilor raționaliști de a așeza în rațional problemele cunoașterii, în realitate, școală de la Berlin și întreaga gândire militară germană a fost influențată și de acest curent.

Empirismul este specific secolului al XVIII-lea. Potrivit acestui curent din gândirea filosofică a secolului al XVIII-lea, orice cunoștință provine din experiență. Principalii reprezentanți ai acestui curent sunt considerați Anaximene (610-545 î.H.), din epoca modernă Francis Bacon (1561-1626), întemeietorul logicii inductive, în al său **Novum organum**⁵¹, John Look (1632-1704) și Berkeley (1685-1753), care susțin că știința progresa prin acumularea de observații și experiențe. Newton (1642-1726) a acordat o mare atenție experiențelor. În 1686, în **Principia**, el remarcă, de asemenea, că observația precede, de regulă, demonstrația.

Pentru gândirea militară a secolului al XVIII-lea și chiar a secolului al XIX-lea, empirismul avea să se constituie, fără îndoială, unul dintre stimulentele practicizmului, ale folosirii experienței în elaborarea politicilor și strategiilor militare. Aproape întreaga gândire a lui Napoleon, ca și **Maximele** sale, poartă în ea ceva din inductivismul lui Bacon, dar și **Regulile** lui Descartes, din secolele anterioare.

De fapt, gândirea lui Napoleon, școala franceză de strategie, ca și cea germană, iar în zilele noastre cea americană, reprezintă, cumva, o sinteză a spiritului acestor curente

⁵⁰ Immanuel KANT, **Critica rațiunii pure**, Editura Științifică, București, 1969, pp. 41-58.

⁵¹ Francis BACON, *Novum organum*, Paul Carus Student Editions, 3 volumes, <http://www.amazon.com/gp/reader/0812692454/ref>

epistemologice, care se regăsește azi în noua epistemologie a războiului modern, adică în modul cum este gândită și concepută, prin mijloace științifice, cunoașterea și folosirea acestui fenomen atât de complex și atât de primejdios.

Pozitivismul este un curent epistemologic specific secolului al XIX-lea. După cum se știe, el se atribuie, în general, lui Auguste Comte (1718-1857). Martin Riopel, în sinteza intitulată **Epistemologie et enseignement des sciences**, remarcă însă că Feigl (2001) sublinia că, de fapt, filosoful grec Sextus Empiricus (160-210) ar fi adoptat o poziție pozitivistă, insistând pe suspendarea oricărei judecăți. Pe lângă Comte, se mai remarcă în spiritul acestui curent, în viziunea lui Riopel, dar și a altor istorici ai filosofiei, fizicienii Mach (1838-1916). Bridgman (1882-1961) și Bohr (1885-1962). Ca și empirismul, pozitivismul promovează experiența, experimentul. Știința devine pozitivă, atunci când se sprijină pe fapte, prin argumente, prin demonstrarea practică a ipotezelor. Raționamentul inductiv este cel care asigură trecere de la individual la general, de la experiență la știință. Economistul John Stuart Mill (1806-1837) și geneticianul Fisher (1890-1962) au elaborat metode inductive bazate pe calculul probabilităților și pe statistică. Dar și logica inductivă conține o parte pur convențională. Pozitivii spun că știința arată *cum* sunt lucrurile nu și *de ce* sunt așa cum sunt.

Distincția dintre observație (cum sunt lucrurile) și modelele matematice (de ce sunt așa) este foarte importantă pentru a înțelege distincția dintre empirism și pozitivism. Pozitivii neagă modelele științifice care nu pot fi direct observabile. *Calcululele infinitezimale* ale lui Newton folosite în calcularea mișcării corpurilor nu reprezintă, în viziunea pozitivistă, decât niște artificii matematice, care nu au nicio valoare pentru ei. *Vidul* dintre atomi nu poate exista, este preferabil, în locul lui, să se folosească noțiunea de *eter*. Noțiunile absolute de *spațiu* și *timp*, utilizate de Newton, nu pot

fi reale, întrucât spațiul și timpul trebuie să fie măsurate, în raport cu ceva real, material.

Pozitivismul este prezent și azi, mai ales în rândul fizicienilor cuantici care utilizează masiv calculul probabilităților și calculul statistic pentru a face legătura dintre observație și predicție. O anumită formă de pozitivism – să-i spunem pozitivismul direct, pragmatic – este prezentă și în cadrul gândirii militare, mai ales în elaborarea conceptelor, a strategiilor și doctrinelor.

În interiorul pozitivismului, se conturează câteva curente dintre care cele mai importante sunt următoarele:

- *convenționalismul* reprezentat, în special de Poincaré (1854-1912), potrivit căruia ipotezele n-au valoare cognitivă în sine;
- *pragmatismul* reprezentat de americanul William James (1842-1910), precedat de Charles Pierce (1839-1914), din care s-a născut, mai târziu, instrumentalismul lui John Dewey (1859-1952);
- *pozitivismul logic* sau *neopozitivismul* reprezentat de Rudolf Carnap (1891-1970), care s-a constituit în 1923, în cadrul Cercului de la Viena, animat de Schlick, dintr-un grup de savanți și filosofi care promovau rigoarea științifică, excluzând orice dimensiune metafizică; împreună cu grupul lui Reichenbach, constituit la Berlin, au generat pozitivismul logic;

Constructivismul este specific secolului al XX-lea. Protagoras (485-510 î.H.) a formulat acea celebră propoziție: omul este măsura tuturor lucrurilor, care ar putea fi considerată ca un embrion al constructivismului constituit douăzeci de secole mai târziu. Întemeietorul acestui curent este matematicianul olandez Luitzen Egbertus Jan Brouwer (1881-1966). El a întrebuițat termenul de *constructivist* pentru a-și justifica poziția în ceea ce privește fundamentele

matematicii, deosebită de cea formalistă a matematicianului David Hilbert (1862-1943). Matematica, în concepția lui Hilbert, este, alături de filosofie, o știință a spiritului. Matematicienii care au încercat să răspundă la întrebarea referitoare la fundamentarea matematicilor pe un singur sistem coerent și complet se grupează în trei școli: *școala logică* (fundamentarea matematicii pe logica propozițiilor); *școala formalistă* (demonstrarea consistenței tuturor axiomelor fundamentale ale matematicilor); *școala constructivistă* (nu acceptă ca adevărat decât ceea ce se poate construi).

Niciuna dintre aceste școli nu s-a dovedit foarte consistentă. Totuși, școala constructivistă a fost, într-un fel, preluat și continuată de Jean Piaget (1896-1980), în anii 1960, pentru a explica fundamentele cunoștinței. Cunoașterea este, în opinia lui Piaget, o construcție între subiectul cunoscător și obiectul cognoscibil.

În gândirea militară, constructivismul aduce, cumva, politica și strategia cu picioarele pe pământ. Cunoașterea războiului nu înseamnă doar folosirea lui pentru realizarea unor obiective politice, ci și înțelegerea efectelor complexe ale conflictualității militare, transferarea lor în viața oamenilor și a societăților, escaladarea înarmărilor, a conflictualității și, evident a pericolelor. O atitudine constructivistă lucidă în planul politicilor și strategiilor militare ar fi prevenit, poate, ajungerea la stadiul de acum, când un imens pericol – cu dimensiuni nucleare, teroriste și asimetrice, în general – se profilează din ce în ce mai amenințător la orizonturile de mâine.

De aici, nevoia acută de realism, chiar într-un secol al realismului filosofic și epistemologic, dar al absurdului confruntărilor de tip militar, concretizate în două războaie mondiale fierbinți și distrugătoare și într-un război rece – tot mondial –, care nu a fost cu nimic mai prejos decât predecesoarele sale.

Realismul este specific secolului XX. Se pare că primul dintre realiști a fost Aristotel (384-322 î.H.), în sensul că, pentru construirea unor modele, a pornit de la rezultatele observației. Modelele științifice aparțin unei realități obiective, independente de observator. Acest curent nu formulează un mecanism precis, precum celelalte, de progres în domeniul cunoașterii, de constituire a cunoștinței, dar recunoaște principiul complementarității. Plank (1859-1947) și Einstein (1879, 1955) se situează printre principalii reprezentanți ai realismului epistemologic. Recunoașterea existenței unei realități spre care tind modelele științifice, care sunt construcții umane, deosebește realismul de constructivism.

Constructivismul spune cu convingere: *observația (observatorul) construiește realitatea*. Realismul adaugă cu aceeași convingere: *observatorul face parte din realitate*.

Interesant este că fiecare dintre aceste curente epistemologice aparține unei epoci a cunoașterii științifice și pregătește terenul pentru apariția și manifestarea curentului următor, fără a se nega pe sine.

Aceste curente, deși nu se referă în mod expres la gândirea științifică militară, influențează substanțial și această gândire și se materializează în toată gama de concepte privind războiul, acțiunea militară violentă și, în general, acțiunea armată.

În *Anexa nr. 3, Curente epistemologice*, se prezintă principalele caracteristici ale acestor curente.

CAPITOLUL 4 DINAMICA RĂZBOIULUI COGNITIV

Conceptul de „război cognitiv”, în măsura în care se acceptă acest termen folosit, deopotrivă, de americani⁵² și de francezi⁵³, are, în accepția noastră, cel puțin două sensuri: *război al cunoașterii și cunoaștere a războiului*. Primul sens se referă atât la faptul că orice război se desfășoară și în spațiul cunoașterii, sau cu preponderență și în spațiul cunoașterii, iar cel de al doilea încearcă să răspundă la o întrebare veche de când lumea: Poate fi războiul cunoscut?

Războiul cunoașterii – traducerea aproximativă a uneia dintre semnificațiile termenului de război cognitiv – se duce atât în planul conceptelor și teoriilor, cât și în cel al suportului războiului fizic, adică în cel al confruntării efective dintre două sau mai multe armate, în urma unor decizii politice.

Un război al conceptelor și teoriilor a existat, de fapt, dintotdeauna. Aceasta înseamnă că, înainte de a fi declanșat și efectuat, războiul este gândit, modelat. Armatele pleacă pe câmpul de luptă știind exact ce au de făcut. E drept, nu totdeauna socoteala de acasă se potrivește cu cea de pe câmpul de luptă, dar n-ai ce căuta aici dacă nu ți-ai făcut o socoteală acasă și, mai ales, dacă nu știi să socotești.

Orice război (criză, conflict) presupune o desfășurare de forțe, un sistem de acțiuni, precum și consumuri, pierderi, angajamente dureroase, care se soldează cu victorii, înfrângeri, situații indecise și foarte multe altele. Toate acestea sunt puse în planificări strategice, în planuri de operații, în decizii formulate cu claritate, în baza unor legi, unor acte justificative, în ultimă instanță, a unor rațiuni.

⁵² Arden B. DAHL, *Minding the Cognitive War*, 1996.

⁵³ Christian HARBULOT, Didier LUCAS (direction), *Guerre cognitive, L'arme de la connaissance*, Editura Lavauzelle, 2006.

De asemenea, nu poate exista război fără informație, fără analiză, fără decizii, iar toate acestea înseamnă, bineînțeles, cunoaștere. De aceea, termenul de *război al cunoașterii* este cât se poate de îndreptățit și, în același timp, cât de poate de firesc.

Acest termen îl presupune, în mod implicit, și pe cel de al doilea: *cunoașterea războiului*. Acestuia din urmă i s-au dedicat tone întregi de scrieri. Contestatate sau justificatoare, analitice, critice, disprețuitoare sau elogioase. Cele mai multe scrieri din această lume au fost dedicate războiului și sentimentului de dragoste. Și chiar dacă dragostea și războiul nu au, poate, alte trăsături comune, în afară de acelea ale angajamentului total și ale calității de a fi năbădăioase, ele fac parte din viața oamenilor și, oricât am vrea, nu le putem ocoli. Și, mai ales, nu trebuie să le ocolim.

4.1 Un concept proiectiv și constructiv

Noile concepte în planul cunoașterii și ducerii războiului au fost inventate tot de americani. Aproape totul, în materie de război, vine, acum, în acest început de secol – de fapt, de la încheierea celui de Al Doilea Război Mondial – deci, de la jumătatea secolului al XX-lea, de peste Ocean. Se pare că restul lumii a uitat că războiul face parte din viața oamenilor și, ca atare, el trebuie analizat, studiat, gândit, cunoscut și înțeles. Nu este suficient să spui, spre exemplu, că războiul a fost și este o vulgaritate, un act necivilizat, o reminiscență a epocii de piatră, o agresiune împotriva omului și valorilor sale și, din acest motiv, odată ce i-ai pus o astfel de etichetă pe frunte (pe care, probabil, ai aflat-o de la alții sau ai descoperit-o în timp ce urmăreai la televizor, un film de acțiune, cu împușcături sau bombardamentele asupra Bagdadului), nu te mai interesează, treci la altceva. La altceva mai bun de făcut. Evident, poate că niciun om cu mintea întregă, dintre oamenii raționali ai

civilizației tehnologice și informaționale a secolului al XXI-lea, nu iubește și nu acceptă războiul, ca pe o soluție acceptabilă sau necesară. Războiul nu prea ține însă seama de o astfel de concepție. El își urmează drumul lui, ca și cum ar fi o ființă vie, puternică și indiferentă, și n-ar auzi nimic din tot ce se spune despre el.

Războiul merge totdeauna înainte. Ba chiar în avangarda tehnologică și informațională. Pentru că, practic, aproape toate marile realizări din domeniul high-tech și IT, ca și din cel al transporturilor strategice, al infrastructurilor critice și rețelelor, a fost realizat pentru el sau în numele lui. Așa a apărut, spre exemplu, celebrul Network Centric Warfare.

Calitățile deosebite ale conceptelor Network Centric Warfare (NCW)/Network Centric Operations (NCO) au fost relevate de către Statele Unite (care le-au și inventat) în relativ recente confruntări disimetrice din teatrele de operații. Europa nu poate rămâne însă indiferentă la o asemenea dezvoltare a unor concepte care vor defini viitorul strategiilor de securitate și apărare. De aceea, în acest moment, ea știe și știe că știe că trebuie să aleagă și să-și definească opțiunile strategice.

În acest sens, Christophe Kaiser, analist și consilier independent, a realizat, în noiembrie 2004, sub coordonarea lui Christophe Bédier și a lui Philippe Cothier, respectiv, administrator și președinte al Centrului de Studii Prospective Strategice, un raport intitulat *Net-Centric Warfare/Net-Centric Operations: impact strategic – impact industrial*. La 2 februarie 2005, unele dintre concluziile acestui raport au fost publicate pe rețeaua Internet.

În Statele Unite, conceptul NCW a fost rebotezat NCO (Network Centric Operations) pentru a fi integrat și în programe conținute de strategia Departamentului Securității Interne (Department of Homeland Security). De asemenea, se urmărește a se demonstra, în cursul operațiilor militare recente, mai ales în cea intitulată *Iraqi Freedom*, utilitatea unui astfel de

concept. Este însă vorba de un proces incomplet, de o punere în aplicare limitată, de un sistem emergent care nu poate să ducă la realizarea unei capacități operaționale reale decât treptat, abia la orizontul anilor 2010-2020⁵⁴.

Așa cum afirmă inițiatorii conceptului NCW, David S. Alberts, John J. Gartska, Frederick P. Stein, „*RBR se referă la comportamentul uman și organizațional. El se bazează pe adoptarea unui nou mod de gândire – gândirea în rețea – și aplicarea sa în operațiile militare.*”⁵⁵ Această definiție a fost dată de unul dintre creatorii NCW, dr. David S. Alberts, director de cercetare și planificare strategică la Biroul Asistentului Secretarului Apărării pentru Rețele și Integrarea Informațiilor (OASD-NII), Departamentul pentru Apărare, citat de Philippe Cothier.

În Europa, lucrurile, mentalitățile și atitudinile sunt mai nuanțate și, în genere, diferite de cele de peste Ocean. Decidenții europeni nu tratează toți în același fel problematica NCW/NCO. Unii privesc partea pozitivă a unui asemenea proces, alții, dimpotrivă, consideră că NCW/NCO reprezintă o cursă tehnologică prin care se urmărește asfixierea economică a Europei, făcând o paralelă cu Inițiativa de Apărare Strategică (IAS), declanșată de Reagan în deceniul 80 pentru a ruina URSS. Europeanii sunt, în general, suspecți la inițiativele și conceptele americane.

Problema rămâne, bineînțeles, discutabilă. Chiar dacă pot exista unele temeri, să nu uităm că Uniunea Europeană nu este o entitate economică falimentară, precum URSS de odinioară, ci o mare putere economică, situată pe același plan și în același concept filosofic și economic cu Statele Unite. Deci, UE nu poate fi falimentată din punct de vedere economic, prin angajarea ei în procesul NCW/NCO, ci, dimpotrivă, motivată

⁵⁴ Christophe KAISER, *NCW/NCO: Un concept décisif pour l'avenir* <http://www.european-security.com/index.php?id=5160>, februarie 2005.

⁵⁵ Ibidem.

să-și perfecționeze tehnologiile, inclusiv pe cele din domeniul securității și apărării.

În plus, UE nu poate rămâne în afara efortului de consolidare a mediului internațional de securitate (inclusiv de securitate economică și în spațiul cunoașterii), prin participarea activă la materializarea efectivă a acestui nou concept.

E drept, efortul comprehensiv al europenilor nu se reduce la a cunoaște și transcrie întocmai modelul american, ci presupune o reflecție substanțială, detaliată și foarte profundă, pentru a înțelege care sunt nevoile reale ale Europei pentru operațiile pe care le va duce singură, în diferite tipuri de coaliții sau în cadrul Alianței Nord-Atlantice, pentru a lansa un concept corespunzător de elaborare, materializare și dezvoltare a politicilor, strategiilor, mijloacelor și resurselor necesare.

Pe tema conceptului NCW/NCO american, în Europa, există câteva divergențe. Într-un studiu realizat recent de Agenția Suedeză de Studii de Apărare, profesorul Andrew D. James de la Universitatea din Manchester precizează că modelul britanic este „mai pragmatic și se sprijină pe armamente, centre de comandă și captori deja existenți“, iar „obiectivul gândirii britanice este să se sporească mai degrabă efectul militar decât să se creeze o rețea“.

În Europa, desfășurarea operațională a conceptelor NCW/NCO aproape că nu există. Fac excepție Marea Britanie și Suedia, care au elaborat o serie de concepte în acest domeniu atât de complex și de sensibil. Acest lucru creează și unele avantaje, în sensul că nu va fi nevoie să se treacă peste conceptele naționale referitoare la acest domeniu, întrucât ele nu există. Totuși, punerea în operă a NCW/NCO devine urgentă și pentru europeni.

Europa are însă unele probleme bugetare, tehnologice și capacitate, și nu poate aborda acest concept fără precauțiile necesare. Se pornește de la ideea că prioritară, pentru Europa, nu va fi conceperea unei „soluții globale“ în ceea ce privește

NCW/NCO, pentru simplul motiv că un astfel de concept deja există, ci identificarea modalităților de aplicare a lui în spațiul european sau în cel de interes european.

Situația specifică și constrângerile bugetare impun concentrarea asupra segmentelor strategice, îndeosebi a celor care deja există, iar restul să fie realizate sau procurate treptat. Acest lucru va permite reducerea costurilor de dezvoltare până la 40% și va asigura o cooperare echilibrată și benefică cu Statele Unite. Cel puțin, aceasta este intenția.

Conceptul NCW, cum bine se știe, nu este chiar foarte nou. El apare în Statele Unite prin anii 1990, fiind modalitatea cea mai directă și cea mai eficientă de transpunere în practică a ceea ce americanii numesc *Revoluția în afaceri militare* (Revolution of Military Affairs – RMA), adică *Revoluția în domeniul militar*, în limbajul nostru. Nici acest concept nu este cu totul nou. El a fost dezvoltat de sovietici prin anii 60 și validat de Statele Unite în operația *Furtună în deșert* din 1991.

Un alt concept, folosit atât de Statele Unite, cât și de NATO, este *transformarea militară*. Acest concept a apărut după 11 septembrie 2001 și a fost accelerat de necesitatea punerii în aplicare a RMA, prin crearea și valorificarea înaltei tehnologii și tehnologiei informației, în vederea realizării supremației informaționale (Information Dominance), condiție esențială a construcției aceluia mediu de securitate bazat pe conceptele civilizației democratice occidentale. Numai într-un astfel de mediu este posibilă materializarea efectivă a conceptului NCW/NCO.

În operația *Anaconda* din Afganistan, din 2002, conceptul NCW/NCO se afla abia la început. Cu alte cuvinte, acolo a fost experimentat, chiar dacă unele dintre elementele lui au fost utilizate și pe timpul bombardării Iugoslaviei, în 1999, mai ales în componentele I2SR și C4.

Conceptul NCW/NCO a fost utilizat în plenitudinea lui în campania din Irak, din martie-aprilie 2003. Această campanie a

constituit un adevărat laborator experimental în cadrul proiectului Pentagonului de a constitui o *infosferă* (*Global Information Grid*, GIG), pe termen mai lung.

Acest concept schimbă aproape totul: maniera de concepere și ducere a războiului, securitatea statelor, evoluția industriei de apărare și de securitate, viața oamenilor. Din când în când, este obligatoriu să se producă un astfel de salt, o astfel de schimbare. O cere evoluția tehnologică, rețeaua și dinamica mediului de securitate.

Această schimbare este de cele mai multe ori determinată de revoluția tehnologică, iar omenirea cunoaște câteva asemenea mari revoluții: inventarea motorului cu ardere internă, a avionului, a vehiculelor spațiale, descoperirea energiei nucleare și, iată, acum, a sistemelor informaționale și *high-tech* extrem de performante.

Elementele și tehnologiile necesare NCW/NCO extind sfera de nevoi și de solicitări și în rândul actorilor civili. În aceste condiții, aproape întreaga industrie performantă lucrează și în domeniul securității și apărării. Acest lucru începe să fie valabil și în unele țări din Europa. În Franța, spre exemplu, industria de apărare se bucură de un tratament cu totul special, în timp ce industria de apărare din România aproape că a dispărut cu desăvârșire.

De unde rezultă că, în era informației sau a societății epistemologice, unde cunoașterea științifică, deci informația, știința cunoașterii și știința aplicativă au rolul hotărâtor, întrucât întreaga acțiune se bazează pe predominanță informațională, pe știință și, deci, pe cunoașterea completă și complexă a situației, a cauzelor și determinărilor ei, în timp real, se produc, între altele, și următoarele mutații esențiale:

- revenirea la un sistem de difuzare a responsabilității securității și apărării în întreaga societate și îndeosebi în domeniile ei cele mai performante⁵⁶;

- dispariția „economiei de război“ și fuziunea dintre tehnologiile necesare războiului și cele necesare producției și producerii bunurilor de consum;

- transformarea din ce în ce mai mult a războiului într-o chestiune de afaceri, deci cuantificarea lui pe baza unor criterii de costuri, de consum și de eficiență;

- introducerea tot mai accentuată și în ritm rapid a tehnologiilor de rețea, care asigură conectarea eficientă, în orice tip de acțiune – economică, socială sau militară –, a tuturor factorilor de potențial;

- reducerea costurilor.

Economia, informația, cercetarea științifică și tehnologică devin astfel implicate direct și permanent în filosofia și fizionomia războiului, conceput mai ales ca modalitate de gestionare și dezamorsare a crizelor și conflictelor, ca instrument de menținere a unei situații strategice la cel mai scăzut nivel de pericolozitate și cu cel mai mic risc posibil.

Războiul devine astfel un fel de instrument al „gardienilor păcii“, adică al factorilor destinați de comunitatea internațională – organisme de securitate – să asigure pacea și securitatea planetei, întorcându-se la adevărata lui menire din toate timpurile, aceea de a permite *deblocarea unei situații strategice complexe și complicate*, ajunsă în acest stadiu datorită haosului intereselor și, în consecință, numeroaselor vulnerabilități și disfuncționalități care sunt totdeauna de natură economică, politică și socială.

---

⁵⁶ Acest lucru s-a petrecut și la ieșirea din Evul Mediu, odată cu înarmarea națiunilor și înființarea armatelor naționale. În societatea viitorului, chiar dacă armatele propriu-zise sunt profesioniste, responsabilitatea domeniului apărării și securității și a realizării mijloacelor *high-tech* și *IT* necesare revine întregii societăți.

Conceptele NCW/NCO sunt, la urma urmei, concepte de eficiență. Ele permit reducerea masivității armatelor (întrucât asigură reducerea incertitudinilor), comunicarea rapidă, cunoașterea în timp real a situației, capacitatea de previziune sporită și, de aici, mijloace mai puține, cheltuieli mai mici și eficiență mai mare.

În opinia lui Christophe Kaiser⁵⁷, conceptul NCW/NCO derivă dintr-un concept anterior *Neopolitik* (de la grecescul *spirit*), dezvoltat de Rand Corporation, prin opunere la conceptul *Realpolitik* (cu referire la expansionismul teritorial).

Expansionismul teritorial reprezintă o etapă depășită. În procesul globalizării, acest tip de expansionism nu mai are, practic, nicio importanță, întrucât teritoriile au fost deja unificate de către informație, iar societățile trec la o dimensiune epistemologică, în care procesul cunoașterii științifice se generalizează, toată lumea având acces aproape instantaneu (datorită rețelei și bazelor de date) la întreaga informație existentă pe planetă, de la cea istorică la cea care se referă la prezent și chiar la viitor.

Americanii au posibilitatea și capacitatea să dezvolte orice concept. Europeanii ar trebui să-și păstreze și să-și dezvolte și ei o asemenea capacitate, asigurând, în opinia lui Kaiser, independența și dezvoltarea organismelor sale de reflecție, acele entități think-tank, atât de răspândite în Statele Unite.

Avantajele aplicării nemijlocite a conceptului NCW/NCO sunt indiscutabile. În desfășurarea operației *Furtună în deșert*, din 1991, spre exemplu, timpul necesar pentru identificarea (căutarea, localizarea, planificarea) și lovirea unei ținte era de patru zile. În timpul operației *Iraqi Freedom* din 2003, acesta era, în același teatru de operații, doar de 45 de minute.

---

⁵⁷ Christophe KAISER, *op. cit.*, <http://www.european-security.com/index.php?id=5160>

Elementul eficace esențial al NCW/NCO constă în *poziționarea platformelor de luptă*. Ele vor fi amplasate în nodurile rețelelor de informații și de comandament, ceea ce oferă posibilitatea activării lor rapide și directe prin *bucle de decizii* diferite. Se realizează astfel o adevărată revoluție în interoperabilitatea mijloacelor, interconexiunea platformelor și a elementelor asociate.

Acest concept revoluționează complet și modul în care statele concep, definesc și achiziționează sistemele de apărare și de securitate. Se realizează, în mod obligatoriu, o relație necesară de parteneriat între industrie și operațiile cerute de punerea în operă a conceptelor de apărare și securitate.

Acest parteneriat devine regulă, devine principiu, întrucât elementele acționale în spațiul luptei (platformele și vectorii) trebuie să fie într-o relație compatibilă cu arhitectura sistemelor de informații. Cu alte cuvinte, cele trei mari componente ale NCW/NCO – grila senzorilor de date, imagini și informații, rețelele centrale de comandament și rețeaua platformelor de lovire – trebuie să aibă aceeași arhitectură sau, în orice caz, arhitecturi compatibile.

Or, pentru a se realiza această exigență specială – care devine o adevărată lege în războiul supertehnologizat –, este absolut necesar ca respectivul principiu să se aplice și în domeniul industriei, adică acolo unde se creează toate aceste mijloace. Dar cum să realizezi acest lucru în cadrul unei economii europene, încă specializată excesiv și cu destule incompatibilități?

Mai mult, crescând indubitabil rolul informației, întreaga economie devine ea însăși dependentă de informație, de unde se profilează detașarea acesteia într-un sistem terț, greu de acceptat de entitățile economice europene, deja integrate, sau de cele naționale, reticente încă la procesul de integrare.

Lucrurile nu sunt însă simple. De unde și numeroasele ezitări. După Christophe Kaiser, Europa va trebui să mediteze

foarte serios și responsabil la o serie de vulnerabilități pe care le creează noul concept NCW/NCO și la mijloacele pe care trebuie să le realizeze pentru a răspunde acestor provocări. Aceste vulnerabilități sunt:

- posibilitatea controlului sistemelor de informații de către terți, adversari sau „amici“, nealiniați la procesul de integrare europeană;

- dezinformarea;

- interzicerea accesului;

- diminuarea sau chiar căderea temporară a sistemelor de informații, în timp ce luptătorii vor fi prea mult (chiar total) dependenți de tehnologiile de informații.

La aceste vulnerabilități se adaugă cele ale rețelelor și dimensiunii virtuale a sistemelor, între care cele mai importante ar putea fi:

- trecerea principalei confruntări în ciber spațiu, cu toate consecințele care decurg de aici;

- crearea unor noi tipuri de sensibilități determinate de proiecții virtuale și de limitele noilor sisteme de explorare;

- apariția și proliferarea unui comportament haotic, strict dependent de variația condițiilor inițiale, care devin din ce în ce mai greu de identificat;

- ciberpirateria.

Mutarea (extinderea) teatrelor de operații și într-un spațiu virtual reprezintă un proces complicat, dar ea începe deja să se realizeze. Războiul din ciber spațiu, spre deosebire de cel din spațiul real, chiar dacă nu produce morți și răniți, nu este și nu poate fi mai puțin important și nici mai puțin distructiv decât cel care terorizează lumea de mii de ani. El reprezintă însă un nou tip de confruntare, cu noi caracteristici, dintre care nu lipsesc:

- virtualitatea;

- continuitatea;

- flexibilitatea;

- omniprezența;

- surprinderea;

- globalitatea.

Pentru a face față noilor provocări, Europa trebuie să se doteze cu mijloace de comunicații ultraperformante, să participe activ la proiectarea și realizarea unei arhitecturi informaționale pe măsură, la realizarea unor sisteme electronice și a programelor adiacente compatibile cu tehnologiile de rețea și cu arhitectura de securitate și apărare europeană ce se conturează în viitor. Alegerea echipamentelor nu este simplă. Ea poate crea dependențe tehnologice și operaționale, dar și modalități rapide de integrare și, deci, de realizare a unor performanțe europene.

Exemplul cel mai edificator este alegerea lui Joint Strike Fighter, făcută de Marea Britanie, Italia, Olanda, Danemarca și Norvegia. Joint Strike Fighter este un sistem de sisteme realizat sub control american. Această alegere ar fi putut fi făcută în mod inconștient, ceea ce, susține Kaiser, este puțin probabil, întrucât europenii fac parte din elita tehnologică a lumii și nu învață acum alfabetul tehnicii performante. Joint Strike Fighter înseamnă o alegere deliberată, făcută însă de o Europă dependentă de Statele Unite și sub protecție americană. Acest tip de opțiune ar readuce Europa la statutul pe care l-a avut în timpul Războiului Rece, mai precis, la prelungirea acestui statut din care continentul european încearcă să iasă.

Pe mulți dintre europeni, această dependență îi îngrijorează, întrucât ea înseamnă îndepărtarea de perspectiva punerii reale în operă a unei politici europene de securitate și apărare. De unde rezultă și problema stabilirii unui „model european“ al NCW/NCO, ceea ce presupune o analiză substanțială care să ofere soluții viabile pentru viitor.

Desigur, Europa nu trebuie să creeze ceea ce este deja creat. De asemenea, ea nu-și poate construi – și nu e bine să-și construiască – o identitate singulară, izolată, opusă față de o

dimensiune euro-atlantică, deja existentă și eficientă, ci una care să reconstruiască și mai solid această dimensiune, ce devine foarte importantă, chiar hotărâtoare în direcționarea procesului de globalizare.

Tot ceea ce dorește Europa de azi este afirmarea ei puternică în cadrul dimensiunii euro-atlantice și eurasiatice, proiectarea și realizarea unui sistem de sisteme care să-i redea personalitatea și forța de odinioară, nu împotriva Statelor Unite, nici la remorca acestora, ci împreună cu Statele Unite.

Conceptul NCW/NCO repune pe tapet marile probleme ale integrării europene, ale capacității europene de a face față provocărilor viitoare. Exigențele care decurg de aici vizează:

- realizarea unui sistem european de informații performant, conexat la cel american, care să participe efectiv la arhitectura unei rețele globale, benefice pentru securitatea globală, dar și pentru o economie modernă și performantă;
- controlul sau gestiunea dependențelor și interdependențelor;
- afirmarea forței și entității europene;
- consolidarea politicii europene de securitate și apărare (PESA);
- independența și suveranitatea continentală;
- o capacitate credibilă de participare eficientă la gestionarea crizelor și conflictelor.

Este însă nevoie de foarte multe lucruri și, în primul rând, de un sistem integrat și coerent, deopotrivă, european și euro-atlantic, de date și informații. Comunitatea americană de informații dispune de o puternică agenție R&D, care a lansat o cerere extrem de generoasă și de tentantă pentru elaborarea unor proiecte în domeniul tehnologiilor de informații inovatoare.

Începând cu 1998, Agenția de Dezvoltare Tehnologică și de Cercetare Avansată (ARDA) a finanțat un program de tehnologii „revoluționare”, în folosul comunității de informații

(National Security Agency NSA, National Geospatial-Intelligence Agency - NGA, CIA, DIA, NRO etc.). La acest program participă masiv industria americană, îndeosebi societățile Boeing, Lockheed Martin, CAIC, microsocietăți inovatoare și o mulțime de universități. Programul a fost lansat și efectuat pentru 2005 și cunoaște două tipuri de finanțare:

- „Challenge Workshops”, cu o finanțare între 1 și 1,5 milioane dolari pe 12-18 luni, care cuprinde proiecte din domenii deja dezvoltate de ARDA, unele aflându-se în faza a doua sau a treia bianuală de cercetare (VACE, GI2 Vis, NIMD);

- „Seedling Workshops” (maximum 500.000 de dolari) pentru domenii de cercetare inedite pentru ARDA (nanoelectronică, imagini avansate, performanță înaltă în domeniul computerelor), constând în avansarea unui concept nou, crearea unui proiect de cercetare etc.

Unele dintre societăți participă la mai multe domenii de cercetare. Spre exemplu, în domeniul exploatării informației (Info-X), preocupările (și finanțările corespunzătoare) s-au canalizat pe trei programe: Video Analysis & Content Extraction (VACE), Advanced Question Answering for Intelligence (AQUAINT) și Geospatial Intelligence Information Visualization (GI2Vis).

Programul Video Analysis & Content Extraction (VACE) cuprinde: tehnologii de detecție, de comprehensiune, de extracție de conținut video, din cinci tipuri de surse: TV, conferințe, supraveghere, date, recunoașteri la sol; rezolvarea unor probleme inerente de mediu (indexare, calitate a imaginilor, stocaj și transfer).

La aceste programe în derulare participă: Boeing Space & Communication (superrezoluții tehnologice), GE-CRD (extracție conținut), HNC Software (detecția obiect), TASC (identificare comportament), SRI International (recunoaștere tridimensională – 3D), Universitatea din Maryland (activitatea

de detecție), Universitatea din California de Sud (event understanding – înțelegerea tuturor evenimentelor).

Este posibil ca scenariile confruntărilor militare pentru secolul al XXI-lea să nu aibă aproape nimic comun cu cele din perioada Războiului Rece. Acest lucru este valabil pentru toate țările și pentru toate armatele din lume. Germanii consideră că, în viitor, nu se vor mai confrunta mari unități de blindate și alte forțe de acest gen. Locul lor îl iau amenințările asimetrice care pot veni din partea unor state mici, a organizațiilor teroriste sau chiar din partea diferitelor persoane. Acest potențial al noilor tipuri de amenințări este greu de sesizat și de anihilat.

De aceea, la baza războaielor moderne, care, în esența lor, vor fi războaie pentru gestionarea crizelor și conflictelor, vor sta informațiile și modul în care acestea sunt tratate.

Pentru canalizarea optimă a fluxului de informații, crește importanța media și mai ales cea a rețelelor Internet. Media nu a reușit și nu reușește încă să pună la dispoziție informațiile în timp real, cel puțin până acum.

Războiul bazat pe Rețea (RBR) reușește acest lucru, ordonând datele și informațiile. De acestea vor beneficia toți participanții, de la simplul soldat la comandant, de la subunitatea luptătoare la dimensiunea logistică. Acest concept, cum bine se știe, a fost elaborat de Statele Unite și folosit, pentru prima oară, de americani, în războiul din Irak din 2003. Comandamentul operațional a fost instalat în Qatar. Mai bine de 60 de servere de mare putere au asistat proiecția, desfășurarea și acțiunile forțelor în teatru. Comandamentul a știut totdeauna tot ce se întâmplă cu primele unități, chiar înainte de contact, și a avut posibilitatea să intervină eficient.

Deși nu toate țările sunt în măsură să materializeze acest concept, cele mai dezvoltate dintre acestea au posibilitatea să-l implementeze. În Marea Britanie și în Suedia, există preocupări destul de avansate în acest sens, datorită atât tehnologiei, îndeosebi tehnologiei informației, cât și capacității și flexi-

bilității economice din aceste țări. Asemenea preocupări există și în Franța, și în Rusia, și în China și în multe alte țări.

De asemenea, armata germană se pregătește, la rândul ei, pentru a putea să conducă și să desfășoare operații în rețea. Există deja sisteme de acest gen în dotare, cum ar fi cele de transmisie de date pentru obuziere, tancuri, marină și aviație. Sistemele de ghidaj HEROS, la forțele terestre, sau AUTOFU, la forțele aeriene, dispun de interfețe care corespund exigențelor RBR.

RBR va impune schimbări radicale în structurile militare ale tuturor țărilor, ale NATO și, evident, ale țărilor care fac parte din Uniunea Europeană și contribuie activ la punerea în operă a Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA), care se vor adapta cu ușurință noilor cerințe ale misiunilor și amenințărilor militare. Războaiele anilor viitori vor fi, cu siguranță, războaie inteligente, unele duse cu cărțile pe față, altele extinse mult în spații nespecifice, îndeosebi în domeniile economic, cibernetic și informațional. Transformările impuse de RBR, chiar dacă vor fi treptate (întrucât cheltuielile sunt foarte mari și nicio țară din lume, nici chiar Statele Unite, nu-și pot permite să le efectueze dintr-odată), vor fi radicale. RBR cere alte structuri informaționale, alte sisteme de comandă-control, alte mijloace de lovire, care să fie conectabile la rețea și să asigure o reacție imediată și chiar o acțiune preventivă. Aceste noi sisteme vor fi produse, desigur, de industrie, dar ele vor impune o organizare specifică, mai suplă și mai ușor adaptabilă schimbărilor spațiului luptei. Se discută mult, în toată lumea – și îndeosebi în cea înalt tehnologizată – aceste aspecte ale transformării. În acest sens, pe 12-13 mai 2005, s-a organizat la Londra o conferință unde s-au discutat pe larg aceste aspecte. Această conferință a continuat dezbaterile efectuate în noiembrie 2004, tot la Londra, pe această temă. Suportul acestor dezbateri l-a constituit, în mare măsură,

experiența acumulată de coaliție în războiul din Irak din martie-aprilie 2003 și din desfășurarea operațiilor ulterioare de stabilitate și stabilizare.

Din experiența dobândită de forțele coaliției și de armatele țărilor NATO în procesul de transformare, din Directiva ministerială a NATO, precum și din alte documente elaborate în urma summit-ului de la Praga, a celui de la Istanbul și a celui de la Riga, rezultă unele exigențe ale procesului de transformare, între care se situează și următoarele:

- simplificarea actului conducerii;
- mutarea unor raporturi și mecanisme de conducere de pe verticală pe orizontală;
- adaptarea structurilor la cerințele de rețea;
- concomitent cu menținerea potențialului de acțiune în războiul de mare intensitate, crearea unor abilități de acțiune și de reacție cerute de procesul de gestionare a crizelor și conflictelor;
- flexibilizarea și modularea structurilor;
- formarea unor capacități din ce în ce mai eficiente de analiză și combatere a terorismului.

Aceste exigențe se materializează atât în procesul de transformare a NATO, cât și în cel de transformare a forțelor naționale ale statelor membre ale Alianței și ale Uniunii Europene. Forța de Răspuns a NATO (NRF) și Forța de Reacție Rapidă Europeană sunt structuri pentru viitor, mai exact modele (experimentale) de structuri acționale pentru viitor. La rândul ei, fiecare țară europeană, începând cu Franța, care a trecut, potrivit legii programării din perioada 1998-2002, dar și a celei anterioare, la profesionalizarea armatei și la realizarea unor structuri mai suplă (spre exemplu, Divizia 11 Parașutiști a devenit Brigada 11 Parașutiști, fără să-și piardă, prin profesionalizare, capacitatea de luptă; dimpotrivă, această capacitate a crescut simțitor, datorită profesionalismului) și continuând cu reformele preconizate în armata Germaniei și în alte armate din

Europa, dar mai ales cu realizarea unor structuri de conducere (Comitet Militar European, Stat Major Militar European) trebuie să fie în măsură să conducă operații sub egida Uniunii Europene, independente sau complementare NATO.

Americanii vorbesc de un Future Combat System (FCS), prin care se vizează nu doar realizarea unor unități mai suplă, complet digitalizate, ci și un sistem coerent și eficient de integrare a acestora în spațiul luptei. Spre exemplu, viitoarele sisteme de luptă ale forțelor terestre (Army's Future Combat Systems) urmăresc realizarea unor structuri și formarea unei mentalități care să asigure un deziderat vechi de când lumea, dar mereu actual: percepe, înțelege, formează și domină. Rețeaua FCS se compune din patru module deschise: mediul comun de operații într-un sistem de sisteme; soft-uri de conducere a luptei; comunicații și calculatoare (C2); sisteme de informații (intelligence, recunoaștere și supraveghere - ISR). Acestea acționează sinergic unul asupra celuilalt, permițând viitoarei forțe să vadă, să înțeleagă, să acționeze prima și să obțină un succes decisiv.

Legat de implementarea conceptului RBR, Organizația de Cooperare în domeniul Armamentelor, care reprezintă șapte țări europene (Franța, Germania, Marea Britanie, Spania, Belgia, Luxemburg și Turcia), va achiziționa, până în 2022, de la Airbus Military S.L., un număr de 180 de avioane de transport strategic A400M, echipate fiecare cu câte patru sisteme radio VHF/UHF⁵⁸. Acest program constituie cel mai important proiect militar european al deceniului în domeniul sistemelor radio ambarcate. Primele 180 de avioane vor fi livrate în 2009. O altă comandă de 200 avioane care vor fi exportate va fi livrată începând cu același an, 2009.

Sistemele radio R&S (Rohde & Schwarz) de ultimă generație utilizează protocoale de comunicație standardizate de NATO. Ele furnizează capacități cu salt de frecvență rapidă

⁵⁸ http://www.actutem.com/pages/05_04_08_rs.html

SATURN (a doua generație NATO de sisteme radio tactice antibruiaj). Acestea li se pot asocia și alte funcțiuni prin teledescărcare de noi programe. Avioanele A400M vor putea fi utilizate în spațiul aerian internațional în cadrul conceptului RBR.

4.2 Cunoașterea impactului de rețea asupra conflictelor clasice și asimetrice

RBR, deocamdată, nu schimbă esența strategiei militare: punerea în operă a unei decizii politice. El nu face altceva decât să dinamizeze spațiul luptei, punând în relație directă (în timp real sau aproape real, decalajul fiind neglijabil) toate structurile și elementele care acționează în spațiul luptei. Informația în timp real dă posibilitatea forțelor care acționează să identifice și să selecteze rapid țintele, centrele de greutate, centrele vitale, punctele tari și punctele vulnerabile ale inamicului și să aleagă cele mai eficiente modalități de acțiune. Evident, astfel de obiective nu pot fi realizate decât cu condiția realizării, *ab initio*, a supremației tehnologice și informaționale și, pe această bază, a inițiativei strategice. Acest lucru favorizează strategiile directe.

O astfel de filosofie este valabilă în cadrul conflictelor clasice și îndeosebi în confruntările simetrice sau disproporționate. Atunci când se confruntă două armate, câștigă cea mai bine dotată, mai puternic motivată și mai bine instruită. Acest tip de confruntare – care aparține războiului simetric – se reduce din ce în ce mai mult la războaie frontaliere sau la confruntări militare desuete. Pe mapamond, cel puțin după încheierea Războiului Rece, se manifestă cu pregnanță, îndeosebi două tipuri de războaie: războiul disproporționat și războiul asimetric.

Războiul (conflictul) disproporționat constă în superioritatea clară de forțe, mijloace, strategie și tactică a uneia dintre

părți și în imposibilitatea reacției părții inferioare. Războiul (conflictul) asimetric presupune, deopotrivă, disproporționalitatea, diferența clară de doctrine și strategii, dar și capacitatea fiecăreia dintre părțile aflate în conflict de a crea vulnerabilități celeilalte și de a le folosi la maximum pe cele existente.

RBR nu a rezolvat decât primele două tipuri de conflicte. În fața celui de al treilea – care se prezintă ca fiind asimetric și difuzat capilar în spațiul luptei și dincolo de acest spațiu (practic, în întreaga lume), conceptul RBR nu a găsit încă soluții. Este adevărat, se studiază, în momentul de față, folosirea RBR în conflictele (războaiele) de joasă intensitate, dar rezultatele sunt departe de a fi mulțumitoare, întrucât cerințele esențiale ale misiunilor sunt complet diferite de cele ale unei confruntări militare clasice. Nici conceptul CIMIC (Civil Military Cooperation) nu a reușit să treacă dincolo de o colaborare civil-militară în gestionarea situațiilor de criză și în operațiile postconflict. Ceea ce s-a realizat până acum (protecția populațiilor din zonele de conflict, întoarcerea refugiaților, asistența umanitară, studierea și ameliorarea condițiilor de angajare a forțelor într-un teatru, care sunt cu totul deosebite de cele de odinioară, datorită implicării populațiilor într-un conflict în care nu există fronturi și limite, multiplicarea actorilor din teatru etc.) nu reprezintă decât modalități (desigur, eficiente) de reducere a intensității unei crize și de facilitare a reinstalării păcii și, ulterior, a dezangajării progresive a forței.

Conceptul de rețea (cu structurile specifice RBR) are și aici un spațiu foarte larg de manifestare. Exigențele sunt însă mult mai mari decât într-un teatru de operații obișnuit, întrucât sfera de angajare, modalitățile concrete și conținutul efectiv al angajării sunt mult mai complexe, deoarece includ factorii de mediu, acțiunile preventive, dezamorsarea tensiunilor sau, în operațiile postconflict, reabilitarea și refacerea infrastructurilor, a instituțiilor și sistemelor productive etc. În aceste condiții, nu

doar forțele care acționează efectiv, ci și noii actori sau actorii temporari trebuie conectați, într-o formă sau alta, la fizionomia și filosofia de rețea. Or, deocamdată, acest lucru este dificil și pentru structurile militare.

De unde rezultă că provocările RBR sunt, în continuare, foarte mari și ele nu se rezolvă doar prin lărgirea benzii Internet, optimizarea sistemelor de comunicații, realizarea și interconectarea bazelor de date, ci și printr-o dinamică specifică, adică printr-o nouă arhitectură a filosofiei și fizionomiei de rețea.

4.3 Noua cultură a războiului

Poate fi, oare, războiul comparat cu unul sau altul dintre fenomenele naturale dezastruoase, dar nu numai datorită efectelor sale distructive, ci și faptului că este imprevizibil și haotic, la fel ca majoritatea acestor fenomene? Poate fi războiul un fenomen haotic? De unde rezultă acest caracter? Putem vorbi, oare, de o nouă cultură a războiului? Și dacă da, atunci ce anume cuprinde această nouă cultură a războiului?

Imprevizibilitatea, nelinearitatea și caracterul haotic al războiului rezultă, pe de o parte, din caracterul ascuns al pregătirilor pentru război, din faptul că fiecare dintre părțile angajate sau care vor fi angajate în conflict urmărește surprinderea celeilalte, prin toate mijloacele posibile, și, pe de altă parte, din imposibilitatea prevederii cu exactitate a finalului confruntărilor violente, a efectelor acestor confruntări, a modului în care se pot dezvolta teatrele de operații și bătăliile și, înainte de toate, a efectului de bumerang, prezent în oricare război, încă de la începutul lumii.

Asemănarea războiului cu fenomenele naturale, îndeosebi cu cele geofizice și cu cele meteorologice, nu este o exagerare, nicio aplicare, în planul războiului, a unui concept de tipul

organicismului lui Spencer, prin care societatea omenească se considera a fi un fel de organism viu. Este vorba doar de o asemănare a formei, în vederea configurării unui posibil model, în parametrii aceleiași teorii care promovează, în dinamica evoluțiilor imprevizibile, o evoluție haotică, modelată de ecuații neliniare.

Astăzi, spre exemplu, nu se pot genera previziuni atmosferice decât pentru câteva zile (3 zile), datorită capacității limitate a ordinarilor de a face calcule precise cu privire la evoluția fenomenelor meteo pe termen lung. Și aceasta, nu datorită neapărat ordinarilor – deși și acestea au capacități limitate –, cât mai ales limitelor ecuațiilor care sunt folosite. Posibilitatea limitată și chiar imposibilitatea de a introduce în ecuații toate micile variații din acel moment influențează semnificativ procesul de prognozare. Micile imprecizii în calcularea evoluției unui proces sau unui fenomen pot duce, pe termen lung, la erori extrem de mari, practic, la imposibilitatea previziunii, deci la un comportament haotic. Acest efect, în timp, al lucrurilor mici poartă numele de „efectul de fluture”.

În ceea ce privește războiul și, în general, conflictualitatea lumii, acest principiu al variației, în timp, a condițiilor inițiale, prin amplificarea imprevizibilă a efectelor, este esențial. Chiar dacă războiul este un act conștient, un mod bine gândit și pregătit cu minuțiozitate de a pune în aplicare, prin mijloace violente, o decizie politică, în vederea impunerii voinței proprii asupra adversarului și obținerii unui anumit efect, la scară planetară, războiul se comportă tot mai mult ca un fenomen haotic. O mică ceartă armată la frontiera dintre două state este tratată, mai ales în viziunea marilor puteri ale lumii, ca un conflict oarecare, de joasă intensitate, între alte sute de conflicte de acest fel, care nu pune probleme deosebite. Însă, în timp, un astfel de mic conflict poate genera evoluții imprevizibile, datorită, în primul rând, dinamicii haotice și conflictuale a intereselor și funcției ei amplificatoare. Asemenea evoluții nu

pot fi prevăzute cu precizie. Faptul că, spre exemplu, două posturi de frontieră au deschis focul unul asupra altuia, peste frontieră, preț de câteva minute, poate fi un simplu incident, dar efectele în timp ale acestui incident pot duce, în anumite condiții, la un război de mare amploare. Uneori, un atentat poate duce la un război mondial. Atentatul de la Sarajevo din 15/28 iunie 1914⁵⁹, care a declanșat, practic, ostilitățile ce au dus la Primul Război Mondial, este de notorietate. Dar și o virgulă, pusă după *Nu*, care schimbă complet semnificația unei telegrame, poate să reprezinte scânteia declanșării unui conflict ce poate scăpa de sub control, ducând la dezvoltarea unor războaie pustiitoare.

Acest lucru este posibil și azi. Un război pustiitor, de tipul celor două conflagrații mondiale sau chiar de maniera unui nou Război Rece, este puțin probabil (dar nu imposibil). Acest tip de conflictualitate simetrică, față în față, indiferent de cauzele care au generat-o, a marcat o lungă perioadă din istoria omenirii. Se pare că timpul simetriei conflictuale a trecut. A trecut, în mare măsură, și vremea ingrătă a disimetriei, adică a dominanței intempestive, unilaterale, deși disproporționalitatea n-a dispărut, ci, dimpotrivă, s-a accentuat și a proliferat.

---

⁵⁹ Asasinatul a fost planificat de organizația secretă sârbească Mâna Neagră, condusă de colonelul Dragulin Dimitrievici, care și-a propus să-i ucidă pe toți cei care se opuneau constituirii Iugoslaviei. Franz Ferdinand, moștenitorul tronului Austro-Ungariei, se opunea, dorea ca imperiul să-și mențină autoritatea asupra teritoriilor slavilor de sud. În ultima zi a vizitei lui Franz Ferdinand, adică la data de 15/28 iunie 1914, un elev de 19 ani, patriot sârb, Gavrilo Princip, membru al organizației Tânăra Bosnie, i-a împușcat pe Franz Ferdinand și pe soția acestuia. Atentatul de la Sarajevo a constituit pretextul declanșării Primului Război Mondial. Gavrilo Princip și ceilalți atentatori (Trifko Grabez, Nedjalko Gabrinovici) au fost judecați de un tribunal militar. Gavrilo Princip a fost condamnat la 20 de ani de închisoare. A murit de tuberculoză, în timpul Primului Război Mondial.

4.3.1. Există oare soluții pentru o conflictualitate endogenă?

Întrebările care au generat teoria haosului au pornit de la niște lucruri simple, de fiecare zi, dar considerate fără soluție, întrucât erau discontinue și dezordonate.⁶⁰ Printre cele mai cunoscute dintre acestea se situează și următoarele: *Cum se formează uraganele? Dar norii? Ce anume explică fenomenele meteorologice? Există reguli care condiționează aritmiile cardiace sau comportamentul creierului? Care este momentul în care apa ce se scurge printr-un robinet atinge pragul de turbulență? Ce anume determină vălurirea fumului de țigară? Dar variațiile populațiilor? Dar dinamica războaielor și conflictualității lumii?*

Toate aceste fenomene care nu conțin în mod explicit un sistem de determinări măsurabile și sesizabile au fost denumite haos.

Oamenii de știință s-au aplecat, începând cu anii 1970, asupra acestor fenomene și le-au analizat prin două modalități complementare: imaginația creativă și folosirea capacității de calcul iterativ și de reprezentare grafică oferită de calculatoare.

Teoria haosului este considerată, azi, una dintre revoluțiile fizicii, după teoria relativității și mecanica cuantică.

Determinismul mecanicist de tip cartezian – prin reguli clare, poate fi analizat orice fenomen – conține atât capacitatea de evaluare, cât și cea ce duce la puterea de a înțelege reversibilitatea acestuia și, pe această bază, previzibilitatea acestuia. Dinamica de tip newtonian avea în vedere, de asemenea, fenomenele reproductibile și reversibile. Celelalte nu meritau atenție, întrucât nu se supuneau acestor reguli, erau simple accidente.

---

⁶⁰ James GLEICK, *Theorie du chaos. Vers une nouvelle science*, Champs Flammarion, 1987, Introducere, din <http://www.edelo.net/chaos/sommaire.htm>

Dar, în secolul al XX-lea, certitudinile au început, încet, încet, să cam dispară. Dezordinea, care a fost considerată multă vreme, ca o tragedie, a început să fie admisă ca o stare firească a naturii. Ordinea aparținea unei lumi ideale, modelată, să spunem de științe, precum geometria euclidiană, lineară, cu planuri și linii care explicau și modelau orice, mai puțin lucrurile accidentale și inexplicabile. Unele au fost numite paradoxuri, altele antinomii, altele n-au fost numite nicicum, întrucât erau departe de echilibru și nu se supuneau regulilor clare ale intelectului și ale minții...

Apar științele „holistice” care au în vedere întregul și limitează reduccionismul. Lumea nu mai poate fi explicată doar prin cromozomi și neuroni, ci trebuie înțeleasă în globalitatea ei, ca întreg, ca entitate.

În acest nou peisaj, în care certitudinea este serios pusă la... îndoială, meteorologul Eduard Lorenz, care se ocupa de previziuni meteorologice, a făcut apel la niște ecuații care, de la el încoace, se numesc „atractorii Lorenz”. Eduard Lorenz credea că, de vreme ce fenomenele meteorologice sunt naturale, iar lumea urmează o traiectorie deterministă, este suficient să introduci date într-un ordinator iar acesta va da o proiecție asupra situației meteo.

Comportamentul sistemului va fi evaluat în funcție de datele introduse. Acestea erau legile cunoscute până la Lorenz, iar el nu putea ieși din ele.

Cei mai importanți atractori în dinamica neliniară haotică⁶¹ sunt:

- atractori haotici - structuri foarte complicate fără niciun fel de simetrie ce corespund unor mișcări haotice, și au proprietăți geometrice neobișnuite;
- atractori stranii - forme geometrice de tip fractal, caracterizate de structuri repetitive la orice scară.

Atractorii de forma unor puncte fixe sau curbe închise (tip ciclu limită) sunt caracteristici unor dinamici predictibile și apar în condiții de staționaritate și periodicitate.

Analiza mișcărilor maselor de aer în atmosferă a constituit prima lucrare în care s-a făcut referire la problema sensibilității la condițiile inițiale.

Este vorba de comportamentul unor particule în regim de turbulență. Starea finală a sistemului nu poate fi precizată. Acest lucru a fost remarcat de Edward Lorenz, în 1961, în timp ce lucra la un program de simulare a dinamicii atmosferice.

În timp ce rula un program format din 12 ecuații diferențiale lineare, a reluat unele calcule, introducând, ca valoare inițială una dintre valorile aflate în șirul de date obținute. A rămas surprins, întrucât lista noilor date nu corespundea cu cea din rularea anterioară. Noile date reluau doar o porțiune din șirul anterior, după care rezultatele erau complet diferite față de cele anterioare.

Sistemul de ecuații folosit de Lorenz este următorul:

$$\frac{dx}{dt} = \sigma(y - x)$$

$$\frac{dx}{dt} = r(x - y - xz)$$

$$\frac{dz}{dt} = xy - bz$$

Variabilele ce caracterizează sistemul sunt: x , y și z (x - viteza fluidului în mișcarea circulară de convecție; y - variația orizontală a temperaturii; z - variația verticală a temperaturii).

Parametrii sistemului sunt: σ , r și b (σ este proporțional cu numărul Prandl, care descrie raportul dintre vâscozitate și conductibilitatea termică a fluidului; b descrie configurația

⁶¹ http://www.plasma.uaic.ro/mecanica/Mecanica_clasica.pdf

sistemului; r este proporțional cu numărul lui Reynolds, care descrie tranziția din regim laminar în regim turbulent.⁶²

Pentru $b = 8/3$, convecția începe la valori mici ale lui σ (este vorba de diferențele de temperatură). Parametrii utilizați de Lorenz au fost $\sigma = 10,0$; $r = 28,0$; și $b = 2,6666666$ pentru condițiile inițiale $x_0 = -0,6895$; $y_0 = -0,0560$; și $z_0 = 19,3245$.

Sistemul se comportă diferit, în funcție de valorile acestor parametri. La valori mari, se obțin o serie de bifurcații care conduc spre o stare haotică.

Teoria catastrofei a lui René Thon, relevată în 1970, arată că „o variație continuă a unor cauze produce o variație discontinuă a efectelor”. Ea a fost preluată în numeroase domenii – arhitectură, pictură, artă, în general –, dar, după opinia noastră, poate fi folosită și în analiza fenomenului război, care nu este prea departe nici de fenomenele meteorologice, nici de cele cosmice, nici de cele sociale și nici de cele ale comportamentului neașteptat care se întâlnește în creație, în artă.

Teoria fractalilor a fost formulată de Benoît Mandelbrot, în 1975, și se ocupă de neregularitatea formei. Toate formele din natură sunt neregulate. Neregularitatea se află atât în sistemele mici, cât și în cele mari. Desigur, o astfel de teorie este folosită în arhitectură și în pictură, unde se deschide un univers de forme.

Economia și finanțele sunt guvernate de această teorie a haosului, chiar dacă respectivele domenii sunt considerate printre cele mai organizate ale lumii. Nimeni nu poate să prevadă cu exactitate creșterile economice, evoluțiile de la bursă. Există mecanisme de autoreglare bazate pe un ansamblu de factori psihologici, sociali și de altă natură. Dar ele nu pot fi

⁶² Dumitru LUCA Universitatea Al. I. Cuza Iasi, Cristina STAN, Universitatea Politehnica Bucuresti, *Mecanică clasică*, pp. 292-294, http://www.plasma.uaic.ro/mecanica/Mecanica_clasica.pdf.

cunoscute și prevăzute. Evoluția prețului petrolului sau cel al aurului se comportă precum evoluția populațiilor.

Francezul Jacques Laskar a demonstrat că însuși sistemul solar este haotic. La fiecare 3,5 milioane de ani, distanța dintre două traiectorii ale unei planete, în condiții inițiale ușor diferite, se dublează. Aceasta face ca traiectoriile planetelor să fie nedefinibile cu exactitate, atât în trecut, cât și în viitor.

Toate fenomenele din natură și din societate – inclusiv războiul – au evoluții imprevizibile, deci haotice. Teoria haosului se află însă abia la început, este foarte complicată și greu de asimilat, dar, fără îndoială, ea va oferi instrumente foarte utile și benefice în cunoașterea detaliată a fenomenului război.

Vine, de-acum, vremea asimetriei. Este vorba nu doar de o dimensiune asimetrică a conflictualității de tip militar, ci de un concept care se materializează în politici și strategii pe termen lung, în structuri de forțe, în doctrine, proiecte de înzestrare, strategii operaționale etc. Este un fel de întoarcere la Sun Tzî, așa cum unii dintre filosofii veacului al XX-lea, în special cei care aparțineau celor două școli axiologice ale timpului – de la Marburg și de la Baden – au tras semnalul de alarmă și au cerut întoarcerea înapoi la Kant.

Întoarcerea la stratageme ține, într-adevăr, de esența asimetriei – lovirea adversarului prin acțiuni și mijloace neașteptate –, dar nu se reduce la aceasta. Toate politicile și strategiile care le pun în operă, indiferent din ce parte ar veni și la ce spectru s-ar referi, au în vedere o constantă: lovirea prin mijloace adecvate a părții adverse, pe cât posibil, în așa fel încât aceasta să nu poată să reacționeze semnificativ și în timp util. Evident, marile puteri, alianțele, coalițiile sau alte tipuri de entități tehnologice, informaționale și militare vor folosi sistemele ultraperfecționate de arme de mare precizie și armele noi, surprinzătoare, în timp ce grupările și rețelele teroriste,

gherilele și alte structuri din spectrul reacției la globalizare, democrație, economie de piață etc. vor face apel la acțiuni ingenioase, cu mijloace simple, în care omul se va comporta ca o armă, sacrificându-și viața pentru a obține un anumit efect.

Dar acțiunile și reacțiile asimetrice din spațiul războiului haotic trec dincolo de confruntarea din teatre, creând și întreținând o stare de conflictualitate și chiar de beligeranță pe termen lung. Această stare are drept scop să vulnereză sistemele și procesele, să creeze diversiuni și, în cele din urmă, să întreprindă un război haotic de atracție în spațiul cunoașterii.

4.3.2. Războiul sfârșitului războiului

Războiul cognitiv se extinde, încet, încet, în toate spațiile cunoașterii. Ca un cancer. Probabil că nu le va cuprinde prea curând pe toate, dar nu suntem foarte siguri că, în final, nu se va ajunge la metastază, că nu va reuși. După ritmul în care înaintază, se pare că nu este prea departe acel moment al dezastrului. Sau al renașterii. Pentru că finalitatea unui război, mai ales din spațiul cunoașterii, poate fi un dezastru, dar și o renaștere, o revigorare esențială a sistemului sau distrugerea lui pentru a ceda locul altuia, mai performant.

Războiul este un fenomen care aparține societății oamenilor, este un seism al ei, care degajează energiile acumulate în timp, care distruge și revigorează. Acest fenomen, deși aparține oamenilor, tinde să iasă de sub controlul oamenilor, să evolueze de o manieră imprevizibilă, să devină haotic. Războiul se comportă din ce în ce mai mult ca un sistem dinamic complex, cu evoluții neliniare și imprevizibile.

Adjectivul „haotic” care se asociază războiului are cel puțin două înțelesuri:

- ca evoluție neliniară și imprevizibilă a războiului de îndată ce el a fost declanșat;
- ca atribut al războaielor viitorului.

În primul caz, este vorba de evoluția imprevizibilă a războiului, în ceea ce privește succesiunea bătăliilor, rezultatul confruntărilor, pierderile, armele și efectele. Această evoluție haotică nu este nouă. Într-o formă sau alta, în marea lor majoritate, războaiele, de îndată ce au fost declanșate, s-au desfășurat predominant haotic, în sensul că rareori rezultatul a corespuns cu cel planificat, iar efectele au fost altele decât cele preconizate. Cel mai recent exemplu de evoluție haotică a războiului îl reprezintă confruntarea militară din Irak. Dacă, în prima parte a acestei confruntări, Războiul bazat pe Rețea declanșat de coaliția condusă de Statele Unite ale Americii în martie 2003 împotriva armatei dictatorului de la Bagdad a avut rezultate previzibile, dar și evoluții neașteptate, după ce ostilitățile disimetrice armată contra armată s-au încheiat, s-au declanșat cele asimetrice, iar confruntarea din spațiul irakian a devenit haotică. Nimeni nu poate spune cu precizie cum se va finaliza această confruntare, întrucât efectele sunt numeroase, în mozaic și foarte greu de evaluat și de prognozat.

Este posibil ca, în viitor, războaiele să se desfășoare în mozaic, prin toate mijloacele posibile, într-o manieră neliniară și imprevizibilă. Apariția unuia sau altuia dintre războaie va fi haotică, cel puțin în perioada de preglobalizare.

CONCLUZII

1. Chiar dacă par două noțiuni între care nu se pot stabili decât conexiuni care țin de procesul cunoașterii și de obiectul cunoașterii, se pare că, în viitor, cunoașterea nu numai că va pătrunde din ce în ce mai mult pe tărâmul complex și conflictual al războiului, luat ca obiect (domeniu) de cunoscut, dar va împrumuta ea însăși de la fenomenul război instrumente de soluționare tranșantă a propriei conflictualități.

2. Fără îndoială, există conflicte în domeniul informației și, implicit, în domeniul cunoașterii. Problema nu este să demonstrăm dacă asemenea conflicte există sau nu, ci aceea a analizei cauzelor, sistemelor și mecanismelor de generare și regenerare, formele lor de manifestare și, mai ales, efectele. Războiul este perceput, în momentul de față, mai ales ca un conflict fizic, ca o confruntare dintre două sau mai multe entități înarmate. Fără a nega o astfel de formă universală de luptă armată – care există de când lumea –, trebuie să subliniem că războiul devine din ce în ce mai subtil, pe de o parte, datorită mijloacelor de care dispun entitățile sau identitățile care se confruntă și, pe de altă parte, datorită marelui pericol pe care-l prezintă conflictul fizic. Migrarea spre informație și, ca atare, spre cunoaștere, cu tot ce rezultă de aici – informare, dezinformare, acțiuni psihologice, acțiuni mediatice, bătălie de concepte, politici, strategii, doctrine, tactici, acțiuni etc. – pare o caracteristică a epocii info-civilizației.

3. Evoluția (sau involuția) războiului, ca fenomen social complex, ca mijloc de deblocare a unei situații strategice, se deplasează din ce în ce mai mult spre starea de haos. Această mișcare spre nedeterminare rezultă, în primul rând, din mișcarea societății spre starea de globalizare și de iminența traversării unei etape de dezorganizare în vederea unei noi

organizări. Coordonatele aceste noi organizări și elementele de impact strategic impun o analiză atentă a noilor determinări ale conflictualității și, prin aceasta, ale războiului. Există, desigur, și alte determinări ale transfigurării războiului spre starea de haos, unele care vin din propriile sale izvoare și, de aceea, toate aceste determinări se cer temeinic analizate și, pe cât posibil, foarte bine cunoscute.

4. Chiar dacă termenii de „război și de „cunoaștere” par incompatibili sau, în orice caz, fără legătură între ei, războiul fiind una dintre cele mai cunoscute și, în același timp, dintre cele mai temute, mai bine organizate și mai complexe activități omenești, nu încapă nicio îndoială că reconfigurarea acestui străvechi fenomen al conflictualității societății oamenilor pe noi coordonate ale cunoașterii – flexibile, fluide și greu de determinat, în mare măsură, nedeterminabile – obligă la reflecție. El impune o nouă cultură a conflictualității. O nouă cultură a războiului. Orice analiză a conflictualității și războiului poate fi, într-un fel, benefică pentru gândire, pentru reflecție, inclusiv pentru reflecția strategică.

5. Noul tip de război, ca război fluid, cu intensități diferite, dar integral și imprevizibil – de fapt, o reînsumare a unor fractali care au făcut cândva parte dintr-o arhitectură a unui întreg coerent și demn – corespunde noului tip de civilizație, o civilizație de rețea, și noului tip de cunoaștere, în care oamenii vor trăi în văzul lumii și se vor război înapoia unor uriașe cortine cibernetice și în spațiul unor concepte. Ceea ce, de fapt, ar putea însemna un veritabil sfârșit al războiului

6. Tehnologia informației afectează producția, comerțul, relațiile internaționale, viața oamenilor. Ea revoluționează afacerile, determinând dispariția unora dintre industriile

tradiționale și creșterea incredibilă a altora⁶³. Chiar dacă problemele întreprinderilor rămân, în esență, aceleași, mijloacele de rezolvare a acestora se schimbă radical. Apare un nou mod de gândire: gândirea în rețea și un nou mod de cunoaștere, cunoașterea modulară. Aceeași tendință se manifestă și în cadrul problemelor militare, ale pregătirii și desfășurării războaielor și conflictelor armate. Cunoașterea modulară nu este una de tip fractal, nici una pe componente, ci una de construcție prin aglutinare și chiar prin înlocuire.

7. Mediul conflictual militar rămâne, în continuare, primejdios, violent, nesigur și haotic, dar noile tehnologii permit o mai bună cunoaștere a acestuia și, în consecință, proiectarea de noi maniere de stabilire și îndeplinire a misiunilor. Această nouă filosofie se manifestă, în primul rând, la nivelul marilor armate și nu afectează în mod direct țările mici, întrucât acestea, deocamdată, nu-și pot permite accesul la astfel de tehnologii. Bugetul lor militar, spre exemplu, chiar dacă atinge un miliard de dolari, este, totuși, de peste 400 de ori inferior celui al Statelor Unite și de 30-40 de ori mai mic decât cel al unora dintre țările importante din cadrul Uniunii Europene. Cu un astfel de buget este greu să ai acces la înalte tehnologii cerute de RBR, dar nimeni nu poate eluda aceste noi realități. De aceea, și pentru țările mici sau care nu-și pot permite cheltuieli militare substanțiale, există unele soluții specifice de a accede în spațiul războiului modern. Aceste soluții se află în tratarea problemelor cu care se confruntă, în implementarea noilor concepte, prin filosofia de alianță și printr-un concept național largit.

8. O astfel de perspectivă trebuie să se manifeste în modul în care sunt concepute, dezvoltate, echipate și re tehnologizate sistemele de comunicații, în dinamica rețelelor

⁶³ www.ameinfo.com/news/Detailed/54916.html

Internet, a rețelelor de informații-comunicații în domeniul economic, îndeosebi în cel al producției și asimilării de tehnologii de vârf și de tehnologii ale informației, în pregătirea specialiștilor și managerilor de sisteme și de rețele, în realizarea sau asimilarea tehnologiilor hardware și software necesare.

9. Războiul poate și trebuie să fie cunoscut. Inclusiv războiul asimetric – care iese, în general, din sfera de cunoaștere comună a războiului și impune un efort asimetric de cunoaștere mediată – nu este o invenție de dată recentă. Într-un fel, toate războaiele de până acum au avut și laturi asimetrice, atât în ceea ce privește conceptul politic și cel strategic, cât și în ceea ce privește confruntarea tactică. Dar adevăratul război asimetric se datorează apariției armei nucleare și sistemelor de arme de mare precizie, care au accentuat disproporționalitatea, au făcut posibil războiul non-contact și au generat flexibilitatea și fluiditatea riposteii.

10. Actualele conflicte armate din Afganistan, Irak, Cecenia și Orientul Apropiat au caracterul unor războaie disproporționate și, în același timp, al unor războaie asimetrice, la care se participă, în diferite ipostaze, patru mari tipuri de entități: armate moderne, profesioniste, ce aparțin unor mari puteri sau unor țări dezvoltate ce desfășoară acțiuni de luptă sau postconflict, sub mandat ONU, sau în virtutea responsabilităților pe care și le-au asumat; forțe multinaționale de stabilitate (stabilizare), care acționează sub mandat ONU; forțe înarmate guvernamentale (ale țării-gazdă), care sprijină procesul de stabilizare și preiau treptat gestionarea conflictualității locale, protecția cetățenilor, a proprietății și apărarea ordinii de drept; forțe rebele (gherile, insurgente, teroriste, ale traficantilor și lumii mafiote etc.), care acționează exclusiv prin mijloace asimetrice, de regulă, local sau în rețele transfrontaliere.

11. Războiul poate fi cunoscut, cu atât mai mult cu cât acest fenomen se extinde rapid și masiv și în spațiul cunoașterii. Dată fiind complexitatea temei și, în general, aria foarte largă a raportului dintre război și cunoaștere, este nevoie de studierea aprofundată a realităților, posibilităților și tendințelor în dinamica fundamentării științifice și filosofice a politicilor și strategiilor confruntărilor din cadrul noilor tipuri de războaie de crize și de conflicte armate.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. ADAMS J., *The next world war*, Simon & Schuster 1998
2. ARQUILLA J. ET RONFELDT D. (sous la direction de), In *Athena's camp : Preparing for Conflict in the Information Age*, Santa Monica, Californie, Rand Monograph Report, Rand, 1997
3. BOUGNOUX D., *Introduction aux sciences de la communication*, Paris, La Découverte, 1998
4. BRETON P., *L'utopie de la communication*, Paris La Découverte, 1992
5. CAMPBELL D., *Surveillance électronique planétaire*, Allia 2001
6. Arden B. Dahl, *Minding the Cognitive War*, 1996.
7. Christian Harbulot, Didier Lucas (direction), *Guerre cognitive, L'arme de la connaissance*, Editura Lavauzelle, 2006
8. DEBRAY R., *Introduction à la médiologie*, Paris, P.U.F. 1999
9. FAYARD P., *La maîtrise de l'interaction*, Editions 00h00 2000
10. FINKIELKRAUT A. et SORIANO P., *Internet, l'inquiétante extase*, Mille et une nuits, 2001
11. FLICHY P. *L'imaginaire d'Internet*, La Découverte 2001
12. Gérard Chaliand, *Anthologie mondiale de la stratégie des origines au nucléaire*, Edition Robert Laffont, Paris, 1990
13. GUILLAUME M., *L'Empire des réseaux*, Paris, Descartes, 1999
14. GUISNEL J. , *Guerre dans le cyberspace*, La Découverte 1995
15. HUYGHE F.B, *L'ennemi à l'ère numérique. Chaos, information, domination* P.U.F. 2001
16. LÉVY P., *Cyberculture*, O. Jacob, 1998
17. LYOTARD Jean-François, *La condition postmoderne*, Paris Minitext, 1979,
18. MATTELART A., *Histoire de l'utopie planétaire de la cité prophétique à la société globale*, Paris La Découverte, Textes à l'appui, 1999
19. MC LUHAN M., *Understanding Media : the Extensions of Man*, New York, Mc Graw HILL, *Pour comprendre les medias*, Paris Mame 1968
20. MURAWIEC, L., *La guerre au XXIe siècle*, Paris, Odile Jacob 2000.
21. NEVEU E., *Une société de communication ?*, Paris, Montchrestien, 1994
22. PANORAMIQUES (revue n°52), *L'information, c'est la guerre*, Corlet 2001
23. PERRIAULT J, *La Logique de l'usage, essai sur les machines à communiquer*, Paris, Flammarion, 1989
24. PUISEUX H, *Les figures de la guerre*, Paris, Gallimard, 1997
25. RIFKIN J., *L'âge de l'accès La révolution de la nouvelle économie*, Paris, La Découverte, 2000
26. VIRILIO P., *Stratégie de la déception*, Galilée 2000,
27. General dr. Mihail Popescu, general-locotenent (r) dr. Valentin Arsenie, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Arta militară de-a lungul mileniilor*, vol. 2., Editura CTEA, București, 2004
28. General dr. Mircea Mureșan, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Ediția a II-a, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.
29. General dr. Mircea Mureșan, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, coordonatori, *Criza, Conflictul*,

- Războiul*, Vol. I-IV, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.
30. General dr. Mircea Mureșan, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Războiul haotic*, CTEA, București, 2008.
  31. Gheorghe Văduva, *Războiul asimetric și noua filosofie a conflictualității armate*, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2007
  32. Coutau-Bégarie, Hervé, *Tratat de strategie*, vol.1, traducere din franceză, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006
  33. Gilbert, Claude, *Le Pouvoir En Situation Extrême. Catastrophe et Politique*, Paris, L’Harmattan, 2003
  34. Gleik, *La theorie du chaos. Vers une nouvelle science*, Champs Flamarion, 1987
  35. Le Bras, Hervé, *Essai de géométrie sociale*, France, Odile Jacob, 2000
  36. W. Davis, Rees, *Arta managementului*, Editura Tehnică, București, 1996.
  37. Renseignement & Guerre secrete, LA GUERRE COGNITIVE. L’ARME DE LA CONAISSANCE, Editori: C. Harbulot și D. Lucas, Editura Lavauzelle, 2002.
  38. François-Bernard Huyghe, *Menaces, conflit, information: vers un info-strategie*
  39. Basil Liddell Hart, *Strategia acțiunilor indirecte*, Editură Militară, București, 1993

Internet

- http://www.huyghe.fr/dyndoc_actu/447b24a846365.pdf, MENACES, CONFLIT, INFORMATION!: VERS UNE INFO-STRATEGIE, de François-Bernard Huyghe, doctor de stat în științe politice, fondatorul Observatorului European de Info-Strategii.
- http://www.strategic-road.com/intellig/infostrategie/pub/guerre_cognitive_su_periorite_strategique_txt.htm, *La guerre cognitive : A la recherche de la suprématie stratégique*, al VI-lea Forum de inteligență economică, Menton, le 25 septembrie 2002, comunicare prezentată de Christian Harbulot, directorul Școlii de Război Economic din Școala Superioară Liberă a Științelor Comerciale Aplicate.
- <http://www.psychom.net/iwar.1.html>, INSTITUTE FOR THE ADVANCED STUDY OF INFORMATION WARFARE (IASIW).
- <http://www.fas.org/irp/eprint/snyder/infowarfare.htm>, Information Warfare, Brian C. Lewis.
- <http://www.strategic-road.com/intellig/infostrategie/pub/EconomieGuerreCognitive.pdf>, Philippe Baumard , *Les limites d’une économie de la guerre cognitive*, Editura Lavauzelle, Paris, 2002
- <http://dexonline.ro/search.php?cuv=CONFLICT>
- <http://foster.20megsfree.com/326.htm>, Pavel Tulaev, *Guerres de nouvelle generation*
- <http://www.iss-eu.org>, *Une Europe sure dans un monde meilleur. Strategie européenne de sécurité*, decembre 2003, p. 6
- <http://perso.orange.fr/filosophe/traductions/philorickert.htm>, *La philosophie des valeurs de Heinrich Rickert*
- http://www.grece-fr.net/textes/_txtWeb.php?idArt=71

- <http://www.archivesolidaire.org/scripts/article.phtml?section=A1AAAABX&obid=21093>
- http://www.grece-fr.net/textes/_txtWeb.php?idArt=71
- <http://www.kinecto.ro/new/Resurse/dictionar-de-termeni/web-communication.shtml>
- http://www.gestiondecrise.com/amiante_gestion_crise.htm
- http://www.gestiondecrise.com/amiante_gestion_crise.htm
- <http://gmr.mapn.ro>, Gheorghe Văduva, *Cyberstrategia*, în *Gândirea militară românească*, nr. 2/2006
- www.smsi-territoires.net/article44.html , Olivier Itéanu, *Sauver la société de l'information*
- <http://www.securecyberspace.gov>
- http://www.plasma.uaic.ro/mecanica/Mecanica_clasica.pdf, Dumitru Luca, Universitatea Al. I. Cuza Iasi, Cristina Stan, Universitatea Politehnica Bucuresti, *Mecanică clasică*
- <http://khmercanada.site.voile.fr/vietnam5.htm>)
<http://rain.prohosting.com/stoue/malouines.html>, Steve Ouellet, *La guerre des Malouines*.
- <http://www.er.uqam.ca/nobel/r20507/epistemologie/> , Martin Riopel, *Epistemologie et enseignement des sciences*, Universitatea Quebec din Montreal
- <http://www.amazon.com/gp/reader/0812692454/ref>
- <http://www.european-security.com/index.php?id=5160>, Christophe Kaiser, *NCW/NCO: Un concept décisif pour l'avenir*, februarie 2005
- http://www.actutem.com/pages/05_04_08_rs.html, théorie du chaos, gleick, bifurcation, attracteur, espace des phases.

Anexe

Anexa nr. 1 Tipuri de războaie în concepția lui Jomini

TIPURI DE RĂZBOAIE	CARACTERISTICI
Războaie ofensive pentru a revendica anumite drepturi	<p>Războiul cel mai just va fi acela care se fundamentează pe drepturi incontestabile și va oferi statului avantaje. Din păcate, foarte multe din aceste drepturi, pe baza cărora se declanșează războaiele, nu sunt decât niște pretexte, niște conveniențe.</p> <p>Regulile pentru aceste războaie constau în a ști să atingi scopul propus și să profiți. Operațiile ofensive trebuie să fie proporționale cu scopul propus. Prima este ocuparea provinciilor revendicate; poți apoi dezvolta ofensiva potrivit circumstanțelor și forțelor respective, cu scopul de a obține cesiunea dorită, amenințând adversarul la el acasă. Totul depinde de alianțe și de mijloacele militare ale celor două părți. Esențialul este să nu se trezească invidia unui terț care ar putea oferi sprijin țării atacate.</p>
Războaie defensive în politică și ofensive din punct de vedere militar	<p>Orice stat atacat preferă să-și apere teritoriul pe care-l reclamă cel care l-a atacat. Uneori, statul de la care se cere o parte din teritoriu și care este amenințat cu forța armată preferă să atace el preventiv. Totul depinde de condițiile concrete. Uneori, este preferabil să invadezi statul care urmează să te atace; alteori, este mai bine să-l aștepti să te atace el. Dacă luptele se duc pe teritoriul tău, ai unele avantaje. Dacă principiile strategiei rămân imuabile, adevărurile politicii războiului pot aduce multe modificări în teatru, atât în ceea ce privește moralul populației, localitățile, cât și comportamentul celor care sunt în fruntea armatelor statelor beligerante. Principiile războiului rămân neschimbate; ceea ce se schimbă este politica</p>

	și morala. Acestea se supun calculului probabilităților. Una este să planifici un război împotriva Rusiei, Franței sau Austriei și alta să duci unul împotriva Turciei sau oricărei altei națiuni orientale, ale căror armate sunt indisciplinate și nu respectă nicio ordine.
Războaie de conveniență	<p>Invazia Sileziei de către Frederic al II-lea a fost un război de conveniență; la fel și cel de succesiune din Spania. Există două feluri de războaie de conveniență: cele duse de un stat puternic pentru a se dota cu frontiere naturale și pentru a obține un avantaj politic și comercial (economic) important; cele duse pentru diminuarea puterii unui rival periculos sau pentru a-i împiedica dezvoltarea. Dar un stat nu va ataca niciodată singur un rival periculos, ci doar în coaliție cu alte state.</p>
Războaie cu sau fără aliați	<p>Sunt totdeauna de preferat războaiele duse cu aliați. Desigur, doi aliați mai puțin puternici, împotriva unui stat puternic, s-ar putea să nu fie o soluție; dar, oricum, este de dorit să fii aliat cu vecinul decât să te găsești singur în fața inamicului.</p>
Războaie de intervenție	<p>Cel mai avantajos dintre războaie este intervenția într-o luptă deja angajată. Statul care intervine are avantajul că va înclina balanța în favoarea statului (sau coaliției, alianței) pentru care intervine.</p> <p>Există două tipuri de intervenție: cea prin care un stat încearcă să se introducă în problemele interioare ale vecinului său și cea prin care se intervine în relațiile exterioare ale vecinilor. Intervenția în problemele interioare a fost tot timpul condamnată și nepopulară. Toate intervențiile de acest gen, în cele din urmă, au eșuat. Intervenția în relațiile exterioare ale vecinilor este mai legitimă, mai naturală și chiar mai avantajoasă. Trei motive justifică o astfel de intervenție: un tratat de alianță ofensivă sau defensivă prin care un stat se angajează să susțină un aliat; menținerea echilibrului politic; posibilitatea de a profita de un război deja angajat, nu neapărat cu scopul de a deturna consecințe supărătoare, cât mai ales pentru a profita.</p>

	<p><i>Intervențiile sunt de natură diferită, la fel și războaiele care rezultă din acestea:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>1. se intervine în mod auxiliar ca urmare a unor tratate anterioare și ca mijlocire a unor corpuri secundare a cărei formă este determinată;</i> <i>2. se intervine ca parte principală pentru a susține un vecin mai slab al cărui stat trebuie apărat, ceea ce duce la transportul teatrului de război departe de frontierele proprii;</i> <i>3. se intervine, de asemenea, ca parte principală, când ești un vecin al teatrului de război, ceea ce presupune o coaliție de mai multe mari puteri împotriva uneia;</i> <i>4. Se intervine într-o luptă deja angajată, sau înaintea declarației de război.</i> <p><i>Aceste intervenții sunt, toate, extrem de delicate și pline de neprevăzut. Spre exemplu, campaniile dintre 1799 și 1805 constituie astfel de exemple. Rezultă de aici că astfel de intervenții îndepărtate pot adesea să compromită armatele care au primit asemenea de misiuni. Singurul lor avantaj este, poate, acela că țările respective nu pot fi invadate, teatrul de război fiind mult prea departe de frontierele lor. Ceea ce constituie o nenorocire pentru general, poate fi un bine pentru stat.</i></p> <p><i>În războaiele de această natură, esențialul este să fie ales un comandant al armatei, deopotrivă politic și militar; trebuie stipulat cu aliații ceea ce revine fiecăruia în cadrul operațiilor; în sfârșit, este necesar să se determine un punct obiectiv care să fie în armonie cu interesele comune. Aceste condiții se realizează însă foarte greu. Din această cauză, majoritatea coalițiilor au eșuat.</i></p>
<p><i>Războaie de invazie prin spiritul de cucerire sau alte cauze</i></p>	<p><i>Există două tipuri de invazii: cele prin atacul unor puteri limitrofe și cele care se efectuează în depărtare, prin traversarea unor ținuturi vaste ale căror populații sunt mai puțin neutre, îndoielnice sau ostile. Nu toate războaiele de invazie au fost dezavantajoase. Alexandru, Cezar și Napoleon (jumătate din cariera sa) au probat acest lucru. Numai că astfel de avantaje au limite fixate prin</i></p>

	<p><i>însăși natura lor, astfel încât, dacă sunt depășite, urmează extremele dezastruoase. Exemplele sunt numeroase: Cambyse în Nubia, Darius în Scitia, Crasus și împăratul Iustinian la parți, Napoleon în Rusia. Napoleon, inclusiv în confruntarea cu Anglia, se pare că a fost trimis pe această lume pentru a-i învăța pe generali și pe șefii de state tot ceea ce ei trebuie să evite: victoriile sale sunt lecții de abilitate, activism și îndrăzneală; dezastrarele sale sunt exemple moderatoare impuse de prudență. Războiul de invazie, fără motive plauzibile, este un atentat contra umanității, așa cum a fost cel al lui Gingis Han; dar când el poate fi justificat printr-un mare interes și un motiv remarcabil, este susceptibil de scuze, chiar de aprobare.</i></p> <p><i>Invazia Spaniei din 1808 și cea din 1823 diferă atât în ceea ce privește scopurile, cât și rezultatele. Prima, dictată din spirit de invazie și condusă cu virulență, amenința însăși existența națiunii spaniole și a fost fatală autorului ei. Cea de a doua, care nu a vizat decât doctrinele periculoase și a menajat interesele generale, a reușit, tocmai pentru că a găsit un sprijin în cadrul populației.</i></p> <p><i>Asemenea războaie – spune Jomini, fără să aibă pe deplin dreptate –, din fericire, sunt foarte rare. Viața l-a contrazis, pentru că au urmat cele două mari conflagrații mondiale, iar seria invaziilor de tot felul nu s-a încheiat, ci doar a căpătat un nou nume: globalizare.</i></p> <p><i>Dar nici în vremurile acelea nu a fost altfel. Invazia lui Napoleon în Spania a demonstrat-o. Au demonstrat-o și războaiele Revoluției franceze din 1792, 1793 și 1794; Franța a fost asaltată de întreaga Europă, atât pe uscat, cât și pe mare.</i></p> <p><i>Războiul din 1828 a demonstrat că turcii imperiului de atunci nu sunt respectabili decât în incinta frontierelor lor.</i></p>
<p><i>Războaie de opinii</i></p>	<p><i>Războaiele de opinie se prezintă sub trei forme: se limitează la lupte intestinale, sunt, adică, războaie civile; pot fi însă, deopotrivă, lupte interne, dar și exterioare; se limitează la un conflict cu străinătatea.</i></p>

	<p>Războaiele de opinie sau de doctrine dintre două state aparțin și ele, la rândul lor, clasei războaielor de intervenție.</p> <p>Aceste războaie, fie că provin din dogme religioase, fie că sunt cauzate de doctrine politice, nu sunt mai puțin deplorabile, întrucât, ca și cele naționale, angajează pasiuni violente care le fac răzbunătoare, crude, teribile.</p> <p>Războaiele islamice, cele ale cruciadelor, Războiul de 30 de ani, cele ale Ligii fac parte din această specie. Scopul și mobilul acestor războaie este însă unul mai mult de esență politică decât religioasă. Nu pentru a triumfa Biserica romană a susținut Filip al II-lea Liga în Franța...</p> <p>Suedezii, în Războiul de treizeci de ani, și Filip al II-lea, în Franța, aveau în țară un auxiliar mult mai puternic decât propriile lor armate. Dogma nu are decât inamici. Așa se explică teribilismul luptelor dintre islam și cruciade.</p> <p>Războaiele de opinie politică prezintă aceleași simptome, aceleași puncte de rezistență și aceleași șanse. În 1792, o mulțime de societăți extravagante promovau faimoasa Declarație a drepturilor omului în întreaga Europă, iar guvernele, alarmate, au luat armele pentru a înăbuși acest vulcan înainte de a erupe. Nu războiul era însă mijlocul cel mai potrivit pentru a înăbuși o idee inflamantă. Timpul este cel care le rezolvă pe toate. Timpul și înțelepciunea națiunii. Astfel de pasiuni trec tot atât de repede cum au apărut. Dacă nu s-ar fi intervenit în Franța, niciuna din acele cruzimi n-ar fi avut loc.</p> <p>Din punct de vedere militar, asemenea intervenții sunt teribile, pentru că armata invadatoare nu va ataca numai forțele militare, ci și populația civilă, instituțiile, valorile etc.</p> <p>Istoria nu oferă decât un singur exemplu al unei asemenea lupte, cea a Revoluției franceze, și acest lucru poare să demonstreze că pericolul atacării unei națiuni exaltate este totdeauna foarte mare pentru cei care cred că vor reuși...</p> <p>Regulile unui astfel de război sunt, după Jomini,</p>
--	--

	<p>cele ale luptelor naționale, diferind de acestea doar într-un singur punct, și anume acela că obiectivul este ocuparea și supunerea țării. Războiul din Spania din 1823 este un exemplu. Războiul Revoluției a fost, în același timp, război de opinie, război național și război civil, în timp ce primul război din Spania, din 1808, a fost național, cel din 1823 o luptă parțială de opinie, fără naționalitate, de unde și diferența enormă de rezultate.</p>
Războaie naționale	<p>Războaiele naționale sunt cele mai redutabile dintre toate. Sunt războaie care se declanșează împotriva unei populații întregi sau, cel puțin, împotriva majorității acestei populații animate de un nobil foc de independență. Armata care intră într-o astfel de țară nu posedă nici măcar spațiul unde să se campează. Aprovizionările nu pot fi făcute decât prin sabie. Convoaiele sale sunt pretutindeni amenințate.</p> <p>Un astfel de deznodământ, care se vede totuși destul de rar, este produs de cauze opuse: un popor înrobitor se ridică în masă, la chemarea guvernului și a conducătorilor săi, animat de o nobilă dragoste față de suveran și față de patrie. La fel, un popor fanatic se înarmează cu vocea predicatorilor și un popor, exaltat de opiniile politice sau de iubirea scară pe care o poartă instituțiilor sale, se postează în fața inamicului, pentru a apăra tot ce are mai sacru. Inamicul va întâmpina greutăți insurmontabile privind staționarea, aprovizionarea etc.</p>
Mici războaie	<p>Contează foarte mult natura, adică relieful țării respective. Țările montane sunt cele care au popoarele cele mai redutabile. Urmează țările cu suprafețe mari împădurite.</p> <p>Lupta elvețienilor împotriva Austriei și ducelui de Bourgogne, cele ale catalanilor, în 1712 și în 1809, dificultățile întâmpinate de ruși în Caucaz etc. demonstrează cu prisosință acest adevăr.</p> <p>Obstacolele pe care o armată le întâmpină, atât în războaiele de opinie, cât și în războaiele naționale sunt imense și fac foarte dificilă misiunea generalului. Exemplele de acest gen sunt și ele</p>

	<p>numeroase: lupta Țărilor de Jos împotriva lui Filip al II-lea, cea a americanilor împotriva englezilor, cele ale spaniolilor, portughezilor și tirolienilor împotriva lui Napoleon etc.</p> <p>Lupta populațiilor trebuie să se sprijine, totuși, pe o armată regulată, pe un nucleu puternic; numai o astfel de armată poate să organizeze și să direcționeze în mod eficient ridicarea la luptă a poporului. Jomini relatează cum, într-o singură noapte, francezii au pierdut două companii, fără să știe nimeni ce s-a întâmplat cu adevărat cu ele, în timp ce numeroase forțe franceze au intrat în ambuscade și în capcane de tot felul. „Nicio armată – scrie el – oricât ar fi de călită, n-ar putea lupta cu succes împotriva unui astfel de sistem aplicat de un mare popor, dacă nu dispune de forțe formidabile cu care să ocupe toate punctele esențiale ale țării, să acopere toate comunicațiile sale și să furnizeze corpuri active puternice pentru a-l bate pe inamic pretutindeni unde el își face apariția.“</p>
Războaie civile și religioase	<p>Războaiele intestinale, atunci când nu sunt legate de o ceartă externă, sunt de regulă rezultatul unei lupte de opinii, de natură politică sau religioasă. În Evul Mediu, ele au fost, cel mai adesea, rezultate din certuri feudale. Războaiele cele mai deplorabile sunt, totuși, cele religioase. Sunt lupte politice, dar și lupte care rezultă din fanatisme religioase. Ludovic al XIV-lea, spre exemplu, a vânat un milion de protestanți industriali. Războaiele fanatice devin oribile atunci când sunt amestecate cu cele din exterior, chiar dacă nu sunt, aparent, decât certuri de familie. Aceste războaie nu au legi, nici morală, sunt pur și simplu niște ciomăgeli furibunde, din care profită totdeauna cei interesați.</p>
Războaie duble și cele rezultate din pericolul de a întreprinde două războaie în același timp	<p>Romanii aveau o maximă, aceea de a nu întreprinde niciodată două mari războaie în același timp. Se poate însă întâmpla – spune Jomini – ca un stat să fie nevoit să ducă războaie împotriva a două popoare vecine. În acest caz, statul respectiv ar trebui să-și găsească neapărat un aliat, tocmai pentru a menține un echilibru politic. Interesul nu</p>

	<p>este însă același. Ludovic al XIV-lea, Frederic cel Mare, împăratul Alexandru și Napoleon au susținut războaie imense împotriva Europei coalizate. Depinde care este scopul unei astfel de coaliții.</p> <p>Marea coaliție împotriva lui Ludovic al XIV-lea s-a justificat prin reacția împotriva unor posibile agresiuni, de tipul celor precedente, care au alarmat vecinii. Cei mai buni aliați ai lui Ludovic al XIV-lea n-au fost însă electorul de Bavaria sau ducele de Savoia, ci înseși slăbiciunile adversarilor săi. Aceste două războaie, ca și cel susținut de împăratul Alexandru în 1812, au fost aproape imposibil de evitat.</p> <p>Napoleon este singurul dintre suveranii moderni care a reușit să întreprindă, în mod voluntar, în același timp, două și chiar trei înspăimântătoare războaie împotriva Spaniei, Angliei și Rusiei. Războaiele duble trebuie, deci, pe cât posibil, evitate. Dacă nu este posibil, atunci trebuie găsită o soluție pentru a restabili echilibrul între părți, fie prin noi aliați, fie prin alte mijloace, îndeosebi politice.</p>
--	---

Anexa nr. 2

Dinamica scopuri, obiective, efecte ale războiului

CATEG.	TIPUL	SCOPURI	OBIECTIVE	EFECTE
Simetrice	Război frontalier	Obținerea suveranității asupra unei porțiuni de teren aflată la frontieră	Învingerea, prin una sau mai multe campanii, armata adversă	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Cucerirea teritoriului respectiv; ➢ Efecte imprevizibile
	Război dintre două state apropiate egale pentru rezolvarea unui diferend	Impunerea voinței asupra celuilalt	Învingerea armatei adverse și impunerea soluției militare	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Soluționare temporară a diferendului; ➢ Escaladarea conflictului; ➢ Efecte imprevizibile
	Război economic	Impunerea, prin forță, a unei anumite politici economice	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Distrugere a „cucerirea” economiei adverse; ➢ Soluționarea crizei 	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Soluționarea crizei; • Nouă criză economică; ➢ Efecte economice și financiare în lanț
	Război informațional	Dominanță informațională	Control informațional al adversarului	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Impunere a unui anumit tip de informații; ➢ Dezinformare ➢ Dominare informațională
	Război geografic	Impunerea voinței asupra unei țări sau unui grup de țări dintr-o anumită zonă	Distrugerea, prin mijloace care declanșează sau amplifică fenomenele geografice, a unor obiective economice și sociale importante	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Distrugerea unor obiective; ➢ Efecte geografice în lanț; ➢ Efecte imprevizibile
	Război mediatic	Dezinformare și influențare	Lovituri mediatice	➢ Distrugerea credibilității;

247

		reciprocă	repetate pentru a crea tensiuni, neîncredere, suspiciune etc.	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Dominanță mediatică; ➢ Efecte indirecte
	Război cibernetic	Dominanță în ciberspațiu	Controlul permanent al rețelelor	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Supremație cibernetică; ➢ Gestionare reciprocă a spațiului cibernetic
	Război mondial	O nouă ordine a lumii	Distrugerea forțelor care se opun noii ordini	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Nouă ordine; ➢ Reconfigurare a arhitecturii de putere; ➢ Distrugerea unor obiective economice; ➢ Distrugerea civilizației planete; ➢ Efecte imprevizibile
Disimetrice	Război clasic disproporționat	Impunerea unui tip de comportament	Învingerea armatei adverse, fără ca ea să poară riposta	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Dominanță ➢ Controlul mediului strategic; ➢ Influență; ➢ Supunere a unui terț
	Război disproporționat bazat pe rețea	Impunerea rapidă a unui tip de comportament	Învingerea rapidă a armatei adverse, fără a avea pierderi sau a crea efecte nedorite	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Dominanță fizică, informațională și cognitivă; ➢ Controlul total al mediului strategic
	Război disproporționat de atrăgătoare	Impunerea treptată, prin uzură a unui tip de comportament	Măcinarea forțelor adverse, prin toate mijloacele posibile	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Distrugerea treptată a forțelor adverse, fără ca ele să se poată apăra; ➢ Uzura infrastructurilor adverse
	Război economic disproporționat	Impunerea unui anumit tip de	Distrugerea sau supunerea economiei	➢ Dominanță economică și financiară;

248

	<i>nat</i>	<i>comportament economic</i>	<i>adversarului, fără riscuri</i>	➤ <i>Efect de piață</i>
	<i>Război informațional disproporționat</i>	<i>Dominanță informațională completă</i>	<i>Distrugerea sistemelor informaționale ale adversarului, fără ca el să poată reacționa</i>	➤ <i>Dominanță informațională</i> ➤ <i>Gestionare voluntaristă a spațiului informațional, în folos propriu</i>
	<i>Război geografic disproporționat</i>	<i>Dominanță politică, economică, informațională și geografică absolută</i>	<i>Distrugerea principalelor obiective economice, informaționale și de management al spațiului geografic ale adversarului</i>	➤ <i>Avantaje informaționale, economice, politice și sociale indiscutabile;</i> ➤ <i>Dominanță geografică;</i> ➤ <i>Gestionare unilaterală a spațiului geografic</i>
	<i>Război mediatic disproporționat</i>	<i>Dominanță politică, economică, socială și militară prin intermediul mediatic</i>	<i>Distrugerea, acapararea, supunerea și modelarea mediei adverse, fără ca adversarul să poate riposta</i>	➤ <i>Cucerirea pieței mediatică;</i> ➤ <i>Dominanță mediatică;</i> ➤ <i>Informare-dezinformare unilaterală</i>
	<i>Război cibernetic disproporționat</i>	<i>Impunerea unei politici unilaterale în spațiul cibernetic</i>	<i>Distrugerea rețelelor și mijloacelor adverse de acțiune în spațiul cibernetic</i>	➤ <i>Dominanța spațiului cibernetic;</i> ➤ <i>Influențare informațională</i> ➤ <i>Dominanța rețelelor;</i> ➤ <i>Gestionarea unilaterală a ciberspațiului</i>
	<i>Război disproporționat bazat pe efecte</i>	<i>Conceperea și impunerea unor efecte dorite</i>	<i>Crearea de efecte generatoare de efecte</i>	➤ <i>Efecte planificate;</i> ➤ <i>Efecte dominante</i>
<i>Asimetrice</i>	<i>Război terorist,</i>	<i>Impunerea voinței prin</i>	<i>Terorism și, respectiv,</i>	➤ <i>Teamă, panică, angoasă,</i>

	<i>război împotriva terorismului</i>	<i>acte de teroare și, respectiv, combaterea terorismului</i>	<i>distrugerea rețelelor și organizațiilor teroriste</i>	<i>distrugerii materiale și de infrastructuri;</i> ➤ <i>Distrugerea rețelelor și organizațiilor teroriste;</i> ➤ <i>Dominanță politică și strategică</i>
	<i>Război economic asimetric</i>	<i>Impunerea voinței economice, reacție asimetrică la această impunere</i>	<i>Distrugerea sau dominarea economiilor țărilor mici și, respectiv, contracararea asimetrică a acestui obiectiv</i>	➤ <i>Dominanță economică;</i> ➤ <i>Distrugerea dominanței economice;</i> ➤ <i>Diversiuni și acțiuni de piață și anti-piață</i>
	<i>Război asimetric geografic</i>	<i>Impunerea prin mijloace geografice a unei voințe politice și, respectiv, contrarea, prin mijloace asimetrice a acesteia</i>	<i>Distrugerea, prin mijloace geografice, a unor obiective importante din țări care nu au posibilitatea să se apere geografic și, respectiv, contracararea prin mijloace asimetrice a acestui obiectiv</i>	➤ <i>Distrugerea de infrastructuri, culturi, obiective economice;</i> ➤ <i>Stimularea producerii unor calamități naturale;</i> ➤ <i>Distrugere, prin mijloacele asimetrice, a centrelor de război geografic din țările puternice</i>
	<i>Război asimetric informațional</i>	<i>Impunerea voinței politice prin mijloace informaționale și, respectiv, contracararea acestor acțiuni, prin mijloace</i>	<i>Distrugerea sistemelor informaționale ale adversarului și, respectiv, contracararea, prin mijloace asimetrică a realizării</i>	➤ <i>Distrugerea infra-structurilor informaționale adverse;</i> ➤ <i>Dominanță informațională;</i> ➤ <i>Proliferarea efectului de rețea;</i> ➤ <i>Folosirea rețelei și a altor mijloace pentru</i>

	asimetrice	acestui obiectiv	distrugerea centrelor de război informațional din țările dezvoltate
Război asimetric mediatic	Impunerea, prin intermediul mediei puternice a unui anumit tip de comportament și, respectiv, contracararea, prin mijloace asimetrice (mediatice sau nu) a acțiunilor țărilor puternice	Distrugerea, acapararea sau influențarea mediei din țările care nu au posibilitatea să se apere mediatic și, respectiv, acțiunea asimetrică a acestor țări împotriva țărilor sau corporațiilor mediatice puternice	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Război psihologic; ➢ Influențare ➢ Acaparare ➢ Desființare ➢ Manipulare ➢ Atac al centrelor de influențare psihologică și mediatică; ➢ Terorism mediatic; ➢ Terorism împotriva mediei și centrelor mediatice puternice;
Insurgență și contra-insurgență	Cucerirea puterii politice prin violență și, respectiv, contracararea insurgenței	Distrugerea sistemelor politice ale statului respectiv și reacția violentă, disproporțională a statului	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Atriție; ➢ Distrugerii materiale; ➢ Război îndelungat; ➢ Efecte de criză; ➢ Intervenții străine; ➢ Operații de menținere sau impunere a păcii; ➢ Terorism; ➢ Contratero.
Război de secesiune	Separarea unei regiuni de un stat prin mijloace violente	Distrugerea armatei statului respectiv sau crearea unei situații de intervenții din afară pentru asigurarea și	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Fapt împlinit; ➢ Distrugerii de obiective economice, politice și sociale; ➢ Distrugerii de infra-structuri; ➢ Terorism.

			garantarea secesiunii	
Război asimetric etnic	Dominanță politică de către o etnie sau alta și reacția asimetrică la această atitudine	Distrugerea violentă a structurilor de forță ale etnici adverse pentru cucerirea puterii politice		<ul style="list-style-type: none"> ➢ Fapt împlinit; ➢ Conflictualitate asimetrică de sorginte etnică; ➢ Tensiuni etnice; ➢ Intervenții din exterior.
Război asimetric religios	Dominanță, prin mijloace violente, de către o religie a altei sau a altor religii	Cucerirea puterii politice prin mijloace violente sub spectru sau motivație religioasă		<ul style="list-style-type: none"> ➢ Război între confesiuni; ➢ Fapt împlinit; ➢ Conflictualitate pe termen lung; ➢ Terorism religios; ➢ Nesiguranță, înstrăinare
Război asimetric cibernetic	Impunerea voinței politice prin mijloace ale spațiului cibernetic și, respectiv, contracararea a acestei politici și strategii, prin mijloace asimetrice	Realizarea dominanței spațiului cibernetic și, respectiv, crearea de diversiuni și de nesiguranță în spațiul cibernetic		<ul style="list-style-type: none"> ➢ Dominanță a spațiului cibernetic; ➢ Influențare informațională ➢ Dominarea rețelelor; ➢ Diversiuni informaționale ➢ Spargerea unității informaționale și a dominanței informaționale
Război asimetric cognitiv	Impunerea voinței politice în spațiul cognitiv, prin mijloace ale	Dominanța strategică a spațiului cognitiv prin mijloacele pe care fiecare le are la		<ul style="list-style-type: none"> ➢ Politici; ➢ Concepte; ➢ Teorii; ➢ Strategii; ➢ Tactici; ➢ Proceduri; ➢ Produse

		<i>cunoașterii și, respectiv, contracararea a dominanței cognitive</i>	<i>îndemână</i>	<i>culturale;</i> ➤ <i>False valori;</i> ➤ <i>Interese.</i>
	<i>Război asimetric haotic</i>	<i>Implementarea unei politici haotice care să permită impunerea unor voințe ce domină spațiul haotic, în vederea unei noi organizări pe noi criterii pentru îndeplinirea a noi interese</i>	<i>Haos în vederea unei noi organizări pe alte criterii, dinainte stabilite sau rezultate pe parcurs</i>	➤ <i>Bătălie haotică de interese haotice;</i> ➤ <i>Nesiguranță, neliniște, teamă, tensiuni permanente;</i> ➤ <i>Lipsa unui orizont previzibil;</i> ➤ <i>Probabilitate foarte redusă;</i> ➤ <i>Haos strategic;</i> ➤ <i>Fluiditate tactică;</i> ➤ <i>Imprevizibilitate generală</i>

Anexa nr. 3 Curente epistemologice

<i>Descriere</i>	<i>Efecte militare</i>	<i>Reprezentanți</i>
Raționalismul (sec. XVII) Orice cunoștință validă provine din rațiune.	Politici și strategii care nu țin seama de practica războaielor și experiența câmpului de luptă	Platon (428-347 î.H.); Descartes (1596-1650) Leibnitz (1646-1716) Kant (1724-1804)
Empirismul (sec. XVIII) Orice cunoștință validă provine din experiență.	Latura pragmatică a strategiei și tacticii; marea tactică; mica tactică.	Anaximene (610-545 î.H.) Bacon (1561-1626) Locke (1632-1704) Newton (1642-1726) Berkeley (1685-1753)
Pozitivismul (sec. XIX) Știința se bazează pe fapte măsurabile din care și extrage modelele printr-un raționament inductiv riguros. Ceea ce nu poate fi măsurat nu există.	Pragmatismul gândirii militare. Metodologia pozitivă de pregătire și de concepere a planurilor strategice	Sextus Empiricus (160-210) Comte (1718-1857) Stuart Mill (1806-1873) Mach (1838-1916) Bridgman (1882-1961) Bohr (1885-1962) Carnap (1891-1970)
Constructivismul (sec. XX) Cunoștințele științifice (observații și modele) sunt construcții subiective care nu spun nimic despre realitate.	Voluntarismul și subiectivismul în arta militară, dar și capacitatea de a elabora modele strategice și tactice.	Héraclite (550-480 î.H.) Protagoras (485-410 î.H.) Brouwer (1881-1966) Piaget (1896-1980)
Realismul (sec. XX) Modelele științifice sunt construcții destinate să prevadă anumite aspecte ale unei realități obiective care există independent de voința noastră.	Conceptul de război bazat pe cunoaștere, ca și extinderea războiului sau a teoriilor legate de război și în alte domenii (economice, informaționale, mediatice etc.).	Aristotel (384-322 î.H.) Reid (1710-1796) Planck (1858-1947) Russel (1872-1970) Einstein (1879-1955)

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I“

Redactor: Corina VLADU
Tehnoredactor: Marioara PETRE-BĂJENARU

Bun de tipar: 16. 03. 2009

Hârtie: A3
Coli de tipar: 16

Format: A5
Coli editură: 8

Lucrarea conține 256 de pagini
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I“

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 319.56.49, Fax: (021) 319.55.93
E-mail: cssas@unap.ro, Adresă web: http://cssas.unap.ro

0162/442/2009

C202/2009